David McCullough

1776

DAVID McCULLOUGH

1776

Traducere din limba engleză
Alin-Victor Matei

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MCCULLOUGH, DAVID
1776 / David McCullough ; trad. și note : Alin Victor Matei. -
București : RAO International Publishing Company, 2006
Bibliogr.
Index
ISBN (10) 973-103-070-0 ; ISBN (13) 978-973-103-070-8

I. Matei, Alin-Victor (trad.)

94(73)"1776"

RAO International Publishing Company
Grupul Editorial RAO
Str. Turda nr. 117–119, București, ROMÂNIA
www.raobooks.com
www.rao.ro

DAVID McCULLOUGH
1776

Prima ediție publicată de Simon & Schuster, Inc.

Ilustrația copertei
JOHN TRUMBULL
Declaration of Independence 4 July 1776
(detaliu)

2006

ISBN (10) 973-103-070-0
ISBN (13) 978-973-103-070-8

Pentru
Rosalee Barnes McCullough

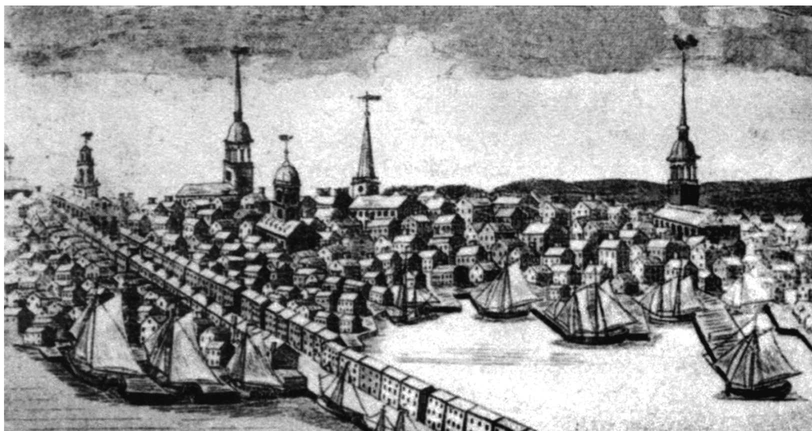
CUPRINS

Perseverența și spiritul au făcut minuni în toate timpurile.

GENERALUL GEORGE WASHINGTON

PARTEA ÎNTÂI

Asediul

Gândurile legate de situația mea și a armatei mele m-au făcut să stau treaz multe ceasuri în timp ce totul în jurul meu dormea. Puțini cunosc situația disperată în care ne aflăm.

Generalul George Washington,
14 ianuarie 1776

Capitolul 1

O DATORIE SUVERANĂ

Dumnezeu să-l apere pe Marele George, regele nostru
Să trăiască nobilul nostru rege
Dumnezeu să-l apere pe rege!
Să fie victorios,
Fericit și glorios,
Mulți ani să domnească peste noi.
Dumnezeu să-l apere pe rege!

În după-amiaza de joi, 26 octombrie 1775, Maiestatea Sa regală George al III-lea, regele Angliei, a mers în toată splendoarea sa regală de la Palatul St. James's la Palatul Westminster, unde urma să rostească, cu ocazia deschiderii sesiunii Parlamentului, un discurs despre tot mai neliniștitoarea problemă a războiului din America.

Ziua era răcoroasă, dar cerul senin și soarele, lucruri rare la Londra, luminau totul, iar alaiul regal, lustruit și dichisit, strălucea în perfecțiunea sa. Într-o epocă ce a dat Angliei cântece patriotice precum *God Save the King* sau *Rule Britannia*, pentru o națiune care adoră ritualul și ceremoniile fastuoase, acesta era o scenă perfectă.

La eveniment asistau aproximativ 60 000 de persoane.[1] Se aliniaseră de-a lungul drumului prin Parcul St. James's, iar la Westminster oamenii se înghesuiseră încă de dimineață, sperând să-i vadă măcar pentru câteva clipe pe rege sau pe alte personaje importante din

Parlament. Din cauza mulțimii, cei sosiți mai târziu abia dacă mai puteau vedea ceva.

Unul dintre numeroșii americani aflați atunci la Londra, un loialist din Massachusetts pe nume Samuel Curwen, a găsit „gloata“[2] din fața porților Camerei Lorzilor prea greu de suportat și s-a întors la locul unde se cazase. Era a doua sa tentativă eșuată de a-l vedea pe rege. Ultima dată, Maiestatea Sa trecea într-o lectică pe lângă St. James's, dar citea ziarul și îl ținea atât de aproape de față, încât tot ce se putea vedea era o mână, „cea mai albă mână pe care mi-a fost dat să o văd, cu un inel cu diamant roz“[3], își amintea Curwen loialistul.

Procesiunea a părăsit Palatul St. James's la ora 14, îndreptându-se spre destinație la pas.[4] Conform tradiției, doi grenadieri călare cu săbiile trase mergeau în frunte pentru a elibera drumul, urmați de caleștile strălucitoare ale nobilimii, în zăngănitul harnașamentelor gărzii călare, de „Yoeman of the Guard“ în livrelele lor roșii-aurii și de un rând de pedestrași îmbrăcați în aceleași culori. După ei venea regele în magnifica sa caleașcă de aur trasă de opt superbi cai de Hanovra, cu un singur călăreț pe primul cal din stânga și cu șase pedestrași în lateral.

Nici un alt muritor de pe pământ nu călătorea ca regele lor. Englezii știau asta. Având în jur de opt metri lungime și patru lățime, caleașca regală cântărea aproape patru tone, suficient cât să facă pământul să se cutremure când se punea în mișcare.[5] George al III-lea ordonase construirea ei în urmă cu patru ani, insistând să fie „superbă“[6]. Trei îngeri poleiți cu aur – reprezentări ale Angliei, Scoției și Irlandei – susțineau o coroană aurită, în vreme ce deasupra roților cu spițe masive, în față și în spate, se aplecau zei ai mării, auriți și ei, simboluri formidabile ale dominației imperiului asupra mărilor. Scenele alegorice de pe panourile ușilor celebrau trecutul națiunii, iar ferestrele erau suficient de mari ca să permită suveranului să fie văzut fără dificultate din exterior.

Era ca și cum s-ar fi desfășurat grandoarea, bogăția și forța Imperiului Britanic – un imperiu care includea deja Canada, se întindea de pe coastele Massachusettsului și Virginiei până la Mississippi și

dincolo de acesta, din Caraibe până în Golful Bengal. Londra, cu o populație care se apropia de un milion de suflete[7], era cel mai mare oraș al Europei și era considerată de mulți capitala lumii.

George al III-lea avea douăzeci și doi de ani când urcase pe tron, în 1760, dar rămăsese într-un mod remarcabil un om cu gusturi simple și modest. Îi plăcea mâncarea simplă[8] și nu bea decât foarte puțin, iar atunci când o făcea, se mulțumea cu vinul. Sfidând moda vremii, refuza să poarte perucă. Nu-l deranja faptul că Palatul St. James's începuse să se părăginească. Se părea că-i plăcea mai mult așa. Evenimentele mondene de la Curte îl făceau să nu se simtă în largul său[9] – mulți îl găseau teribil de plictisitor – și prefera să-și petreacă timpul la fermele sale de la Windsor[10] îmbrăcat în haine de fermier. În contrast vizibil cu moravurile înaltei societăți și ale Curții, unde amantele și infidelitățile erau nu numai acceptate, ci adeseori etalate, regele i-a rămas credincios modestei sale regine, prințesa de origine germană Charlotte Sophia de Mecklenburg-Strelitz, cu care în acest moment avea deja zece copii. (În cele din urmă aveau să fie cincisprezece.) Bârfitorii spuneau că principalele desfătări pentru fermierul George erau pulpa de berbec și micuța și simpla sa soție.

Dar toate acestea nu erau adevărate. Nu era nici omul respingător și îngust la minte pe care criticii l-au creionat atunci și mai târziu. Înalt și mai degrabă frumos, cu ochii de un albastru-deschis și cu o expresie mereu jovială, George al III-lea era cu adevărat îndrăgostit de muzică și cânta la vioară și la pian. (Compozitorul său favorit era Händel[11], dar adora și muzica lui Bach, și în 1764 se bucurase extraordinar să-l asculte pe micul Mozart cântând la orgă.) Iubea arhitectura[12] și desena el însuși schițe arhitectonice foarte frumoase. Apreciind arta, a început de timpuriu să-și creeze propria colecție care în acel moment includea lucrările pictorului italian contemporan Canaletto, dar și acuarele și schițe ale unor maeștri ca Poussin sau Rafael. Era un colecționar pasionat de cărți, ajungând să dețină una dintre cele mai bune biblioteci din lume. Adora ceasurile, machetele

de nave, era interesat de toate lucrurile practice, dar și de astronomie și a fondat Academia Regală de Arte.

Mai mult, avea și darul de a-i face pe oameni să se simtă bine în prezența sa. Samuel Johnson, considerat în epocă un arbitru necontestat al tuturor lucrurilor care nu făcea risipă de indulgență atunci când îi judeca pe oameni, a răspuns cu căldură „jovialității lipsite de pretenții“[13] a lui George al III-lea. Prima dată se întâlniseră și discutaseră când Johnson vizitase biblioteca regelui. După aceea acesta i-a mărturisit bibliotecarului: „Domnule, pot să spună ce vor despre rege, dar este cel mai desăvârșit gentleman pe care l-am întâlnit“.[14]

Poveștile conform cărora învăța foarte greu, că la vârsta de unsprezece ani nu știa încă să citească nu aveau nimic de-a face cu realitatea. Comportamentul bizar – așa-numita „nebunie“ a lui George al III-lea –, pentru care avea să fie ținut minte multă vreme, nu s-a manifestat decât mult mai târziu, la mai bine de douăzeci de ani după aceea. Se pare că nu era vorba de o boală mintală, ci de porfirie, o maladie ereditară nediagnosticată până în secolul XX.[15]

Părând foarte tânăr și la treizeci și șapte de ani, muncind din greu după cincisprezece ani de la urcarea pe tron, putea fi foarte încăpățânat sau îngust în vederile sale, dar era un patriot sincer, profund atașat ideii de datorie. „George, să fii un *rege“*[16], îi spusese mama sa. Pe măsură ce criza din America se agrava, iar opoziția din Parlament devenea din ce în ce mai vehementă, înțelegea tot mai bine că trebuia să joace rolul regelui patriot.

Nu fusese niciodată un militar. Nu călătorise în America, după cum nu pusese piciorul nici în Scoția sau în Irlanda. Dar știa cu o certitudine de neclintit ce trebuia făcut. Avea să se încreadă în providență și în profundul său simț al datoriei. America trebuia forțată să se supună.

„Nu mă îndoiesc că întreaga națiune vede politica noastră din America în adevărata ei lumină, îi scrisese regele prim-ministrului, lordul North, și sunt sigur că orice altă politică în afara impunerii supunerii nu ar putea fi decât dezastruoasă [...] și de aceea nici un

argument nu mă poate convinge să mă abat de la actualul curs, pe care consider că este de datoria mea să-l urmez."[17]

În martie 1775, în Camera Lorzilor, când a fost contrazis pe tema șanselor Marii Britanii de a câștiga războiul din America, lordul Sandwich, Primul Lord al Amiralității, l-a privit cu uimire pe interlocutor. „Să presupunem că aceste colonii au o populație foarte numeroasă, dar ce înseamnă asta?" a întrebat el. Sunt nepregătiți, indisciplinați și lași."[18] Lordul Sandwich era departe de a fi singurul care împărtășea acest punct de vedere. Generalul James Grant, membru al Camerei Comunelor, se lăuda că, dacă ar avea la dispoziție cinci mii de oameni din trupele regulate britanice, ar mărșălui de la un capăt la celălalt al continentului american. Cuvintele sale au fost citate de nenumărate ori.

Dar, într-un contrast pronunțat, câțiva dintre cei mai importanți oratori din Parlament, precum flamboaiantul primar al Londrei John Wilkes și intelectualul liberal Edmund Burke își manifestaseră cu dezinvoltură sprijinul și admirația pentru americani. Pe 22 martie, în Camera Comunelor, Burke ținuse, cu al său puternic accent irlandez, unul dintre cele mai lungi și mai strălucitoare discursuri ale carierei sale, discurs în care cerea reconcilierea cu America.[19]

Cu toate acestea, nimeni din cele două Camere, conservator sau liberal, nu nega dreptul Parlamentului de a stabili ce era mai bine pentru America. Chiar și Edmund Burke se referise în faimosul său discurs în mod repetat la coloniile „noastre".

Convins că trupele britanice de la Boston erau insuficiente, regele trimisese întăriri și pe trei din cei mai buni generali ai săi: William Howe, John Burgoyne și Henry Clinton. Howe, un parlamentar liberal, spusese anterior în circumscripția sa din Nottingham că, în cazul în care izbucnea războiul în America și i se oferea un post de comandă, avea să-l refuze. Dar acum era chemat la datorie. „Mi s-a ordonat și nu am putut refuza, nu fără a atrage asupra mea odiosul renume de laș, să-mi servesc țara aflată în dificultate."[20] Howe, care luptase în Războiul de șapte ani – sau războiul cu francezii și indienii, cum era cunoscut în America –, era convins că numărul

„insurgenților“ era mult mai mic decât cel al cărora își păstraseră loialitatea față de Coroană.

Războiul izbucnise pe 19 aprilie, primele ciocniri sângeroase având loc la Lexington și Concord, lângă Boston, apoi continuase cu sălbăticie pe 17 iunie cu Breed's Hill și Bunker Hill. (Ciocnirile din iunie erau cunoscute pe ambele maluri ale Atlanticului drept Bătălia de la Bunker Hill.) Trupele britanice aflate în Boston erau în continuare sub asediu, proviziile și rezervele de hrană împuținându-se continuu. Pe 3 iulie, generalul George Washington din Virginia preluase comanda „gloatei“ americane.[21]

Din cauza celor 5 000 de kilometri ce separau Marea Britanie de coloniile sale americane, relatările unor asemenea evenimente aveau nevoie de o lună sau mai mult pentru a ajunge la Londra. În momentul în care au sosit primele vești despre Lexington și Concord, era deja sfârșitul lui mai și Parlamentul își începuse lunga vacanță de vară, membrii săi plecând spre proprietățile lor din zonele rurale.

Când s-a aflat, în ultima săptămână a lui iulie, rezultatul Bătăliei de la Bunker Hill, acesta nu a făcut decât să sporească determinarea regelui. „Trebuie să stăruim, i-a spus lordului North. Știu că e datoria mea și nu pot să dau înapoi.“[22]

Având în vedere situația din America, mereu amabilul North a sugerat că ar fi potrivit ca aceasta să nu mai fie considerată o „rebeliune“, ci un „război extern“, astfel încât să poate fi utilizat „orice mijloc necesar“.[23]

După o ședință scurtă în *Downing Street numărul 10*, pe 26 iulie, Cabinetul a decis trimiterea imediată a două mii de militari ca întăriri la Boston și concentrarea în America a nu mai puțin de douăzeci de mii de ostași din trupele regulate până în primăvara următoare.

Bunker Hill a fost sărbătorită cu mult fast ca o victorie britanică și, din punct de vedere militar, așa și era. Dar în realitate forțele Maiestății Sale, conduse de generalul Howe, înregistraseră peste o mie de morți și răniți[24] într-un masacru îngrozitor înainte de a câștiga supremația pe câmpul de bătălie. După cum se spunea cu sarcasm la

Londra și la Boston, încă vreo câteva asemenea victorii și învingătorii aveau să fie ruinați.

Spre sfârșitul verii, un vas britanic a ancorat la Plymouth venind de la Boston. La bord se aflau 170 de ofițeri și soldați răniți sau bolnavi, majoritatea supraviețuitori ai Bătăliei de la Bunker Hill, toți „într-o stare jalnică“, conform unei relatări din acea vreme:

> Câțiva bărbați au coborât pe mal. Asemenea ființe nu mai fuseseră văzute: unii fără picioare, alții fără mâini; hainele le atârnau pe trup asemenea unor cămăși de noapte foarte largi, atât de mult slăbiseră din cauza bolilor și a lipsei de hrană. Mai mult, la bord se aflau aproape șaizeci de femei și copii, văduvele și copiii celor uciși. Mulți dintre ei reprezentau o imagine cel puțin la fel de șocantă; și vasul, chiar dacă era foarte mare, era respingător, din cauza mirosului provenit de la răniți și bolnavi.[25]

Mizeria trupelor asediate încă în Boston, dar și a americanilor care, loiali regelui, abandonaseră totul pentru a găsi refugiu în oraș a fost descrisă și ea în articolele publicate de ziarele londoneze sau în corespondența cu prietenii și rudele din capitala britanică. În *General Evening Post* un soldat descria evenimentele din Boston drept „dezolare, boală și moarte“[26]. Un altul, a cărui scrisoare a apărut în *Morning Chronicle and Advertiser,* descria orașul ca fiind „aproape pierdut din cauza lipsei proviziilor proaspete [...] Suntem complet blocați [...] ca păsările într-o colivie“[27].

John Singleton Copley, un portretist american care părăsise Bostonul în urmă cu un an ca să trăiască la Londra, citea într-o scrisoare primită de la fratele său vitreg, Henry Pelham:

> Este de neimaginat câtă durere și distrugere a provocat această dispută nefirească orașului și locuitorilor săi. Aproape toate magazinele și depozitele sunt închise. Afacerile au falimentat. [...] Eu și toți cei de aici suntem nefericiți, iar mica avuție pe care am strâns-o am pierdut-o în întregime. Hainele de pe mine și câțiva dolari în buzunar sunt tot ce mi-a mai rămas.[28]

În ciuda războiului, sau mai degrabă datorită lui, regele și-a păstrat popularitatea în țară și se putea baza pe sprijinul loial al Parlamentului. Filozofia politică, patriotismul, un simț al datoriei comparabil cu cel al suveranului au determinat atitudinea celor două Camere. Nici patronajul său și banii publici pe care numai el îi putea împărți nu erau de neglijat. Și dacă asta nu era suficient, exista mita care devenise absolut banală în sistemul mercantil pe care nu suveranul îl crease, dar de care se folosise fără ezitare pentru a-și atinge obiectivele.

Într-adevăr, mita, nepotismul și corupția într-o mare varietate de forme erau prezente nu numai în viața politică, ci la toate nivelurile societății. Clerul și observatori faimoși ai epocii precum Jonathan Swift sau Tobias Smollett le transformaseră de mult în subiectul lor favorit. Londra, spunea Smollett, era „atelierul diavolului“[29]. Samuel Curwen, loialistul din Salem, vedea desfrâu și „indulgență față de vicii“[30] oriunde se uita, „de la cele mai nenorocite spelunci la cele mai elegante și mai scumpe întâlniri ale aristocraților și ale înaltei societăți“. Afectat de dorul de casă, Curwen i-a mulțumit lui Dumnezeu că lucrurile încă nu stăteau așa în Noua Anglie.

Majoritatea ziarelor și opoziția din Parlament criticau războiul din America și felul în care era purtat. *Evening Post*, jurnalul cel mai partizan în atacurile sale, considera războiul „nefiresc, neconstituțional, inutil, nedrept, periculos, hazardat și neprofitabil“[31]. *St. James's Chronicle* scria cu dispreț despre „regele nesăbuit, încăpățânat și neînduplecat“. *Crisis*, un ziar recent apărut, dar vehement în atitudinea sa, ataca „toate însemnele țipătoare ale regalității“ și ticăloșia regelui.[32]

„Pentru numele lui Dumnezeu, despre ce tot vorbiți acolo în Anglia? Ați uitat complet de noi?“ întreba un ofițer britanic aflat la Boston într-o scrisoare trimisă jurnalului *Morning Chronicle* din Londra. Își dorea ca toți „oamenii violenți“ care susțineau luarea unor măsuri mai energice în America să fie trimiși peste Atlantic să vadă situația la fața locului. Entuziasmul lor avea să dispară rapid. „Fie ca Dumnezeu să ne trimită pace și un cămin cald în bătrâna Anglie.“[33]

Între timp, regele îl rechemase în Anglia pe generalul Thomas Gage, comandantul trupelor de la Boston, și îl înlocuise cu bravul

William Howe[34]. Când, în luna septembrie, la Londra a sosit un emisar din partea Congresului Continental din Philadelphia cu „Petiția ramurii de măslin", exprimându-și loialitatea față de Coroană și cerând, de fapt, ca regele să găsească o modalitate de reconciliere, George al III-lea nici nu a vrut să audă.

În spatele ușilor închise, lordul North începuse discret negocierile cu mai mulți prinți germani din Hesse și Brunswick pentru angajarea de mercenari. Și într-o notă confidențială datată 15 octombrie, regele îi dădea asigurări primului ministru că orice modalitate „de a aduce suferință Americii" avea să beneficieze de aprobarea sa[35].

În acea după-amiază rece și însorită de 26 octombrie, popularitatea lui George al III-lea părea să fi atins un nivel fără precedent. Opoziția față de război, după cum știa toată lumea, era mai puternică și mai zgomotoasă la Londra decât în oricare altă parte a țării și cu toate acestea mulțimea adunată de-a lungul străzii era mai numeroasă decât în oricare altă ocazie de la urcarea pe tron a suveranului.[36] Mai mult, oamenii păreau a fi într-o stare de spirit foarte bună, după cum observa chiar și *London Public Advertiser*. „Fețele lor trădau calm și voie bună"; nu au existat „decât câteva fluierături"; regele se putea baza pe „afecțiunea poporului său"[37].

O salvă de tun a marcat sosirea Maiestății Sale la Westminster, și odată festivitățile tradiționale de primire terminate, regele și-a ocupat locul pe tronul din Camera Lorzilor, flancat de pairi în robele lor stacojii. Membrii Camerei Comunelor, pentru care nu fuseseră aduse scaune, au rămas în picioare în partea din spate a sălii.

Importanța momentului era înțeleasă de toți. Așa cum se așteptau, discursul regelui avea să fie unul dintre cele mai importante ținute vreodată de un monarh britanic.

Vocea suveranului avea o rezonanță puternică. „Prezenta stare de lucruri din America și dorința mea continuă de a beneficia de sfatul, sprijinul și asistența dumneavoastră în fiecare ocazie importantă m-au determinat să fac apel la dumneavoastră atât de devreme."[38] A continuat declarând că America era în revoltă deschisă și i-a denunțat ca

trădători pe cei care, prin „denaturarea grosolană a lucrurilor", încercau să-i inflameze pe supușii săi din America. Era vorba de o „conspirație disperată". În tot acest timp și-au declarat atașamentul față de țara-mamă și „și-au manifestat foarte zgomotos loialitatea față de mine", dar se pregăteau de rebeliune.

> Au strâns trupe și acum adună o flotă. Au preluat controlul asupra veniturilor publice și și-au asumat puterea legislativă, executivă și judecătorească, putere pe care deja o exercitau în mod arbitrar [...]. Și chiar dacă mulți dintre acești nefericiți își păstrează loialitatea [...] torentul de violențe a fost destul de puternic pentru a-i convinge să se supună, cel puțin până în momentul în care o forță suficient de mare le va veni în ajutor.

„Asemenea Parlamentului, a continuat regele, am acționat până în acest moment în același spirit al moderației și am dorit cu ardoare, dacă ar fi fost posibil, să evit vărsarea sângelui supușilor mei și calamitățile care sunt inseparabile de starea de război."[39] Suveranul spera că americanii aveau să vadă adevărul și să admită „că a fi supus al Marii Britanii, cu tot ceea ce presupune acest fapt, înseamnă să fii cel mai liber membru al oricărei societăți din lumea cunoscută".

Apoi a venit o nouă acuzație, bazată pe opiniile transmise de comandantul său trimis la Boston. Nu trebuia să existe nici o îndoială referitoare la adevăratele intenții ale celor care înșală nefericitul popor al Americii. „Această rebeliune [...] este evident dusă mai departe cu scopul de a crea un imperiu independent."

> Nu e necesar să insist asupra consecințelor nefaste ale succesului unui asemenea plan. Miza este prea însemnată, spiritul națiunii britanice prea călit, resursele cu care Dumnezeu a înzestrat-o prea numeroase pentru a renunța la atâtea colonii cărora le-a oferit o industrie prosperă, pe care le-a îngrijit cu tandrețe, le-a încurajat prin nenumărate avantaje comerciale, le-a protejat și le-a apărat cu prețul sângelui vărsat și al banilor cheltuiți.

Și întrucât era evident că „încetarea rapidă" a acestor dezordini era preferabilă, regele intenționa să mărească efectivele terestre și

navale. Mai mult, era bucuros să informeze Parlamentul că primise „oferte amicale de asistență venite din străinătate".

„Când mulțimea nefericită și înșelată, împotriva căreia această forță va fi îndreptată, își va da seama de eroarea comisă, voi fi gata să-i primesc înapoi pe cei induși în eroare cu bunăvoință și milă", a promis regele. Ca dovadă a intențiilor sale, avea de gând să împuternicească „anumite persoane" să grațieze „la fața locului", în America, dar asta a fost tot ce a spus din acest punct de vedere.[40]

În concluzie, el, George al III-lea, suveran al imperiului, declarase că America era în stare de rebeliune. Confirmase că avea de gând să trimită forțe navale și terestre – precum și mercenari a căror proveniență nu a anunțat-o – suficiente pentru a pune capăt rebeliunii și îi denunțase pe liderii revoltei din America pentru faptul că adevăratul lor obiectiv era independența americană, lucru pe care aceștia nu îl declaraseră încă deschis.

„Dintre numeroasele și inevitabilele consecințe nefericite ale acestei rebeliuni, a spus regele în încheiere, nimic nu mă afectează mai mult decât povara extraordinară pe care a așezat-o pe umerii supușilor mei credincioși."

Maiestatea Sa a stat în Parlament numai douăzeci de minute, după care, conform relatărilor, s-a întors la Palatul St. James's „la fel de pașnic cum a venit"[41].

Membrii Camerei Comunelor au ieșit în șir îndreptându-se direct spre Camera lor și dezbaterea pe marginea discursului regal a început „vioaie și încinsă" în ambele Camere, opoziția susținând cu tărie argumentele în favoarea reconcilierii.

În Camera Lorzilor, discursurile de sprijin au fost viguroase, dar relativ scurte. Regele a fost apreciat pentru hotărârea de care dădea dovadă în apărarea intereselor și onoarei regatului, pentru fermitatea sa. „Maiestatea Sa va avea sprijinul nostru, chiar dacă prețul vor fi viața și averea noastră", a jurat vicontele Townsend.[42]

Cei din opoziție au avut ceva mai mult de spus, și în vorbele lor emoția era adeseori vizibilă. Măsurile recomandate de monarh, a

avertizat marchizul de Rockingham, erau „importante în primul rând prin consecințele lor nefaste și dezastruoase“[43]. Angajarea de trupe străine era „o soluție alarmantă și periculoasă“. Și mai deplorabilă era perspectiva „vărsării de sânge britanic de către britanici“. Orice proiect de cucerire a Americii era „nebunesc și extravagant“, a afirmat contele de Coventry.[44] „Nu mai putem avea încredere în administrație“[45], a conchis cu amărăciune lordul Lyttleton.

„De ce aceste colonii sunt acuzate că plănuiesc obținerea independenței? a întrebat contele de Shelburne. Cine este acela care, pe baza unor presupuneri, face o afirmație împotriva faptelor, a dovezilor?[...] Intenționează cumva, pronunțând mereu cuvântul «independență», să-i conducă pe americani spre aceasta?“[46]

Odată cu apropierea serii, pe măsură ce sala devenea din ce în ce mai întunecată, au fost aprinse lumânările candelabrelor.

Adevărata surpriză prilejuită de continuarea dezbaterii a fost discursul vehement al ducelui de Grafton, August Henry Fitzroy, fost prim-ministru, o personalitate care anterior nu se situase pe o poziție ostilă administrației. Până acum, a spus ducele, dăduse dreptate celor care credeau că era mai probabil ca problemele să fie „rezolvate amiabil“ dacă guvernul acționa în forță împotriva americanilor.[47] Dar fusese indus în eroare, mințit. Recunoscându-și ignoranța referitor la situația din America – și lăsând să se înțeleagă că acest lucru nu era singular în Parlament –, a făcut îndrăzneața propunere de a se anula toate legile referitoare la America de la incendiarul *Stamp Act* din 1765.

> Această acțiune, aș îndrăzni să afirm, va da un răspuns tuturor problemelor; nimic altceva nu va duce la un rezultat concret, cel puțin nu fără a fi însoțit de scene de ruină și distrugere la care nu mă pot gândi fără cea mai mai intensă durere și groază.

Contele de Dartmouth, secretarul de stat pentru Colonii, a rămas înmărmurit. Cum își putea permite un lord să condamne politicile administrației fără măcar să le ofere șansa unei judecăți echilibrate?

Cu toate acestea, Camera Comunelor a fost locul unde intensitatea dezbaterilor a atins paroxismul. Pe parcursul discuțiilor care s-au prelungit mai mult decât în Camera Lorzilor au luat cuvântul în jur de douăzeci de parlamentari. Puțini au ezitat să spună ceea ce gândeau. Atacurile îndreptate împotriva regelui, a lordului North, a Ministerului de Externe în general sau sau care vizau chiar membri ai Camerei au încins spiritele. S-au adresat insulte care au lăsat răni adânci, stilul bombastic și hiperbolele au fost utilizate din abundență, oratoria folosită pentru a obține efecte dramatice a atins un nivel remarcabil chiar și pentru această Cameră.

Chiar dacă rezultatul era practic știut de la început, spectacolul din Parlament a fost captivant. Foarte important însă, era înțeles și profund simțit faptul că acea Cameră se afla din nou la cârma istoriei, că erau în joc probleme cu consecințe dintre cele mai importante, chiar soarta unor națiuni.

Pasiunea cu care opoziția și-a susținut cauza a fost evidentă de la bun început, chiar din momentul în care tânărul John Dyke Acland din Devonshire și-a exprimat sprijinul categoric pentru discursul regelui. Era foarte adevărat, a spus, că obiectivul „aducerii Americii la o supunere dreaptă“ nu trebuia să fie subestimat, dar acolo unde este vorba de „interesele unui mare popor, trebuie să depășim dificultățile, nu să cedăm în fața lor“.[48]

Acland, un ofițer încăpățânat din armata terestră, s-a declarat gata să servească în America (și acest lucru avea să se întâmple), și tocmai din această cauză cuvintele sale au avut un impact deosebit, chiar dacă validitatea lor istorică este discutabilă. „Țineți seama de forța, resursele și mai presus de toate de spiritul națiunii britanice, care, odată mobilizat, va depăși orice opoziție.“

> Vreau să vă aduc aminte de lungile războaie din care țara noastră a ieșit învingătoare încă dinaintea descoperirii continentului american. Gândiți-vă apoi la acea perioadă când dumneavoastră ați apărat acest popor împotriva celei mai puternice și mai curajoase națiuni europene [Franța], când armatele voastre făceau legea și flotele voastre navigau triumfătoare în largul oricărei coaste. Atunci ni se poate

> spune că acest popor [americanii], a cărui măreție este creația noastră, a cărui insolență este rezultatul dezbinării din rândurile noastre și care a luat mila țării noastre drept slăbiciune, iar ezitarea noastră de a pedepsi drept lipsa puterii de a o face, ni se poate spune că un asemenea popor se poate opune eforturilor acestei națiuni?[49]

Și în vreme ce candelabrele începeau să lumineze Camera, John Wilkes, primarul Londrei, campionul oamenilor simpli și cel mai agreabil dintre membrii Parlamentului, s-a ridicat să vorbească și să spulbere orice îndoială despre cine era cu adevărat John Wilkes.

„Vorbesc, domnilor, și ca prieten adevărat al Angliei și al Americii, dar mai ales ca prieten al libertății și al drepturilor întregii umanități. Sunt convins că nici unul dintre supușii acestui vast imperiu nu va accepta vreodată să fie sclav. Anglia nu a mai fost implicată niciodată într-o dispută atât de susținută pentru cele mai importante interese și posesiuni ale sale“, a continuat Wilkes.

> Luptăm pentru supunerea, pentru înfrângerea completă a unei țări infinit mai mari decât a noastră, o țară ale cărei bogăție, forță naturală, populație cresc de la zi la zi. Dacă vom eșua, vom fi considerați cel mai mare dintre inamicii ei, apropierea nu va mai fi posibilă niciodată, iar grandoarea Imperiului Britanic va păli.[50]

Războiul cu „frații noștri“ din America era „nedrept [...] fatal țării noastre pe care o va aduce la ruină“, a declarat el.

Nu se mai punea problema dacă americanii vor lupta sau nu, a recunoscut Tony Adam Ferguson, dar putea avea îndoieli cineva în ceea ce privește capacitatea Marii Britanii de a-i „aneantiza“[51]? Aceasta trebuia să se întâmple rapid și fără ezitare, ca un act umanitar. Jumătățile de măsură nu duceau nicăieri. Jumătățile de măsură nu puteau conduce decât la ororile unui război civil.

În replică, George Johnstone, o personalitate impetuoasă care anterior servise ca guvernator al Floridei de Vest, a ținut unul dintre cele mai lungi și mai vehemente discursuri ale serii, exclamând: „Orice politică machiavelică va fi folosită acum pentru a ne dezvinovăți în fața poporului american“.

> Oamenii vor fi atrași cu forța în această afacere murdară. Vor fi trași puțin câte puțin, până când nu vor mai putea da înapoi. [...] Călcăm în picioare toate acele maxime ale strămoșilor noștri și orice persoană inteligentă de pe continentul american se va teme că drepturile sale depind de voința unor oameni a căror corupție este de notorietate, care o consideră dușman și care nu sunt interesați de prosperitatea sa.[52]

Johnstone și-a afirmat respectul pentru curajul și îndârjirea oamenilor din Noua Anglie. Există o diferență enormă, a continuat el, între ofițerii sau soldații englezi care își făceau pur și simplu datoria și cei din armata Noii Anglii, unde fiecare se gândea în ce fel își putea servi țara. Nici o persoană care iubea „gloriosul spirit al libertății" nu putea să nu fie mișcată de scenele de la Bunker Hill, unde „o forță neregulată formată din țărani" îl înfruntase cu atât curaj pe „bravul Howe" aflat în fruntea celei mai bune armate din lume. „Cine poate nesocoti toate îndoielile legate de justețea unei cauze care inspiră o asemenea atitudine?"[53]

Alexander Wedderburn, procurorul general, a luat în derâdere ideea de a se opune regelui și a cerut cucerirea întregii Americi. „De ce mai ezităm?" a întrebat el.

> Pentru că o grupare nedemnă de a fi luată în considerație, inconsecventă în propriile politici, ostilă oricărui guvern care nu este al ei îndrăznește să se opună măsurilor noastre și să pună bețe-n roate guvernului? Să ne alăturăm vocii indignate a națiunii care îi cere încontinuu suveranului măsuri viguroase [...] Domnilor, ne-am prefăcut prea mult timp că nu auzim. Am fost prea mult timp îngăduitori și mult prea generoși cu răbdarea noastră [...] Tunetele noastre trebuie să lovească acum. America trebuie cucerită.[54]

Pe măsură ce orele treceau, lordul North, premierul corpolent și adus de spate, a rămas surprinzător de tăcut în banca guvernamentală, ochii săi miopi și mari și obrajii plini făcându-l să semene, așa cum afirma cu multă ironie Horace Walpole, cu un trompetist orb[55]. North era foarte apreciat – moderat, civilizat și inteligent. Își construise cariera în Camera Comunelor, iar manierele sale afabile îl

ajutaseră să nu-și transforme aproape nici unul dintre oponenții politici în inamici. Când era atacat, nu se simțea jignit. Putea fi un orator extrem de convingător, dar putea la fel de bine, când era nevoie, să tacă sau chiar să mai și ațipească câteva clipe.[56]

Experiența îl învățase, de asemenea, să numere voturile înainte, și astfel știa deja, așa cum știau aproape toți cei de față, că o majoritate confortabilă a Camerei Comunelor, asemenea populației în ansamblu, susținea poziția monarhului.

Poate cel mai grăitor moment al furtunoasei dezbateri s-a produs aproape de miezul nopții, când un alt ofițer din armată, mai vârstnic decât John Dyke Acland, s-a ridicat să vorbească. Veteran al Războiului de șapte ani, Isaac Barré fusese desfigurat în timpul bătăliei pentru Quebec. Fusese lovit în cap de o bilă de muschetă, își pierduse un ochi, iar fața îi rămăsese schimonosită într-un rânjet permanent. Mai mult, Isaac Barré fusese cel care, într-un discurs anterior ținut în favoarea americanilor, îi numise pentru prima dată „fiii libertății“[57], și expresia prinsese.

Era adevărat că își pierduse un ochi, le-a reamintit colonelul celor prezenți, dar acel bun „ochi de militar“ care îi rămăsese nu îl înșela. Singurul în mod în care „furtuna americană“ putea fi evitată era găsirea cât mai rapidă a unui compromis.[58]

Edmund Burke și tânărul Charles James Fox au umplut împreună următoarele câteva ore. Burke, în maniera sa obișnuită, nu s-a grăbit. Aproape tot ce a spus în acea noapte nu a fost decât o repetare a ceea ce el sau alții spuseseră anterior, dar nu vedea nici un rău în a repeta... și nici nevoia de a se grăbi. A vorbit aproape două ore, o mare parte a discursului său fiind dedicată dezonoarei suferite de trupele britanice asediate în Boston de cei care erau considerați a fi o gloată dezordonată.[59]

Nu a existat nici o replică răsunătoare de data aceasta în discursul lui Burke, aproape nimic demn de a fi citat în ziare. Poate că nu și-a dorit să-l eclipseze pe Fox, protejatul său, care era următorul pe lista

vorbitorilor și care, la numai douăzeci și șase de ani, era deja o stea politică strălucitoare.

Născut într-o bogată familie aristocratică, Fox era un filfizon arogant, un dandy pasionat de moda străină[60], care uneori apărea în public purtând pantofi de culori diferite și cu tocuri înalte și care își petrecea nopțile irosind fără scrupule averea tatălui său bând sau jucând în cele mai bune cluburi londoneze. Intelectul și abilitățile sale oratorice erau însă neîntrecute. Întotdeauna vorbea spontan și niciodată nu folosea notițe sau un text dinainte pregătit. Fox, se spunea, își scria discursul la fel de des pe cât își plătea o datorie înainte de termen.

Atacurile sale violente au început imediat, lordul North fiind caracterizat drept „pilotul neghiob" care adusese națiunea într-un impas teribil.[61] Dacă Edmund Burke nu a reușit să ofere replica memorabilă a serii, Fox a făcut-o fără nici un efort:

> Lordul Chatham, regele Prusiei, Alexandru cel Mare, nici unul dintre ei nu a reușit să câștige într-o singură campanie mai mult decât a pierdut nobilul lord – el a pierdut un întreg continent.

Era timpul unei schimbări în administrație, momentul aplicării unor noi politici. Actualii miniștri erau inamicii libertății.

> Nu pot accepta consecințele grave ale unei politici atât de stupide duse pentru un obiectiv la fel de stupid într-o manieră comparabilă, într-o manieră pentru care istoria sau observația nu ne oferă un alt exemplu și care nu poate decât să ne conducă spre sărăcie, rușine, înfrângere și ruină.[62]

După discursul lui Fox, North nu s-a ridicat și a lăsat să se înțeleagă foarte calm că nu avea intenția să rămână încă o zi în funcție dacă era considerat inactiv, neatent sau nepăsător.[63]

North nu agrea războiul. Nu avea nimic din fizionomia sau temperamentul unui lider militar. În particular, nu era deloc convins de posibilitatea unei victorii asupra americanilor și era profund îngrijorat de costurile unei asemenea tentative. Îi scrisese generalului Burgoyne: „Aș abandona oricând această încercare dacă nu aș fi

profund convins în adâncul conștiinței mele că a noastră cauză este justă și importantă“[64]. George al III-lea se baza pe el, numindu-l „ancora mea de rezervă“[65]. Rolul său era – și avea să fie – de a explica și a de a-l apăra pe rege și deciziile și politicile administrației în fața Camerei Comunelor.

În acel moment – a afirmat el – intenția administrației era de a trimite o puternică forță navală și terestră peste Atlantic. Dar odată cu aceste forțe aveau să plece și „oferte de îngăduință în cazul unei supuneri potrivite“[66]. Cum avea să se stabilească când supunerea era „potrivită“ și cine era ținta acestor oferte nu a spus. Însă, după cum timpul avea să o demonstreze, adevăratul scop al unor asemenea gesturi de pace era să grăbească capitularea americană.

„Aceasta va demonstra că suntem serioși, că suntem pregătiți să pedepsim, dar, în pofida a toate, dispuși să și iertăm. După părerea mea, o asemenea poziție este cea mai potrivită să determine o reconciliere onorabilă.“

Dezbaterea a luat sfârșit pe această notă.

În Camera Lorzilor, unde dezbaterile s-au încheiat aproape de miezul nopții, opoziția față de discursul regelui și implicit față de un război în America a fost înfrântă cu o majoritate de doi la unu, 69 la 29.[67]

În Camera Comunelor, în ciuda discursurilor aprinse, opoziția a suferit o înfrângere și mai drastică, 278 la 108.[68]

Se făcuse deja ora 4 dimineața când Camera Comunelor și-a încheiat ședința.

Unul dintre membrii Camerei Comunelor care nu au luat cuvântul și pentru care rezultatul votului era cum nu se poate mai satisfăcător a fost savantul Edward Gibbon. Susținător al lordului North, Gibbon nu lua niciodată cuvântul, indiferent de subiect. Dar în corespondența privată redactată în casa sa din Londra dăduse asigurări prietenilor săi că în ceea ce privește America „nu vom sta cu mâinile în sân“. Forța imperiului avea să fie „utilizată la maximum“, le-a scris el. „Papistașii irlandezi, hanoverienii, canadienii, indienii și alții vor fi folosiți cu toții sub o formă sau alta.“[69]

Gibbon, care în acel moment își definitiva primul volum al capodoperei sale, *Istoria declinului și căderii Imperiului Roman*, se simțea și mai încrezător în ceea ce privește sensul istoriei timpului său. „Cucerirea Americii este o operă măreață“[70], a spus el.

La puțină vreme după aceea, la începutul lunii noiembrie, regele George al III-lea l-a numit ca secretar pentru coloniile americane, pe lordul George Germain, o alegere care elimina orice urmă de îndoială legată de faptul că monarhul însuși considera cucerirea Americii o afacere foarte serioasă în care era profund implicat.

Germain urma să-l înlocuiască pe contele de Dartmouth, a cărui atitudine față de război păruse ezitantă în unele momente. Era un bărbat de șaizeci de ani, mândru, inteligent, excesiv în seriozitatea sa, înalt, cu un fizic impresionant și, spre deosebire de rege sau de lordul North, era un soldat adevărat. Servise în Germania în timpul Războiului de șapte ani și își câștigase o bună reputație, dar asta până în momentul bătăliei de la Minden[71], când, în timpul unei șarje de cavalerie, a fost acuzat că a reacționat prea lent la ordinele primite. Nu a fost acuzat de lașitate, așa cum le plăcea criticilor săi să spună. În fața unei Curți Marțiale reunite chiar la insistențele sale, a fost găsit vinovat de nerespectarea ordinelor. Cariera sa militară a luat sfârșit când Curtea l-a declarat inapt pentru continuarea serviciului militar.

Ca politician în anii ce au urmat, s-a dovedit un om conștiincios și și-a câștigat reputația de bun administrator. În noua sa calitate, avea să conducă principalele operațiuni militare și se aștepta de la el o comandă fermă. Mulți îl considerau opusul amabilului și timidului lord North.

Germain nu avea nici un pic de simpatie pentru „rebelii răsculați“ și considera că era nevoie de o „lovitură decisivă“[72]. Din această cauză, regele îl aprecia foarte mult.

Capitolul 2

GLOATA ÎNARMATĂ

Excelența Sa, generalul Washington, a sosit în mijlocul nostru, admirat de toți. Bucuria era vizibilă pe fețele tuturor.

Generalul Nathanael Greene

I

„Iată-ne ajunși și la război“, scria tânărul general brigadier din Rhode Island, descriind scenele din jurul orașului Boston din ultimele zile ale lui octombrie 1775.

> Ce n-aș da să avem o rezervă substanțială de praf de pușcă pentru a-l scoate din sărite pe inamic, oriunde și-ar face apariția, dar din cauza proviziilor reduse suntem obligați să ne mulțumim să privim pentru că nu putem ajunge la ei, iar ei nu vor în nici un chip să vină la noi.[1]

În vârstă de treizeci și trei de ani, Nathanael Greene era cel mai tânăr general din ceea ce era atunci armata americană și, după standardele tradiționale, o alegere nepotrivită pentru o asemenea responsabilitate. Spre deosebire de toți ceilalți generali americani, Greene nu mai luptase în nici o campanie, nu mai călcase niciodată pe un câmp de bătălie.

Anterior lucrase într-o topitorie și ceea ce știa despre război sau despre comanda militară se datora aproape exclusiv lecturilor.

În afară de asta, era quaker și, în ciuda fizicului robust, piciorul drept îi era rigid și șchiopăta din cauza unui accident din copilărie. Făcea periodic și crize de astm.[2]

Chiar și așa, Nathanael Greene nu era un om obișnuit. Avea o minte ascuțită, mereu în căutare de răspunsuri, iar hotărârea cu care acționa era extraordinară. Muncea extrem de mult, era o persoană directă, veselă, un lider înnăscut. Angajamentul său față de „glorioasa cauză a Americii“ – cum era numită la acea vreme – era total. Și dacă tinerețea sa era ușor vizibilă, glorioasa cauză era în mare parte cauza tinerilor. Însuși comandantul suprem al armatei, George Washington, avea numai patruzeci și trei de ani. John Hancock, președintele Congresului Continental, avea treizeci și nouă, John Adams, patruzeci, Thomas Jefferson, treizeci și doi, fiind mai tânăr și decât generalul din Rhode Island. În acele vremuri, mulți jucau roluri ce depășeau la prima vedere experiența sau abilitatea lor, iar Washington l-a cântărit foarte rapid pe Greene și l-a caracterizat drept „un om de încredere“.

Se născuse și crescuse în comitatul Kent, Rhode Island, la o fermă pe malurile pârâului Potowomut, lângă micul sat Warwick, la aproape o sută de kilometri sud de Boston.[3] Era al treilea dintre cei opt fii ai unui cunoscut quaker care se numea tot Nathanael și singurul dintre cei opt pe care întreprinzătorul său tată îl considera capabil să ducă mai departe interesele familiei. Printre acestea se numărau ferma și casa familiei, o băcănie, un joagăr, un doc, o moară și topitoria Greene, toate, după cum se spunea, „funcționale încontinuu și profitabile“[4]. Familia Greene se îmbogățise de pe urma topitoriei, cea mai prosperă dintre afaceri și una dintre cele mai mari companii din colonii, care producea ancore și lanțuri și avea mulți angajați. Greene-tatăl avea o lectică, considerată dovada prosperității familiei sale.

Întrucât educația nu se număra printre prioritățile viziunii tatălui său asupra stilului de viață quaker, tânărul Nathanael nu a prea călcat pe la școală. „Tatăl meu era un om foarte pios, avea să explice el

mai târziu. Avea o logică excelentă și comportamentul său era guvernat de umanitate și bunăvoință. Mintea însă îi era întunecată de prejudecăți îndreptate împotriva excelenței literare."[5] Nathanael fusese obligat să muncească alături de frații săi de foarte timpuriu, mai întâi la fermă, apoi la moară și în cele din urmă la topitorie. În timp, fiind hotărât să învețe singur, a început să citească orice putea, ghidat și încurajat de câteva figuri erudite, inclusiv clericul din Rhode Island, Ezra Stiles, unul dintre cei mai înțelepți oameni ai vremii, cel care ulterior avea să devină președinte al Colegiului Yale.

Nathanael i-a citit pe Cezar și pe Horațiu în traducere engleză, pe Swift, Pope și *Eseul asupra intelectului omenesc* al lui Locke.[6] În vizitele sale la Newport și Boston, a început să cumpere cărți și să-și creeze propria bibliotecă. Rememorând tinerețea lor, unul dintre frații săi avea să-și aducă aminte că în momentele în care zgomotul topitoriei scădea în intensitate, Nathanael putea fi văzut stând lângă imensul ciocan mecanic, studiind liniștit dintr-un volum de Euclid legat în piele.[7]

„Deplâng lipsa unei educații liberale. Simt cum ceața ignoranței mă cuprinde"[8], i-a scris unui prieten apropiat. A descoperit în curând cât de mult îi plăcea să-și aștearnă gândurile pe hârtie, iar în corespondența sa era întotdeauna tentat să filozofeze la nesfârșit pe marginea sensului vieții. Cu toate acestea, înainte de iminentul conflict cu Marea Britanie nu pare să se fi gândit la o viață sau la o ocupație diferită de cea pe care o avea.

Caracterizarea care avea să treacă din generație în generație în familia sa era cea a unui tânăr „vesel, energic, grijuliu"[9] care, urmând exemplul tatălui său, aprecia „o povestioară comică sau o glumă, imita personajele haioase din *Tristram Shandy*[10] și savura compania tinerelor doamne", în vreme ce acestea, se spunea, „nu se simțeau niciodată singure în preajma lui"[11]. Odată, fiind acuzat de partenera sa de dans că se mișcă prea greoi din cauza piciorului său beteag, Nathanael i-a răspuns: „Foarte adevărat, doamnă, dar dansez cu dârzenie"[12].

Printre slăbiciunile sale se numărau un „temperament oarecum nervos", sănătatea șubredă, faptul că uneori se pripea, dar și hipersensibilitatea în fața criticilor.

La maturitate, era un individ masiv, înalt de un metru optzeci, cu brațele și umerii unui metalurgist, atrăgător chiar dacă un vaccin împotriva varicelei îi lăsase un punct cețos pe ochiul drept.[13] Fruntea lată și gura „hotărâtă“ erau considerate cele mai frumoase trăsături ale sale, deși un soldat trimis la un moment dat să ducă un mesaj generalului avea să-și aducă aminte de „ochii săi albaștri care m-au țintuit locului încât abia am putut să transmit mesajul“.

În 1770, când Nathanael nu împlinise încă treizeci de ani, tatăl său l-a pus să conducă o altă turnătorie aflată în apropierea satului Coventry, lângă râul Pawtuxet. Acolo, pe un deal din vecinătate, Nathanael și-a ridicat propria casă. După moartea tatălui său, spre sfârșitul aceluiași an, a preluat conducerea întregii afaceri. În anul 1774, când a întâlnit-o și a luat-o de soție pe frumoasa Katherine Littlefield, mai tânără decât el cu paisprezece ani, era considerat a fi „un om cu totul remarcabil“.

În acel moment, când războiul părea mai aproape ca niciodată, a început să-și dedice timpul „artei militare“. Având la dispoziție mijloace financiare substanțiale cu care să-și cumpere orice carte dorea, a achiziționat o serie de tratate de artă militară pe care puțini și le-ar fi putut permite. Era o epocă în care nu se găsea nici o piedică în a învăța tot ce este necesar în viață – de fapt, în a învăța orice – prin studiul aprofundat al cărților, iar Greene era cea mai bună exemplificare a acestei convingeri. Hotărât să se transforme într-un „quaker luptător“, cunoștințele sale în materie de tactică, științe și comandă militare le puteau concura pe ale oricui altcuiva din colonii.

„Cea mai însemnată calitate [a unui general – n. a.] este curajul, a citit în *Memoriile dedicate artei războiului* ale mareșalului Mauriciu de Saxa, unul dintre cei mai renumiți comandanți militari ai timpului. În lipsa acestuia, ordinele nu au nici o valoare deoarece sunt inutile. A doua calitate este inteligența, iar aceasta trebuie să fie ascuțită și întotdeauna capabilă să improvizeze. A treia este sănătatea.“[14]

Greene s-a implicat în organizarea unei unități a milițiilor, Kentish Guards, pentru ca după aceea să i se spună că handicapul său fizic îl împiedica să devină ofițer. Mai mult, a fost declarat în public faptul că

„împleticeala“[15] putea deveni un „neajuns“[16] pentru compania sa. Nu-i mai fusese dat să trăiască o asemenea „umilință“, a scris el după aceea.

Dacă nu putea fi acceptat ca ofițer, Greene era dispus să se înroleze în cadrul trupei. Purtând pe umăr o muschetă englezească pe care o cumpărase la Boston de la un dezertor britanic, a mărșăluit ca simplu soldat în cele opt luni de pregătire a companiei, până în momentul în care a devenit clar că în cazul cuiva cu asemenea cunoștințe și abilități handicapul fizic putea fi trecut cu vederea.

Imediat i-a fost încredințată comanda regimentelor din Rhode Island. În acest sens, se pare că Samuel Ward din Rhode Island, unul dintre cei mai mari admiratori ai lui Greene, dar și unul dintre mentorii săi, delegat în cadrul Congresului Continental și unchi al soției lui Nathanael, Katherine, și-a utilizat influența. Dar faptul că Nathanael acceptase să mărșăluiască alături de ceilalți soldați nu putea decât să-i aducă sprijinul prietenilor săi voluntari atunci când s-a pus problema alegerii unui comandant.

Generalul Greene se găsea la Boston încă de la începutul lui mai 1775, fiind la comanda a ceea ce se numea Armata de Observație din Rhode Island, neirosind nici o clipă din zi, dormind uneori numai câteva ceasuri pe noapte. Până în acel moment nimeni nu găsise nici un motiv să se plângă de tinerețea sau de lipsa lui de experiență.

Greene încerca să compenseze prin „vigilență și inițiativă“, lipsa de experiență și cunoștințele lacunare, așa cum i-a mărturisit mai târziu lui John Adams.[17]

În calitate de comandant al Armatei de Observație, cu Cartierul General în fortificațiile americane de pe Prospect Hill, încerca asimileze totul, să observe și să analizeze situația cât mai realist posibil.[18] În vreme ce trupele americane controlau terenul din jurul Bostonului, britanicii, puternic fortificați în oraș și pe Bunker Hill, dețineau supremația navală și astfel puteau aproviziona garnizoana și puteau trimite întăriri. (Cu numai câteva săptămâni înainte, în septembrie, fuseseră trimise cinci regimente.) În consecință, obiectivele prioritare păreau destul de clare: să blocheze trupele regelui în interiorul orașului,

să le taie liniile de aprovizionare și să le împiedice să câștige ceea ce Burgoyne, unul dintre generalii britanici, numea „spațiu îndestulător".

Dacă avea să se ajungă la o confruntare deschisă, armata americană avea doar câteva piese de artilerie, iar praful de pușcă lipsea aproape cu desăvârșire. Chiar și așa, din punctul de vedere al lui Greene, cea mai mare slăbiciune – și totodată cea mai mare îngrijorare – era indisciplina trupelor sale. Așa cum îi scria prietenului său din Congresul Continental, Samuel Ward, perspectivele erau profund neliniștitoare „când te gândești cât de neinstruite și de nedisciplinate sunt trupele noastre în ansamblu și ce pregătiri de război se fac în Anglia"[19].

La începutul asediului nu existau o armată americană, stindarde sau uniforme. Deși în unele documente oficiale se făceau referiri la Armata Continentală, încă nu exista un consens asupra felului cum avea să fie numită aceasta. La început s-a vorbit de Armata Noii Anglii sau de Armata de la Boston. Congresul Continental îl numise pe George Washington în fruntea „Armatei Coloniilor Unite", dar în corespondența cu generalul președintele Congresului, John Hancock, vorbea de „trupele de sub comanda ta"[20]. Washington, în ordinele sale oficiale, utiliza „Trupele Provinciilor Unite ale Americii de Nord". În particular, își considera oamenii „materie primă" pentru o armată.[21]

Pentru britanici sau pentru loialiștii care se refugiaseră în oraș erau pur și simplu „rebelii" sau „oamenii de la țară", nedemni de cuvintele „american" sau „armată". Generalul John Burgoyne îi poreclise cu dispreț „ridicola paradă" sau „gloata înarmată"[22].

În aprilie, când au fost lansate primele apeluri de ajutor după Lexington și Concord, mii de membri ai milițiilor și ai trupelor de voluntari din celelalte colonii din Noua Anglie s-au alăturat regimentelor din Massachusetts – 1 500 din Rhode Island în frunte cu Nathanael Greene, 5 000 din Connecticut sub comanda lui Israel Putnam.[23] Regimentul de o mie de oameni al lui John Stark parcursese un marș cei o sută douăzeci de kilometri din New Hampshire prin ploaie și zăpadă, „prin apă și drumuri desfundate, prin noroi și mlaștini, fără

corturi sau hrană, în numai trei zile“.[24] Regimentele din Massachusetts, de departe cele mai puternice dintre trupele provinciale, aveau mai mult de 10 000 de oameni.

Până în iunie, o armată a Noii Anglii cum nu mai fusese văzută vreodată, entuziastă, dar nedisciplinată, se adunase în împrejurimile Bostonului. Lui Washington, sosit la fața locului în prima săptămână a lui iulie, i s-a raportat că avea la dispoziție peste 20 000 de oameni, dar nimeni nu știa cu certitudine numărul acestora. Nici o numărătoare nu a fost făcută până când Washington nu a ordonat așa ceva. În realitate, erau numai 16 000, dintre care doar 14 000 erau combatanți apți. Mai mult de 1 500 erau bolnavi, iar alți 1 500 nu ajunseseră încă.

Într-o armată regulată, o asemenea numărătoare ar fi fost realizată în câteva ore, a remarcat dojenitor Washington. Așa cum stăteau lucrurile, în cazul armatei sale a durat opt zile. Efectivele totale ale inamicului erau estimate la 11 000. De fapt, erau probabil 7 000 de soldați britanici în Boston, adică aproximativ jumătate din numărul celor aflați sub comanda lui Washington.

Într-o adresă oficială din partea Congresului Provincial din Massachusetts, generalul Washington fusese avertizat să nu se aștepte la prea multă „disciplină și regularitate“[25] din partea oamenilor. Tânăra armată nu avea nici un fel de experiență militară. Nu era nici măcar „convinsă de absoluta necesitate a curățeniei“[26]. În afară de asta, Washington a descoperit că nu erau oamenii la care se așteptase și nu a fost deloc mulțumit.

Structura terenului din jurul orașului Boston era complet diferită de tot ceea ce întâlnise generalul în activitatea sa militară anterioară. În termeni foarte simpli, scena confruntării – așa cum o arăta și harta sa grosolan trasată[27] – era reprezentată de una dintre cele trei peninsule neregulate din Portul Boston, cu Peninsula Boston în mijloc, Charlestown (și Bunker Hill) puțin la nord și Dorchester situată în apropiere, la sud. Dar cum orașul era legat de continent printr-o fâșie îngustă de pământ, măsurând mai puțin de un kilometru, era mai degrabă o insulă decât o peninsulă. Astfel, prin fortificarea Neck, fusese relativ simplu pentru coloniști să-i țină pe britanici „încătușați“

în Boston, la fel cum fusese simplu pentru britanici să facă același lucru pentru a-i împiedica pe americani să pătrundă.

Britanicii controlau Peninsula Charlestown, chiar dacă era în mare parte distrusă în urma luptelor, și Bunker Hill, fortăreața care le oferea un avantaj extraordinar. Nici una din tabere nu făcuse nimic pentru a fortifica Peninsula Dorchester care, prin înălțimile sale, domina întregul golf.

Cu numeroasele sale coline verzi care se stingeau în apa albastră, era o zonă remarcabilă prin frumusețea ei, în special vara. Washington o considera „o încântătoare bucățică de țară“[28], transformarea ei în teatru de război fiind din acest punct de vedere și mai regretabilă. Un ofițer britanic a descris-o drept „țara cu cel mai fermecător verde pe care ochiul a avut încântarea să-l vadă“[29]. Imaginile schițate de un genist britanic de pe înălțimile Charlestownului, căpitanul Archibald Robertson, arată cât de mult dominau peisajul câmpurile deschise și pajiștile și cât de modest era conturul orașului asediat, turlele bisericilor aducând mai degrabă a sat. Ar fi putut foarte bine să fie schițele Arcadiei.

Dacă întreaga zonă ar fi putut fi observată de ochii unui pescăruș, armata americană și fortificațiile ei ar fi putut fi văzute răsfirându-se într-un arc imens de mai bine de cincisprezece kilometri, de la râul Mystic în nord-est până la Roxbury în sud, în partea dinspre continent a Bostonului. Tunicile roșii [trupele britanice – n.tr.] campaseră pe pantele de la Boston Common[30] și ocupau întăriturile de pe Neck, din oraș și de la Bunker Hill. Un stâlp de semnalizare se înălța pe vârful Beacon Hill, iar în mijlocul orașului putea fi văzută Province House, Cartierul General al trupelor britanice, identificabilă cu ușurință datorită imensei cupole octogonale și giruetei sale aurii înfățișând un indian cu un arc și o săgeată.

În port, chiar în fața la Long Wharf[31] stăteau la ancoră vasele britanice – între ele și trei nave de linie cu cincizeci de tunuri sau mai mult –, în timp ce în dreapta Peninsulei Dorchester, pe Castle Island, acolo unde intrarea în Inner Harbor se îngustează, se afla vechiul fort Castle William, de asemenea ocupat de britanici.

Principala concentrare de trupe americane se afla pe Prospect Hill, spre nord. Alte unități își aveau tabăra la câțiva kilometri în interiorul continentului, lângă orășelul universitar Cambridge, pe malurile râului Charles, dar și în apropiere de Neck, la Roxbury, unde turnul ascuțit al clădirii de reuniuni din Roxbury se ridica pe înălțimile altei coline bine conturate. La Cambridge, trupele campau în principal pe Common, deși mare parte a orașului și clădirile din cărămidă roșie ale Colegiului Harvard fuseseră de asemenea rechiziționate.

Având nevoie de mai mult de o imagine schematică a terenului, Washington îl însărcinase pe talentatul locotenent de nouăsprezece ani John Trumbull, fiul guvernatorului din Connecticut, să realizeze o serie de hărți și desene.[32] Pentru a schița fortificațiile britanice de pe Neck, tânărul Trumbull se târâse prin iarba înaltă până aproape de liniile inamice.

Cât despre britanici, aceștia îl desemnaseră în același scop pe locotenentul Richard Williams, un cartograf experimentat care, cu ajutorul unei mici echipe și al unui teodolit, s-a folosit de o serie de puncte dominante ale terenului pentru a înregistra cu minuțiozitate ceea ce vedea. Rezultatul a fost o hartă superb conturată, colorată de mână, care transpunea în imagini „adevărata situație a trupelor Maiestății Sale și a celor ale rebelilor“[33]. Toate fortificațiile erau clar marcate, toate elementele peisajului etichetate, inclusiv Mount Whoredom[34], cartierul deocheat al Bostonului. Locotenentul Williams a fost șocat din cauza prostituției practicate la vedere în ceea ce ar fi trebuit să fie inima puritanismului – „Probabil că nu există nici un alt oraș de aceeași talie care să aibă mai multe prostituate decât acesta“, a notat în jurnalul său –, dar acuratețea l-a obligat ca să-l reprezinte pe hartă.[35]

Una dintre cele mai mari dificultăți ale lui Washington era și faptul că trebuia să conducă un asediu fără ca printre membrii armatei sale să se afle și un inginer calificat care să proiecteze fortificațiile necesare și să supravegheze construirea lor. Cu toate acestea, a ordonat să fie extinse și consolidate construcțiile defensive și munca a continuat. „Mii de oameni muncesc zi după zi, scria reverendul William Emerson din Concord după un tur al liniilor defensive. E surprinzător cât de mult

s-a lucrat. [...] Nu-ți vine să-ți crezi ochilor."[36] Reverendul Emerson este cel care a exclamat în dimineața de 19 aprilie, în momentul în care regimentele britanice avansau spre Concord. „Nici un pas înapoi! Și, de va fi să murim, să murim chiar aici!"[37]

De pe Prospect Hill sau de pe alte puncte înalte, americanii supravegheau constant cu ajutorul lunetelor mișcările trupelor regulate din Boston. Britanicii făceau același lucru. „Aveai impresia că singurul lucru pe care îl făceau cele două armate era să se spioneze reciproc prin lunete"[38], scria eminentul loialist Peter Oliver, fostul ministru de Justiție al provinciei.

Washington nu știa prea multe despre Boston. Fusese acolo o singură dată pentru foarte scurt timp în urmă cu douăzeci de ani, pe când era doar un tânăr colonel în căutarea unei promovări în cadrul armatei regulate britanice. Și chiar dacă fiecare tabără își avea proprii spioni, a acordat de la bun început o importanță specială „informațiilor" și era dispus să plătească pentru ele. Prima sumă pe care a trecut-o în carnetul său de cheltuieli a fost de 333,33 de dolari, o sumă mare pentru acea vreme, fiind destinată unui anonim care urma „să intre în Boston [...] cu scopul de a transmite informații despre mișcările și intențiile inamicului"[39].

Teama că britanicii se pregăteau de atac era omniprezentă. „Nu există seară în care să ne culcăm și dimineață în care să ne trezim fără a ne gândi că acea noapte sau zi va aduce ceva important", a scris unul dintre membrii comandamentului lui Washington.[40]

Abia în prima săptămână a lui august, la sfârșitul primei luni în calitate de comandant, a aflat în ce măsură situația era mai gravă decât își imaginase. Un raport asupra rezervelor de praf de pușcă pe care le avea la dispoziție dezvăluia că acestea nu depășeau patru tone și nu exista nici o speranță că lucrurile aveau să se amelioreze prea curând. Coloniile produceau foarte puțin praf de pușcă. Rezervele existente se datorau transporturilor clandestine sosite din Europa la New York și Philadelphia via Insula St. Eustatius din Caraibe, o posesiune olandeză. În acel moment, proviziile erau suficiente pentru nouă focuri de armă pentru fiecare soldat. Conform unei relatări,

Washington a fost atât de șocat de raport, încât nu a mai scos nici un cuvânt vreme de o jumătate de oră.

Bivuacurile americane răsfirate nu aduceau deloc cu taberele militare obișnuite. Corturile și adăposturile erau improvizate din tot ce le căzuse în mână. Fiecare era „o imagine a gusturilor și a personalității celui care locuiește în el", scria clericul Emerson.

> Unele sunt făcute din scânduri, altele din pânză de vele, altele din amândouă. Unele sunt construite din piatră și paie, unele din cărămidă și altele din crengi. Unele au fost ridicate în grabă și arată cum nu se poate mai rău, altele au și uși, și ferestre.[41]

O excepție remarcabilă o reprezenta tabăra celor din Rhode Island conduși de Nathanael Greene. Acolo, „corturi ca la carte" erau aranjate rând după rând asemenea „taberelor ordonate ale inamicului [...] totul după cel mai pur gust englezesc"[42], își amintea Emerson admirativ. În ansamblu însă, „marea varietate" a taberelor i se părea pitorească.

Alții erau vizibil mai puțin încântați. Chefurile neîntrerupte și cuvintele grele ce puteau fi auzite peste tot erau pentru mulți înspăimântătoare, chiar și pentru unii dintre soldații tineri. „Răul iese la iveală mai tot timpul"[43], a spus locotenentul Joseph Hodgkins din Ipswich, Massachusetts.

Veteran al Bătăliei de la Bunker Hill și cizmar de meserie[44], Hodgkins avea treizeci și doi de ani și, la fel ca în cazul multor altor bărbați de vârsta sa, dificultățile și suferința nu îi erau deloc străine. Prima soție și patru dintre cei cinci copii îi muriseră din cauza bolilor înainte de începerea războiului. Pentru cel de-al cincilea, dar și pentru cea de-a doua sa soție, Sarah Perkins, și cei doi copii născuți din a doua căsătorie, era un tată și un soț devotat. Profund preocupat de bunăstarea lor și știind câte griji își făcea pentru el, îi scria lui Sarah de câte ori putea. Pentru moment însă – după cum îi mărturisea –, nu avea timp suficient să fie „scrupulos" în ceea ce privește detaliile.[45]

Un medic de pe unul dintre vasele britanice care profita de privilegiile profesiei sale pentru a vizita taberele rebelilor descria drumurile înțesate cu cărucioare și căruțe care transportau cel mai adesea provizii, dar și cantități imense de rom – „pentru că fără rom armata Noii Anglii nu putea fi ținută laolaltă". Rebelii, a constatat medicul, consumau fiecare câte o sticlă pe zi.[46]

Așa cum rezultă din jurnalul unui ofițer al trupelor din Connecticut aflate la Roxbury, locotenentul Jabez Fitch, care știa să aprecieze un pahar băut alături de prieteni, romul simplu era doar una dintre băuturile consumate. „Tocmai am băut niște grog", a scris el la sfârșitul unei zile, după o oprire la taverna din apropiere. „Ginul s-a terminat foarte repede", e menționat într-o altă însemnare din jurnalul său. „De dimineață am fost în postul de gardă ca de obicei [...] apoi am mers la cortul locotenentului Brewster ca să bem niște vișinată, m-am întors și am luat micul dejun." Locotenetul Fitch obișnuia să bea cantități mari de vin sau coniac, și în timpul unei expediții în orașul Cambridge, după o scurtă oprire pentru a gusta „niște flip" (o băutură dulce, tare, un amestec de băuturi spirtoase, bere și zahăr), s-a îndreptat spre o altă tavernă, Punch Bowl, „unde muzica și dansul erau pe săturate [...] m-am întors acasă cu puțin timp înainte de ivirea zorilor."[47]

Locotenentul Fitch era unul dintre veteranii Războiului de șapte ani, un fermier din Norwich, Connecticut, tată a opt copii. Viața de soldat îl încânta și era atât de convins că fiul său de paisprezece ani îi va călca pe urme, încât îl adusese cu el. Locotenentul Fitch, unul dintre primii membri ai Fiilor Libertății, fusese totodată printre primii care răspunseseră apelului pentru trimiterea de întăriri la Boston. Nimic nu părea să-l deranjeze, deși protesta când vedea soldați „murdari ca porcii". Își petrecea majoritatea timpului scriindu-i soției sau făcând însemnări în jurnal. Zgomotul proiectilelor britanice care zburau pe deasupra semăna cu cel al unui stol de gâște, scria el, „și îi însuflețea pe oamenii noștri mai mult decât câteva sute de litri de rom din Noua Anglie".

În ciuda lipsei de muniție, corturi și uniforme, armata era bine hrănită. Alimente proaspete au ajuns în tabere din abundență și la prețuri mici toată vara și în prima parte a toamnei. Oamenii puteau mânca pește sau carne în fiecare zi. Jabez Fitch mărturisea în jurnal că savura ouăle proaspete, moluștele, merele, piersicile și pepenii, un mic dejun „excelent“ cu „pâine caldă, unt și o cană mare de cafea“ și un „prânz sănătos cu carne de porc și varză“. Nimeni nu se putea plânge de lipsa hranei.

Îmbolnăvirile au fost numeroase de la bun început, „febra de tabără“ făcând ravagii odată cu lunile de vară. Mamele și soțiile din orașele și zonele rurale din vecinătate au venit pentru a-i îngriji pe bolnavi și pe muribunzi. „Fratele tău Elihu e grav bolnav de dizenterie [...] ne temem pentru viața lui“[48], îi scria Abigail Adams, sosită din Braintree, un oraș din apropierea Bostonului, soțului ei John aflat la Philadelphia. „Mama ta stă lângă el și este foarte îngrijorată.“ Căpitanul Elihu Adams, un fermier căsătorit și tată a trei copii, a fost unul dintre cele câteva sute de soldați răpuși de boală.

„Febra de tabără“[49] sau „febra puturoasă“ erau termenii utilizați pentru contagioasele îmbolnăviri de dizenterie, tifos sau febră tifoidă ale căror cauze erau necunoscute sau numai parțial înțelese. Dizenteria fusese blestemul armatelor încă din Antichitate, așa cum o spune și Herodot. Tifosul exantematic, care se manifestă prin febră mare, dureri de cap insuportabile și delir, era transmis de purici și păduchi, ei înșiși o boală în rândurile armatei. (Un soldat își amintea că a văzut un cadavru acoperit de atât de mulți păduchi, încât a fost convins că numai păduchii îl omorâseră pe acel om.[50] Febra tifoidă, caracterizată și ea prin febră, înroșiri ale pielii, prurit, vomă, diaree și dureri puternice de stomac, era cauzată de bacilul *Salmonella typhosa* aflat în apa sau în hrana contaminată de obicei în urma unei insuficiente separări între apele reziduale și apa potabilă.

Dar nu numai soldații sufereau din cauza febrei de tabără. Mulți dintre cei veniți să-i îngrijească s-au îmbolnăvit și ei sau au dus boala în locurile din care veneau, orașele din Noua Anglie fiind afectate unul după altul. Dintre enoriașii unei biserici din Danbury,

Connecticut, mai mult de o sută aveau să moară din cauza febrei de tabără până în noiembrie.[51]

„Mizeria infecțioasă“ era considerată ucigătoare.[52] Igiena personală, spălarea ustensilelor de gătit, apa curată, carnea și produsele proaspete erau esențiale pentru sănătatea unei armate. Aceasta era cauza pentru care se punea atât de mult accent pe disciplină și ordine, mai ales când mii de oameni locuiau atât de aproape unul de celălalt.

Latrinele deschise erau cele mai periculoase, dar, după cum se afirma într-un volum foarte bine pus la punct, era vorba și de „marea neglijență a oamenilor care nu ajungeau până la toaletă“. În schimb, aruncau „excremente peste tot pe câmpuri, generând o situație primejdioasă“.[53] Mirosul emanat de majoritatea acestora era insuportabil.

Bărbații din Noua Anglie erau, în plus, ostili ideii de a-și spăla singuri rufele, ocupație pe care o considerau exclusiv feminină. Din amata britanică făceau parte și femei – fie că era vorba de soțiile soldaților sau de așa-zisele auxiliare, unele dintre ele prostituate – celelalte făcând diverse alte munci, situație care nu era întâlnită în tabăra adversă.

Moralul trupelor americane era bun, dar acestea trebuiau să învețe necesitatea ordinii și a supunerii. Mulți se înrolaseră voluntar cu condiția să-și poată alege ofițerii, iar ofițerii, la rândul lor, fie din indolență, fie din dorința de a-și păstra popularitatea, erau tentați să lase trupa să facă tot ce dorea. Mulți ofițeri își cunoșteau foarte vag atribuțiile. „Ofițerii erau în general la fel de ignoranți ca soldații când venea vorba de viața cazonă“[54], își amintea John Trumbull.

Washington elaborase noi reguli, ceruse aplicarea unor noi regulamente ce insistau asupra disciplinei și își făcea zilnic simțită prezența prin inspecții călare ale liniilor inamice. „Stăpâni noi, legi noi, remarca pastorul Emerson. Noile ordine ale Excelenței Sale sunt citite regimentelor în fiecare dimineață chiar după rugăciune. Treptat se instaurează un stil de conducere foarte strict.“[55]

Cei care încălcau regulile erau pedepsiți sever sau dezonorați. Erau biciuiți, forțați să încalece „calul de lemn“ sau erau alungați din tabără în bătaia tobelor.[56] Un soldat a fost biciuit pentru „tulburarea ordinii în vremea rugăciunii colective“, un altul, pentru dezertare.

Unul a primit douăzeci de „dungi" pentru lovirea unui ofițer, altul, treizeci pentru că ocărâse un superior. Lentoarea cu care aceste schimbări își făceau simțit efectul era însă exasperantă.

La fel de zguduitoare ca toate mărturiile directe e și cea a lui Benjamin Thompson, un tânăr din Noua Anglie foarte activ și cu simpatii loialiste. După ce Washington i-a refuzat un post de ofițer, Thompson a servit în armata britanică, s-a stabilit ulterior în Europa, și-a schimbat numele și, în cele din urmă, a devenit unul dintre cei mai proeminenți oameni de știință ai vremii – contele Rumford. Armata lui Washington, scria Thompson, „era adunătura de muritori cea mai zdrențuită și mai mizerabilă care reușise să dezonoreze numele de soldat. [...] Preferau să-și lase hainele să le putrezească pe piele decât să se obosească să le curețe"[57]. Thompson atribuia acestui „nenorocit mod de viață" toate „dezordinile puturoase, maligne și infecțioase" care făcuseră atâtea victime.

În ciuda simpatiilor sale loialiste, portretul schițat de Thompson era în mare parte adevărat. Comandanții britanici precum Burgoyne sau Percy puteau fi cu greu învinuiți pentru condescendența cu care îi priveau pe soldații lui Washington, „țărănimea", „coate-goale", „gloata înarmată". Cu excepția trupelor din Rhode Island conduse de Greene și a câtorva unități din Connecticut, americanii semănau mai degrabă cu niște fermieri abia întorși de la câmp decât cu niște militari.

Faptul că mulți dintre ei erau atât de murdari era oarecum normal deoarece, atunci când nu făceau exerciții, majoritatea săpau tranșee, mutau pietre și construiau fortificații din pământ. La un moment dat, la începutul asediului, patru mii de oameni munceau numai pe Prospect Hill. Era o muncă istovitoare, murdară și mai nimeni nu avea oportunitatea sau mijloacele pentru a face o baie. Cât despre schimbarea hainelor, aceasta era un lux.

Puțini aveau ceva ce aducea a uniformă. Ofițerii nu se deosebeau aproape deloc de trupele pe care le conduceau. Oamenii nu erau numai nespălați și de multe ori nebărbieriți, dar erau și îmbrăcați într-o uluitoare varietate de haine, de multe ori în ceea ce ei, sau cei de acasă, putuseră strânge înainte de a pleca la război. (Despre o femeie

din Connecticut se spunea că reușise „să echipeze“ cinci fii și unsprezece nepoți.[58] Purtau haine sau cămăși grosolane confecționate în casă, uzate, pantaloni de toate culorile mai noi sau mai vechi, încălțăminte din piele de vacă sau mocasini, iar pe cap, pălării de fetru, vechi și cu borurile largi, pătate de sudoare și albite de vreme, căciuli din blană de castor, pălării de paie specifice fermierilor sau chipiuri în dungi după model marinăresc. Tricornul, o pălărie mai pretențioasă, era de obicei purtat de ofițeri și de cei cu un statut mai înalt, de pildă doctorii sau capelanii. Pe ici, pe colo putea fi văzută și câte o veche tunică militară, rămasă de pe vremea Războiului de șapte ani.

Diversitatea armelor era „pe măsura varietății costumațiilor“, dar arsenalul era dominat de muschete și arme de vânătoare (carabine). Cu cât arma era mai veche, cu atât era mai mare mândria posesorului. Cea mai răspândită și de departe cea mai importantă era muscheta cu cremene, cu un singur foc, cu țeava neghintuită și cu încărcare pe la gura țevii, armă care utiliza bile de plumb de câteva grame ce puteau provoca răni oribile. O muschetă normală măsura în jur de un metru și jumătate și cântărea peste patru kilograme. Deși nu se remarca prin precizia tragerii, putea fi pregătită, încărcată și declanșată după care procedeul era repetat foarte rapid. Un bun trăgător putea atinge o cadență de trei-patru focuri pe minut, adică un foc la fiecare cincisprezece secunde.

În acest moment, marea problemă era că majoritatea soldaților, familiarizați cu armele de foc încă din copilărie, le foloseau cum și când credeau de cuviință – pentru a aprinde un foc, spre exemplu, sau pentru a trage după gâște sălbatice.

Pentru ca ofițerii să se poată deosebi de soldații obișnuiți, Washington i-a sfătuit pe generalii-maior să poarte pe piept eșarfe stacojii, iar pe generalii-brigadier eșarfe galbene. Ofițerii de pe câmpul de luptă avea să fie identificați după cocardele de diferite culori pe care le purtau la pălărie. Sergenții urmau să poarte o bucată de pânză roșie pe umărul drept. Washington însuși avea să poarte o eșarfă albastră pe piept, între haină și vestă.[59] Pe de altă parte, era greu de crezut că prezența impunătoare a generalului sau uniforma sa impecabilă

care arăta mereu ca și cum Washington s-ar fi pregătit de paradă ar fi putut fi confundată.

3 iulie, ziua în care preluase oficial comanda la Cambridge, fusese marcată cu fanfara militară de rigoare, „cu multă pompă“[60], după spusele locotenentului Hodgkins, cizmarul din Ipswich, „douăzeci și unu de toboșari și flautiști bătând și cântând în timp ce mărșăluiau pe terenul de defilare“. Un tânăr doctor abia sosit de la Barnstable, James Thacher, care fusese repartizat la spitalul militar din Cambridge, a descris impresia pe care i-o făcuse comandantul suprem.

> Excelența Sa era călare, însoțit de alți câțiva domni în uniformă. Nu era deloc greu să-l distingi de ceilalți. Cu statura sa înaltă și bine proporționată, degaja noblețe și maiestate. Uniforma sa era albastră, partea din față fiind galben-închis, cu câte un epolet încărcat pe fiecare umăr, cu o cămașă tot galben-închis, cu o sabie mică și elegantă, în timp ce la pălărie purta o cocardă neagră.[61]

În cea mai mare parte, armata era alcătuită din fermieri și meșteșugari: cizmari, șelari, tâmplari, dulgheri, fierari, croitori, dogari, persoane care se ocupau cu aprovizionarea vaselor. Regimentul din Marblehead al colonelului John Glover, care avea să joace un rol important, era format aproape în întregime din pescari și marinari.

Era o armată a oamenilor obișnuiți cu munca grea, aceasta din urmă fiind ceva comun. Erau familiarizați cu adversitățile vremii și învățați să se descurce într-un climat dur. Imaginativi, buni meșteșugari, puteau la fel de ușor să înjuge o pereche de boi, să scoată o rădăcină sau să facă un nod sănătos, să taie un porc sau să repare o pereche de pantofi. Pe cei mai mulți viața îi învățase ce înseamnă dificultățile sau eșecurile. A se aștepta la ce era mai rău devenise o parte a ființei lor. Erau rari oamenii care încă nu-și văzuseră un semen murind.

Pentru a fi mai exacți, trebuie spus că un procent semnificativ dintre ei nu aveau nici o meserie. Erau printre ei vagabonzi, obișnuiții tavernelor, chiar scursurile societății. Dar în ansamblu erau cetățeni buni – „cei mai de preț oameni care nu au reușit vreodată să mărșăluiască

cum trebuie“[62] –, bărbați căsătoriți ale căror familii depindeau de ei și cu care încercau să păstreze legătura cât mai mult cu putință.

Era prima armată americană, o armată a tuturor, bărbați de toate formele și staturile, diferiți prin origine, culoarea pielii, naționalitate, fel de a vorbi sau condiție fizică. Multora le lipseau degete sau dinți, vărsatul, războaiele din trecut sau pur și simplu greutățile obișnuite ale traiului în secolul al XVIII-lea lăsând cicatrice pe figurile lor. Unii dintre ei puteau fi numiți cu greu bărbați, fiind băieți de cincisprezece ani sau chiar mai mici pe fața cărora încă nu-și făcuseră apariția firele de barbă.

Unul dintre cei mai în vârstă, dar de departe cel mai popular în rândurile armatei, era generalul Israel Putnam, erou al Bătăliei de la Bunker Hill, Moș Put, așa cum i se spunea cu multă afecțiune acestui soldat de cincizeci și șapte de ani.[63] Trecut prin multe, „masiv“, „numai oase și mușchi“, cu bucle lungi încărunțite și cu un cap ce aducea mai degrabă cu o ghiulea, generalul era la origini fermier din Pomfret, Connecticut, supraviețuitor al unor aventuri fabuloase: luptele din timpul Războiului de șapte ani, un naufragiu și, dacă e să dăm crezare poveștilor vremii, o întâlnire cu o lupoaică chiar în bârlogul acesteia. Moș Put vorbea puțin peltic și abia dacă era în stare să-și pună numele pe hârtie. Dar, după cum se spunea, bătrânul Put nu se temea de nimic.

La cealaltă extremă se afla Israel Trask, care abia împlinise zece ani. Asemenea fiului locotenentului Jabez Fitch, Israel se înrolase ca voluntar împreună cu tatăl său, locotenentul Jonathan Trask din Marblehead, și servea ca mesager și ajutor de bucătar.

Flautistul John Greenwod – unul dintre cei cinci sute de flautiști și toboșari – avea șaisprezece ani, dar era scund pentru vârsta sa și părea mai tânăr. Născut și crescut la Boston, „agitația“ războiului fusese încontinuu aproape de casa copilăriei sale.[64] Un tânăr ucenic ce locuia în casa sa fusese unul dintre cei uciși în timpul masacrului de la Boston.[65] Entuziasmat de sunetul flautelor și al tobelor trupelor regulate care ocupau orașul, John reușise, nu se știe cum, să pună mâna pe un „flaut vechi și crăpat“[66] la care, după ce a chituit crăpătura,

a învățat să cânte câteva melodii înainte de a fi trimis să locuiască împreună cu un unchi la Falmouth (Portland), în Maine. Auzind știrile despre Lexington și Concord, a pornit pe jos în mai 1775 cu un singur rând de haine, cel de pe el, și cu flautul ițindu-se din unul din buzunarele din față. A parcurs singur distanța până la Boston, adică 240 de kilometri, prin ceea ce era atunci o regiune sălbatică nelocuită. Oprindu-se la speluncile de pe marginea drumului, unde se adunau soldați, scotea flautul și cânta „o melodie, două“, după cum avea să-și ducă aminte mai târziu.

> Obișnuiau să mă întrebe de unde vin și încotro mă îndrept, și când le răspundeam că mă duceam să lupt pentru țara mea, erau uimiți că un băiețel, singur, putea dovedi atât curaj. Astfel, cu ajutorul flautului meu, am obținut gratuit casă și masă pe tot parcursul drumului.[67]

Odată ajuns în tabără, a fost sfătuit să se înroleze și i-au fost promiși opt dolari pe lună. Mai târziu, pe când trecea prin Cambridge, a aflat de bătălia în plină desfășurare de la Bunker Hill. Răniții erau înșirați pe Common. „Peste tot păreau să domnească teroarea și confuzia.“[68] Băiatul a început să alerge pe drumul ce ducea spre locul confruntării, întâlnind căruțe care transportau alți răniți și oameni chinuindu-se să ajungă la Cambridge pe propriile picioare. Îngrozit, își dorea să nu se oferit voluntar. „Îmi puteam simți cu adevărat părul făcându-se măciucă.“ Dar în acel moment a văzut un soldat singuratic apropiindu-se pe drum.

> [...] un negru rănit la ceafă, cu gulerul deschis și îmbrăcat doar cu o pereche de pantaloni și o cămașă. Rana și sângele care i se prelingea pe spate se vedeau bine. L-am întrebat dacă îl durea rău, pentru că rana nu părea să îl deranjeze. Mi-a răspuns că nu, că tot ce dorea era să-și panseze rana și că avea de gând să se întoarcă. Nu vă puteți da seama cât de mult curaj mi-au dat spusele sale. Din acel moment am început să mă simt soldat și teama nu mi-a mai dat târcoale tot restul războiului.[69]

Ca răspuns la îngrijorarea Congresului legată de ponderea prea ridicată a bătrânilor și a copiilor, dar și a negrilor și a indienilor în armată, generalul William Heath raporta:

> În regimentele din Massachusetts există într-adevăr câțiva copii și bătrâni și, în mai multe regimente, câțiva negri. La fel stau lucrurile și în cazul regimentelor din alte colonii. Cei din Rhode Island au un număr considerabil de negri și indieni. Regimentele din New Hampshire au numai câțiva din fiecare.[70]

Generalul John Thomas, comandantul trupelor din Massachusetts aflate la Roxbury, răspundea și el:

> Regimentele de la Roxbury, dar și soldații sunt la fel de buni ca oricare alții alături de care am luptat în ultimul război. Bătrânii sunt foarte puțini la număr, iar din trupă fac parte și câțiva băieți. Avem și negri, dar îi consider la fel de utili ca pe ceilalți când vine vorba de rezistență sau de luptă; mulți dintre ei s-au dovedit a fi curajoși.[71]

Asemenea multor sudiști, Washington nu dorea persoane de culoare în rândurile armatei și în curând avea să emită ordine care interziceau înrolarea „negrilor, a băieților incapabili să poarte arme sau a bătrânilor“[72]. Până la sfârșitul anului însă, dată fiind nevoia mare de recruți și numărul la fel de mare al negrilor liberi dornici să servească în armată, avea să-și schimbe radical punctul de vedere și într-un celebru ordin general a autorizat înrolarea lor.

Chiar dacă schițe sau picturi ale soldaților nu s-au păstrat, ne putem face o idee despre cum arătau din descrierile din afișele cu informații despre dezertori. Spre exemplu, un anume George Reynolds de șaptesprezece ani din Rhode Island avea un metru șaizeci înălțime și „își ținea capul aplecat puțin spre dreapta“. Thomas Williams era un emigrant – „țăran bătrân“ – care vorbea o „engleză bună“ și avea un „ochi stâng încețoșat“. David Relph, un „tip fercheș“, purta ultima dată când fusese văzut o haină albă, tunică și pantaloni strânși pe picior, dar și o cămașă cu volane plisată.[73]

> Dezertat din regimentul colonelului Brewer, compania căpitanului Harvey [spunea un anunț din ziarul *Gazette*, din Essex, Connecticut – n.a.], un anume Simeon Smith din Greenfield, tâmplar de meserie, firav, de vreun metru șaizeci, poartă o haină albastră cu vestă neagră, un buton de metal la pălărie, are părul negru lung, ochii negri, iar vocea sa, deși tonurile masculine predomină, are mai degrabă accente hermafrodite. În aceeași situație, Mathias Smith, un tip scund și vioi, cizmar de meserie, încărunțit, cu o figură tinerească, spune foarte des „Jur! Jur!“ și scuipă adeseori în timp ce vorbește; are o haină verde și un palton roșu; cartofor, deși pare om serios. La fel stau lucrurile și cu John Daby, un tip cocoșat, care înainte își câștiga existența făcând încălțăminte, care vorbește tărăgănat și care spune „comfabil“ în loc de „confortabil“. Are o haină verde, pantaloni groși din piele, picioare slabe și îi lipsesc dinții din față.[74]

Pentru fiecare adevărat dezertor existau șase alți indivizi tentați să tragă chiulul folosindu-se aproape de orice pretext. Unii plecau la pescuit de moluște, alții dispăreau cu săptămânile ca să-și vadă nevestele și copiii, să ajute la strânsul recoltei sau ca să revină la meseriile lor pentru a câștiga niște „bani adevărați“. Uneori cereau o permisie, dar de cele mai multe ori își strângeau lucrurile și plecau întorcându-se în tabără când voiau. Nu era vorba de faptul că le-ar fi lipsit curajul sau dedicația pentru a fi soldați. Pur și simplu viața nu le mai oferise o altă experiență în care cineva să le spună ce să facă la orice oră din zi și din noapte. Întrucât se înrolaseră voluntari ca să lupte, considerau inutilă agitația legată de disciplină și de regulamente.

Era deja mijlocul verii când au început să apară și primele unități din afara Noii Anglii, companii de pușcași din Pennsylvania, Maryland sau Virginia, „oameni căliți, mulți dintre ei de peste un metru optzeci înălțime“, după cum nota doctorul James Thacher, el însuși un individ scund și firav[75].

O companie din Virginia, în frunte cu căpitanul Daniel Morgan, mărșăluise „fără ocolișuri“[76] spre Boston, parcurgând cei aproape o mie de kilometri în trei săptămâni, adică o medie de aproape cincizeci de kilometri zilnic prin arșița verii.

În mare parte munteni de origine irlandezo-scoțiană, aceștia purtau cămăși lungi de vânătoare, cu franjuri, confecționate din materiale țesute în casă în culori dintre cele mai diverse, de la cafeniu până la gri sau nuanțe de maro și chiar negru. Indiferent de culoare, toate erau strânse cu o curea de care era prinsă o mică secure. În momentul trecerii în revistă, au demonstrat cum, cu puștile lor ghintuite, o armă specifică zonelor de frontieră și manufacturată în Pennsylvania și cvasinecunoscută în Noua Anglie, puteau lovi o țintă mai mică de douăzeci de centimetri în diametru de la peste două sute de metri, în vreme ce o muschetă obișnuită era precisă până la o sută de metri. Ghintuirile – micile șanțuri spiralate din interiorul țevii – erau cele care sporeau precizia și nou-veniții au început să-și folosească armele cu o eficiență letală împotriva gărzilor britanice, până când englezii au înțeles ce se petrecea și au început să se ascundă mai bine sau să rămână în afara bătăii acestora.

Oricât de bine-veniți au fost în primele momente, pușcașii aveau să se dovedească în curând și mai indiferenți decât cei din Noua Anglie față de conceptul de disciplină. Erau atât de turbulenți, încât Washington a ajuns să-și dorească din suflet ca aceștia să nu fi venit deloc.[77]

Construirea fortificațiilor a continuat, trupele utilizându-și târnăcoapele și lopețile indiferent de vreme, lucrând uneori noaptea când căldura era insuportabilă în timpul zilei. Era o muncă dură, aparent fără sfârșit, dar americanii au avut o eficiență extraordinară – în orice caz, mult mai mare decât a britanicilor. Pe măsură ce amploarea sistemelor defensive creștea, sute de oameni veneau să vadă cu propriii ochi. Drumurile erau pline de cei pentru care uriașele metereze reprezentau o realizare extraordinară. Nimic altceva nu mai fusese construit la o asemenea scară în Noua Anglie – parapeți având „în multe locuri aproape șase metri grosime“, tranșee „largi și adânci“, „fără doar și poate că aceste fortificații par fructul unei munci de șapte ani“[78].

Grupurile care munceau la ridicarea fortificațiilor erau adeseori ținta tirurilor inamicului. Asupra santinelelor americane sau britanice s-a tras în mod repetat. Pe 2 august, după cum nota în jurnal

locotenentul Samuel Bixby din Connecticut: „Unul dintre pușcașii generalului Washington a fost ucis azi de trupele regulate și apoi spânzurat! De gât!"

> Văzând aceasta, camarazii săi s-au înfuriat teribil și i-au cerut imediat permisiunea generalului de a face ce credeau de cuviință. Pușcașii au plecat imediat și au început operațiunile. Trupele regulate [britanice] au tras asupra lor din toate părțile cu tunurile, dar pușcașii se furișau peste tot și își continuau tirul de precizie. Au căzut mulți din trupele regulate, dar pușcașii au pierdut un singur om.[79]

Ambele tabere organizau sporadic raiduri nocturne în liniile inamice sau lansau mici operațiuni pentru a captura fân și animale din insulele-port situate în vecinătate. În noaptea de 30 august, britanicii au lansat un atac-surpriză în zona Neck, au incendiat o tavernă și s-au întors apoi la liniile lor. În aceeași noapte, trei sute de americani au atacat Insula Lighthouse, au ucis câțiva britanici și au luat douăzeci și trei de prizonieri cu prețul vieții unui singur soldat american.

Odată cu întunericul sosea vremea „distracției"[80], își amintea John Greenwood, flautistul, „pentru că britanicii lansau încontinuu obuze împotriva noastră și uneori, între orele 2 și 6, puteau fi văzute trecând pe deasupra noastră, asemenea unor stele mișcătoare în ceruri". Bombardamentele matinale ale britanicilor puteau dura și câteva ore, o dovadă a faptului că acestora nu le lipseau praful de pușcă. Într-o asemenea canonadă violentă, unul dintre pușcași și-a pierdut un picior în vreme ce unui funcționar al unei companii a Gărzilor din Kent conduse de Nathnael Greene i-a fost zburat capul.

Mumford a fost prima victimă a războiului provenită din Rhode Island și moartea sa l-a impresionat pe Nathanael Greene mai mult decât orice altceva de la începutul asediului. Soției sale Caty, însărcinată cu primul lor copil, Greene i-a scris că și-ar dori să o protejeze de asemenea vești sau de grijile pe care ea și le făcea pentru siguranța lui.

Dezertorii britanici continuau să treacă liniile, în special noaptea, și unul câte unul, deși existau și cazuri când soseau în grupuri de câte trei-patru. Înfometați și profund nemulțumiți, dezertorii proveneau

în egală măsură din Boston și de pe navele britanice ancorate în port și furnizau întotdeauna informații sau descrieri ale încercărilor prin care trecuseră. Cele spuse de ei se răspândeau rapid prin tabără a doua zi. Într-o noapte, un cavalerist britanic a trecut înot în liniile americane împreună cu calul său. Într-o alta, cincisprezece oameni au dezertat de pe vasele aflate în port.

Urmau apoi zile lipsite de incidente, zile perfect identice. Un ofițer dintr-o companie de pușcași din Pennsylvania scria că nu făceau altceva decât să culeagă mure și să joace cricket. „Nimic de notat... Nimic important... Peste tot e liniște“[81], scria în jurnal locotenentul Samuel din Connecticut. De cealaltă parte, un britanic relua posomorât în jurnalul său același lucru: „Nimic extraordinar... Nimic extraordinar“[82], zi după zi.

Washington continua să aștepte un atac britanic și nu înțelegea de ce acesta era amânat dacă obiectivul englezilor era acela de a înăbuși rebeliunea.

Spre sfârșitul verii, din cauza bolilor, a dezertărilor sau a absențelor de un fel sau altul, armata sa era într-un declin vizibil. Entuziasmul patriotic care determinase la sfârșitul lui aprilie și în mai mii de oameni să se prezinte la locul bătăliei abia dacă mai era perceptibil.

Și nu era vorba numai de faptul că efectivele armatei scădeau constant; în câteva luni avea să dispară cu totul pentru că soldații se angajaseră să servească până la sfârșitul anului. Înrolările din Connecticut expirau și mai devreme.

Mulți crezuseră că simpla adunare a unei armate precum cea de la porțile Bostonului avea să-i convingă pe britanici să-și reconsidere poziția și să încerce să caute o soluție de compromis. Aproape toată lumea anticipase o campanie de scurtă durată, inclusiv Washington, care îi spusese soției sale că avea să se întoarcă înainte de venirea toamnei.

Numărul corturilor era în continuare insuficient, nu toată lumea avea o pătură sau îmbrăcămintea necesară și nimeni nu uitase că iarna se apropia. Fermierii și soldații știau cât de importantă era vremea. Aceasta putea face diferența dintre succes și eșec, testul suprem al rezistenței fiecăruia.

În realitate, situația era mult mai gravă și nimeni nu percepea mai acut decât Washington acest lucru. Unul dintre punctele sale forte era tocmai acela că vedea lucrurile așa cum erau și nu așa cum și-ar fi dorit să fie.

Știa foarte bine că fondurile de care dispunea era foarte mici și înțelegea cel mai bine dificultățile relației cu Congresul. Știa cât de important era pentru eficiența viitoare a armatei să treacă peste diferențele și prejudecățile regionale din rândurile trupelor sale. Dar în același timp trebuia să-și învingă propriul dispreț – din ce în ce mai mare – pentru cei din Noua Anglie. În scrisorile adresate lui Lund Washington, vărul care-i administra afacerile de la Mount Vernon, își manifesta înverșunarea față de yankei, pe care îi considera „peste măsură de murdari și nedisciplinați“[83], complet diferiți de ceea ce așteptase de la ei. Nu avea decât dispreț pentru „oamenii ăștia“[84], i-a mărturisit într-o scrisoare congresmenului Richard Henry Lee, și acesta originar din Virginia. Esența problemei era „nețărmurita stupiditate din rândurile claselor inferioare ale acestor oameni care, crede-mă, prevalează în cele mai multe cazuri și în rândurile ofițerilor... ofițeri care sunt aproape fără excepție de aceeași teapă cu soldații“. Toți acești ofițeri nu-și doreau decât „să intre în grațiile oamenilor“ și astfel să fie realeși.

Cu toate acestea, recunoștea chiar generalul, armata avea să lupte dacă era bine condusă. Într-o scrisoare adresată generalului Philip Schuyler, comandantul trupelor americane de la Albany, Washington insista – poate și pentru a-și spori propria hotărâre – că aveau datoria să nu piardă niciodată din vedere „justețea cauzei noastre“. „Dificultățile nu sunt insurmontabile. Perseverența și înflăcărarea au făcut minuni de-a lungul vemii.“[85]

III

Imediat după ce sosise la Cambridge, lui Washington îi fusese oferită casa președintelui de la Harvard, Samuel Langdon, ca reședință. Găsind-o însă prea mică pentru nevoile sale și ale comandamentului său („familia“ sa militară), generalul sa va muta câteva zile

mai târziu într-una dintre cele mai mari și mai elegante case din oraș, o vilă în stil georgian acoperită cu șindrilă gri și situată la aproape un kilometru de colegiu, pe King's Highway.[86] Cu trei etaje și cu o vedere superbă spre râul Charles, casa aparținea unui loialist, John Vassal, care, temându-se pentru viața sa și a familiei sale, își abandonase locuința cu mobilă cu tot ca să se refugieze în Boston. Datorită faptului că aprecia arhitectura frumoasă și peisajele cu râuri, casa i se potrivea perfect lui Washington și avea să-i servească ca post de comandă pe întreaga durată a asediului, biroul său aflându-se chiar în salonul de lângă holul principal.

Vila s-a transformat într-un adevărat furnicar, cu oameni venind și plecând indiferent de oră. Aici s-a întâlnit Washington cu ofițerii superiori, aici a convocat consiliile de război și tot aici, cu ajutorul subalternilor săi, a încercat să rezolve nenumăratele probleme organizatorice, a dat ordine și și-a citit scrisorile – hârțogăraia fără de sfârșit, corespondența cu Congresul, apeluri către guvernatorii statelor din Noua Anglie sau către legislativul din Massachusetts. Tot aici a primit și a discutat cu demnitarii, cu oamenii politici locali și cu soțiile lor. Tot timpul, ținuta sa era impecabilă, și asta pentru că îi plăcea să se îmbrace elegant, dar și pentru că o considera o parte importantă a rolului pe care trebuia să-l joace. Și asemenea tuturor lucrurilor legate de acest rol – uniforma, casa, calul, harnașamentul, uniforma militară și prestanța oamenilor din echipa sa – aparențele contau foarte mult: un lider nu trebuia numai să acționeze ca un lider, trebuia să și arate ca atare.

Dacă analizăm registrele contabile păstrate, ospitalitatea virginiană și-a depășit reputația la Cambridge. S-au cumpărat cantități importante de carne de vită, de miel și de porc, rațe sălbatice, gâște, broaște țestoase, pește proaspăt (foarte apreciat de Washington), prune, piersici, butoaie cu cidru, zeci de litri de coniac și rom, sute de lămâi, acestea din urmă destinate combaterii scorbutului. O intrare în registru menționează plata unui bărbat pe nume Simon Lovett „pentru transportul unei încărcături de spirtoase de la Beverly“[87].

Personalul domestic includea un steward, doi bucătari (unul din ei francez), o femeie la bucătărie, o spălătoreasă, opt persoane ale căror

îndatoriri nu erau precizate și câțiva sclavi, plus un croitor personal pentru comandantul suprem, pe nume Giles Alexander. Servitorul personal al lui Washington, un sclav de culoare, William (Billy) Lee, îl însoțeau în permanență.[88] Călărind alături de Washington în desele inspecții ale fortificațiilor și având întotdeauna pe umăr o lunetă într-un toc de piele, Billy Lee a devenit o prezență familiară.

După cum le era evident tuturor celor care îl întâlneau, generalul era în floarea vârstei. Cei aproape o sută nouăzeci de centimentri înălțime și cele nouăzeci de kilograme ale sale făceau din el nu numai un individ masiv, ci îi asigurau și o prezență impunătoare. Părul îi era brun-roșcat, ochii de un albastru spre gri, iar podul nasului era neobișnuit de lat. Fața nu era încă ridată, dar pistruii sau urmele lăsate de expunerea la soare și de vărsat erau foarte vizibile. Câțiva „dinți imperfecți“ se vedeau când zâmbea.

Se purta ca un soldat și călărea ca un gentleman desăvârșit din Virginia. Era imaginea și conduita unei persoane obișnuite să fie respectată și ascultată. Nu era nicidecum auster, dar în același timp nimic nu trăda aroganță. „Afabil“ și „modest“ erau cuvintele utilizate cel mai des pentru a-l descrie, și în ochii săi se citea o bunătate pe care oamenii nu o uitau. În pofida acestor lucruri, în gesturile sale era perceptibilă o răceală care îl separa de ceilalți sau, mai bine zis, îl plasa deasupra lor.

„Fiți deschiși, dar nu foarte familiari, își sfătuia Washington ofițerii, altfel nu veți câștiga respectul necesar pentru a comanda cu adevărat.“[89]

Era o filozofie cu totul străină majorității yankeilor, care nu vedeau nimic nepotrivit la un căpitan care îl bărbierea pe unul dintre soldații săi sau la generalul Putnam care își aștepta rația la coadă alături de toți ceilalți. În același timp, nu era deloc ușor pentru Putnam și ceilalți ofițeri mai vârstnici să-și modifice comportamentul. La un moment dat, în timp ce supraveghea călare construirea fortificațiilor, Putnam s-a oprit ca să-i ceară unui soldat să arunce peste parapet o piatră aflată în drum. „Domnule, dar sunt caporal“[90], a protestat soldatul. „Oh, îmi cer scuze, domnule“, a spus generalul care a descălecat și, spre încântarea tuturor celor prezenți, a îndepărtat el însuși piatra.

Doctorul patriot din Philadelphia Benjamin Rush, un admirator devotat al generalului, observa că „Washington avea atât de multă demnitate marțială în comportamentul său, încât ți-ai fi putut da seama că e general și soldat chiar dacă s-ar fi aflat în mijlocul a zece mii de oameni. Nu există rege în Europa care, stând alături de el, să nu pară un *valet de chambre*".[91]

Eliphalet Dyer, delegat din Connecticut în Congresul Continental, care susținuse cu entuziasm decizia unanimă de a-l numi pe Washington comandant suprem, îl considera întruparea responsabilității. John Adams, care pusese numele lui Washington pe lista celor nominalizați pentru comanda armatei, avea să-l descrie mai târziu într-o scrisoare către soția sa Abigail drept amiabil și curajos.[92] „Numirea sa va avea o contribuție decisivă la cimentarea și consolidarea uniunii acestor colonii"[93], scria el. Mai departe spunea că Washington avea capacitatea de a deveni „una dintre cele mai importante personalități din lume"[94]. După ce ea însăși l-a întâlnit pe general, ca invitată la unul dintre evenimentele mondene organizate la Cambridge, Abigail i-a transmis soțului său că rândurile scrise de el nu erau suficiente pentru a-l descrie pe general.[95]

Efectul lui Washington asupra trupelor și asupra tinerilor ofițeri era uimitor. „Bucuria era vizibilă oriunde întorceai capul, dacă e să îl credem pe Nathanael Greene, și se părea că spiritul învingătorului sălășluia în pieptul întregii armate."[96]

> Sper că vom fi învățați să-i urmăm exemplul și să preferăm plăcerilor domestice dragostea de libertate în aceste momente de pericol public și să ne îmbărbătăm în mijlocul tuturor pericolelor și al greutățior pe care le aduce starea de război.

Joseph Reed, un tânăr cu bărbia proeminentă și cu privirea curioasă, era un fermecător avocat din Philadelphia educat la Londra care fusese desemnat să facă parte din escorta lui Washington atunci când acesta părăsise Philadelphia pentru a-și prelua postul de comandă. Reed intenționase să-l însoțească numai până la New York, dar, captivat de general, a ajuns la Cambridge și a devenit secretarul

său personal, în ciuda faptului că nu rezolvase în nici un fel situația soției și a celor trei copii ai săi sau a carierei. După cum explica Reed, Washington „mi-a vorbit de o asemenea manieră, încât datoria și onoarea m-au obligat să accept cererea sa de a-l ajuta să depășească nenumăratele dificultăți ce-l așteptau“[97].

Puțini alții aveau să reușească să descrie mai succint extraordinara atracție pe care o exercita Washington asupra oamenilor săi.

Născut în Tidewater, Virginia, pe 11 februarie 1732 (după calendarul pe stil vechi), George Washington era strănepotul lui John Washington care emigrase în 1657 din Northampton, Anglia. Tatăl său, Augustine Washington, fusese un cultivator de tutun cunoscut pentru „impresia de noblețe și proporțiile considerabile“[98]. Mama sa, Mary Ball, a rămas văduvă când Washington avea unsprezece ani. Din cauza situației modeste a familiei, a primit o educație limitată – numai șapte sau opt ani de școală cu un profesor privat, fără studii de latină, greacă sau drept, ca în cazul multor altor patrioți din Virginia – și, după cum apropiații săi o știau, era foate conștient de aceasta.

Prin exerciții constante a învățat să scrie de o manieră clară și energică și să-și aștearnă gândurile pe hârtie cu forță și claritate. Învățase să danseze – virginienilor le plăcea să danseze, și el nu făcea excepție –, deprinsese conduita necesară în înalta societate a vremii, cu toate curtoaziile și strălucirea ei. (Din cele *101 de reguli de civilizație și comportament decent în companie și conversație* pe care le copiase cu conștiinciozitate când era copil, regula numărul unu spunea: „Orice acțiune întreprinsă în compania cuiva trebuie să arate respect față de cei prezenți.“[99] Îi plăceau petrecerile, dar aprecia și mai mult compania femeilor atrăgătoare. După cum avea să se spună despre ofițerii britanici, îi „plăcea paharul, îi plăceau fetele, dar și jocul de cărți“[100], deși acesta din urmă nu a devenit niciodată obsesia pe care o reprezenta pentru mulți dintre omologii săi englezi.

Experiența a fost marele profesor al lui Washington. La vârsta de șaisprezece ani a plecat să-și facă un rost și a început ca ajutor de cartograf în cadrul unei expediții în zonele sălbatice din vestul

Virginiei, dincolo de Munții Blue Ridge, și, cu trecerea anilor, a petrecut tot mai mult timp în zonele izolate de peste lanțul Blue Ridge, mult mai mult decât majoritatea celor din Tidewater. În plus, cartografia s-a dovedit a fi foarte profitabilă.

În 1753, când avea douăzeci de ani, a fost trimis de guvernatorul Virginiei în regiunile sălbatice din vestul Pennsylvaniei în cadrul acțiunii de contestare a pretențiilor franceze asupra văii râului Alegheny, iar publicarea jurnalului ținut pe durata expediției, *Jurnalul maiorului George Washington*, i-au făcut curajul și abilitatea celebre în colonii și în Europa. Un an mai târziu, când primise primul post de comandă, lipsa de experiență și deciziile eronate au condus la faimoasa ciocnire de la Great Meadows cu trupele franceze și cu indienii, în același colț izolat din vestul Pennsylvaniei – neînsemnatul, dar sângerosul incident, prima înfrângere suferită de Washington, care a generat conflictul ce avea să implice o mare parte a lumii.

„Am auzit gloanțele șuierând și, credeți-mă, există ceva fermecător în acest sunet“[101], scrisese într-o scrisoare publicată mai târziu de *London Magazine*. Aceste cuvinte puteau fi luate ușor drept bravada unui novice, dar, așa cum se va demonstra ulterior, era unul dintre puținii oameni care, sub focul inamic, nu cunoșteau teama.

Luptând în armata britanică în calitate de ofițer provincial în perioada înfrângerii suferite de generalul Edward Braddock în vestul Pennsylvaniei, demonstrase un curaj teribil pe câmpul de bătălie și abilități evidente de comandant. Dacă pe vremea când era doar un tânăr ofițer păruse excesiv și uneori respingător de ambițios, depășise de mult această etapă. În 1759, după ce nu reușise să obțină numirea ca ofițer în armata regală, s-a „retras“ la vârsta de douăzeci și șapte de ani pentru a trece la viața de proprietar de plantație în Virginia și în același an s-a căsătorit cu Martha Dandridge Custis din Williamsburg, o văduvă cu doi copii, frumoasă și foarte bogată, căreia i s-a dedicat trup și suflet. Pe copii, John Park Custis și Patsy, i-a tratat ca și cum ar fi fost ai lui. Una dintre marile tragedii ale vieții lui Washington a fost moartea lui Patsy în 1773, la numai șaptesprezece ani, în urma unei crize de epilepsie.

Asemenea altor proprietari de plantație din Tidewater, Washington a adoptat un stil de viață identic celui al aristocrației britanice. Englez prin origine, era, prin modul de a se îmbrăca, prin maniere, tabieturi, cât se poate de apropiat de modelul unui gentleman englez, și acest mimetism era o opțiune conștientă. Extraordinara sa trăsură verde cu decorații din bronz și interior de piele fusese construită în Anglia după instrucțiunile sale detaliate. Își comanda hainele în Anglia și accepta numai cele mai fine stofe englezești, fie că era vorba de lână sau postavuri. Purta cizme englezești, pantofi englezești, papuci din piele marocană, toate comandate special pentru el la Londra. Cărțile din rafturile bibliotecii sale, inclusiv majoritatea tratatelor de artă militară, erau publicate la Londra. Până și geamurile ferestrelor prin care își admira proprietatea erau din sticlă importată din Anglia.[102]

Cu numai un an înaintea preluării comenzii trupelor de la Cambridge, Washington începuse un proiect ambițios de extindere a casei sale din Virginia, Mount Vernon, care, odată dus la bun sfârșit, avea să-i dubleze suprafața. Intenționa să adauge o bibliotecă și o sală de mese înaltă cât două etaje, care putea să fie folosită și ca sală de bal pentru evenimente mondene grandioase. Era prin natura sa un constructor și avea o adevărată pasiune pentru arhitectură și grădinărit, iar Mount Vernon era creația sa, totul fiind ridicat conform propriilor idei și planuri. Puțini oameni au înțeles cât de importante erau toate acestea pentru el și câtă plăcere îi făceau.

Îi displăcea profund dezordinea și acorda atenție maximă oricărui detaliu – tapetul, culoarea utilizată la zugrăvit, ornamentele tavanului – și întotdeauna căuta perfecțiunea. Îi displăcea în egală măsură să fie departe de proiectul său. În ciuda distanței care separa Mount Vernon de Cambridge și cu toate responsabilitățile care îi apăsau pe umeri, era îngrijorat că lucrările nu erau conduse cum trebuie acasă și umplea pagini întregi cu instrucțiuni destinate administratorului său, Lund Washington.

> Mi-aș dori să-i zorești pe Lanpshire și pe Sears [tâmplarii – n. a.] în ceea ce privește căminul din sala de dineuri (care să fie construit așa

> cum am spus într-una dintre ultimele mele scrisori) și mi-aș dori ca acea parte a casei să fie terminată în totalitate înainte de întoarcerea mea. Aș fi vrut ca noua bucătărie de lângă grădină să fi fost finisată, asemenea celei vechi, cu scânduri în stil rustic; dar cum lucrurile nu stau așa, colțurile le-aș face după modelul noii noastre biserici. [...] Ce-ai mai făcut cu fântâna? E zidită până sus? Ai vreo informație despre zugravi?[103]

După pasiunea sa pentru arhitectură și grădinărit urma la mică distanță dragostea pentru teatru, lucru de asemenea caracteristic multor locuitori ai Virginiei. Văzuse prima reprezentație teatrală la vârsta de șaptesprezece ani în timpul unei călătorii în Barbados alături de fratele său mai mare. Fusese prima și ultima dată când Washington trecuse dincolo de țărmurile Americii, și cu această ocazie fusese „violent atacat“[104] de vărsat. Mai târziu, la Wiliamsburg, în calitate de membru al legislativului Virginiei, mersese la teatru în mod regulat. Își amintea că în timpul unei vizite la Annapolis văzuse piese de teatru în patru seri din cinci. Ulterior, la New York a mers de șapte ori la teatru și a văzut pentru prima dată o punere în scenă a lui *Hamlet*.

Însă, dintre toate reprezentațiile pe care le văzuse, *Cato*, aparținând scriitorului englez Jospeh Addison, cea mai populară piesă a vremii, era cea pe care Washington o aprecia cel mai mult. Va medita profund asupra unei replici pe care avea să o citeze de nenumărate ori în noul său rol de comandant suprem: „Muritorilor nu le este dat să dea porunci succesului, dar, Sempronius, noi vom face mai mult de atât, îl vom merita“[105].

Deși se spunea despre Washington că era cel mai bogat om din America, probabil că nu se număra printre cele mai înstărite zece persoane din colonii. Chiar și așa, era foarte bogat, și asta în mare parte datorită căsătoriei sale cu Martha Custis. Principala sa bogăție era pământul, mai mult de 54 000 de acri, din care 8 000 la Mount Vernon, iar alți 4 000 la Dismal Swamp, tot în Virginia. Aproape tot terenul fusese cumpărat pentru a fi vândut ulterior mai scump.[106] În

plus, era proprietarul a mai mult de o sută de sclavi, încă un semn de bogăție. Munca acestora era cea care făcea posibil acest stil de viață.

Într-un roman englezesc popular în acea vreme, *Expediția lui Humphrey Clinker*, Tobias Smollett scria că pentru a fi un gentleman adevărat „era necesar să ții cai, ogari, trăsuri, servitori pe măsură și o masă elegantă pentru buna dispoziție a vecinilor“[107]. Aceste cuvinte puteau fi folosite foarte bine pentru a descrie viața de la Mount Vernon, singura diferență fiind că servitorii erau de fapt sclavi de culoare.

Washington se distingea și în rândurile elitei Virginiei care adoptase vânătoarea de vulpi cu o exuberanță comparabilă cu cea întâlnită pe marile proprietăți din Anglia. Thomas Jefferson îl considera „cel mai bun călăreț al zilelor noastre“[108]. Faptul că Washington era cunoscut pentru vânătorile de până la șapte ore în timpul cărora călărea în urma ogarilor, „sărea garduri și galopa foarte repede“, întotdeauna până la capăt, pentru a fi cât mai aproape de pradă, era considerat nu numai o dovadă a dragostei sale pentru vânătoare și a rezistenței sale fizice, dar și a încrâncenării sale.

Billy Lee, servitorul său personal, îl însoțea și, după spusele celor prezenți, călărea iute ca vântul și era la fel de curajos ca stăpânul său.

„Am găsit o vulpe pe insula domnului Alexander, dar am pierdut-o după o vânătoare de șapte ore“, scria Washington în jurnalul său la sfârșitul unei zile de iarnă din anul 1772, dar nu a renunțat, după cum o arată notițele din ziua următoare: „Am găsit o vulpe în același loc. Am ucis-o după o urmărire de șase ore“[109].

Un cronicar sportiv dintr-o epocă ulterioară ar fi descris vânătoarea de vulpi ca „imaginea unui război lipsit de vinovățiile acestuia și de două ori mai mai puțin periculoasă“[110]. Au existat ani, conform însemnărilor lui Washington, în care a dedicat vânătorii o lună de zile. Ținea o evidență exactă, până la ultimul minut, a duratei fiecărei vânători, dovedind cât de mult aprecia precizia.

Circulau diverse povestioare despre fapte ce dovedeau puterea sa ieșită din comun – de pildă, despre cum aruncase Washington o piatră din albia unui pârâu pe faimosul Natural Bridge din Virginia, la

o înălțime de șaptezeci de metri. Artistul din Philadelphia Charles Wilson Peale, invitat la Mount Vernon în anul 1772 pentru a picta portretul lui Washington, a povestit cum el și alți câțiva tineri se întreceau pe gazon aruncând o bară de fier când Washington li s-a alăturat și, fără ca măcar să-și scoată haina, și-a încercat puterile și a aruncat-o mai departe, „mult, mult peste cea mai lungă aruncare a noastră“[111].

Averea și stilul de viață, dar și constituția fizică sau aptitudinile sale în materie de echitație au contat enorm pentru mulți dintre oamenii pe care îi conducea, dar și pentru membrii Congresului. Dacă George Washington, care avea atât de mult, era dispus să riște „tot ce-i aparținea“, indiferent cât de întunecate erau perspectivele, cum puteau ei să ezite? Faptul că acceptase să se implice fără a avea pretenția să fie plătit era considerat o dovadă în plus a sincerității angajamentului său.

Existau, e adevărat, în rândurile trupelor și ale populației locale și oameni care nu-i aveau deloc la inimă pe proprietarii de plantație din Virginia cu aerele lor condescendente sau care considerau nepotrivit faptul ca un proprietar de sclavi să le conducă lupta pentru libertate.

De asemenea, era foarte cunoscut și faptul că Washington renunțase de cincisprezece ani la viața militară, ani în care nu făcuse exerciții nici măcar cu o companie a milițiilor. Experiența sa anterioară se reducea la luptele din regiunile împădurite din timpul campaniei lui Braddock din 1755, campanie care se soldase cu un dezastru. Era orice, dar nu un comandant experimentat. Nu se aflase niciodată în fruntea unei armate pe timp de luptă și nu comandase niciodată o unitate mai mare de un regiment. Și mai ales nu mai condusese până atunci nici un asediu.

Washington era foarte conștient de propriile limite. În discursul formal de acceptare a numirii în fruntea armatei, pe 6 iunie 1775, s-a ridicat în picioare și i s-a adresat lui John Hancock:

> Sunt conștient de marea onoare ce mi se face prin această numire, dar mă frământă fără încetare gândul că abilitățile și experiența mea

militară nu sunt pe măsura acestei extraordinare încrederi ce mi se acordă. Însă, dacă Congresul o dorește, îmi voi asuma această îndatorire de seamă și voi face tot ce-mi va sta în putere în slujba glorioasei Cauze.[112]

Era conștient că reușita nu era garantată și a încercat să prezinte Congresului și această posibilitate.

Și în cazul în care nu va interveni vreun eveniment nefericit care să-mi afecteze reputația, îl rog pe fiecare dintre domnii aici de față să nu uite că în această zi, cu sinceritate deplină, am declarat că nu mă consider pe măsura funcției cu care am fost onorat.

Soției sale Martha îi scria: „Nu numai că nu am dorit această numire, dar am făcut tot ce mi-a stat în putință să o evit, și aceasta nu doar pentru a nu mă despărți de tine și de familie, ci și pentru că eram conștient că încrederea ce mi se acordă este mult peste capacitățile mele [...] într-un fel, destinul m-a adus aici“[113].

În pofida spuselor sale, a participat la ședința Congresului îmbrăcat în uniforma sa albastră cu ocru, arătându-și cât se poate de clar dorința de a prelua comanda. Dacă i se părea responsabilitatea prea mare pentru abilitățile sale era tocmai pentru că realiza imensitatea acesteia. O asemenea misiune, aceea de a conduce o armată de voluntari, indisciplinată și prost înarmată, formată din fermieri și meșteșugari, împotriva celei mai temute forțe militare din lume, neîntrecută în echipament și pregătire – în condițiile în care miza era atât de mare –, era, în fond, aproape imposibilă pentru oricine, indiferent de experiență și de pregătire.

Dar știa în egală măsură că cineva trebuia să-și asume comanda trupelor și, oricât de imposibilă ar fi părut misiunea și cât de reduse șansele, știa că era mai potrivit decât oricare altă persoană pe care ar fi putut-o avea în vedere Congresul.

Nu există nici o îndoială că membrii Congresului luaseră o decizie corectă, și nu în ultimul rând din rațiuni politice. Fiind virginian, Washington reprezenta cea mai bogată și mai populată dintre cele treisprezece colonii. Avea în spate ani de experiență politică ca mem-

bru al legislativului Virginiei și al Congresului Continental. În această calitate era cunoscut și respectat de membrii Congresului, nu în cea de general. Înțelegea viața politică și pe politicienii mereu nemulțumiți. Cunoștea modul în care funcționa sistemul. În pofida tuturor amânărilor și a frustrărilor, oricât de mult i-a fost pusă la încercare răbdarea în relația sa cu ei și cu sistemul, nu a uitat niciodată că acel Congres deținea puterea supremă, că era subalternul acelor cincizeci și șase de delegați din îndepărtata Philadelphie care, spre deosebire de Parlamentul britanic, se reuneau în secret.

IV

În primele zile ale lui septembrie, Washington a început să pună la punct planurile pentru două acțiuni îndrăznețe.

Se hotărâse să extindă conflictul în Canada printr-un atac-surpriză asupra britanicilor la Quebec. O mie de oameni, soldați doritori de acțiune, s-au oferit voluntari imediat. Conduși de un colonel agresiv din Connecticut, pe nume Benedict Arnold, urmau să avanseze spre Quebec traversând zonele virgine din Maine în direcția nord-vest, de-a lungul râului Kennebec. Concepută în grabă, această „expediție secretă“[114] se baza pe o mult prea precară cunoaștere a terenului, dar oamenii au început să se deplaseze în mici unități spre Newsbury, la nord de Boston, de unde aveau să fie preluați de ambarcațiuni și transportați până la gura de vărsare a râului Kennebec.

Washington credea că se putea lipsi de o mie de soldați în acest fel, i-a informat el pe membrii Congresului, întrucât ajunsese la concluzia, bazată pe informațiile strânse și pe mărturiile dezertorilor, că trupele britanice din Boston nu aveau nici o intenție să treacă la ofensivă până nu aveau să primească întăriri.

Al doilea plan era să pună capăt blocajului și să lanseze un atac chiar împotriva Bostonului, atac care, după cum se înțelegea foarte bine, putea însemna distrugerea orașului. Fortificațiile britanice erau formidabile. De fapt, construcțiile defensive ale ambelor părți căpă-

taseră o asemenea amploare, încât mulți ajunseseră la concluzia că nici una dintre armate nu avea să îndrăznească să o atace pe cealaltă. În plus, prin chiar definiția sa, un asediu presupunea imobilism și multă răbdare. Dar imobilismul și răbdarea nu reprezentau cheia câștigării războiului și nu erau nicidecum caracteristice firii lui Washington.

„Starea de inactivitate în care ne aflăm este cum nu se poate mai dezagreabilă“[115], îi mărturisea generalul fratelui său John. Își dorea un „final rapid“[116], să pornească la luptă și să termine odată pentru totdeauna. „Nici un pericol nu este pe măsura magnitudinii cauzei noastre“, afirmase anterior într-o scrisoare adresată guvernatorului de Rhode Island[117].

În conformitate cu instrucțiunile primite din partea Congresului, nu trebuia să inițieze nici o acțiune până când nu își discuta intențiile cu consiliul său de război. Tocmai de aceea a fost programată pe 11 septembrie o reuniune cu scopul – așa cum îi informase pe generali – „de a afla dacă, după părerea dumneavoastră, nu putem lansa un atac reușit asupra trupelor din Boston cu ajutorul bărcilor“[118].

Pe 10 septembrie a izbucnit o revoltă în rândul pușcașilor din Pennsylvania după ce câțiva dintre scandalagiii lor fuseseră încarcerați. Deși revolta a fost imediat înăbușită de generalul Greene cu ajutorul unui detașament format din trupe din Rhode Island, evenimentul nu a făcut decât să sporească impresia că armata era în pragul dezintegrării, Washington fiind vizibil tulburat.

Consiliul de război s-a reunit în biroul său în dimineața următoare, așa cum fusese programat. Erau de față trei generali-maior, inclusiv venerabilul Israel Putnam, și cinci brigadieri. Toți proveneau din Noua Anglie, toți cu excepția unuia, generalul-maior Charles Lee, adjunctul lui Washington și singurul militar de carieră prezent la acea masă. Fost ofițer britanic și veteran al Războiului de șapte ani, Lee, asemenea lui Washington, luptase în nefericita campanie a lui Braddock și se stabilise ulterior în Virginia. Era un om uscățiv, cu o fizionomie neobișnuită, un nas lung și coroiat și o figură întunecată și osoasă. Nešlefuit în maniere și în cuvinte, îi lipsea cu desă-

vârșire demnitatea lui Washington. Chiar și în uniformă părea mereu neîngrijit.

Lee ar fi putut fi un personaj coborât direct dintr-un roman englezesc dacă ținem seama de excentricitățile și trecutul său pitoresc. Fusese la un moment dat căsătorit cu o indiancă, fiica unui șef Seneca.[119] Servise cu bravură în cadrul armatei britanice în timpul campaniei din Spania ca aghiotant al regelui Poloniei.[120] Ca și Frederic al II-lea, își afișa cu exuberanță dragostea pentru câini. Un cleric din New Hampshire avea să-l caracterizeze după o cină luată în compania generalului drept „un geniu bizar [...] un mare nespălat, cumplit de necredincios și mare iubitor de câini, inclusiv al unui exemplar din Pomerania pe care, dacă l-aș fi întâlnit în pădure, l-aș fi confundat cu un urs“[121].

Lee era un individ sigur pe el, care ținea mult la propriile păreri, schimbător și irascibil (numele său indian era Apă Clocotită).[122] Mulți îl considerau generalul cu cea mai fină cunoaștere a artei militare, punct de vedere pe care îl împărtășea fără ezitare. Washington îl considera „primul ofițer din armata noastră în ceea ce privește cunoștințele militare și experiența“ și la cererea sa expresă Lee fusese numit adjunctul său.[123]

Indiferent ce părere avea Lee despre superiorul său, a păstrat-o numai pentru sine, poate doar cu excepția afirmațiilor sale conform cărora apelativul „Excelență“ i se părea absurd.

La polul opus al lui Lee se afla generalul-maior Artemus Ward, un bărbat greoi și cu un aer pios, proprietar de fermă și băcănii în Massachusetts, judecător și veteran al Războiului de șapte ani, cel care condusese asediul Bostonului înaintea sosirii lui Washington. Ward era considerat un „om bun, un adevărat bărbat din Noua Anglie“[124], chiar dacă puțin cam șters. Generalul Lee îl numea în particular „paznic de biserică bătrân și gras“[125]. Ward nu ieșea prea mult în evidență, dar era competent, atent la detalii și nu lipsit de bunsimț, după cum avea să se dovedească odată cu trecerea timpului.

Washington îl desemnase pe Lee să comande flancul stâng al armatei, Putnam se ocupa de centrul frontului, în vreme ce Ward era

responsabil pentru flancul drept, zonă care includea și Dorchester. Încă de pe 9 iulie, în momentul primului consiliu de război reunit de Washington, fusese lansată propunerea de a trimite trupele să ocupe Înălțimile Dorchester, dar ideea fusese respinsă în unanimitate. Ward însă nu s-a resemnat. În august, când a sugerat din nou un efort în același sens, rezultatul a fost în continuare nul.

Brigadierii prezenți pe 11 septembrie erau John Thomas și William Heath din Massachusetts, John Sullivan din New Hampshire, Joseph Spencer din Connecticut și Nathanael Greene. Thomas era un doctor abia trecut de cincizeci de ani, înalt și taciturn. Heath, la numai treizeci și opt de ani, era mult mai tânăr. Provenea dintr-o familie de fermieri aflată de cinci generații la Roxbury și avea să se prezinte cu umor în memoriile sale ca având „o statură mijlocie, tenul alb, corpolent peste măsură și chel“[126]. Sullivan, avocat și politician aflat la jumătatea celui de-al cincilea deceniu de viață și coleg cu Washington în Congresul Continental, și Spencer, care era mai în vârstă chiar și decât Putnam (trupele sale îi spuneau Tataie), aveau să joace roluri marginale.

Washington a înțeles foarte repede că, dintre toți acești cetățeni-soldați din Noua Anglie, Thomas, Sullivan și Greene erau cei mai buni oameni pe care îi avea la dispoziție. Thomas era persoana cea mai impunătoare și luptase în Războiul de șapte ani. Anterior, jignit pentru că mai puțin experimentatul Heath avea să îl depășească în grad, Thomas era gata să demisioneze, asta până când Washington i-a trimis un apel urgent în care, parafrazând replica sa favorită din *Cato,* i-a scris că într-o cauză precum cea pe care o susțineau „orice post în care un bărbat își poate servi țara ar trebui să fie considerat onorabil“[127].

Odată reunit consiliul, Washington a prezentat argumentele în favoarea lansării unui masiv atac amfibiu asupra Bostonului. Trupele urmau să fie trimise peste puțin adâncul Golf Back la bordul unor ambarcațiuni cu chila plată suficient de mari pentru a transporta câte cincizeci de oameni. Le-a reamintit generalilor ceea ce aceștia știau deja: iarna se apropia cu repeziciune și trupele nu aveau adăposturi și

lemne de foc și în plus avea să devină din ce în ce mai dificilă păstrarea la datorie a oamenilor din momentul în care aveau să simtă pe pielea lor „severitatea iernii nordice“[128]. Când perioada de voluntariat avea să expire, demantelarea unei armate înainte de constituirea alteia putea însemna sfârșitul. Proviziile de praf de pușcă erau încă insuficiente, dar ajungeau pentru lansarea unui asalt. Evident, „riscurile, pierderile de vieți în această încercare și consecințele probabile ale unui eșec“ trebuiau toate luate în considerație[129].

Argumentele lui Washington, dar și alte chestiuni, inclusiv fortificațiile inamice, au fost discutate, după care s-a căzut de acord să nu fie inițiat un atac, „cel puțin nu pentru moment“.

Era o decizie corectă. Riscurile erau mult prea mari, iar posibilitatea unui eșec dezastruos, cât se poate de reală. Pierderile ar fi putut fi teribile. Mai mult, dacă sincronizarea cu fluxul nu era perfectă, soldații din ambarcațiuni ar fi putut rămâne izolați pe bancurile de nisip aflate la mai mult de o sută de metri de țărm și ar fi fost obligați să înoate până la mal prin noroiul până la genunchi sub focul devastator al apărătorilor. Măcelul ar fi fost la fel de oribil ca acela al britanicilor la Bunker Hill.

În realitate, un asemenea atac frontal asupra fortificațiilor lor era exact ceea ce își doreau generalii britanici, convinși că, dacă americanii aveau să se dovedească atât de nesăbuiți, acesta urma să fie sfârșitul rebeliunii.

Temperându-l pe Washington, consiliul și-a dovedit utilitatea. „Cel puțin pentru moment“: moderația era prima dintre virtuți.

Washington a acceptat decizia consiliului, dar construcția bărcilor cu chila plată a continuat și, într-o scrisoare consistentă adresată lui John Hancock, a susținut din nou ideea unei „lovituri decisive“, adăugând: „Nu pot spune că am abandonat complet această idee“[130]. Era conștient că o bună parte a Congresului devenise la fel de nerăbdătoare ca el să vadă depășit blocajul. „Această stare de inactivitate, în care trupele s-au complăcut de ceva vreme, nu corespunde nicidecum dorinței mele de a-mi elibera țara, printr-o lovitură decisivă, de povara grea reprezentată de chiar întreținerea armatei.“

După cum Washington îi reamintea lui Hancock – și implicit Congresului –, cuferele armatei sale erau goale. Faptul că trupele nu fuseseră plătite de săptămâni întregi afecta moralul și îngreuna situația familiilor soldaților. „Contabilul nu mai are nici măcar un dolar în buzunar."

Banii, cel puțin, erau pe drum. Pe 29 septembrie, bancnote continentale în valoare de o jumătate de milion de dolari au sosit de la Philadelphia la Cartierul General și în câteva zile mii de soldați și-au primit parțial solda. „Vă trimit unsprezece dolari", îi scria locotenentul Joseph Hodgkins soției sale Sarah pe 6 octombrie. Solda sa lunară era de treisprezece dolari.[131]

Întrebați care era motivul pentru care luptau, majoritatea soldaților sau a ofițerilor ar fi răspuns până în acel moment că luptau pentru țara lor și pentru libertățile pe care le dețineau de drept ca englezi născuți liberi. Am plecat la luptă ca să ne apărăm „drepturile comune"[132], îi scria Nathanael Greene soției sale. Trupele britanice, mult urâtele tunici roșii, reprezentau „invadatorii" și trebuiau alungate. „Suntem soldați care se dedică armelor nu pentru invadarea altor țări, ci pentru apărarea patriei noastre, nu pentru satisfacerea intereselor noastre private, ci pentru securitatea tuturor"[133], scrisese Greene într-o altă epistolă, adresată de data aceasta lui Samuel Ward. Scriindu-i generalului Thomas, Washington susținuse că obiectivul nu era „nici gloria, nici expansiunea teritorială, ci protejarea a tot ceea ce ne este drag și valoros în viață"[134].

Independența nu era menționată. Nu fusese în mințile celor care luptaseră la Bunker Hill, după cum nu era în gândurile lui Washington în momentul în care preluase comanda armatei. În drum dinspre Philadelphia spre Cambridge, fusese foarte explicit în asigurările pe care le oferise Congresului Provincial din New York: „Toate eforturile mele și ale prețuiților mei colegi se vor îndrepta în egală măsură și spre restabilirea păcii și a armoniei între țara-mamă și colonii"[135].

Dar în ultima vreme se vorbea din ce în ce mai des de independență. Reverendul Belknap ajunsese, în urma vizitelor sale în tabere,

la concluzia că independența devenise „un subiect favorit de discuție în cadrul armatei“[136]. O „declarație de independență“ era dorită cu ardoare, scria Nathanael Greene, unul dintre primii care a pus acest cuvânt pe hârtie. „Era și momentul să ne dorim acest lucru în mod deschis.“

În ultimele zile ale lunii septembrie, descoperirea faptului că medicul principal al armatei și conducătorul spitalului din Cambridge, dr. Benjamin Church, era spion, primul trădător american, a zguduit pe toată lumea. Church fusese una dintre notabilitățile locale care îl însoțiseră pe Washington în Cambridge în ziua sosirii sale. Era considerat un om de încredere la fel de cunoscut ca mulți alții din provincie, membru al Congresului Provincial, poet, scriitor, coleg de generație cu Hancock la Harvard, patriot declarat. Cu toate acestea, corespondase în secret cu britanicii prin depeșe cifrate și era pe statul de plată al acestora.[137]

Trădarea sa fusese descoperită întâmplător. O misterioasă scrisoare cifrată aflată în posesia unei prostituate ajunsese în mâinile unui prieten de-al lui Nathanael Greene și, prin intermediul acestuia din urmă, direct la Washington. Când femeia a fost prinsă, a mărturisit că îi ținuse companie lui Church și că scrisoarea îi aparținea. Misiva a fost descifrată, iar Church — demascat. Armata, dar și întreaga Nouă Anglie și toți membrii Congresului au fost uimiți. Cine putea ști câți alți doctori Church mai existau?

Church, care a fost judecat, condamnat și închis, a continuat să-și susțină nevinovăția. Trimis în exil pe un vas cu destinația Indiile de Vest, a dispărut pe mare. Ulterior însă au ieșit la lumină noi informații care îi dovedeau vinovăția.

Pe 18 octombrie, o zi de miercuri jilavă și întunecată, un comitet al Congresului format din trei membri printre care și Benjamin Franklin s-a reunit în fața căminului din biroul lui Washington și, după discuții îndelungate cu comandantul și cu generalii săi, a ajuns

la concluzia că, dacă un atac asupra Bostonului însemna distrugerea orașului, acest lucru nu era acceptabil din punctul lor de vedere.

La o întrunire a consiliului de război s-a hotărât că riscurile erau în continuare prea mari, „date fiind circumstanțele“, după cum afirma generalul-brigadier Horatio Gates, cel care lipsise la consiliul anterior. La fel ca Charles Lee, Gates își câștigase experiența ca ofițer britanic.

„Pe aici lucrurile rămân în mare aceleași, scria James Warren, președinte al Adunării din Massachusetts. Ne uităm la liniile lor, și ei le privesc pe ale noastre. Lor le lipsește curajul pentru a ne ataca, iar nouă, praful de pușcă pentru a face același lucru, așa că nici una din tabere nu atacă.“[138]

Pe 24 octombrie, un curier din Maine a adus vestea că britanicii atacaseră și incendiaseră Falmouth, o așezare lipsită de apărare. Locuitorii fuseseră avertizați anterior, așa că nimeni nu fusese ucis, dar întreaga populație rămăsese fără locuințe în pragul iernii. Atacul a fost considerat o atrocitate, o „dovadă a intențiilor diabolice“[139] ale guvernului de la Londra, după cum a spus chiar Washington.

Simultan, Washington a primit o altă lovitură când strălucitul și deja indispensabilul său secretar Joseph Reed a hotărât că nu mai putea amâna reîntoarcerea la Philadelphia pentru a-și pune afacerile în regulă și pentru a avea grijă de propria familie. „Nu poți să nu-ți dai seama de importanța ta pentru mine [...] gândește-te în consecință cât de mult îmi doresc să revii, i-a spus generalul lui Reed într-una dintr-o serie de scrisori. Îți simt foarte mult lipsa. Și dacă de o declarație în acest sens e nevoie pentru a-ți grăbi reîntoarcerea, atunci o fac din toată inima“[140], a scris el într-o altă zi.

John Adams, care îl cunoscuse pe Reed la Philadelphia, îl descria ca „foarte înțelegător“, „afabil“, chiar „delicat“, iar Washington era de aceeași părere. Scrisorile sale către Reed nu erau semnate cu banalul „Al dumneavoastră“, așa cum se întâmpla în majoritatea cazurilor, ci cu „Al dumneavoastră, cu afecțiune“[141].

Zilele deveneau „reci și furtunoase“, își amintea cumpătatul locotenent Jabez Fitch.[142] Construcția cazărmilor începuse, și Washington

autorizase cumpărarea a treizeci și șase de mii de metri cubi de lemn de foc. Întrucât epidemia de dizenterie făcea ravagii în orașele învecinate, doctorul Thacher era tot mai îngrijorat de numărul tot mai mare de militari bolnavi și de posibilitatea supraaglomerării spitalului. Și pentru a spori mizeria vieții în taberele militare, fermierii din partea locului crescuseră prețurile.

Washington era înfuriat de asemenea manifestări ale lipsei de patriotism, iar disprețul pentru locuitorii Noii Anglii îi sporea cu fiecare zi. Chiar și așa, încrederea populației locale și a liderilor acesteia în el rămânea ridicată. Înțelegeau dificultățile pe care le avea de înfruntat și depindeau de el în aceeași măsură ca Congresul și patrioții de pretutindeni. După cum îi scria James Warren lui John Adams: „Cu siguranță că pentru locul pe care îl ocupă este cel mai potrivit om care a trăit vreodată“[143].

Adams, care conștientizase divergențele dintre cei din Noua Anglie și virginieni după ce fusese în Congres martorul neîncrederii pe care provinciile sudice și centrale o simțeau pentru Noua Anglie, devenise foarte preocupat de efectele negative pe care asemenea opinii și prejudecăți le puteau avea asupra Cauzei dacă erau scăpate de sub control:

> Domnii din alte colonii au plantații întinse și sclavi și sunt obișnuiți, sunt învățați să privească de sus și să facă distincție între ei și noi, oamenii simpli... Consecințele acestor diferențe de caracter mă îngrozesc. Fără cea mai mare precauție de ambele părți, în lipsa unei rețineri atente și a unui respect prudent în ambele tabere, nu am nici o îndoială că acele consecințe ne vor fi fatale.[144]

Nathanael Greene era convins că era nevoie doar de timp pentru ca Washington „să cunoască geniul“ trupelor din Noua Anglie.[145]

Între timp, Washington avea tot mai multă încredere în Greene, dar și într-un alt tânăr impresionant provenit din Noua Anglie, Henry Knox, cel căruia i-a încredințat una dintre cele mai dificile și hotărâtoare misiuni ale războiului.[146]

Pentru colonelul Henry Knox era greu să treacă neobservat. La peste un metru optzeci înălțime și aproape o sută douăzeci de kilograme, era o persoană masivă. Avea o voce profundă, îi plăcea compania oamenilor, era jovial, inteligent și foarte activ – „foarte gras, dar și foarte activ“ –, și toate acestea la numai douăzeci și cinci de ani.[147]

„Născut la oraș“, în Boston, într-o casă cu fațada spre port, situată pe Sea Street, era al șaptelea dintre cei zece fii ai lui Mary Campbell și William Knox, prezbiterieni scoțiano-irlandezi.[148] Când tatăl său, comandant de navă, a dispărut în Indiile de Vest, băiatul în vârstă de nouă ani a început să muncească pentru a o ajuta pe mama sa să întrețină familia și astfel, asemenea lui Nathanael Greene, era aproape în întregime un autodidact. A devenit librar, deschizându-și în cele din urmă un *London Book Store* pe Cornhill Street în care oferea „o mare și foarte elegantă varietate“ din cele mai recente cărți și reviste apărute la Londra.[149] În anunțurile pe care le publica în *Boston Gazette*, numele Henry Knox apărea întotdeauna cu caractere mai mari decât numele librăriei.

Deși nu foarte profitabilă, librăria a devenit rapid „un loc plăcut de întâlnire pentru ofițerii britanici și doamnele loialiste“, „un loc la modă unde puteai pierde vremea dimineața“, iar tânărul și congenialul ei proprietar unul dintre cei mai cunoscuți tineri din oraș. John Adams, care se număra printre clienții săi frecvenți, își amintea de Knox ca de un tânăr „cu maniere plăcute și dornic de cunoaștere“[150]. Un alt client era Nathanael Greene, care împărtășea cu Knox nu numai dragostea pentru cărți, ci și pasiunea pentru „arta militară“, între cei doi tineri legânându-se, în ajunul conflictului, o prietenie strânsă.

Knox citise tot ce găsise în materie de armament și tactici militare, și cum Greene se alăturase Gărzilor din Kent din Rhode Island, Knox s-a înrolat în recent înființatul Corp de Grenadieri din Boston, savurând fiecare moment, inclusiv chefurile și ospețele organizate periodic.

Cam în același timp, Knox a suferit un accident care, asemenea genunchiului imobil al lui Greene, l-ar fi putut împiedica să servească de acum încolo ca ofițer. În timpul unei vânători de păsări pe Insula Noddle aflată în port, pușca sa de vânătoare a explodat,

distrugându-i al treilea și al patrulea deget de la mâna stângă. Din acel moment, în public mâna îi era înfășurată mereu într-o batistă.

Pentru a-și complica și mai mult existența, Knox se alăturase cauzei patriotice și se îndrăgostise de fiica unui loialist proeminent. Și ea era proprietara unei librării, o femeie jovială și durdulie pe măsura lui, pe nume Lucy Flucker. Tatăl ei, Thomas Flucker, era secretarul regal al provinciei.[151] Îi spunea „prințesa mea" și nici mâna sa mutilată, nici opțiunile politice nu păreau să-i diminueze pasiunea.[152] S-au căsătorit în pofida obiecțiilor familiei ei și, când, încercând să sporească respectabilitatea noului său ginere, tatăl lui Lucy i-a aranjat lui Knox un post de ofițer în armata britanică, acesta a refuzat.

În zilele tensionate ce au urmat ciocnirilor sângeroase de la Lexington și Concord, tânărul cuplu a împachetat tot ce se putea și au părăsit deghizați orașul. Lucy nu avea să-și mai revadă niciodată părinții care, în cele din urmă, aveau să plece în Anglia.

Odată Lucy stabilită în siguranță la Worcester, Knox s-a prezentat la datorie la unitatea generalului Artemus Ward, care l-a însărcinat cu planificarea și construcția fortificațiilor. „Mi-e dor să te văd și doar speranța plăpândă că aș putea face un mic serviciu țării mele aflate în pericol mă împiedică să mă întorc la tine"[153], i-a scris soției sale.

Washington l-a întâlnit pentru prima dată pe 5 iulie, la numai trei zile după ce preluase comanda armatei, în timp ce inspecta fortificațiile de la Roxbury, și aparent a fost impresionat. În același timp, Knox considera că Washington avea toate calitățile necesare unui comandant. „Generalul Washington își ocupă funcția cu imensă naturalețe și demnitate și radiază bucurie în jurul său"[154], scria Knox. A fost chemat pentru consultări la Cartierul General și mai târziu, asemenea lui Nathanael Greene, a fost invitat de mai multe ori să ia cina alături de general și de invitații acestuia.

Henry Knox a fost cel care a sugerat organizarea unei expediții pentru a recupera bateriile de artilerie de la îndepărtatul Fort Ticonderoga de pe Lacul Champlain, o inițiativă atât de curajoasă și atât de riscantă, încât mulți o considerau imposibilă.

Cucerirea Fortului Ticonderoga de către Ethan Allen, Benedict Arnold și câțiva Green Mountain Boys la începutul lunii mai produsese senzație, dar fortul și artileria capturată fuseseră apoi abandonate. Când Knox i-a spus lui Washington că era convins că tunurile puteau fi recuperate și transportate până la Boston, generalul nu a stat nici o clipă pe gânduri și l-a numit pe tânărul ofițer în fruntea expediției.

Washington aprecia foarte mult compania lui Knox și erau puțini aceia care nu erau de acord cu el. Probabil că regăsea ceva din el însuși în acel tânăr, masiv, sigur pe el, autodidact, cu maniere plăcute, care își pierduse tatăl în copilărie, realizase atât de multe pe cont propriu și care era în acel moment atât de dornic să-și asume o misiune foarte dificilă și importantă.

Faptul că o asemenea idee, concepută de un ofițer inferior lipsit de experiență care nu împlinse încă treizeci de ani, fusese transmisă direct comandantului suprem, analizată serios și pusă în practică reprezenta o diferență notabilă între armata de civili a americanilor și cea britanică. Într-o armată în care aproape toată lumea era străină de semnificația serviciului militar, iar cunoștințele cerute de purtarea unui război erau foarte puține, ideile oricui meritau să fie ascultate.

Knox a pornit la drum pe 16 noiembrie însoțit de William, fratele său în vârstă de nouăsprezece ani, având în buzunar împuternicirea de a cheltui până la o mie de dolari. „Nu-ți fie teamă, i-a scris el lui Lucy. Printre sarcinile mele nu se numără confruntările armate. Am plecat numai cu afaceri.“[155]

Pe măsură ce zilele deveneau tot mai scurte și mai reci, numărul stolurilor de gâște sălbatice a crescut atât de mult, încât a fost nevoie să fie emise ordine pentru a-i împiedica pe oameni să irosească prețiosul praf de pușcă trăgând după ele. „Orice ofițer care, fiind martorul acestei risipe nejustificate de praf de pușcă, stă cu mâinile-n sân ca un simplu spectator și nu face tot ce poate pentru a pune capăt acestui exces se poate aștepta să i se facă raport“[156], declara Nathanael Greene.

Necesitatea economisirii prafului de pușcă era atât de mare, încât s-a renunțat la lovitura de tun matinală ce devenise un fel de ritual al

taberei. Trupele fuseseră înzestrate cu sulițe ce urmau să fie utilizate în eventualitatea unui atac britanic.

> Orice colonel sau ofițer aflat la comanda unui regiment [spunea un alt ordin emis de Greene – n.a.] va numi treizeci de oameni activi, curajoși și hotărâți care vor utilza pentru apărarea liniei sulițe în loc de arme de foc.[157]

Prima zăpadă a căzut pe 21 noiembrie și în cele câteva zile care au urmat a devenit clar că iarna se instalase definitiv, vânturile ajungând la violența specifică lunii ianuarie, în vreme ce zăpada cădea necontenit. Se părea că situația din Boston ajunsese într-un punct critic. Britanicii tăiau copaci și dărâmau casele vechi pentru a le transforma în lemne de foc. Aprovizionarea pe mare a orașului asediat devenise din ce în ce mai dificilă din cauza furtunilor de iarnă și a piraților americani. Situația aprovizionării cu alimente era disperată. Despre trupele regelui se spunea că erau atât de înfometate, încât ar fi dezertat cu prima ocazie. Unele tunici roșii spuneau că, în eventualitatea unei noi acțiuni, puteau să se facă „nevăzuți în fum“ și că ar fi ales „tabăra cu carnea cea mai proaspătă“. Scorbutul și vărsatul de vânt făceau ravagii printre soldații britanici.[158]

În același timp, dezertorii americani le spuneau britanicilor că armata lui Washington era epuizată și prost plătită, că nu exista suficientă îmbrăcăminte de iarnă și că majoritatea oamenilor nu-și doreau decât să plece acasă.

O istorisire memorabilă a unui incident care s-a petrecut cam în acest moment, a cărei autenticitate nu este însă certă, surprinde foarte bine tensiunea extraordinară existentă în rândul trupelor, dar și exasperarea și furia abia înăbușite ale lui Washington. Avea să fie povestită ani buni după aceea de către Israel Trask, băiatul de zece ani care se înrolase alături de tatăl său și în ai cărui ochi Washington dobândise o statură mitică.

A început o bătaie cu bulgări pe Harvard Yard între cincizeci de pușcași din Virginia și cam tot atâția marinari din regimentul Marblehead. Intensitatea confruntării a sporit rapid, „cu mușcături și

degete băgate în ochi pe de-o parte și cu trânte de cealaltă. Sute de soldați s-au grăbit spre locul înfruntării. În curând, mai bine de o mie de bărbați se alăturaseră violentei încăierări. Apoi a sosit Washington.

> Abia am apucat să-i văd pe el și pe servitorul său de culoare, amândoi călare [spune Trask – n.a.]. A sărit din șa ca o căprioară, a aruncat hățurile servitorului său și a pătruns în mijlocul celui mai mare grup de bătăuși. Cu o strânsoare de fier i-a apucat de gât pe doi dintre pușcași, amândoi înalți, atletici, vânjoși, cu o aparență sălbatică, și, ținându-i la distanță unul de celălalt, le vorbea și îl zgâlțâia când pe unul, când pe celălalt.[159]

Văzând scena, ceilalți au luat-o la fugă „în toate direcțiile cât au putut de repede, cât mai departe de locul înfruntării". Dacă memoria nu i-a jucat feste lui Trask, întreaga dispută, de la un capăt la altul, a durat numai cincisprezece minute și nu a avut nici un fel de urmări.

Pe 25 noiembrie, britanicii au trimis peste Golful Back câteva bărci încărcate cu săracii zdrențăroși ai Bostonului, aproape trei sute de bărbați, femei și copii, debarcându-i pe țărm lângă Cambridge pentru a-i forța pe rebeli să aibă grijă de ei.

Imaginea lor era înduioșătoare. Mulți dintre ei erau bolnavi sau muribunzi, „toți se aflau în starea cea mai mizerabilă și mai demnă de milă"[160], scria Washington. Se părea că generalul Howe încerca să creeze în oraș spațiul necesar pentru întăririle ce ar fi trebuit să sosească în orice moment. În același timp, se spunea că majoritatea bolnavilor fuseseră trimiși „cu scopul de a răspândi pojarul în această țară și în tabără"[161], lucru pe care Washington refuza să-l creadă. Dar în momentul în care alte o sută cincizeci de persoane disperate au fost evacuate din Boston, unde vărsatul se extindea fără încetare, Washington a descris molima drept o „armă defensivă pe care o utilizează împotriva noastră"[162].

Aproape toată energia sa și a principalilor săi ofițeri se concentra asupra menținerii unității armatei. Trupele din Connecticut, al căror serviciu militar expira pe 9 decembrie, numărau cu nerăbdare zilele

până în momentul în care puteau să plece spre casă. Se părea că nimic nu-i mai putea face să se răzgândească.

Un apel mobilizator care cerea reafirmarea devotamentului pentru cauza libertății, unul dintre cele mai elocvente și mai puternice mesaje adresate oamenilor aflați sub arme, „protectorilor Americii", care văzuseră lumina tiparului până atunci a apărut în *New England Chronicle*, semnat simplu „Un om liber". Manifestul nu se mulțumea cu preamărirea glorioasei cauze, ce vorbea de apropiata ruptură de Marea Britanie și de un viitor „încărcat cu toate lucrurile bune și mărețe", un viitor în care americanii aveau să fie stăpânii propriei sorți.

> Străduințele voastre în slujba libertății, ghidate de înțelepciune și animate de zel și curaj, v-au adus dragostea și încrederea concetățenilor recunoscători care privesc spre voi cu speranță, voi, veterani încercați, și nu se îndoiesc că veți continua să fiți protectorii Americii. Și cum am onoarea să fiu american, unul dintre milioanele de oameni liberi protejați de vitejia voastră, vreau să vă mulțumesc și sămi exprim recunoștința, dar în același timp vă rog stăruitor să continuați această misiune onorantă și importantă. Nu mă îndoiesc că America va reuși întotdeauna să strângă suficient de mulți dintre fiii săi în jurul stindardului său pentru a-i apăra libertatea, dar experiența dovedește că soldații experimentați își îndeplinesc mai bine îndatoririle din cazarmă și sunt mai bine pregătiți decât alții să-l înfrunte pe inamic; astfel, orice prieten al Americii nu-și poate dori decât ca majoritatea domnilor ce compun actuala armată să continue sub steagul țării lor până când libertatea, pacea și siguranța sunt stabilite. Chiar dacă preocupările personale v-ar putea face să credeți că prezența voastră este mai prețioasă acasă, vocea țării este mai puternică, și pentru spiritele de eroi nu poate fi decât dureros să părăsească câmpul de bătălie în clipa în care cauza libertății îi cheamă și vocea milioanelor de asupriți strigă „La arme! La arme!" Nimeni nu a luptat vreodată pentru o cauză mai însemnată sau mai glorioasă: nu numai soțiile și copiii voștri sau posteritatea sunt interesați de ea, întreaga umanitate, întreaga lume ne privește. Căci dacă tirania va învinge în această minunată țară, ne putem aștepta la dispariția libertății peste tot în lume. De aceea, de succesul străduințelor voastre depinde mai multă glorie și fericire umană decât a depins vreodată de

alți fii ai oamenilor. Cel care luptă pentru apărarea unei asemenea cauze nu are nevoie de titluri și, chiar de nu va fi împărat, va purta o coroană – de glorie –, iar memoria îi va fi binecuvântată!

Sălbăticia și barbarismul brutal al inamicilor noștri manifestate prin incendierea Falmouthului demonstrează cu prisosință că la Curtea britanică virtutea, înțelepciunea și umanitatea au dispărut în întregime, că sunt hotărâți, prin foc și sabie, fără putință de întoarcere, să măcelărească și să distrugă, să sărăcească și să asuprească poporul american. Iată de ce ne așteptăm să rupem cât se poate de curând legăturile de orice fel cu Marea Britanie și să formăm o Mare Republică a Coloniilor Americane Unite care, cu bincuvântarea Cerului, ne va conduce spre mântuire, va perpetua libertățile, va crește prosperitatea, puterea și gloria acestei lumi de la Apus.

În pofida nenumăratelor dificultăți de care ne vom lovi, a furiei inamicilor nemiloși, avem în fața noastră un viitor glorios, încărcat cu toate lucrurile bune și mărețe. Cu cât vom păși mai aproape de independență, șansele noastre vor crește și vor deveni tot mai generoase și o republică în adevăratul sens al cuvântului ne va întregi fericirea.[163]

Dar numărul celor care și-a prelungit perioada de voluntariat era alarmant de scăzut. În unsprezece regimente – în jur de zece mii de oameni –, mai puțin de o mie acceptaseră să rămână. Trebuia găsit un alt stimulent în afara iubirii de patrie pentru a-i determina pe oameni să servească în continuare, i-a sfătuit Washington pe membrii Congresului. Plata trupelor pe câteva luni în avans ar putea ajuta, scria generalul, dar nu avea banii necesari. Spre sfârșitul lunii noiembrie, a raportat că numai 2 540 dintre militarii săi semnaseră prelungirea serviciului militar. „Situația noastră este cu adevărat alarmantă, iar generalul Howe o știe foarte bine. [...] Nu am nici o îndoială că în momentul în care va primi întăriri va folosi această informație.“[164]

Washington era caracterizat prin stăpânire de sine, care uneori părea excesivă. Rareori își permitea să manifeste vreun semn de descurajare sau de disperare, dar în intimitatea corespondenței sale cu Joseph Reed a început în acest moment să recunoască cât de deprimat și de dezamăgit se simțea. Niciodată nu mai văzuse „atâta lipsă de spirit civic și de virtuți“ ca în rândurile soldaților yankei, spunea într-o scrisoare adresată lui Reed pe 28 noiembrie.[165] „Oame-

nii ăștia" continuau să sfideze capacitatea sa de înțelegere. „O stare de spirit mizerabilă, specifică unei armate de mercenari domină totul, scria el. Dacă aș fi putut prevedea lucrurile prin care am trecut și prin care probabil voi mai trece, nici un motiv din lume nu m-ar fi putut convinge să accept comanda."

În nesfârșita jumătate de an care trecuse abia dacă fusese primită o știre pozitivă, nu se întâmplase nimic care să ridice moralul armatei, nu apăruse nici un semn care să le permită să spere la zile mai bune.

Însă, în mod uimitor, a doua zi a sosit „vestea bună"[166]. Un vas-corsar, goeleta *Lee*, aflată sub comanda generalului John Manley, capturase în largul Capului Anne, la nord de Boston, un vas de aprovizionare inamic, bricul *Nancy*. Vasul transporta o adevărată comoară militară – material de război pe care Congresul, după toate probabilitățile, nu le-ar fi putut furniza în lunile următoare, inclusiv 2 500 de arme, tunuri, mortiere, cremene, patruzeci de tone de muniție și 2 000 de baionete – aproape tot ce avea nevoie armata, mai puțin praf de pușcă.

Lee a fost prima dintre goeletele înarmate trimise de Washington pentru a jefui vasele inamice. Era primul triumf al noii sale „flote", iar John Manley a fost primul erou. Era un „exemplu de favoare divină pentru că până acum nimic nu s-a întâmplat exact la momentul oportun", i-a scris imediat după aceea Washington lui John Reed.

Cu numai câteva zile de încheierea perioadei de prelungire a serviciului militar, îngrijorarea a atins paroxismul. „Oamenii noștri sunt dominați de ideea de a pleca acasă"[167], i-a scris locotenentul Hodgkins soției sale, Sarah. „Sper că eu și cei din orașul meu vor dovedi suficient curaj pentru a rămâne ca voluntari pe durata iernii, înainte ca liniile noastre să rămână fără oameni. Și asta pentru că este în joc tot ce avem și, dacă nu ne vom strădui îndeajuns în slujba acestei glorioase cauze vom pierde totul."[168]

„Vreau să te întorci acasă să ne vezi, i-a răspuns Sarah. Te aștept în fiecare zi. Nu pot să mă încred în nimic pentru că nu poți avea încredere în nimic în aceste vremuri grele pline de dezamăgiri."[169]

„Îmi doresc atât de mult să te văd“, spunea Sarah în alte scrisori, avertizându-l că, dacă nu-și „schimba“ gândurile legate de continuarea serviciului militar, avea să fie atât de „dezamăgită, încât nu știu dacă voi putea trece peste asta“[170].

Trupele erau chemate în mod repetat la raport pentru ca ofițerii și capelanii să le țină discursuri. Un soldat din Connecticut care se hotărâse să se întoarcă acasă a descris cum regimentul era adunat mereu în formație pentru a asculta discursuri. „Ni s-a ordonat să formăm un careu, scria Simeon Lyman în jurnalul său, iar generalul Lee a venit în mijlocul nostru. Primele sale cuvinte au fost: «Nu știu cum să vă mai spun: dintre toate creaturile, voi sunteți cei mai răi». A spus apoi verzi și uscate, ne-a blestemat și ne-a ocărât, în vreme ce locotenenții noștri ne implorau să rămânem.“ Dar pentru Simeon Lyman, ca și pentru majoritatea camarazilor din regimentul său, 9 decembrie a fost ultima sa zi de serviciu militar. Duminică, 10 decembrie, a scris:

> Dimineață ni s-a ordonat să mărșăluim prin fața locuinței generalului, am fost numărați și ni s-a dat voie să plecăm. Am mers apoi la locotenent, care ne-a dat ceva de băut, și ne-am văzut de drum[171].

Generalul Lee i-a privit, fiind totuși oarecum încurajat doar de cei care rămăseseră.

> Unii dintre cei din Connecticut cărora le era dor de casă nu au putut fi convinși să mai lâncezească, ceea ce în dialectul Noii Anglii însemna să rămână sub arme. În consecință, au mărșăluit încărcați cu bagaje, dar atunci când au trecut printre rândurile regimentului, au fost atât de oribil fluierați, huiduiți și loviți, încât nu am nici o îndoială că în acel moment și-ar fi dorit ca mătușile, bunicile și chiar iubitele la care țineau atât de mult deunăzi să fie mai degrabă în palatul diavolului.[172]

Washington a pledat pe lângă Congres și guvernele provinciale să trimită mai mulți oameni cât de repede posibil. Și e adevărat că au continuat să sosească recruți, chiar dacă numărul lor era infim.

Despre expediția împotriva Quebecului nu sosiseră nici un fel de vești, iar despre colonelul Knox nu se știa nimic. Când generalul

Schuyler i-a scris de la Albany să se plângă de nenorocirile cu care se confrunta, Washington i-a răspuns: „Aș vrea să vă întreb când este momentul ca oamenii curajoși să facă tot ce le stă în putere pentru cauza libertății și a patriei lor, dacă nu acum?“ Înțelegea dificultățile prin care trecea Schuyler, „dar suntem nevoiți să ne ridicăm la nivelul lor, să obținem tot ce se poate de la oamenii care sunt, de vreme ce nu-i putem avea așa cum ni-i dorim“[173].

În acea toamnă, Washington îi scrisese soției sale Martha că ar fi bine-venită la Cambridge dacă ea credea că vremea i-ar permite o asemenea călătorie. Cei aproape o mie de kilometri parcurși în trăsură pe drumuri proaste puteau fi o corvoadă chiar și pe vreme bună, mai ales pentru cineva neobișnuit cu călătoriile, indiferent de avere sau de statut social.

Martha Washington a sosit pe 11 decembrie, după mai bine de o lună petrecută pe drum, împreună cu fiul său John Custis, soția acestuia Eleanor, George Lewis, un nepot de-al lui Washington, și Elizabeth Gates, soția englezoaică a generalului Gates. Joseph Reed, care le găzduise pe soțiile generalilor pe durata șederii lor la Philadelphia, își spunea, după ce le condusese la plecare, că „nu sunt chiar o provizie neînsemnată... într-o țară în care lemnul lipsește“[174].

Sarah Mifflin, soția colonelului Thomas Mifflin, un tânăr aghiotant, a venit și ea la Cambridge. Chipeșul colonel aparținea uneia dintre cele mai proeminente familii din Philadelphia și împreună cu frumoasa și eleganta sa soție adăuga un plus de strălucire cercului apropiaților lui Washington, în vreme ce Elizabeth Gates a stârnit senzație în Cambridge prin maniera sa bărbătească de a călări, importată din Anglia.

Martha Washington, aflată pentru prima dată în viață atât de departe de casă sau în mijlocul unui război, i-a scris unei prietene din Virginia că bubuitul tunurilor părea să o înspăimânte doar pe ea. „Mărturisesc că tremur de fiecare dată când aud sunetul tunului... Pentru mine, care nu am mai văzut niciodată nimic legat de război,

pregătirile sunt înfricoșătoare. Dar mă străduiesc să-mi ascund teama cât de bine pot."[175]

Între timp, după îndelungi dezbateri, Congresul de la Philadelphia a votat o directivă prin care i se cerea lui Washington distrugerea forțelor inamice din Boston, „chiar dacă asta va însemna distrugerea orașului"[176]. John Hancock, al cărui conac de piatră se afla pe Beacon Hill, înălțimea ce domina câmpia și care era ca unul dintre elementele distinctive ale orașului, aprobase „din tot sufletul" decizia. Munca la fortificații a continuat fără încetare și, în ciuda vânturilor înghețate și a zăpezii, lucrurile au progresat. Washington continua să-și mute liniile tot mai aproape de inamic. Un bastion recent ridicat pe Cobble Hill, puțin mai jos de Prospect Hill, cu aproape o jumătate de kilometru mai aproape de Boston, a fost descris în *Providence Gazette* drept „cea mai desăvârșită fortificație pe care a ridicat-o armata americană în actuala campanie"[177].

Pe 24 decembrie, întreaga provincie a fost măturată de furtună. În vecinătatea Bostonului, temperaturile au scăzut sub zero grade, iar stratul de zăpadă a ajuns la treizeci de centimetri. În ziua de Crăciun frigul mușcător a continuat, dar cerul s-a înseninat, iar trupele și-au putut relua rutina zilnică.

Mai multe vase au sosit în port pe 30 decembrie, americanii bănuind că aduseseră întăriri.

„Asta e ultima zi de serviciu militar pentru soldații înrolați, scria foarte îngrijorat Nathanael Greene congresmenului Samuel Ward a doua zi, pe 31 decembrie. Peste tot domnesc confuzia și dezordinea."

> Suferim enorm din cauza lispei de hrană. Multe regimente au fost obligate să mănânce alimente crude din pricina lipsei lemnului de foc și, chiar dacă am ars toate gardurile și toți copacii pe o rază de un kilometru și jumătate în jurul taberei, suferințele noastre au fost de neconceput... Nu am fost niciodată atât de slabi cum vom fi mâine.[178]

Luni, 1 ianuarie 1776, de Anul Nou, au fost trimise din Boston peste linia frontului primele copii ale discursului rostit de regele

George al III-lea la deschiderea sesiunii Parlamentului în octombrie.[179]

Oamenii au fost furioși și indignați. Soldații au ars în public copiile discursului și, pe măsură ce se răspândeau cu rapiditate știrile despre conținutul său, impactul a fost uimitor. Acuzațiile de rebeliune trădătoare, referirile de rău augur la „asistența străină“ au pus capăt în mod cert oricăror speranțe de reconciliere sau de încheiere rapidă a conflictului. Conținutul discursului a marcat un punct de cotitură la fel ca sosirea noului an.

„Complăcându-ne în ideea de compromis, ne-am lăsat conduși mai degrabă de dorințe decât de rațiune“, scria Nathanael Greene într-o altă scrisoare înflăcărată trimisă lui Samuel Ward la Philadelphia.

> Cerul a condamnat acest imperiu șubred, Anglia, la ruină pe vecie și, grație lui Dumnezeu, America trebuie să construiască un imperiu veșnic, ridicat pe mărețiii piloni ai Adevărului, ai Libertății și ai Religiei, încurajat de zâmbetul Dreptății și apărat de fiii săi patrioți. [...] Permiteți-mi în aceste condiții să recomand din inimă, o inimă gata să sângereze oricând pentru cauza patriei, o Declarație de Independență și să fac apel la lumea întreagă și la bunul Dumnezeu care o conduce să fie martorii necesității și ai justeței ei.[180]

Impactul discursului regelui asupra lui Washington a fost profund. Dacă nimic altceva nu putea „mulțumi un tiran și pe diabolicii săi miniștri, i-a scris generalul lui John Reed, suntem hotărâți să rupem orice legături cu un stat atât de injust, atât de ostil ordinii firești a lucrurilor. Le-aș spune toate acestea fără ocolișuri, în cuvinte clare precum soarele la amiază“[181].

Între timp, de Anul Nou a început rotația în armată, noile regimente înlocuind veteranii ce plecau „cu sutele și miile [...] chiar sub ochii adversarului“[182], după cum nota generalul Heath.

Cu toate acestea, numeroși soldați care formaseră linia frontului rămăseseră, inclusiv mulți dintre cei care serveau încă din momentul Bătăliei de la Bunker Hill, precum Samuel Webb din Connecticut sau tânărul John Greenwood, flautistul. La fel stăteau lucrurile și în

cazul artistului John Trumbull și al doctorului James Thacher. Mulți alții, ca locotenentul Jabez Fitch din Connecticut, chiar dacă au plecat la casele lor, s-au înrolat din nou ceva mai târziu în noul an. E imposibil de știut câți din „vechea armată“ au continuat să lupte, dar se pare că numărul s-a ridicat la 9 000.

La Cartierul General din Cambridge, Washington a declarat în ordinele generale pentru Anul Nou că era vorba de începutul unei „noi armate, continentală din toate punctele de vedere“[183]. Astfel, deși continua să fie în proporție de 90% o armată a Noii Anglii, armata a dobândit un nume: Armata Continentală.

Generalul și-a exprimat speranța că „importanța marii cauze pentru care luptăm se va întipări adânc în mintea fiecăruia“. Erau în joc toate lucrurile „valoroase și dragi unor oameni liberi“, a spus el, făcând astfel apel la patriotismul ostașilor pentru a le spori moralul și determinarea, dar exprimând în egală măsură și ceea ce simțea.

Cu o salvă de treisprezece lovituri de tunuri, a ridicat noul stindard în onoarea noii armate – un steag cu treisprezece linii albe și roșii, culorile britanice (crucile Sfântului Gheorghe și ale Sfântului Andrei) fiind reprezentate într-unul dintre colțurile superioare. Când britanicii din Boston l-au văzut arborat pe Prospect Hill, l-au considerat în primul moment un semn al capitulării.[184]

CAPITOLUL 3

COLINELE DORCHESTER

Nu avem nici cea mai mică temere că am putea fi atacați prin surprindere sau altfel.

Generalul William Howe

I

Colinele Dorchester puteau decide rezultatul confruntării de la Boston, și acest lucru fusese evident pentru britanici de la bun început. Planul inițial, asupra căruia căzuseră de acord încă de pe 15 iunie, prevedea preluarea controlului înălțimilor de pe ambele peninsule, Charlestown și Dorchester. Dar rebelii făcuseră mișcarea-surpriză de la Charlestown, săpându-și adăposturi peste noapte pe Bunker Hill, și fusese nevoie de baia de sânge de pe 17 iunie pentru a-i alunga de acolo. În dimineața ce a urmat bătăliei, în timpul unui consiliu de război organizat la Province House, Cartierul General al comandantului trupelor britanice, Thomas Gage, generalul-maior Henry Clinton propusese lansarea imediată a unei ofensive în direcția Dorchester. Controlul acestor coline era „vital pentru securitatea Bostonului, întrucât ele domină căile noastre navale de comunicație și au pus probleme mai mari portului din Boston decât cele de pe Charlestown", avea să scrie mai târziu Clinton, neuitând să adauge că se aștepta să fie numit să conducă asaltul. „Am prevăzut consecin-

țele, și încă din acel moment mi-am precizat formal opinia: dacă trupele Maiestății Sale vor fi alungate vreodată din Boston, atunci aceasta se va datora bateriilor instalate de rebeli pe aceste înălțimi."[1]

Dar în vreme ce Gage fortificase puternic Bunker Hill, instalase tunuri și cinci sute de militari, nu făcuse nimic pentru a rezolva problema Colinelor Dorchester. Lucrurile nu s-au schimbat nici după plecarea lui Gage și preluarea comenzii de către generalul Howe. Nici pe americani nu părea să-i preocupe soarta zonei. Colinele Dorchester au rămas un fel de teren al nimănui, de a cărui importanță strategică erau conștiente ambele tabere, dar pe care nici una nu îndrăznea să-l ocupe și să-l fortifice.

Majoritatea loialiștilor din Boston care aveau relații strânse cu comandamentul britanic înțelegeau că zona Dorchester putea decide soarta conflictului, întrebându-se de ce nu se făcea nimic. „Ne-am exprimat de multe ori dorința", scria judecătorul Peter Oliver, unul dintre cei mai proeminenți loialiști, „ca acest deal să primească atenția pe care o merita, fiind menționată în mod repetat necesitatea stringentă de a ocupa o asemenea poziție. Dar în mod obișnuit ni s-a răspuns că înălțimile nu prezentau nici un pericol și că era de dorit ca rebelii să preia controlul asupra lor pentru că puteau fi alungați de acolo."[2]

De un interes mai mare, imediat, pentru comandamentul britanic era chestiunea abandonării Bostonului, a strângerii proviziilor și a îmbarcării pe vase. După cum stăteau lucrurile, era evident că o ofensivă era imposibilă. New Yorkul ar fi trebuit să devină „locul de unde se conduce războiul", după cum sublinia Gage în corespondența cu administrația de la Londra, iar Howe și ceilalți îi împărtășeau părerea.

Generalul-brigadier James Grant spusese cu luni în urmă că Bostonul ar trebui abandonat cât mai era timp. „Nu putem rămâne în acest loc pe durata iernii pentru că situația noastră nu ar face decât să se înrăutățească, iar cea a rebelilor s-ar ameliora cu fiecare zi", insistase pe 1 august Gage într-o lungă scrisoare trimisă de la Boston lui Edward Harvey, general-aghiotant în armata britanică la Londra[3].

Grant, un scoțian obez, cu o părere foarte bună despre sine, care luptase în Războiul de șapte ani, avea o părere deplorabilă despre americani. (El era cel care se lăudase în fața Parlamentului că putea mărșălui de la un capăt la celălalt al continentului american în fruntea a 5 000 de oameni.) Singura măsură logică, scria el, era incendierea Bostonului și mutarea la New York. În afară de asta, dorea ca flota să primească libertatea să incendieze toate orașele de pe coasta Noii Anglii. „Nici nu se pune problema să fim îndurători."[4]

Atât de mari erau întârzierile provocate de comunicațiile transoceanice, încât în momentul în care generalul Howe a primit ordin de la Londra să „abandoneze Bostonul înainte de venirea iernii" și să „mute trupele la New York", era deja prea târziu – iarna sosise deja.[5] Mai mult, avea la dispoziție prea puține vase pentru a putea transporta armata și sutele de loialiști de a căror soartă Howe era foarte îngrijorat, știind ce se va întâmpla dacă erau abandonați.

Negăsind o alternativă rezonabilă, Howe a decis să aștepte primăvara când putea pleca în momentul și condițiile alese de el. Nu se aștepta ca americanii să-i creeze probleme. „Nu avem nici cea mai mică temere că am putea fi atacați prin surprindere sau altfel"[6], i-a asigurat pe superiorii săi de la Londra, și a subliniat acest lucru la o întâlnire cu membrii comandamentului său pe 3 decembrie. Însă, în eventualitatea în care rebelii aveau să încerce să ocupe Dorchesterul, atunci, susținea Howe, „trebuie să-i întâmpinăm cu toate forțele noastre"[7].

Spre deosebire de cel aflat la comanda armatei ce încercuia orașul, generalul britanic nu ardea de nerăbdare să intre în acțiune. Dimpotrivă, William Howe nu manifestase niciodată tendința de a grăbi lucrurile. Mai mult, pentru soldații profesioniști era un fapt acceptat că iarna nu este anotimpul propice campaniilor militare.

În consecință, armata britanică s-a pregătit pentru o iarnă lungă la Boston, încercând să-și asigure confortul ținând seama de circumstanțe.

O excepție notabilă o reprezenta generalul-maior John Burgoyne, „Johnny Gentlemanul", ofițer cu un trecut remarcabil și dramaturg ocazional care aducea puțină culoare vieții sociale a ofițerilor britanici și a soțiilor acestora.[8] Sătul de acest „lasă-mă-să-te-las",

după cum spunea chiar el, și dorind un post de comandă, Burgoyne a plecat spre Anglia la începutul lui decembrie.

Iarna în America a reprezentat o situație cu care soldații britanici nu s-au obișnuit niciodată, la fel cum nu s-au obișnuit nici cu neîncetatul orăcăit al broaștelor în nopțile de primăvară, cu țânțarii americani sau cu lipsa unei beri decente. Vânturile înghețate și viscolele din zona golfului au afectat în egală măsură ambele armate, dar pentru soldații Maiestății Sale, neobișnuiți cu un asemenea climat, situația era aproape de nesuportat. Un tânăr aristocrat irlandez, căpitanul Francis lord Rawdon, scria de suferința oamenilor săi campați pe Bunker Hill în primele zile ale lunii decembrie, de corturile lor „atât de zdrențuite“ încât ar fi putut la fel de bine să doarmă și pe pământul gol[9] – „și ascultăm cu invidie relatări despre micile baluri și concerte de care frații noștri s-au bucurat în Boston“[10]. Soldații mureau înghețați în posturile de pază. Chiar și după ce trupele s-au mutat în adăposturile de iarnă câteva săptămâni mai târziu, căldura părea un deziderat imposibil de atins.

Marea rămânea singura cale de aprovizionare a orașului cu combustibili și hrană, dar furtunile teribile ale Atlanticului de Nord și tot mai numeroșii pirați americani care, în ciuda vremii foarte proaste, acționau în largul coastelor au făcut ca numărul vaselor de aprovizionare ajunse cu bine la destinație să scadă constant. („Rebelii au nerușinarea de a trimite în larg pirați“, scria indignat un ofițer britanic instalat confortabil în adăpostul său, dar avea să vină și ziua – o știa – „când le vom trage ticăloșilor o bătaie zdravănă ca să punem punct întregii afaceri“[11].

Amiralul britanic Samuel Graves, printre responsabilitățile căruia se număra și patrularea coastei în căutarea pirațior americani, descria furtunile de zăpadă ce se dezlănțuiau între Capul Anne și Capul Cod ca sfidând până și pe cei mai hotărâți dintre oameni.

> Genul ăsta de furtună e atât de cumplit, încât nici nu poți deschide ochii când vântul bate spre tine. Întrucât zăpada îngheață în timp ce cade, orice încercare de rezistență este inutilă, scripeții se blochează,

greementul este acoperit de gheață, frânghiile și pânzele îngheață tun și întregul vas se transformă rapid într-un bloc de gheață. Într-adevăr, dacă asprimea iernilor într-un asemenea climat face ca o santinelă de pe uscat să fie găsită în post aproape înghețată deși este schimbată la fiecare jumătate de oră, cititorul își poate face o idee despre ce poate suferi un marinar aflat de cart, în special pe vasele mici.[12]

În condițiile în care lemnul de foc se vindea cu șase dolari metrul cub în Boston, au fost tăiați tot mai mulți copaci, inclusiv bătrânul ulm de la intersecția străzilor Orange și Essex, numit Copacul Libertății, care a furnizat aproape șaizeci de metri cubi. Peste o sută de case au fost demolate. Hambare de demult, debarcadere vechi și o corabie abandonată au fost tăiate în bucăți și la fel s-a întâmplat cu aproape tot ce putea fi pus pe foc. La ordinul generalului Howe, Biserica Old North a fost demolată pentru a obține lemne de foc. În Boston mai rămăseseră doar o mică parte dintre cei care locuiseră acolo în timp de pace. Mii de oameni părăsiseră deja orașul. Loialiștii căutaseră în schimb protecție în oraș. Aceștia erau mult mai vizibili, chiar dacă nu neapărat mai numeroși decât cei care rămăseseră în speranța că puteau astfel să-și protejeze proprietățile sau pentru că erau prea săraci și neajutorați ca să plece. Câțiva, precum cei care se ocupaseră de administrația orașului, aveau interdicția de a părăsi orașul. În total, în orașul asediat se aflau în jur de 4 000 de civili, dintre care cel puțin jumătate erau copii și femei. Și ei, asemenea tunicilor roșii, sufereau din cauza lipsurilor de tot felul, săracii fiind inevitabil cei mai afectați.

Hrana continua să fie puțină și foarte scumpă. Tânărul lord Rawdon își compara trupele înfometate cu niște schelete. Se puteau obține bani frumoși chiar și pentru cele mai dezgustătoare bucăți de carne de cal. Pentru a pune capăt numărului crescând de jafuri, Howe a ordonat pedepse mai severe decât standardele normale din armata britanică. Mai mult, noul an a început în Boston cu biciuirea în public a unui soldat și a soției acestuia care fuseseră prinși cu bunuri furate.

Pentru ofițerii britanici însă – „aristocrația tunicilor roșii“, după cum îi numea Washington[13] – viața nu era complet lipsită de plăceri.

Puseseră stăpânire pe Biserica Old South și o transformaseră în sală de echitație – clădirea avea o proastă reputație pentru că în trecut acolo se organizaseră reuniunile locuitorilor orașului. (Băncile au fost distruse și pe podea a fost așezat un strat de pământ. Conform jurnalului diaconului Timothy Newell, o bancă extraordinar de frumoasă, sculptată manual, fusese luată pentru a servi drept troacă pentru porci.[14] Seara, evenimentele mondene erau numeroase. „Aveam piese de teatru, reuniuni, baluri și trăiam de parcă ne-am fi aflat într-un loc al abundenței", avea să scrie un ofițer. „În mijlocul ororilor războiului, ne străduim pe cât posibil să le uităm", explica soția unui alt ofițer în scrisoarea adresată unei prietene de acasă.[15]

Scriindu-i din nou generalului Harvey, James Grant spunea: „Trebuie să depășim această iarnă dezagreabilă cât de bine putem. Fac tot posibilul să mențin moralul la înălțime – am invitat la cină ofițeri de toate gradele, le dau vin de calitate, râdem de yankei și îi luăm peste picior ori de câte ori ni se oferă ocazia."[16]

Întrucât Bostonul nu avea un teatru, Faneuil Hall, sacră pentru patrioții din oraș, care o considerau „leagănul libertății", a fost transformată din ordinul generalului Howe într-o „sală de teatru foarte elegantă"[17] unde actori amatori puneau în scenă piesele lui Shakespeare sau schițe originale, rolurile fiind jucate de ofițeri sau de loialiștii aflați în favorurile conducerii armatei. De exemplu, Sally Flucker, sora soției lui Henry Knox, Lucy Flucker, a jucat unul dintre rolurile principale în producția *Fecioara stejarilor*, o satiră scrisă de generalul Burgoyne.

În seara de 8 ianuarie, ofițeri în uniformă și soțiile lor umpleau până la refuz Faneuil Hall pentru ceea ce era anticipat a fi evenimentul sezonului, punerea în scenă a unei farse muzicale despre care se spunea că fusese scrisă tot de generalul Burgoyne. Intitulată *Blocada,* piesa a fost acompaniată de râsetele zgomotoase ale publicului încă din momentul ridicării cortinei.[18] Un personaj ridicol, care trebuia să-l întruchipeze pe Washington, a năvălit pe scenă purtând o perucă prea mare și trăgând după sine o sabie ruginită. În același moment, de cealaltă parte a golfului, soldați din Connecticut conduși de maio-

rul Thomas Knowlton lansau un atac surpriză în direcția Charlestown, britanicii răspunzând cu un baraj de artilerie asurzitor. Însoțită de zgomotul tunurilor, pe care audiența din Faneuil Hall l-a crezut a fi parte din spectacol, a intrat grăbită pe scenă o altă figură comică, un sergent yankeu îmbrăcat în veșminte de fermier, care a spus că rebelii „se aruncaseră cu tot ce aveau asupra Charlestownului". Publicul a izbucnit în hohote de râs și „a aplaudat din belșug", crezând că și această replică făcea parte din spectacol.

> Descoperindu-se însă foarte rapid greșeala [nota un martor al evenimentelor – n.a.], s-a instalat o confuzie generală. S-au năpustit afară din sală spre posturile de luptă, unii sărind peste membrii orchestrei, călcând peste instrumente. Pe scurt, fiecare a căutat cea mai scurtă cale spre ieșire, în vreme ce femeile leșinau, iar actorii (ofițeri cu toții) zbierau să li se aducă apă pentru a-și da machiajul jos de pe față.[19]

Se pare că generalul Howe a fost cel care a strigat: „Afară! Afară!"[20]

Comandantul britanic, un personaj volubil, degajat, care nu fusese niciodată ostil ideii de a profita de plăcerile vieții atunci când era posibil, s-a distrat pe parcursul iernii organizând dineuri elegante, stând până târziu în noapte la masa de faraon[21] sau afișându-se în văzul tuturor în compania unei tinere remarcabile despre care circulau o mulțime de zvonuri. Doamna, care avea să fie cunoscută drept Cleopatra lui Billy Howe, era Elizabeth Lloyd Loring, soția lui Joshua Loring Jr., membru al unei cunoscute familii loialiste pe care Howe îl angajase să conducă comisariatul pentru prizonierii americanii. În ochii unui contemporan, un cronicar loialist al războiului, „Joshua avea o soție frumoasă. Generalului... îi era dragă. Joshua nu avea nici un fel de obiecții. El punea mâna pe bani, iar generalul se bucura de doamnă"[22].

William Howe fusese militar profesionist încă din momentul terminării studiilor la Eton la vârsta de șaptesprezece ani, când fusese admis în unitatea de dragoni a ducelui de Cumberland. Doi frați mai în vârstă aleseseră și ei cariere militare și se remarcaseră în luptă. Cel

mai mare dintre ei, George Augustus Lord Howe, luptase și murise în America în timpul Războiului de șapte ani și era pomenit în Noua Anglie ca unul dintre cei mai curajoși și mai populari ofițeri britanici ai vremii. Celălalt frate, Richard – amiralul Lord Howe –, își începuse cariera în Marina Regală la paisprezece ani. Asemenea lui William, era membru al Parlamentului și câștigase admirația regelui.

Frații Howe aparțineau uneia dintre cele mai distinse familii engleze. Erau bogați, cultivați și aveau multe relații sus-puse. Mama lor reprezenta încă o forță în înalta societate londoneză, unii susținând că ar fi fost fiica nelegitimă a regelui George I. Amândoi erau liberali convinși, și asemănarea fizică era vizibilă: o privire întunecată și posacă, ochi negri, cu pleoapele mereu grele de oboseală și cu o figură oacheșă. Dar generalul era mai înalt – mai bine de un metru optzeci –, mai solid și mai tăcut. În Parlament vorbea foarte rar. Pentru Horace Walpole, Billy Howe era „unul dintre acei frați curajoși și tăcuți despre care se crede că au mult bun-simț, dar care sunt atât de tăcuți, încât nimeni nu știe cu adevărat dacă lucrurile stau așa sau nu“[23]. Nu era clar nici cât de mult susținea generalul ideea unui război în America, date fiind comentariile sale anterioare legate de dorința sa de a nu lua parte la el.

Abilitatea și curajul lui William Howe erau mai presus de orice îndoială. În calitate de tânăr locotenent-colonel în Războiul de șapte ani, condusese un detașament de infanterie ușoară pe meterezele abrupte ale Quebecului pentru a deschide calea armatei generalului James Wolfe care i-a învins pe francezii conduși de Montcalm pe Câmpiile lui Abraham. Wolfe l-a desemnat pe William Howe cel mai bun ofițer din slujba Maiestății Sale. La Bunker Hill, după ce își asigurase soldații că nu avea să-i trimită „nici un pas mai departe decât aș fi eu însuși dispus să merg“[24], mărșăluise în prima linie. Când oamenii s-au retras, după pierderile teribile suferite după primul asalt, i-a condus spre vârful dealului a doua oară. După o salvă devastatoare în timpul celui de-al treilea atac, generalul rămăsese singurul din prima linie aflat încă în picioare.

Dar în pofida curajului manifestat în focul bătăliei, Billy Howe putea fi, în intervalul dintre două confruntări, lent în decizii, ezitant, neglijent când venea vorba de pregătirea următoarei acțiuni, interesat mai degrabă de propriul confort și de tabieturile sale.

Nu exista nici o îndoială că Billy Howe a fost zguduit de costul exorbitant al victoriei britanice de la Bunker Hill. „Succesul a fost cumpărat prea scump“[25], îi scrisese fratelui său, amiralul. Cu toate acestea, continua să fie soldat, un bun strateg și un luptător. Îi plăcea să spună trupelor: „Nu am nici cea mai mică fărâmă de îndoială că vă veți comporta ca niște englezi adevărați și veți deveni astfel buni soldați“[26], așteptându-se la același lucru și din partea sa. Avea să se dovedească întotdeauna un bun soldat, ori de câte ori avea să fie pus la încercare. Avea de gând să-și ducă sarcina la îndeplinire, și la cei patruzeci și cinci de ani ai săi avea aproape aceeași vârstă ca Washington, dar avea o experiență infinit mai bogată, un trecut impresionant, ca să nu mai vorbim de trupele mai bine antrenate și echipate și de vasele Marinei Regale așteptând la ancoră în golf.

Beneficia, de asemenea, de avantajul clar de a avea în subordine ofițeri experimentați, profesioniști cu toții, dintre care câțiva aveau calități evidente. Când, în primăvara trecută, se îmbarcaseră din Anglia spre războiul din America, Howe, Clinton și Burgoyne reprezentau cu adevărat elita corpului ofițeresc al regelui. Ca și Howe, Clinton și Burgoyne erau aristocrați cultivați, cu relații și, ca generali-maior, se aflau la apogeul carierelor lor. Clinton, adjunctul lui Howe, avea înfățișarea cea mai puțin impresionantă, fiind un bărbat scund, gras, lipsit de culoare, care putea fi timid și capricios. Dar avea o inteligență militară alertă și avantajul de a-i cunoaște pe americani din copilărie. Crescuse la New York, unde tatăl său, amiralul George Clinton, fusese guvernator între anii 1741 și 1751.

Printre cei cu grade mai mici un exemplu remarcabil era reprezentat de John Montresor, un ofițer de geniu ai cărui ani de serviciu militar și de experiență ridiculizau complet ideea că cineva precum Nathanael Greene putea fi general-maior. Și Montresor servise în Războiul de șapte ani, în campania lui Braddock și în asediul

Quebecului condus de Wolfe. În 1760, la douăzeci și patru de ani, condusese o expediție de iarnă de la Quebec în Noua Anglie, iar la sfârșitul războiului a lucrat la fortificațiile mai multor orașe, de la Boston și Detroit până la New York City, unde își cumpărase o insulă, Montresor's Island, pe East River. Era inventiv, foarte activ, probabil cel mai bun genist din armata britanică, iar experiența sa în America era aproape neegalată.

Dar era la fel de adevărat că Howe și Clinton se displăceau reciproc și nu cooperau foarte bine, că John Montresor, care nu era membru al aristocrației, continua să fie numai căpitan, deși avea patruzeci de ani. Dacă nevoia disperată a americanilor de a găsi lideri propulsase tineri ca Nathanael Greene în posturi ce depășeau cu mult experiența pe care o aveau, sistemul militar britanic, în care gradele erau cumpărate și aristocrații aveau întâietate, îi împiedica pe oamenii înzestrați să joace rolul pe care l-ar fi meritat. În condițiile în care căpitanul John Montresor ar fi fost general-maior, rezultatul final al confruntării ar fi putut fi complet diferit.

Mai mult, sursele de informații pe care Howe le avea la dispoziție erau jalnice și lipseau aproape cu desăvârșire. În ciuda apropierii de pozițiile rebelilor, comandantul britanic nu știa mai nimic despre adevărata stare a trupelor acestora, despre cât de subțiri erau liniile lor defensive sau despre lipsa de praf de pușcă. Lupta de la Bunker Hill îl învățase să nu-și subestimeze adversarul. Cu toate acestea, nu se îndoia că „prezenta stare de lucruri, aparent defavorabilă“ putea fi rezolvată fără mari dificultăți. Tot ce-și dorea era o „armată adevărată“ de 20 000 de oameni.[27]

La jumătatea lunii ianuarie, în urma unor ordine sosite de la Londra, generalul Clinton și o mică flotă au navigat spre sud pentru a vedea ce avantaje puteau fi câștigate în cele două Caroline, forțele aflate în oraș fiind astfel micșorate cu încă 1 500 de soldați. Și oricât de mulțumit ar fi fost Howe să-l vadă pe Clinton plecând, ultimul servise drept antidot pentru acel „lasă-mă-să-te-las“ specific lui Howe.

În mod bizar, Howe pare să nu fi manifestat nici cel mai mic interes pentru omul care conducea armata desfășurată împotriva sa. În

tot ceea ce el și alți membri ai comandamentului britanic au scris la acea vreme, oficial sau în particular, George Washington era arareori menționat, și atunci numai în trecere. Nu au fost luate serios în considerație tipul de om care era Washington, starea sa de spirit, punctele forte și slăbiciunile sale. Sau care îi erau intențiile, ținând seama de modul în care gândea. Poate că a fost vorba de indiferență sau poate de un copleșitor sentiment al propriei superiorități. La polul opus, Washington încerca în mod constant să ghicească intențiile lui Howe, să-i intuiască următoarea mișcare. Este ciudat faptul că, deși era cunoscut pentru pasiunea sa devoratoare pentru jocul de cărți, comandantul suprem britanic se pare că nu a reflectat nici un moment asupre felului în care adversarul său american avea să-și joace cărțile.

Pe 14 ianuarie, la două săptămâni după începutul noului an, George Washington a scris una dintre cele mai pesimiste și disperate scrisori ale vieții sale. Petrecuse multe nopți albe în imensa casă de pe malurile râului Charles. „Gândurile legate de situația mea și a armatei mele m-au făcut să mai stau treaz multe ceasuri în timp ce toți cei din jurul meu dormeau, îi spunea lui Joseph Reed, aflat în continuare departe de el. Puțini cunosc situația disperată în care ne aflăm."[28]

Pagină după pagină, a enumerat toate frământările și tristețile pe care le raportase constant Congresului și pe care avea să i le comunice din nou lui John Hancock chiar în aceeași zi. Praful de pușcă era insuficient, iar banii nu sosiseră încă. (Banii sunt utili în viața de zi cu zi, dar în război sunt vitali, avea să-i reamintească Washington bogatului Hancock.) Mulți dintre soldații care abandonaseră serviciul militar și se întorseseră acasă luaseră cu ei, în pofida ordinelor, muschetele ce nu le aparțineau, astfel încât stocul de arme devenise insuficient pentru noii recruți. „În acest moment nu mai avem nici o sută de arme în depozite din cele preluate de pe vasul capturat [vasul britanic de aprovizionare *Nancy* – n.a.]"[29], îi scria lui Reed. Pe hârtie, armata sa număra între 8 000 și 10 000 de soldați. În realitate, numai jumătate erau apți de luptă.

Generalul era convins că se ajunsese în această situație tocmai din cauza incapacității de a lua cu asalt orașul. Schimbarea unei armate cu alta în miezul iernii, cu inamicul aflat la o aruncătură de băț, nu se compara cu nimic din „paginile de istorie". „Orbirea" englezilor față de ceea ce se întâmpla și față de adevărata stare a armatei sale i se părea aproape miraculoasă.

Era pesimist și își deplângea situația. Dacă ar fi știut în ce se băga – i-a mărturisit lui Reed –, nu ar fi acceptat niciodată comanda.

> M-am gândit adeseori cât de fericit aș fi fost dacă, în loc să accept comanda în aceste condiții, mi-aș fi pus muscheta pe umăr și m-aș fi alăturat armatei ca simplu soldat sau, dacă aș fi putut să-mi justific acțiunea în fața posterității și a propriei conștiințe, m-aș fi retras într-un loc izolat și aș fi trăit într-o colibă. Dacă voi reuși să mă ridic deasupra acestora și a altor dificultăți pe care le-aș putea așterne pe hârtie imediat, voi crede cu religiozitate că providența și-a făcut simțită prezența, închizându-le ochii inamicilor; pentru că de vom trece cu bine de această lună, motivul trebuie să fie lipsa lor de informații despre greutățile cu care ne confruntăm.
>
> De aș fi putut prevedea dificultățile ce ne-au lovit, dacă mi-aș fi dat seama că aveam să descoperim o asemenea înapoiere în rândurile veteranilor, toți generalii din lume nu m-ar fi putut convinge de justețea deciziei de a amâna un atac asupra Bostonului până în acest moment.[30]

Pentru a-i spori îngrijorarea – și acest lucru nu i l-a spus lui Reed – Washington a aflat din „surse de încredere" că britanicii pregăteau vase din port pentru îmbarcarea trupelor[31], fapt care l-a făcut să creadă, dat fiind momentul din an în care se aflau, că destinația nu putea fi decât una sudică, fiind aproape sigur că era vorba de New York. Generalii Lee și Greene erau atât de convinși că New Yorkul avea să fie de o „însemnătate vitală" pentru inamic, încât acesta nu avea să piardă nici o clipă pentru pregătirea apărării orașului.[32] Numărul loialiștilor din New York era considerabil, iar sprijinul acestora pentru Coroană era deja foarte puternic. „Dacă sentimentele acelei provincii se întorc împotriva noastră, avertiza Nathanael Greene, va fi o lovitură fatală pentru forța și unitatea coloniilor."

Din punctul de vedere al lui Greene, nu aveau decât două opțiuni: să apere New Yorkul sau să-l incendieze. Generalul Lee a propus să fie trimis imediat la New York să organizeze defensiva.

Deși era de acord că nu aveau timp de pierdut, Washington era conștient că erau necesare obținerea aprobării Congresului, dar și eliminarea oricăror ambiguități legate de autoritatea sa dincolo de limitele stricte ale actualului teatru de război. După cum avea să spună, nu îl atrăgea ideea „întinderii“[33] puterilor sale și exact această preocupare și acest respect pentru implicațiile politice ale deciziilor sale militare îl făceau un general atât de eficient în plan politic.

Din fericire, a putut obține în scurt timp opinia lui John Adams, care părăsise lucrările Congresului pentru a petrece câteva zile la casa sa din Braintree. Importanța New Yorkului era evidentă, l-a asigurat formal Adams pe general într-o scrisoare din 6 ianuarie ajunsă la Cambridge în aceeași zi. New Yorkul este „într-un fel cheia întregului continent[34], scria Adams. Nu ar trebui precupețit nici un efort pentru a-l apăra.“ În problema autorității lui Washington, Adams i-a dat în mod curajos aprobarea de a iniția acțiuni militare la New York sau oriunde altundeva, și despre această chestiune nu avea să se mai discute niciodată.

„Datoria dumneavoastră este comanda tuturor forțelor militare [...] și ați fost învestit cu toată puterea și autoritatea de a acționa cum credeți mai bine pentru bunăstarea armatei.“

În consecință, Washington l-a trimis pe Lee pe 8 ianuarie la New York ca să ofere orașului „cea mai bună apărare posibilă“[35].

În acel an nu a existat un dezgheț de ianuarie în estul statului Massachusetts, și asta a însemnat perpetuarea suferințelor pentru soldații lipsiți de haine de iarnă, pentru cei „bolnăvicioși“ sau pentru cei pe moarte din cauza bolilor. Dar succesiunea de zile cu temperaturi negative creștea și probabilitatea înghețului în Golful Back, dar și șansele unui atac pe gheață împotriva Bostonului.

Pe 16 ianuarie, la două zile după pesimista scrisoare adresată lui Reed, Washington a reunit un consiliu de război din care făceau parte generalii Ward, Putnam, Heath, Spencer, Sullivan, Greene și

Gates, dar și James Warren, liderul Adunării din Massachusetts, și John Adams. Washington a vorbit despre necesitatea imperioasă a „inițierii unui atac temerar[36] împotriva Bostonului. Consiliul l-a ascultat, apoi și-a manifestat sprijinul în favoarea unei „tentative viguroase“, dar numai în momentul în care era „posibilă“.

A doua zi, 17 ianuarie, târziu, la câteva ore după căderea întunericului, un curier a descălecat în fața Cartierului General al lui Washington aducând cele mai rele știri de la începutul războiului. Era o depeșă din partea generalului Schuyler aflat la Albany. Armata pe care Washington o trimisese prin zonele virgine din Maine în frunte cu Benedict Arnold pentru a ataca Quebecul fusese înfrântă. Arnold fusese grav rănit. Generalul Richard Montgomery, care, alături de trei sute de oameni, se alăturase atacului din direcția Montreal, fusese ucis. Era urgentă nevoie de ajutor. Cât de mulți fuseseră uciși sau răniți la Quebec sau câți fuseseră luați prizonieri nimeni nu știa încă.

Washington, după cum avea să mărturisească în particular, avea adeseori sentimentul că atenția întregului continent era concentrată asupra sa, „fixându-l cu nerăbdare și cu neliniște“[37].

Când consiliul de război s-a reunit din nou a doua zi la prima oră, după multe ezitări s-a căzut de acord că, dată fiind „actuala stare de slăbiciune“ a armatei, nu-și puteau permite să trimită trupe la Quebec[38].

Singura speranță era confirmarea sosită de la Schuyler pe 18 ianuarie conform căreia tunurile de la Ticonderoga erau pe drum. Ca o coincidență, colonelul Knox, care călărise înaintea convoiului, a sosit la Cambridge chiar în acea zi.

Knox lipsise vreme de două luni și, în ciuda drumurilor de pădure desfundate, a lacurilor înghețate bocnă, a viscolelor, a dezghețurilor, a sălbăticiei munților și a nenumăratelor piedici care ar fi înfrânt de mai multe ori spirite mai puțin puternice, s-a ridicat la înălțimea așteptărilor. Reușise să transforme în realitate această idee curajoasă, aproape imposibilă, și reușise exact la momentul oportun,

dându-i astfel dreptate lui Washington, care îi acordase toată încrederea. Istoria expediției avea să fie povestită și repovestită în săptămânile și anii ce au urmat.

Plecând călare de la Cambridge pe 16 noiembrie, Knox și fratele său William călătoriseră mai întâi spre New York, unde au făcut aranjamentele necesare pentru trimiterea de material militar la Boston, apoi au înaintat spre nord pe valea râului Hudson, parcurgând în unele zile mai mult de șaizeci de kilometri.

Au ajuns la Fortul Ticonderoga pe 5 decembrie. Construit de francezi în 1755, la începutul Războiului de șapte ani, fortul cu ziduri de calcar fusese cucerit de britanici în 1759, apoi de americani în mai 1775. Se afla la capătul sudic al Lacului Champlain, acolo unde acesta se întâlnește cu extremitatea nordică a Lacului George.

Tunurile după care plecase Knox erau în mare parte de proveniență franceză – mortiere, tunuri de douăsprezece și optsprezece livre (adică tunuri ce foloseau ghiulele de douăsprezece sau optsprezece livre), dar și un imens tun de bronz de douăzeci și patru de livre. Nu toate erau în stare de funcționare. După ce le-a studiat, Knox a selecționat cincizeci și opt de mortiere și tunuri. Trei mortiere cântăreau fiecare câte o tonă, iar tunul de douăzeci și patru de livre aproape două tone și jumătate. Greutatea lor totală se apropia de cincizeci și cinci de tone.[39]

Planul presupunea transportarea tunurilor în ambarcațiuni spre sud, de-a lungul Lacului George, lac care nu era încă înghețat în totalitate. La capătul sudic al lacului avea să înceapă etapa terestră a transportului, spre sud până la Albany, apoi est spre Boston, peste Munții Berkshire. Distanța ce trebuia acoperită se apropia de cinci sute de kilometri. Knox plănuise să tragă tunurile pe sănii imense, așa că planul depindea de ninsoare. Dar până în acel moment stratul de zăpadă era foarte subțire.

Cu ajutorul soldaților din zonă și al oamenilor angajați, s-a pus imediat pe muncă. Transportarea tunurilor din fort până la ambarcațiuni s-a dovedit o sarcină foarte dificilă. Traversarea Lacului George, aproape șaizeci de kilometri, a durat opt zile. Pe 9 decem-

brie au ieșit în larg trei ambarcațiuni transportând imensa încărcătură și în prima oră au profitat de vânt. După aceea, s-a înaintat „cu foarte multă dificultate“[40]. Într-adevăr, însemnările grăbite și aproape ilizibile din jurnalul lui Knox dezvăluie că acea primă oră pe lac pare să fi fost singurul ceas din întreaga călătorie care nu a adus cu el „foarte multă dificultate“.

Una dintre ambarcațiuni, o gabară, a lovit o stâncă și s-a scufundat în apropierea malului, suficient de aproape pentru a fi scoasă la suprafață, reparată și readusă pe linia de plutire. Knox vorbea de zilele de vâslit împotriva vântului ce bătea neîncetat – patru ore de „vâslit foarte dificil“ într-una din zile, șase ore „foarte dificile de vâslit“ într-o alta.[41] În unele locuri, ambarcațiunile trebuiau să străpungă gheața. Fratele lui Knox, William, scria la sfârșitul unei din zile, pe 14 decembrie, despre „înaintarea împotriva vântului. [...] Să ne dea Dumnezeu un vânt bun“[42]. Nopțile pe țărm erau dureros de reci.

„Nu e ușor să-ți închipui piedicile pe care le avem de depășit“, îi scria Knox lui Washington, la sfârșitul etapei lacustre a călătoriei, într-o scrisoare datată 17 decembrie, dar care avea să ajungă la Cambridge cu puțin timp înaintea sosirii sale[43].

În timpul drumului spre nord, spre Ticonderoga, Knox făcuse aranjamentele necesare pentru construirea sau procurarea a patruzeci și două de sănii grele care urmau să-i aștepte la Fortul George, situat pe malul sudic al Lacului George, la cincizeci de kilometri sud de Ticonderoga. („Cu tot respectul, te rog să nu precupețești nici un efort și nici o cheltuială pentru a le obține“[44], îi spusese unui ofițer localnic. Cu săniile și cu optzeci de boi la jug, era gata să meargă mai departe. „Am încredere că vom avea o ninsoare frumoasă. [...] Sper ca în șaisprezece sau șaptesprezece zile să pot prezenta Excelenței Voastre un prețios convoi de artilerie.“[45]

Soției sale Knox încerca să-i explice că partea cea mai grea trecuse și și-i spunea: „Vom face o impresie grozavă în țară cu tunul nostru.“[46]

Zăpada însă nu își făcuse apariția. În schimb, a început un „dezgheț nemilos“ care a blocat orice înaintare vreme de câteva zile.[47] Drumul spre sud cu destinația Albany presupunea patru traversări

ale Hudsonului. În condițiile în care gheața de pe râu era atât de subțire, caravana supraîncărcată nu putea face decât să aștepte în vecinătatea Fortului George o înrăutățire a vremii. Dar când vremea s-a schimbat, a adus viscole. A căzut aproape un metru de zăpadă din ziua de Crăciun. Hotărât să ajungă singur la Albany, Knox a fost la un pas să moară înghețat din cauza încercării de a traversa întinderile de zăpadă pe jos. La un moment dat însă, a găsit un cal și o sanie cu care a parcurs restul drumului.

În cele din urmă, „prețiosul convoi" a părăsit Fortul George. „Convoiul nostru reprezenta o afacere epuizantă"[48], își amintea John Becker, care la vârsta de doisprezece ani l-a însoțit pe tatăl său, unul dintre oamenii care conduceau săniile. Au înaintat încet, croindu-și drum prin zăpada înaltă, trecând prin satul Saratoga, continuând apoi spre Albany, unde Knox își umplea timpul tăind găuri în apa înghețată a Hudsonului pentru a întări stratul de gheață. (Ideea era că apa ce avea să țâșnească la suprafață prin găuri urma să se întindă pe o suprafață mai mare și prin înghețare avea să mărească treptat grosimea gheții.)

Vremea a început din nou să se încălzească odată cu Anul Nou. „Irosim timp prețios, îi scria el lui Lucy. Dezghețul a fost atât de puternic, încât consecințele m-au cutremurat. Nu pot continua fără foarte valoroasa mea încărcătură."[49]

Dar temperaturile au scăzut din nou. Pe 7 ianuarie, generalul Schuyler i-a scris lui Washington din Cartierul său General de la Albany: „În această dimineață am avut satisfacția să văd primul grup de sănii traversând râul"[50].

Au înaintat precaut pe gheață și timp de câteva ore a părut că trucul lui Knox își făcea simțite efectele. Aproape o duzină de sănii au trecut fără probleme, când, brusc, unul dintre cele mai mari tunuri – unul de optsprezece livre – a spart gheața și s-a scufundat în apropierea malului, lăsând în urmă o gaură cu un diametru de trei metri și jumătate. Fără a se lăsa descurajat, Knox a demarat imediat operațiunile de recuperare a piesei de artilerie de pe fundul râului și a reușit „grație oamenilor buni din Albany"[51], dar numai după o zi întreagă de eforturi.

Pe 9 ianuarie, expediția a părăsit malul estic al Hudsonului, având în față încă o sută șaizeci de kilometri. Stratul de zăpadă din Munții Berkshire era suficient de gros, dar munții abrupți și accidentați, străbătuți de văi înguste și adânci, reprezentau o provocare mai mare decât oricare alta. Knox, care nu mai întâlnise niciodată un asemenea relief, scria despre escaladarea unor vârfuri „de pe care aproape că puteam vedea toate regatele lumii“[52].

„Mi se părea miraculos că oameni cu încărcături atât de grele pot urca și coborî asemenea munți“[53], mărturisea într-una dintre însemnările din jurnalul său.

Pentru a încetini viteza de coborâre a săniilor pe pantele abrupte ca un acoperiș, linii de siguranță erau ancorate de arbori. Sub tălpile săniilor erau introduse lanțuri. Când unii dintre membrii expediției, înspăimântați de riscurile la care se expuneau, au refuzat să mai continue, Knox a petrecut trei ore argumentând și pledând până când, în cele din urmă, i-a convins pe toți să meargă mai departe.

Știrile despre convoiul ce se apropia precedau primele grupuri de sănii și, după cum își imaginase Knox, începeau să apară oameni pe marginea drumului dornici să vadă cu propriii ochi procesiunea tunurilor de la Ticonderoga.

„Armamentul nostru trezește prin aceste locuri o mare curiozitate, scria John Becker despre primirea ce li se făcuse în orașul Westfield. Am aflat că foarte puțini locuitori, chiar și dintre cei mai în vârstă, văzuseră vreodată în viață un tun.“ Becker, la cei numai doisprezece ani ai săi, nu mai experimentase niciodată un asemenea entuziasm.

> Noi eram cei care câștigau cu adevărat de pe urma interesului lor pentru tunuri și în vreme ce ei erau ocupați să comenteze pe marginea încărcăturii noastre, noi discutam, cu aceeași plăcere, calitățile cidrului și ale whisky-ului lor. Acestea ne erau aduse cu generozitate și în cantități considerabile.[54]

La Springfield, pentru a crește viteza de înaintare, Knox a înhămat cai în locul boilor, iar în ultima etapă a călătoriei numărul „spectatorilor“ a crescut de la zi la zi.

Au ajuns în cele din urmă și la destinație, la Framingham, la circa treizeci și cinci de kilometri de Boston. Acolo tunurile au fost descărcate, în vreme ce Knox a plecat în grabă spre Cambridge.

„Nobila suită“[55] ajunsese intactă. Nici un tun nu fusese pierdut. Sute de oameni fuseseră implicați, iar eforturile și determinarea lor fuseseră excepționale. Mai presus de toate însă, curajul și dăruirea lui Knox au fost cele care au contat. Librarul de douăzeci și cinci de ani din Boston se dovedise un lider cu calități remarcabile, un om nu numai al ideilor îndrăznețe, ci și al hotărârii neclintite de a le pune în aplicare. Washington l-a numit imediat comandant al artileriei.

Pentru cei care au plecat de la Cambridge spre Framingham ca să inspecteze piesele de artilerie era evident că situația de blocaj din fața Bostonului avea să se modifice dramatic.

II

Ritmul activității din imensa casă gri ce îi servea drept Cartier General s-a accelerat vizibil. Corespondența tot mai consistentă a comandantului, numărul crescând al curierilor și al ofițerilor în uniformă care veneau și plecau, toate dovedeau că se pregătea ceva. „Activitatea mea se intensifică rapid [...] din cauza schimbărilor majore“, îi scria Washington lui John Reed fără a-i oferi alte detalii. Era nevoie de asistența lui Reed mai mult ca oricând. „Îmi este absolut necesar [...] să am în jur oameni care nu numai să-mi execute ordinele, dar care să și gândească.“[56]

Forța armatei era încă deficitară, iar situația – atât de gravă, se destăinuia generalul, încât era „obligat să folosesc o adevărată artă pentru a o ascunde“[57], chiar și propriilor ofițeri.

Că se pregătea de acțiune putea fi citit relativ ușor printre rândurile acestei scrisori și ale altora care, aflate în traistele curierilor, porniseră în toate direcțiile. Taberele erau animate de zvonuri și speculații. „O activitate intensă și un mare entuziasm pot fi observate în rândul ofițerilor și al soldaților care își manifestă nerăbdarea

de a se confrunta cu inamicul", scria întotdeauna perspicacele doctor James Thacher, care intuia fie „un asalt general împotriva orașului Boston, fie construirea de fortificații pe Colinele Dorchester, sau amândouă"[58].

Frigul pătrunzător a continuat. Pe 27 ianuarie, s-au înregistrat −15 grade Celsius; −17 grade pe 28 ianuarie și −16 grade pe 30. În pofida frigului, nu exista încă un „pod de gheață" suficient de puternic încât să susțină o armată. În unele dimineți Washington ieșea în golf și sărea pe gheață pentru a-i testa rezistența.

Făcuse personal o recunoaștere a zonelor din preajma Dorchesterului și se pare că a urcat și pe coline însoțit de câțiva dintre ofițerii săi, inclusiv Henry Knox. Conform unei relatări posibil apocrife, Washington și ceilalți au descălecat și au continuat pe jos, când, brusc, apropierea în galop a doi ofițeri britanici i-a făcut „să fugă mâncând pământul ca să-și salveze viețile"[59].

O săptămână mai târziu, o unitate britanică a lansat un raid peste gheață în direcția Dorchester și a incendiat câteva ferme.

Pe 16 februarie, Washington și-a reunit consiliul de război în speranța că avea să se ajungă la un acord în ceea ce privește data atacului. „O lovitură bine țintită în acest moment critic ar putea pune definitiv capăt războiului"[60], a argumentat în fața celor prezenți.

„Probabil că niciodată într-un consiliu de război nu a mai fost discutată o chestiune atât de însemnată"[61], scria generalul Gates despre întâlnire și oricâtă „artă" folosise Washington pentru a ascunde propriilor ofițeri adevărul despre starea armatei, în realitate existau puține lucruri pe care Gates și ceilalți adunați în jurul mesei să nu le cunoască. În ultimele săptămâni exuberantul Israel Putnam se plânsese constant din cauza lipsei prafului de pușcă. Moș Put nu s-a dat bătut, scria unul dintre subalternii lui Washington. „E la fel de dificil ca întotdeauna, strigând tot timpul după praf de pușcă – „Praf de pușcă, zeilor, dați-ne praf de pușcă!"[62]

Notabil prin absența sa era Nathanael Greene, care se îmbolnăvise de icter. Era „galben ca șofronul" și „atât de slăbit, încât de-abia putea păși dintr-un capăt în altul al camerei"[63], îi scrisese fratelui său

căruia îi expusese și părerea sa despre atacul planificat. Numai gândul la acel asalt îl umplea de groază. Un atac asupra unui oraș a cărui garnizoană era formată din trupe regulate putea avea consecințe teribile, nota Greene, „groaznice dacă reușea, și mai groaznice dacă eșua“[64].

Reunirea acestui consiliu de război era a patra tentativă a lui Washington de a obține aprobarea pentru un atac asupra Bostonului și încă o dată, cu înțelepciune, generalii au spus nu. Se pare că zdrobitoarea înfrângere suferită la Quebec le întărise convingerea că orice atac asupra unor poziții puternic apărate implica riscuri foarte mari.

Dar s-a căzut de acord asupra unui alt plan. În loc să-l atace pe inamic unde acesta era bine fortificat, era preferabil să-l ademenească să-i atace el pe ei, așa cum se întâmplase la Bunker Hill. Din spusele spionilor și ale dezertorilor britanici, se știa deja că Howe jurase să „atace frontal“ în eventualitatea în care americanii încercau să ocupe Dorchesterul. Astfel, a fost hotărâtă începerea pregătirilor „în vederea atragerii inamicului în câmp deschis“.

Decizia de a nu ataca l-a mâhnit pe Washington. „Iată! Deși am așteptat tot anul un moment favorabil ca acesta, inițiativa este considerată prea periculoasă!“[65] îi scria lui John Reed. Dar poate că se înșela, recunoștea cu eleganță. „Poate că situația supărătoare în care mă aflu m-a făcut să îndrăznesc mai mult decât mi-ar cere prudența să o fac.“

Dar toate astea țineau de trecut. Problemei „i s-a pus punct, și în acest moment mă pregătesc să ocup Dorchesterul“[66]. Din acel moment nu aveau să mai existe ezitări.

Pregătirile erau foarte minuțioase și ieșite din comun prin amploarea lor. Washington s-a dedicat imediat trup și suflet planului, cerându-le tuturor să nu piardă nici o clipă. Informațiile conform cărora britanicii intenționau să evacueze Bostonul cu prima ocazie nu l-au descurajat în nici un fel.

Peninsula Dorchester includea două coline gemene, iar distanța dintre vârfurile lor și cele mai apropiate linii engleze de pe Neck era

de peste doi kilometri, adică fără dificultate în raza de acțiune a tunurilor de douăsprezece și optsprezece livre. Distanța față de locul unde, în largul Long Wharf [Cheiul Lung – n.tr.], se aflau ancorate vasele britanice, aproape trei kilometri și jumătate, era de asemenea în raza lor de acțiune, dar la limită.

Planul prevedea ocuparea înălțimilor într-o singură noapte, înainte ca britanicii să-și dea seama ce se întâmplă, la fel cum se întâmplase și la Bunker Hill. De data aceasta însă, trebuiau transportate tunurile de la Ticonderoga, iar Colinele Dorchester erau mult mai abrupte decât Bunker Hill și de două ori mai înalte (patruzeci de metri). Mai important, solul înghețat din vârf era „tare ca piatra“[67], după cum spunea chiar Washington, ceea ce însemna că săparea tranșeelor și ridicarea de parapeți în maniera obișnuită nu aveau să fie posibile, cel puțin nu într-o singură noapte și fără zgomot.

Soluția a fost un plan foarte complicat prin care fortificațiile aveau să fie fabricate în altă parte, departe de ochii englezilor, pentru ca apoi, prin utilizarea unui număr mare de oameni și de boi, să fie transportate, împreună cu artileria, pe Colinele Dorchester, unde trebuiau să fie instalate și pregătite de acțiune până dimineața.[68]

Rufus Putnam un locotenent-colonel inventiv care supervizase lucrările defensive la Roxbury – fermier și cartograf pe timp de pace și văr al lui Israel Putnam – sugerase ideea după ce găsise un termen necunoscut într-un manual de artilerie, *Muller's Field Engineer*, scris de John Muller, un profesor britanic. Putnam își prezentase planul superiorului său direct, colonelul Richard Gridley, și lui Henry Knox. Apoi, toți trei au mers să-l vadă pe Washington și imediat sute de oameni au început să construiască cadre mari de lemn ce puteau fi umplute cu baloți de paie sau cu legături compacte de crengi.[69]

Washington dorea și așezarea în fața parapeților a câtorva rânduri de butoaie umplute cu pământ pentru a spori impresia de soliditate a fortificațiilor, dar, și mai important, pentru a fi rostogolite pe pantele abrupte în calea atacului inamic. Avea „o părere foarte bună despre apărarea ce putea fi construită cu ajutorul butoaielor“, i-a

spus lui Artemus Ward, subliniind necesitatea prinderii inelelor în cuie pentru ca butoaiele să nu se dezintegreze.[70]

Pentru a distrage atenția inamicului de la zgomotul celor care ar fi lucrat pe vârf, Washington plănuia câteva baraje de artilerie care să preceadă operațiunea. Aveau să fie folosite piesele de artilerie de la Roxbury, Cobble Hill și Lechmere Point, unde fuseseră instalate de curând câteva dintre tunurile aduse de la Ticonderoga.

Una dintre cele mai importante și mai periculoase părți ale operațiunii era traversarea drumului către Peninsula Dorchester, drum perfect vizibil din pozițiile britanice de pe Neck, aflate la un kilometru distanță. Pentru a masca orice mișcare, avea să fie ridicată o imensă barieră din baloți de paie.

Trei mii de oameni conduși de generalul Thomas aveau să ia parte la fortificarea colinelor. Alți 4 000 urmau să fie gata la Cambridge pentru un atac amfibiu asupra Bostonului, imediat ce britanicii lansau propriul atac împotriva înălțimilor. Generalul Putnam deținea comanda tuturor operațiunilor legate de atacul asupra orașului, iar generalii Sullivan și Greene aveau să conducă trupele ce traversau golful. Pe râul Charles, la Cambridge, se aflau pregătite șaizeci de ambarcațiuni cu fundul plat.

Pentru a crește forța armatei, au fost recrutați 2 000 de membri ai milițiilor din Massachusetts, în vreme ce câteva grupe de lucru au fost trimise pentru a strânge căruțe și în jur de opt sute de boi. La spitalul armatei din Cambridge au fost confecționate mii de bandaje și au fost pregătite paturi suplimentare. Anunțurile în *Boston Gazette* (publicată la Watertown după începutul asediului) făceau apeluri pentru asistente medicale voluntare.

Kilometri întregi în jurul Bostonului toată lumea părea să cunoască pe cineva sau pe cineva care cunoștea pe altcineva care avea informații despre ce avea să urmeze. Se făceau pariuri despre ce urma să se întâmple și când. În așezările din apropiere neliniștea și frica sporeau cu fiecare zi.

„Toată lumea crede că foarte curând veți trece la acțiune“[71], îi scria Sarah Hodgkins din Ipswich soțului ei Joseph.

„Pregătirile devin tot mai febrile, în fiecare zi ne așteptăm să se întâmple ceva, și acel ceva va fi îngrozitor“, îi scria Abigail Adams „celui mai drag dintre prieteni“ care în acel moment revenise deja la Philadelphia.[72] „M-am aflat într-o stare de continuă anxietate și nerăbdare [...] s-a tot spus în ultima lună «mâine» și «mâine», dar când va veni acel înspăimântător mâine nu știu.“[73]

Așa cum i se mai întâmplase adeseori în trecut, Washington încerca să elibereze o parte din tensiunea așteptării aducându-și corespondența la zi, scriindu-i din nou lui John Reed, dar și unei tinere poete de culoare, Phillis Wheatley, care locuia la acea vreme în Providence și care îi trimisese un poem scris în onoarea sa: „Pășește înainte, mare șef, virtutea e de partea ta/Lasă-ți fiece mișcare ghidată de zeiță“[74].

Țara nu avea încă propriii poeți, iar despre Washington nu se știa să fi avut înclinații poetice sau pasiune pentru poezie. Cu toate acestea, un soldat-fermier – și proprietar de sclavi –, cu toate problemele care îi apăsau pe umeri, și-a făcut timp pentru a-i scrie personal.

„Vă mulțumesc cu toată sinceritatea pentru mențiunile politicoase la adresa mea, scria generalul, și oricât de departe aș fi de a merita un asemenea panegiric, stilul și maniera de a scrie demonstrează cu prisosință marile dumneavoastră talente poetice.“ Dacă avea să treacă vreodată prin Cambridge, avea să fie „fericit să întâlnească o persoană atât de iubită de muze“[75].

Într-o scrisoare către un prieten din Virginia, Washington nota aproape cu detașare despre pregătirile necesare pentru „a ajunge la o confruntare“[76] cu tunicile roșii.

Data fusese stabilită. Acțiunea de ocupare a Dorchesterului avea să înceapă pe 4 martie după căderea întunericului și avea să fie terminată odată cu primele raze de lumină în dimineața de 5 martie, ziua comemorării masacrului de la Boston.

Este imposibil de știut câte sute sau poate mii de oameni înțelegeau, măcar în mare, ce avea să se întâmple. Cu toate acestea, succesul depindea de păstrarea secretului. În acest scop, Washington a

ordonat stoparea oricăror forme de comunicație cu Bostonul. Generalii Heath și Sullivan au inspectat personal primele linii pentru a verifica vigilența gărzilor. În eventualitatea în care inamicul i-ar fi aflat intențiile și trecea primul la ocuparea colinelor, anumite regimente erau pregătite să atace imediat ce ar fi primit ordinul.

Unul dintre cei mai fini observatori ai situației din Boston, loialistul Peter Oliver, avea să scrie ulterior că nu exista nici cea mai mică suspiciune legată de planurile rebelilor. Dar dacă e să ne luăm după jurnalul unui ofițer britanic, câțiva englezi au aflat de plan încă de pe 29 februarie de la dezertori și de la un spion numit Julius că rebelii intenționau să „bombardeze orașul de pe Colinele Dorchester“[77]. Aceste avertismente, nu au fost luate în serios.

Washington a emis ordine trupelor în care le spunea cât de critic era acel moment și ce aștepta de la ei:

> Pe măsură ce se apropie cu rapiditate anotimpul în care fiecare om trebuie să se aștepte să intre în acțiune, este foarte necesar să-și pregătească nu numai toate lucrurile care le sunt necesare, ci și spiritul. Suntem angajați în lupta pentru o cauză nobilă, cauza virtuții și a umanității, a prosperității și a confortului, și posteritatea noastră depinde de vigoarea eforturilor noastre. [...] Dar poate că nu e rău ca trupele să știe că dacă va îndrăzni cineva, în miezul luptei, să se eschiveze, să se ascundă sau să se retragă din fața inamicului fără a fi primit ordine din partea ofițerului său, va fi *împușcat pe loc* ca exemplu de lașitate.[78]

Sâmbătă seară, pe 2 martie, Washington i-a scris succint lui Artemus Ward că totul trebuia să fie pregătit pentru punerea în aplicare a planului luni noaptea, pe 4 martie. După împăturirea și sigilarea depeșei, a mâzgălit pe spate: „Nu uita de butoaie“[79].

Bombardamentul asupra Bostonului a început sâmbătă la miezul nopții și a continuat cu întreruperi până dimineața. Britanicii au răspuns cu o canonadă și mai puternică și mai asurzitoare. „Casa tremură [...] din cauza bubuitului tunurilor, scria Abigail Adams din casa sa aflată la cincisprezece kilometri distanță. Nu cred că voi închide ochii la noapte.“[80]

Schimbul de salve de artilerie a avut efecte minore. Totul s-a redus în mare parte la zgomot, exact cum își dorise Washington, și noaptea ar fi putut fi un succes total dacă nu ar fi explodat trei dintre mortierele grele, aparent din cauza lipsei de experiență a lui Henry Knox și a tunarilor săi.

Duminică noaptea canonada a fost reluată și britanicii au răspuns din nou cu un plus de intensitate. În a treia noapte, cea crucială – 4 martie – zgomotul infernal al artileriei a devenit sensibil mai puternic.

Căpitanul britanic Charles Stuart a descris dârele de lumină ce umpleau cerul. Dar jurnalul său înregistra și următoarele: „Locuitorii au ajuns într-o stare îngrozitoare, în special femeile, care au fost de mai multe ori forțate de loviturile artileriei să-și părăsească casele strigând după ajutor“[81]. Privind din liniile americane, locotenentul Samuel Webb scria: „Proiectilele noastre devastau casele și nu de puține ori am auzit țipetele femeilor și ale copiilor“[82].

Odată cu prima salvă a tunurilor, generalul Thomas și cei 2 000 de oameni ai săi au pornit pe drumul spre înălțimile de la Dorchester, parcurgându-l rapid și în tăcere, ascunși de lunga barieră de baloți de paie. O avangardă de opt sute de oameni, un „grup de acoperire“[83] format în mare parte din pușcași, a pornit pentru a se desfășura pe țărmurile peninsulei în eventualitatea în care britanicii ar fi trimis cercetași în zonă pe parcursul nopții. Principala unitate, grupa de lucru, formată din 1 200 de oameni, a pornit imediat după aceea și a fost urmată de sute de căruțe și de furgoane grele încărcate cu cadre de lemn, mănunchiuri de crengi, baloți de paie, butoaie și, cel mai important, tunurile de la Ticonderoga.

„Întreaga procesiune înainta într-o liniște solemnă și în perfectă ordine, în vreme ce vuietul continuu al tunurilor distrăgea atenția inamicului“, nota doctorul Thacher care, traversând drumul alături de soldați, observa cu recunoștință „numărul mare de baloți de paie înșiruiți între noi și inamic [...] la focul căruia am fi fost foarte expuși în timpul traversării“[84].

Deși urcușul pe pantele abrupte și netede era extrem de dificil, o parte dintre atelajele cu boi au făcut trei sau patru drumuri.

Noaptea a fost neobișnuit de blândă pentru acea perioadă a anului – de o frumusețe perfectă, cu lună plină. Condițiile de muncă erau ideale, de parcă mâna Atotputernicului dirija întreaga activitate, lucru de care reverendul William Godon, asemenea multor altora, era convins. „O noapte mai bună pentru muncă nu putea fi aleasă din cele 365 ale anului[85], scria el. La poalele Colinelor Dorchester era ceață, astfel încât oamenii noștri nu puteau fi văzuți, deși deasupra dealurilor luna strălucea."

La Cambridge, pe Common, generalii Greene și Sullivan au trecut în revistă la lumina lunii, în fața clădirilor colegiului, cei 4 000 de oameni pregătiți să pornească spre râu și spre ambarcațiunile destinate apelor puțin adânci în momentul în care se dădea semnalul din turla bisericii din Roxbury.

Reamintindu-și ulterior evenimentele acelei nopți, generalul Thomas avea să spună că încă de la ora 22 fortificațiile de pe coline erau suficiente pentru a-i proteja pe oameni împotriva focului armelor ușoare și a mitraliilor[86]. Tot în jur de ora 22, un locotenent-colonel britanic, sir John Campbell, i-a raportat generalului-brigadier Francis Smith că „rebelii lucrau pe Colinele Dorchester". Era o știre care impunea acțiuni imediate. Dar Smith, un veteran cu treizeci de ani de serviciu militar, un om trupeș și lent în mișcări și gândire, a hotărât să ignore informația. Din acel moment, munca a continuat neobservată de ofițerii sau soldații britanici aflați în posturile de veghe sau de loialiștii din Boston care jucau voluntar rolul de ochi și urechi ai englezilor.

Pe coline, oamenii trudeau fără încetare cu lopeți și târnăcoape, spărgând solul înghețat pentru a scoate pământ și pietre pentru a umple butoaiele și cadrele de lemn. La 3 dimineața, trei mii de oameni au sosit ca să-i înlocuiască pe cei sosiți primii și alte cinci regimente au ocupat poziții pe țărm. La primele semne de lumină, înaintea răsăritului soarelui, totul era pregătit, fiind instalate cel puțin douăzeci de tunuri.

Era o realizare de-a dreptul fenomenală. Generalul Heath nu exagera deloc când scria: „Probabil că niciodată în istorie atât de puțin

oameni nu au dus la bun sfârșit atâtea lucruri într-un răstimp atât de scurt“[87].

Comandanților britanici care au privit în direcția colinelor în zori nu le-a venit să-și creadă ochilor. Surpriza, atât de importantă și de dorită de americani, a fost totală. Se spune că generalul Howe ar fi exclamat: „Dumnezeule, oamenii ăștia au muncit într-o noapte mai mult decât aș fi reușit cu întreaga mea armată în trei luni“[88].

Un ofițer genist englez, Archibald Robertson, calcula că pentru a transporta totul la locul său – „o activitate noctură cât se poate de uimitoare“[89] – trebuie să fi fost nevoie de cel puțin 15 000–20 000 de oameni. Howe, în raportul său oficial, avea să fie ceva mai rezervat și avea să fixeze cifra la 14 000[90].

Mai târziu în acea primăvară, unul dintre ziarele londoneze a publicat fragmente dintr-o scrisoare atribuită unui anonim „ofițer care s-a distins la Boston“:

> 5 martie. Aceasta se va dovedi – cred – una dintre cele mai importante zile pentru Imperiul Britanic din analele noastre. Noaptea trecută am fost supuși unui tir de artilerie susținut care a afectat câteva case și a ucis câțiva oameni. În această dimineață am descoperit două redute pe dealurile de la Dorchester Point și două fortificații mai mici pe flancurile lor. Toate au fost ridicate pe parcursul nopții, cu o viteză ce o egalează pe cea a spiritului din lampa fermecată a lui Aladin. De pe aceste coline domină întregul oraș, așa că trebuie să-i alungăm din acele poziții sau să abandonăm orașul.[91]

Șocul descoperirii le-a provocat britanicilor „consternare totală“[92]. Răspunsul imediat a fost o canonadă asurzitoare ce a durat două ore, dar care nu a reușit să dovedească nimic deoarece tunurile lor nu puteau fi ridicate suficient pentru a lovi o țintă situată la o asemenea înălțime. Între timp, din nava sa amiral, amiralul Molyneux Shuldham (cel care îl înlocuise pe Graves) a trimis un mesaj urgent, lipsit de echivoc, lui William Howe: nici un vas din golf nu putea rămâne la ancoră atâta vreme cât rebelii nu erau alungați din pozițiile lor.

Problema nu era că vasele se aflau direct „sub tunurile“ de pe coline, după cum au lăsat să se înțeleagă unele relatări ulterioare. La o asemenea distanță, de trei kilometri și jumătate, o lovitură directă era una norocoasă. Teroretic însă, corăbiile se aflau în raza de acțiune a artileriei și se știa că loviturile norocoase nu erau imposibile.

Howe nu mai putea temporiza. Alături de generalii săi reuniți la Provence House târziu, în acea dimineață, a luat decizia: avea să atace, așa cum se angajase să o facă – și așa cum mândria și onoarea i-o cereau. Nu avea intenția să rămână în Boston, dar acest lucru nu mai avea nici o importanță. Fiind cine era, nu își putea permite să accepte ideea de a fi depășit tactic de o armată formată din scursurile societății, chiar dacă carnagiul ce rezultase în urma unui atac similar la Bunker Hill îi era cunoscut la fel cum era cunoscut întregii lumi.

S-a dat ordinul ca două mii de militari să pornească pe apă până la Castle Island, de unde un atac spre Dorchester avea să fie lansat odată că lăsarea întunericului.

Căpitanul Archibald Robertson considera planul nebunesc și a spus acest lucru și altora. Scriind în jurnal pe parcursul zilei, l-a caracterizat drept „cea mai nefastă inițiativă pe care a luat-o vreodată o armată de o asemenea mărime și aflată într-o situație ca a noastră, date fiind starea fortificațiilor rebelilor și numărul de oameni pe care par să îl aibă sub arme“[93]. Era în joc soarta întregului oraș, „ca să nu spun soarta Americii“. Acestea îi erau sentimentele, declara Robertson, și a înșirat numele ofițerilor cu care discutase, sperând că aceștia îl puteau convinge pe Howe să se răzgândească și să evacueze Bostonul cu prima ocazie. La amiază însă, marile vase de transport încărcate cu trupe au început să se îndepărteze de Long Wharf.

După câțiva ani, rememorând dimineața lui 5 martie petrecută pe Colinele Dorchester, John Trumbull avea să scrie: „Vedeam foarte clar pregătirile pe care inamicul le făcea pentru a ne alunga din pozițiile noastre. Puteam observa cu ușurință întreaga parte dinspre mare a orașului și urmăream îmbarcarea trupelor de la diferitele cheiuri. [...] Eram într-o stare de spirit excelentă și eram pregătiți să întâmpinăm atacul ce părea iminent“[94].

Doctorul Thacher, punând pe hârtie în jurnalul său evenimentele pe măsură ce se desfășurau în acea zi „de neliniște“ petrecută pe Colinele Dorchester, scria despre mulțimea adunată pe dealurile din vecinătate, așteptând să fie martora unei bătălii sângeroase.

În cursul aceleiași zile (ora exactă nu este cunoscută), a sosit și Washington ca să inspecteze lucrările defensive și să admire panorama de dedesubt. „Excelența Sa, generalul Washington, a venit să-i încurajeze și să-i însuflețească pe soldați, nota Thacher, iar ei își manifestau bucuria și își exprimau dorința ca inamicul să se apropie.“

> Fiecare om își cunoaște postul și este hotărât să-și facă datoria [continua el – n.a.]. Parapeții noștri au fost consolidați, și printre mijloacele defensive se numără un mare număr de butoaie umplute cu nisip și pietre și aranjate în fața fortificațiilor, butoaie care vor fi puse în mișcare și rostogolite pe deal în jos ca să rupă rândurile și picioarele atacatorilor care înaintează. Astea sunt pregătiri pentru vărsare de sânge și măcel! Bunule Dumnezeu! Dacă în Atotputernicia Ta vei hotărî că în această zi mii de ființe ca noi vor fi ucise, fie ca mânia Ta să fie potolită și în mărinimia Ta fă ca victoria să aparțină țării noastre suferinde și sângerânde.[95]

După spusele reverendului William Gordon, Washington le-a cerut celor care îl puteau auzi „«amintiți-vă că azi e 5 martie și răzbunați-i pe frații noștri». Imediat, cei care nu erau suficient de aproape ca să audă au întrebat ce spusese generalul, și răspunsul a sosit la fel de repede. Și așa, de la unul la altul, vorbele s-au răspândit în rândurile întregii armate, sporind înflăcărarea marțială înainte ca aceasta să se domolească“[96].

Descriind trupele reunite la Cambridge în așteptarea ordinului de atac, Washington însuși mărturisea că „niciodată nu văzuse un moral mai ridicat“[97].

Se făcuse deja amiază când primele trupe britanice și-au început deplasarea spre Castle Island, vasele de transport înaintând în golf cu tot mai mare dificultate din cauza vântului ce bătea din față. În numai câteva ore, ceea ce fusese o zi anormal de caldă și de plăcută s-a schimbat

dramatic. Vântul începuse să bată dinspre nord, „foarte răcoros“[98]. Apoi, contrar așteptărilor tuturor, natura a preluat controlul.

Până la căderea întunericului s-a declanșat o furtună cu grindină, zăpadă și lapoviță. Înainte de miezul nopții, „vântul bătea aproape ca într-un uragan“. Ferestrele au fost distruse, gardurile, culcate la pământ. Două dintre vasele de transport ce se îndreptau spre Castle Island au eșuat din cauza vântului. Locotenentul american Isaac Bangs, aflat printre cei care înghețau pe Colinele Dorchester, a numit-o cea mai cumplită furtună „pe care mi-a fost dat s-o îndur“[99]. Era evident că atacul britanic așteptat pentru acea noapte devenise o imposibilitate.

În dimineața următoare, vântul a continuat să bată cu furie. Ninsoarea și lapovița s-au transformat într-o ploaie torențială. Generalul Heath a ajuns la concluzia că „bunul Dumnezeu“ se hotărâse să intervină.[100] Aceeași impresie au împărtășit-o mulți din ambele tabere când, în acea dimineață, Howe a anulat atacul și a dat ordin pentru pregătirea evacuării orașului.

Se pare că nu numai furtuna l-a convins pe Howe să se răzgândească. După spusele căpitanului Robertson, apelurile sale pentru anularea atacului și influența altor ofițeri cărora le prezentase argumentele sale (în special cea a lui John Montresor) și-au făcut simțit efectul înainte ca furtuna să atingă apogeul. Din ceea ce Robertson a scris la sfârșitul însemnărilor dedicate acelei zile din jurnalul său se pare că furtuna nu a făcut decât să-i ofere lui Howe o ieșire onorabilă din situația dificilă în care se afla.

> Este ora 20. La ora 19 am mers la Cartierul General. După ce am așteptat câteva minute, căpitanul Montresor a coborât de la general și mi-a spus că participase la o reuniune unde se pronunțase în favoarea unei evacuări complete, că lordul [generalul Hugh – n.a.] Percy și alți câțiva l-au susținut și că generalul [Howe – n.tr.] le-a spus că aceasta fusese părerea sa de la bun început, dar crezuse că onoarea trupelor avea să fie pătată. Astfel, s-a hotărât să îmbarcăm totul pe corăbii.[101]

Foarte interesant, în relatarea sa despre acea zi, Isaac Bangs se întreba dacă nu cumva motivația întregii expediții spre Castle Island

nu era „doar aceea de a organiza o paradă“, iar furtuna nu reprezenta decât „o bună scuză“[102].

Oricum, din punctul de vedere al generalului James Grant, nu exista nici o îndoială în ceea ce privește dorința lui Howe de a ataca. „Într-adevăr, am discutat pe această temă și am căzut de acord că, în eventualitatea în care rebelii făceau o altă mișcare spre dreapta [spre Dorchester – n.a.], trebuie fie să-i alungăm din acea poziție, fie să abandonăm Bostonul.“[103] După spusele lui Grant, fuseseră făcute toate pregătirile, și planul de atac „a fost imediat pus la punct, redutele urmând să fie luate cu asalt de trupele aranjate în coloane și cu armele neîncărcate, astfel încât să fie obligate să folosească baionetele“.

Howe, în relatarea sa oficială, avea să spună: „Am luat decizia unui atac imediat cu toate forțele pe care le aveam la dispoziție. Și a adăugat: Entuziasmul trupelor m-a încurajat în această acțiune riscantă“ și aceasta poate fi o explicație validă, deși un american care urmărise trupele aflate pe chei în așteptarea îmbarcării comenta că „erau palizi, păreau descurajați în cele mai multe cazuri și își spuneau unul altuia că avea să urmeze un alt Bunker Hill, dacă nu chiar ceva mai rău“[104].

În versiunea oficială a evenimentelor, Howe nu a făcut nici o referire la consiliul de război reunit la ora 19 și nici la îndoielile pe care le avea. Vânturile „potrivnice“ din după-amiaza de 5 martie, furtuna care a urmat în acea noapte și „vremea imprevizibilă din ziua și noaptea următoare“ au fost factorii hotărâtori, scria Howe, întrucât au oferit inamicului și mai mult timp să-și consolideze fortificațiile de pe coline. „Nu puteam spera să obținem vreun succes atacându-i, date fiind dezavantajele pe care trebuia să le depășesc; în consecință, am ajuns la concluzia că era de preferat pregătirea evacuării orașului.“[105]

III

Cei aflați în Boston în acel moment nu au uitat niciodată zilele ce au urmat. În mai puțin de patruzeci și opt de ore, presupusa invulnerabilitate a orașului dispăruse. Armata lui Howe și flota ancorată în

port erau amenințate cu distrugerea în orice clipă. Însăși supraviețuirea orașului era pusă sub semnul îndoielii.

În discuții, precum și în depeșele trimise Londrei, generalul Howe își afirmase în mod repetat convingerea că rebelii nu aveau să facă nici o mișcare. Acum, el și mult prețuitele sale trupe regulate fuseseră depășite din punctul de vedere al inteligenței tactice de „gloata înarmată“, pe care o subapreciaseră și o disprețuiseră atâta vreme. În locul victoriei, se confruntau cu umilința provocată de o retragere rușinoasă.

„Trupele nu s-au aflat niciodată într-o situație mai rușinoasă, scria un ofițer. Îl compătimesc pe generalul Howe din adâncul sufletului.“[106]

Aproape din momentul în care, în dimineața de 6 martie, Howe a făcut public anunțul prin care ordona armatei și flotei să se pregătească de plecare, în Boston s-a instalat haosul. „Peste tot grabă și confuzie, toată lumea încearcă să scape din acest loc“[107], scria un negustor american, John Rowe.

Diaconul Timothy Newell, care, asemenea lui John Rowe, era un patriot american căruia îi fusese interzis să părăsească Bostonul din cauza apartenenței sale la structurile administrative ale orașului, scria pe 6 martie: „Astăzi suferință cumplită și neliniște în rândurile refugiaților și ale loialiștilor. [...] Binecuvântați suntem de Dumnezeu, căci mântuirea noastră e din ce în ce mai aproape“[108].

Howe, care nu primise de la Londra nici un ordin – nici un fel de veste – din luna octombrie, nu avea pregătit un plan pentru o retragere de o asemenea anvergură și nici o operațiune comparabilă în trecut din care să se inspire. „I-am spus generalului Howe, nota James Grant, că m-am aflat de multe ori în bucluc, însă nu m-am mai trezit într-o pădure atât de deasă, în care fiecare creangă e un spin, dar trebuie să privim înainte și să ieșim la liman.“[109]

Nu trebuiau evacuați numai miile de militari și proviziile militare, ci și sutele de femei și copii care însoțiseră armata. În plus, Howe intenționa să nu lase în urmă nici un loialist care voia să părăsească orașul.

> Îngrijirea femeilor, a bolnavilor și a răniților cerea toată asistența pe care o puteam oferi [scria cineva – n.a.]. Nu se compara cu simpla strângere a unei tabere în care fiecare își cunoaște îndatoririle. Era ca și cum ți-ai fi părăsit țara împreună cu soția, servitorii, mobila din casă și câte alte poveri.[110]

Se părea că fiecare avea propriile nevoi presante și propriile pretenții, se plângea de cineva sau de ceva sau avea pe cineva sau ceva pe care să arunce vina pentru situația nefericită în care se afla.

Existau suficiente vase de transport sau de altă natură, dar era necesară încărcarea lor cu provizii și apă. Echipamente de toate tipurile trebuiau să fie îmbarcate. În tot acest timp, hrana era o raritate. Furtunile neîntrerupte din larg împiedicaseră aproape toate vasele de aprovizionare să se apropie de coastă. Când în port a intrat o singură goeletă sosită din Indiile Occidentale, s-a aflat că mai mult de șaptezeci de vase care transportau hrană, vase de aprovizionare care fuseseră deviate de la curs de furtunile din acea iarnă, așteptau la ancoră în Antigua, unde erau reparate. După unele zvonuri, în oraș nu mai exista hrană nici măcar pentru trei săptămâni.

Vânturile puternice au continuat să bată, agitând apa din port, iar tunurile rebelilor au rămas tăcute. Dar, în vreme ce rebelii economiseau muniția, puteau fi văzuți foarte clar pe Colinele Dorchester consolidându-și fără încetare pozițiile.

Totul era încă pașnic vineri, 8 martie, când diaconul Newell și alți trei membri ai administrației au traversat liniile pe Neck purtând steagul alb pentru a transmite un document nesemnat în care se spunea că generalul Howe „nu avea intenția de a distruge orașul decât dacă trupele aflate sub comanda sa erau atacate în timpul debarcării“[111]. Deși era clar destinat lui Washington, mesajul nu îi era adresat formal, așa că nu a primit nici un răspuns. Dar ideea a fost transmisă – dacă li se permitea să plece, britanicii aveau să cruțe orașul.

Apoi, în noaptea de 9 martie, când rebelii au fost văzuți instalându-se pe Nook's Hill, o înălțime aflată tot pe Dorchester, dar situată la numai patru sute de metri de liniile britanice, Howe a ordonat un bombardament asurzitor care a durat întreaga noapte. „Un

asemenea tir de artilerie nu a mai fost auzit niciodată în Noua Anglie“[112], scria Issac Bangs. Patru oameni au fost uciși de o ghiulea, dar acestea au fost singurele victime. A doua zi, oamenii de pe deal au adunat șapte sute de proiectile care fuseseră trase împotriva lor.

În oraș, haosul și confuzia s-au accentuat. „Eliberarea de tensiune“[113] era imensă, după cum observa Peter Oliver. Căpățâni de zahăr, droburi de sare, butoaie cu făină pentru care nu mai exista spațiu disponibil pe corăbii erau aruncate în apa portului, alături de piese de mobilier distruse, căruțe, roabe și chiar de trăsura elegantă a comandantului. Tunurile care nu mai aveau loc erau distruse sau aruncate în mare.

Americanii aflați pe cele aproape o duzină de coline și promontorii din jurul orașului puteau vedea, după cum scria Washington, străzile pline „zi și noapte de mișcare și confuzie în rândurile trupelor [...] care își transportau în cea mai mare grabă tunurile, artileria și alte provizii către cheiuri“. Washington nu avea nici o îndoială că Howe se pregătea să navigheze spre New York.[114]

Îngrijorarea și neliniștea loialiștilor deveniseră extreme. Era clar că trebuiau să plece, dar nimeni nu știa cât de mulți erau, dacă puteau fi transportați toți sau încotro aveau să se îndrepte. Abia în dimineața de 10 martie li s-a spus că puteau începe să se îmbarce. Nu exista timp pentru discuții. Aproape toate bunurile lor urmau să fie abandonate.

Cei care intrau deja în categoria refugiaților – persoanele care părăsiseră orașe precum Roxbury, Cambridge sau Milton pentru presupusa securitate oferită de Boston – știau ce însemna să lași totul în urmă și să devii dependent de mila altora. Acum venise rândul bostonienilor să-și abandoneze prietenii, bunurile la care țineau și, în fond, pământul natal și modul de viață.

„Nu este ușor să descrii suferința și dezorientarea locuitorilor orașului în mijlocul acestor evenimente. Eu însumi am avut la dispoziție

numai șase sau șapte ore ca să mă pregătesc pentru avacuare, fiind obligat să mă îmbarc în aceeași zi“[115], scria reverendul Henry Caner.

În calitate de paroh al King's Chapel, prima biserică anglicană din Boston, reverendul Caner era liderul clerului anglican din Massachusetts și o personalitate respectată de membrii tuturor confesiunilor. Fusese rector vreme de aproape treizeci de ani și trăia într-o căsuță de bârne în vecinătatea bisericii în care slujea, la intersecția străzilor School și Tremont. În evidența „bunurilor lăsate în casa mea din Boston pe 10 martie 1776“, înșira, printre altele: „un ceas grozav“, două mese de mahon, cești de ceai și farfurii, „un birou de mahon sculptat și o bibliotecă cu uși de sticlă“, picturi ale regelui și reginei „puse sub geam și frumos înrămate“, o pereche de suporturi de bronz pentru lemne, „un clavecin pe cinste“, o mie de cărți, un șotron, „mărunțișuri“, o vacă și un vițel.[116]

Majoritatea loialiștilor nu mai locuiseră niciodată în altă parte și nici nu se așteptaseră să fie puși în situația de a trăi altundeva. Erau dezamăgiți, confuzi și nemulțumiți. Datorită atașamentului lor față de monarhie și față de domnia legii se considerau a fi adevărații patrioți americani. Nu doriseră să aibă de-a face cu rebeliunea – „oribila crimă de rebeliune“, așa cum o numea judecătorul Oliver, care era convins, cu destul realism, că puterea și bogăția națiunii britanice aveau să-i protejeze și să pună punct la ceea ce devenise în ochii lor domnia gloatei[117].

Un negustor din Boston pe nume Teophilus Lillie, proprietarul unui magazin pe Middle Street cu articole de băcănie și alimente uscate englezești, și-a exprimat părerea în scris după asaltul mulțimii asupra soldaților britanici, asalt care a provocat masacrul de la Boston.

> La urma urmei, nu mă pot abține să nu spun – deși nu am intrat niciodată în misterele guvernării, dedicându-mă mai mult magazinului și afacerii mele – că mi s-a părut întotdeauna stranie ușurința cu care oameni care fac atât caz de libertățile lor civice și religioase îi lipsesc pe alții de libertățile lor naturale.
>
> Dacă un grup de cetățeni își pot aroga dreptul de a pedepsi un alt grup de cetățeni oricând doresc, atunci aveam de-a face cu un tip de

guvernare de care nu am mai auzit și, conform cunoștințelor mele precare despre guvernare, acesta este unul dintre principalele lucruri pe care guvernul este menit să le prevină.[118]

Doctorul Sylvester Gardiner, unul din cei mai cunoscuți oameni din oraș, avea să-i scrie ginerelui său:

> Ne-am dat seama că nu puteam rămâne în Boston și să mă încred într-un grup de rebeli nelegiuiți care au făcut de rușine natura umană și care i-au tratat pe toți supușii loiali ai regelui care le-au căzut în mână cu mare cruzime pentru nici o crimă decât pentru loialitatea lor față de cel mai bun suveran și pentru supunerea pașnică față de cel mai bun guvern de pe pământ. Nu cred să fi existat vreodată nicăieri în lume vreun popor care să se fi bucurat de mai multă libertate precum guvernul american sub guvernul moderat și îngăduitor (Dumnezeu să-l binecuvânteze) al Angliei și nu a existat niciodată vreun popor care să îndure o tiranie mai necruțătoare decât îndurăm noi în prezent.[119]

Se zvonea că flota avea ca destinație Halifax, în Noua Scoție, dar nimeni nu știa cu siguranță. Și oricum, cine putea spune ce greutăți vor avea de înfruntat pe mare?

Mulți dintre cei care își doreau cu disperare să scape aveau „familii de care nu voiau să se despartă“. O parte a celor care au ales să rămână o făcuseră știind că se puteau aștepta la „rele tratamente“ din partea rebelilor.

Dintre cei care începuseră să se îngrămădească pe cheiuri și să se îmbarce pe 10 martie și în zilele următoare ieșeau în evidență cei care odinioară fuseseră membri proeminenți ai administrației provinciale sau ai elitei comerciale și profesionale. Puteau fi văzuți clerici de vază precum Henry Caner, juriști asemenea lui Peter Oliver, doctori, profesori și negustori de succes. Bătrânul Nathaniel Perkins era cel mai renumit medic din Boston, iar John Lovell era directorul Școlii Latine din oraș. Avocatul James Putnam din Worcester fusese mentorul lui John Adams într-ale dreptului. Foster Hutchinson, jurist și comerciant, era fratele fostului guvernator

regal de Massachusetts, Thomas Hutchinson. Generalul Timothy Ruggles, veteran al Războiului de șapte ani, era un bogat proprietar de pământuri și un conservator înrăit și fusese numit în fruntea celor trei companii ale Loyal American Associators, după cum erau cunoscuți, care asiguraseră patrularea străzilor orașului pe durata asediului. John Murray și Harrison Gray erau comercianți înstăriți.

Mulți dintre ei erau absolvenți ai Harvardului și nu puțini purtau cele mai vechi nume din provincie precum Coffin sau Chandler, fiind americani de patru sau cinci generație. Benjamin Faneuil, care pleca împreună cu cei trei membri ai familiei sale, era nepotul prosperului Peter Faneuil, printre ale cărui multe binefaceri pentru oraș se număra și Faneuil Hall.

Erau oameni înstăriți, persoane importante în rândul elitei conservatoare a Massachusettsului, persoane distinse și influente. Dar oricât de importanți ar fi fost, nu reprezentau majoritatea celor care plecau împreună cu armata. S-au îmbarcat pe corăbii 1 100 de loialiști, cei mai mulți provenind din cele mai diverse categorii – vânzători, funcționari, oficiali vamali neînsemnați, artizani și meșteșugari, toți cu familiile lor. Conform unui studiu, 382 de capi de familie erau fermieri, mecanici și meșteșugari. William MacAlpine, tipograf și legător de cărți, declara că „primul și cel mai important obiectiv este să-mi duc soția în siguranță în Scoția“[120].

Printre femeile menționate în calitate de cap de familie se numărau Hannah Flucker, mama soției lui Henry Knox, Lucy, cu o familie formată din șase membri. (Se pare că Thomas Flucker, tatăl lui Lucy, plecase deja.) Margaret Draper, care se alăturase exodului împreună cu familia sa de cinci persoane, publicase fără întrerupere ziarul loialist *Massachusetts Gazette and Boston Newsletter* după moartea soțului său, în 1774. Fusese unicul ziar apărut la Boston în cursul asediului.[121]

Pe listă apărea și Dorcas Griffith, patroana unei spelunci notorii aflate chiar pe chei, amanta „abandonată“ de John Hancock.[122]

Joshua Loring Jr. se număra și el printre cei care plecau, împreună cu prizonierii americani pe care îi avea în grijă. Dar frumoasa lui

soție, Elizabeth, nu este menționată, ceea ce lasă să se înțeleagă că i s-ar fi oferit un mijloc mai confortabil de transport, la bordul navei – amiral *Chatham*, alături de generalul Howe.

Din acea adunătură, mulți erau în vârstă – reverendul Caner și doctorul Perkins trecuseră de șaptezeci de ani –, iar copiii sau bebelușii erau foarte numeroși. William Hill, un brutar care furnizase pâine trupelor britanice, a urcat la bord însoțit de cei șaptesprezece membri ai familiei sale.

Condițiile de trai pe vasele de transport supraaglomerate sau pe alte corăbii erau cumplite. Foster Hutchinson și numeroasa sa familie fuseseră repartizați în zona cârmei. Înstăritul Benjamin Hallowell s-a văzut nevoit să împartă o cabină cu alte treizeci și șase de persoane, „bărbați, femei și copii, părinți, stăpâni, amante, toți obligați să ne înghesuim pe podea pentru că nu existau cușete“, până au ieșit din port.[123]

Analizând situația, guvernatorul regal din New Hampshire, John Wentworth, a închiriat o goeletă care să navigheze împreună cu flota și a înghesuit cincizeci de persoane la bord.

În următoarele zile, folosindu-se de flux, vasele încărcate cu loialiști au început să se îndepărteze de cheiuri, unele ajungând chiar până în dreptul King's Road, mai jos de Castle Island, pentru a ancora în afara razei de acțiune a tunurilor rebelilor și pentru a crea spațiul necesar andocării altor vase. Și acolo exilații așteptau, legănați de maree, zi după zi.

Pe 10 martie, Howe a dat o proclamație în care ordona locuitorilor Bostonului să renunțe la toate stofele și articolele de lână care ar fi putut fi utile inamicului și a desemnat o persoană pe nume Crean Brush, membru al unei unități loialiste, să se ocupe de aplicarea ordinului.

> Domnule [spunea documentul prin care Brush era împuternicit – n.a.]: Am fost informat că în orașul Boston există mari cantități de bunuri care, odată intrate în posesia rebelilor, le-ar permite să continue războiul. Și, întrucât am dat de știre tuturor locuitorilor loiali că trebuie să ia toate aceste bunuri de aici, cei care nu fac acest lucru sau

> nu vi le predau dumneavoastră vor fi considerați complici ai rebelilor. Prin aceasta sunteți autorizat și obligat să luați în posesie toate bunurile care corespund acestei descrieri și să dați proprietarilor certificate care să ateste că le-ați preluat și că le veți retroceda la cererea lor, cu excepția cazurilor când este vorba de accidente de neevitat. Și va trebui să anchetați dacă asemenea bunuri nu au fost depozitate în secret și să le confiscați.[124]

În realitate, Brush (cel care a fost numit mai târziu „un tory îngâmfat din New York"[125], a fost autorizat să rechiziționeze tot ce dorea în schimbul unor certificate lipsite de orice valoare. Imediat, oamenii săi au început să jefuiască orașul, bande înarmate cu topoare, soldați și marinari beți făceau ravagii pe străzi, spărgând case și magazine după voie. „Niciodată nu au mai fost atâtea distrugeri și ticăloșii într-o altă zi", scria negustorul John Rowe. După o „vizită" la depozitul și cheiul lui Rowe, Brush și oamenii săi au plecat cu bunuri în valoare de mai bine de două mii de lire sterline[126].

„Soldații și marinarii continuă să jefuiască", scria diaconul Newell pe 13 martie. „Același lucru ca mai sus"[127], nota a doua zi.

Pe 15 martie, Newell și alți membri ai vechii administrații a orașului au fost convocați la Provence House și li s-a spus că armata avea să se îmbarce în acea zi și că ar fi înțelept ca bostonieni care aleseseră să nu plece să rămână în case. Dacă trupele Maiestății Sale aveau să fie obstrucționate, i-a avertizat Howe, avea să dea foc orașului. Dar vântul s-a dovedit a fi „potrivnic" plecării.

Abia duminică, 17 martie, de St. Patrick's Day, vântul a slăbit în intensitate și și-a schimbat direcția.

Trupele au început să se îndrepte spre țărm la 4 dimineața, cele peste 8 000 de tunici roșii mărșăluind pe străzile înguste și întunecate ale Bostonului ca în timpul unei parade. La ora 7, soarele era deja sus, iar vasele întesate de oameni aflate la chei au început să-și ridice pânzele. La 9 dimineața, toate se puseseră deja în mișcare.

„Vreme plăcută și vânt bun", scria maiorul Stephen Kemble, un loialist ce lupta alături de armata britanică. „Cea mai frumoasă zi din lume"[128], scria plin de exuberanță Archibald Robertson.

Era un spectacol imposibil de imaginat până în acea dimineață. O sută douăzeci de nave se îndepărtau de țărm având la bord 11 000 de oameni – 8 906 de militari ai armatei regale, 667 de femei și 553 de copii. În afara lor, la ieșirea din golf așteptau 1 100 de loialiști.

„În cursul dimineții, scria James Thacher, am simțit o bucurie de nedescris urmărind întreaga lor flotă cu pânzele ridicate, purtând cu ea, de pe țărmurile noastre, pustiirea războiului." Oamenii de pe țărm chiuiau sau plângeau. „Cu siguranță toate acestea sunt voia Domnului și sunt minunate pentru noi"[129], scria Abigail Adams.

Apoi întreaga flotă a ancorat în dreptul King's Road și odată cu sosirea navei-amiral a generalului Howe, *Chatham*, fiecare vas militar a tras o salvă de salut de douăzeci și unu de focuri și toate cele cincizeci de tunuri ale lui *Chatham* au răspuns în același fel – o amintire asurzitoare a puterii regale.

Din liniile americane primele urale s-au auzit încă de la ora 9 dimineața, când soldații de pe Prospect Hill și Dorchester au văzut ce se întâmpla. Aproape în același timp, câțiva puști au traversat în fugă Neck pentru a anunța că „spinările de homari" plecaseră în cele din urmă.

Surprins de faptul că trupele britanice păreau să apere în continuare fortificațiile de pe Bunker Hill, chiar în momentul în care flota lor se pusese în mișcare, generalul Sullivan a încălecat și a pornit în galop pentru a inspecta zona de la o distanță mai mică, descoperind că era vorba de oameni de paie puși acolo de tunicile roșii înainte de plecare.

Trecuse deja de amiază când primele trupe sosite de la Roxbury – cinci sute de oameni care avuseseră varicelă și deveniseră astfel imuni –, au traversat Neckul și au mărșăluit în oraș în bătaia tobelor, cu stindardele fluturând și conduși de Artemus Ward călare.

Washington ar fi trebuit să fie în centrul acelei intrări triumfale în oraș, dar printr-un gest elegant, caracteristic lui, i-a lăsat această onoare lui Ward, „un adevărat bărbat din Noua Anglie"[130], cel care îl precedase în funcția de comandant și care fusese primul și cel mai consecvent susținător al unei ofensive în direcția Colinelor

Dorchester – deși cât de mult a cântărit acest lucru în decizia finală a lui Washington este imposibil de știut.

Washington a rămas la Cambridge, unde a participat la slujba religioasă de duminică condusă de capelanul regimentului de artilerie al lui Knox, reverendul Abiel Leonard din Connecticut. Textul ales era Exodul 14:25: „Și a făcut să sară roțile de la carele lor, încât cu anevoie mergeau carele. Atunci au zis egiptenii: Să fugim de la fața lui Israel, că Domnul se luptă pentru ei cu egiptenii!"

Washington a intrat în Boston a doua zi, luni, 18 martie, și a putut vedea orașul de aproape pentru prima oară după opt luni și jumătate în care îl studiase zi de zi prin lentilele lunetei, în orice fel de lumină și din aproape orice unghi posibil. A venit fără fanfară. Obiectivul său, după cum raporta Congresului, era să evalueze pagubele produse și să vadă ce lăsase în urmă inamicul.

Orașul, deși „suferise teribil", nu era într-o stare atât de proastă pe cât se aștepta, i-a scris lui John Hancock, „și îmi face mare plăcere să vă informez, domnule, că locuința dumneavoastră nu a suferit nici o pagubă care să merite a fi menționată"[131]. Alte case somptuoase fuseseră vandalizate de britanici, ferestrele sparte, mobila distrusă sau furată, cărțile rupte. Dar impunătoarea casă a lui Hancock de pe Beacon Hill era intactă, după cum confirma și generalul Sullivan, și în toată această situație exista o urmă de ironie întrucât casa fusese ocupată și întreținută de belicosul general James Grant, cel care dorise să facă una cu pământul toate orașele de pe coasta Noii Anglii. „Deși cred, scria Sullivan, că bravul general și-a făcut de cap cu unele articole din pivniță [de vinuri – n.a.]."[132]

Eforturile disperate de ultim moment ale britanicilor de a distruge tot ceea ce le-ar fi putut fi util americanilor erau vizibile peste tot – tunuri distruse, afeturi și căruțe zdrobite. Vasele abandonate în apropierea țărmului fuseseră sabordate, iar catargele le fuseseră retezate. Și, după cum nota cu îngrijorare doctorul Thacher, varicela încă „pândea" în mai multe zone ale orașului.[133]

Dar adevărata surpriză pentru Washington era cât de multă nu fuseseră distruse sau îmbarcate pe corăbii, atât de mari fuseseră hao-

sul și graba inamicului în ultimele zile. Un inventar al bunurilor britanice întocmit de Thomas Mifflin, acum șeful intendenței, cuprindea 5 000 de banițe de grâu pe cheiul Hancock, 1 000 de banițe de fasole și zece tone de fân în depozitele orașului, peste zece mii de metri liniari de scânduri bune la una dintre fabricile de cherestea. Mai bine de o sută de cai fuseseră lăsați în urmă de trupele britanice și, într-adevăr, puteau fi găsite toate cele necesare, cu excepția cărnii, a prafului de pușcă și a banilor. Washington estima valoarea totală a acestor bunuri la circa 40 000 de lire sterline, dar după alte investigații totalul a ajuns la 50 000.

Cealaltă surpriză a fost amploarea lucrărilor defensive inamice. Orașul era „incredibil de puternic [...] aproape invulnerabil, fiecare stradă era fortificată“[134], scria generalul. Dar dacă toate acestea l-au făcut să vadă cu alți ochi cererea sa repetată de a trimite oameni împotriva unor asemenea lucrări defensive și să aprecieze înțelepciunea consiliului de război care îl moderase, Washington a păstrat aceste gânduri pentru sine.

Așa cum nu se arătase deznădăjduit în momentele când perspectivele păreau sumbre, acum nu manifesta nici o urmă de entuziasm în ceea ce scria, în gesturile sau comentariile sale.

Pe 20 martie, Washington l-a numit pe Nathanael Greene comandant provizoriu al orașului, iar el s-a întors la Cambridge pentru a plănui următoarea mișcare. Fiind convins că Howe intenționa să navigheze spre New York, trimisese deja cinci regimente în acea direcție. Dar în condițiile în care flota britanică încă aștepta mai jos de Castle Island, nu îndrăznea să trimită mai multe trupe și se temea că retragerea lui Howe ar putea fi doar un truc, planul real fiind acela de a debarca undeva lângă Braintree, de unde putea învălui Dorchester și Roxbury.

În noaptea de 20 martie, Bostonul și întregul țărm sudic au fost zguduite de o explozie cumplită când geniștii britanici Montresor și Robertson au aruncat în aer Castle William. A doua zi dimineață, pe o ninsoare deasă, flota lui Howe s-a deplasat și mai la sud de oraș, ancorând la Nantasket Road, în largul Braintree.

Cei aflați la bordul vaselor nu au înțeles acțiunile lui Howe. „Nu știm încotro mergem, dar suntem foarte neliniștiți“[135], scria un loialist. Trecuseră deja două săptămâni de când stăteau înghesuiți așteptând în apele golfului. Din cauza deznădejdii, un bărbat s-a aruncat peste bord și s-a înecat. Dar pentru majoritatea celor aflați pe corăbii, orice destinație era bine-venită după tot ceea ce trăiseră. „Cunoști expresia proverbială «nici iadul, nici cala și nici Halifaxul» nu ne pot oferi un adăpost mai rău decât Bostonul“[136], nota un ofițer descriind starea de spirit a oamenilor.

În cele din urmă, pe 27 martie, la zece zile de la evacuarea orașului, flota s-a pus din nou în mișcare, de data aceasta îndreptându-se spre larg. Când un grup de loialiști s-au adunat lângă parapetul unuia dintre vase exprimându-și convingerea că aveau să se reîntoarcă triumfători în curând, un cunoscut negustor din Boston, George Erving, s-a întors spre ei și le-a spus solemn: „Domnilor, nici unul dintre dumneavoastră nu va mai vedea vreodată acel loc“[137], cuvinte întipărite adânc în mintea fiului său de cinci ani care se afla lângă el.

Negustorul Erving îi susținuse pe loialiști în primul rând pentru că nu crezuse în succesul rebeliunii. Dar succesul de la Boston al armatei lui Washington îl făcuse să se răzgândească, și acest lucru era valabil pentru mulți alții.

Până la sfârșitul zilei, flota a dispărut dincolo de orizont, destinația nefiind New Yorkul, ci portul Halifax.

IV

Curieri rapizi au dus vestea la Providence și Newport, Hartford și New Haven, New York, Philadelphia, și apoi în Maryland, Virginia, Carolina de Sud și de Nord și în final în Georgia, la 1 800 de kilometri de Boston. Pentru toți cei care credeau în cauza americană, era prima știre senzațională a războiului.

„Bucuria prietenilor noștri din Boston la vederea bravelor trupe victorioase ale țării lor care intră în oraș călcând pe urmele barbarilor lor opresori a fost inexplicabil de mare“[138], relata *New Haven Journal.*

„Britanicii, afirma *New York Constitutional Gazette*, au fost complet umiliți.“[139]

Oamenii liberi aflați sub arme triumfaseră și întreaga lume îi urmărea, iar în „admirabilul și iubitul“ Washington țara își găsise un erou, după cum puteau citi în *Evening Post* pe 30 martie cetățenii Philadelphiei și membrii Congresului:

> Înțelepciunii, fermității, inteligenței și abilităților militare ale admirabilului și iubitului general, Excelența Sa George Washington; asiduității, îndemânării și curajului celorlalți generali și ofițeri valoroși ai armatei noastre, vigorii și bravurii soldaților trebuie atribuite, prin voia lui Dumnezeu, gloria și succesul armatei noastre care a reușit să alunge dintr-unul dintre cele mai puternice bastioane din America o parte atât de importantă a armatei britanice.[140]

Congresul a ordonat baterea unei medalii de aur în onoarea lui Washington. „Principiile patriotice și dezinteresate care v-au condus către câmpul de bătălie v-au adus și gloria“, se spunea într-o scrisoare formală de mulțumire.

> Analele Americii vor înregistra numele dumneavoastră într-un loc de cinste în templul faimei, vor informa posteritatea că, sub conducerea dumneavoastră, o mulțime indisciplinată de fermieri au devenit în decursul a câteva luni soldați.[141]

„Cum va fi cunoscut acest eveniment în Europa?“ scria Elbridge Gerry din delegația Massachusettsului în Congres. „Cum vor fi împăcate pretențiile Parlamentului cu realitatea?“ Cu adevărat miraculos era faptul că britanicii fuseseră alungați din Boston de „numai a treizecea parte din forța Americii“[142].

Aveau să treacă șase săptămâni până la sosirea știrilor la Londra și, pe 6 mai, o furtună de acuzații și critici a izbucnit în Parlament, condusă de aceiași liberali convinși a căror putere reală era la fel de

nesemnificativă ca până atunci. În Camera Comunelor, colonelul Isaac Barre, lordul Cavendish și Edmund Burke au criticat aspru administrația, în vreme ce lordul North și lordul Germain au apărat felul în care era condus războiul.

În Camera Lorzilor, în încercarea de a apăra guvernul, contele de Suffolk a explicat pe larg – și cu acuratețe – că evacuarea Bostonului fusese decisă încă din luna octombrie a anului trecut.

„Această acțiune poate fi înveșmântată cum doriți, a răspuns ducele de Manchester, dar realitatea e că armata trimisă să cucerească provincia Massachusetts Bay a fost alungată din capitala acesteia și că stindardul armatei provinciale flutură victorios pe zidurile Bostonului."[143]

Reprezentanții Bostonului și o delegație a adunării legislative a Massachusettsului au sosit la Cartierul General al lui Washington de la Cambridge ca să-și exprime recunoștința pentru că salvase orașul „cu atât de puțină vărsare de sânge" și ca să-l acopere cu laude. Colegiul Harvard, în spiritul momentului, a oferit un titlu onorific omului care aproape că nu urmase nici o formă de învățământ regulat[144].

Răspunzând tuturor omagiilor, Washington s-a arătat, așa cum o cerea situația, modest și îndatoritor, dar în realitate acestea însemnau mai mult pentru el decât a lăsat să se vadă. Era fericit să audă „de peste tot că reputația mea stă bine", i-a mărturisit într-o scrisoare particulară fratelui său. Spera ca oamenii să-și aducă aminte că nimic din ceea ce se întâmplase nu fusese previzibil sau lipsit de dificultăți[145].

> Ne-am păstrat pozițiile împotrivindu-ne inamicului în ciuda... lipsei prafului de pușcă, am trimis la vatră o armată și am recrutat o alta în bătaia muschetelor a douăzeci de regimente, floarea armatei britanice, într-un moment în care forța noastră numerică abia dacă o depășea pe a lor și, în cele din urmă, i-am alungat de o manieră rușinoasă și precipitată dintr-un loc care prin natura sa este cel mai puternic de pe acest continent, consolidat și fortificat cât se poate de bine și cu cheltuieli enorme.[146]

Era mândru de contribuția sa și dorea să vorbească măcar fratelui său despre asta și despre aparențele înșelătoare pe care fusese obligat să le păstreze.

> Cred că aș putea afirma, fără să mă înșel câtuși de puțin, că nimeni altcineva, de la apariția primelor armate, nu a comandat una în condiții mai dificile decât am făcut-o eu. [...] Multe dintre greutățile și neliniștile mele erau nemaiauzite, așa încât, pentru a le ascunde de inamic, trebuia să le ascund de propriii prieteni, de armata mea, expunând astfel comportamentul meu unor interpretări defavorabile mie.[147]

Un atac al lui Howe asupra Colinelor Dorchester fusese „dorința sa cea mai mare" și putea „cu greu să-și ascundă dezamăgirea"[148]. Asemenea altora, atribuia furtuna de pe 5 martie intervenției divine. Nu „deplâng sau nu mă declar nemulțumit în fața fiecărui gest al providenței", i-a spus lui Joseph Reed, pentru că „în mare măsură" devenise adeptul poetului Alexander Pope care credea că „Orice ar fi, așa trebuie să fie"[149].

Pentru loialiștii care fugiseră împreună cu inamicul nu avea decât dispreț. „Nefericiți ticăloși! Muritori neștiutori!" Auzise că unii dintre ei se sinuciseseră și credea că nu ar fi fost rău ca și mai mulți să aleagă aceeași soluție. „Din câte știu, nu cred să existe vreun grup de ființe mai ticăloase decât acestea."[150]

Avea însă puțin timp să se gândească la asemenea lucruri. „Trimit în grabă o brigadă după alta spre New York și îmi pregătesc plecarea"[151], l-a informat pe Reed.

Asediul fusese un succes uimitor, iar activitatea lui Washington fusese cu adevărat excepțională. Îi depășise în abilitate pe Howe și armata sa regulată, și asta în ciuda lipsei armamentului și a muniției, a insuficienței adăposturilor, a ofițerilor neexperimentați, a disciplinei, a lipsei de îmbrăcăminte sau de bani. Răbdarea sa în relația cu Congresul fusese exemplară și chiar dacă fusese salvat de mai multe ori de consiliul său de război de propria încăpățânare de a ataca fron-

tal, acceptase punctul de vedere al acestuia fără resentimente sau gesturi teatrale.

Își păstrase cumpătul, sănătatea și forța sub povara muncii și a neliniștilor cărora numai o mână de oameni le-ar fi putut face față.

După ce fusese nevoit să se lupte cu propria antipatie față de cei proveniți din Noua Anglie, se dovedise a fi un fin judecător de caractere și abilități și își legase speranțele de yankei get-beget precum Greene și Knox care până în acel moment nu demonstraseră nimic. Fără Knox, triumful de pe Colinele Dorchester nu ar fi fost posibil. În esență, victoria i se datora. Și în vreme ce Greene nu jucase un rol la fel de spectaculos, trupele de sub comanda sa s-au distins ca fiind cele mai disciplinate din întreaga armată, iar el s-a impus ca mâna dreaptă a lui Washington. În Greene și Knox, Washington a găsit cei mai buni oameni cu putință, oameni energici și înzestrați care, asemenea comandantului lor, nu aveau să piardă niciodată din vedere miza războiului, indiferent de ce avea să se întâmple. La fel de importante erau și devotamentul și loialitatea pe care acești doi ofițeri le simțeau pentru Washington.

După „miracolul" de pe Colinele Dorchester, Washington nu avea să-i mai vorbească niciodată de rău pe soldații veniți din Noua Anglie din cauza originii lor.

Nu avea nici o iluzie legată de ceea ce îi aștepta. Puține iluzii își făceau și cele mai luminate capete din Congres. Umilința pe care britanicii fuseseră nevoiți să o îndure, îl avertiza John Hancock pe Washington, putea să-i transforme în niște inamici și mai periculoși.

> Care ar putea fi intențiile lor este într-adevăr imposibil să ne dăm seama cu exactitate [scria Hancock – n.a.]. Avem toate motivele însă ca de la furia dezamăgirii și a răzbunării să ne așteptăm la ce e mai rău. Nu mă îndoiesc nici că, în măsura în care le va sta în putere, ne vor pricinui tot soiul de nenorociri.[152]

Dar o mare transformare politică era în curs și Washington o simțea, după cum îi mărturisea lui Joseph Reed într-una dintre ultimele scrisori trimise de la Cartierul General de la Cambridge. Cau-

zele acesteia le identifica în bună măsură în pamfletul *Common Sense (Bunul-simț)* publicat mai devreme în acel an și al cărui autor, Thomas Paine, era încă un necunoscut.

> Compatrioții mei, știu asta din forma lor de guvernământ și din loialitatea neclintită de până acum față de regalitate, vor primi cu ezitări ideea de independență [scria Washington – n.a.], dar timpul și asuprirea vor schimba toate astea și din scrisorile personale pe care le-am primit în ultima vreme din Virginia am descoperit că *Bunul-simț* produce o transformare puternică în mințile oamenilor de acolo.[153]

„Soarele nu a strălucit niciodată deasupra unei cauze mai demne de prețuire, scrisese Paine. Tot ceea ce este drept și rațional pledează în favoarea rupturii."

Regimentele plecau spre New York unul după altul. O armată care rămăsese țintuită locului aproape un an se pusese în mișcare, părăsind Noua Anglie pentru prima dată.

Imensele bastioane care înconjurau Bostonul au fost lăsate în picioare, dar pentru a le apăra a fost lăsată în urmă numai o mică forță condusă de generalul Ward.

Pentru majoritatea oamenilor ideea de a se deplasa era bine-venită. Moralul nu fusese niciodată mai ridicat. Viața în armată avea până la urmă și partea sa frumoasă, au conchis mulți.

Majoritatea soldaților simpli nu aveau nici cea mai vagă idee despre destinația lor. Un militar, John Lapham din Duxbury, le-a cerut alor săi „onorați părinți" să-i trimită cât mai repede o pereche de pantofi „pentru că mă aștept să începem să mărșăluim în curând, dar încotro vom merge nu știu și nici nu pot spune"[154].

Generalii Heath și Sullivan și forțele lor plecaseră deja. Generalul Greene și cinci regimente i-au urmat pe 1 aprilie. Trei zile mai târziu, pe 4 aprilie, Washington a plecat din Cambridge.

PARTEA A DOUA

Vara decisivă

Soarta a milioane de nenăscuți va depinde, în numele lui Dumnezeu, de curajul și comportamentul acestei armate.

Generalul George Washington,
2 iulie 1776

CAPITOLUL 4

LINIILE SUNT TRASATE

Nu vreau să se înțeleagă că îmi place să mărșăluiesc, dar, întrucât m-am pus în slujba acestei glorioase cauze, voi merge acolo unde este nevoie de mine.

Locotenentul Joseph Hodgkins

I

Armata s-a deplasat vreme de două săptămâni sau mai mult, coloanele sale lungi și dezordonate răsfirându-se prin zonele rurale netulburate de război din sudul Massachusettsului, din Rhode Island și Connecticut, unde câmpurile întinse și colinele joase împădurite lăsau să se vadă primele semne ale primăverii.

În zeci de orășele sau cătune adunate în jurul răscrucilor de drumuri, localnicii îi întâmpinau cu urale și le ofereau hrană și băutură sau stăteau pur și simplu lângă stâlpii porților sau în ușile bucătăriilor, admirând spectacolul numărului nesfârșit de concetățeni de-ai lor care mărșăluiau cu arma pe umăr. Regimente întregi se perindau prin fața ochilor lor vreme de mai multe ore. Marile armate – marile armate de orice fel ar fi fost ele – erau un lucru complet străin americanilor. Nici o armată de o asemenea mărime nu mai fusese văzută vreodată în colonii.

Și, după cum scria generalul Heath, armata pășea „în mare grabă“, ofițerii de rang înalt, precum Heath, călare și în uniformă, în

vreme ce soldații rătăciți de unitățile lor și trenurile de căruțe încărcate cu echipamentul greu se luptau să mențină ritmul.[1] Viteza era cuvântul de ordine, zi după zi. Trebuie să „grăbim marșul“ spre New York, îl instruise Washington pe Nathanael Greene.[2] Henry Knox și artileria sa trebuiau să înainteze „cât mai repede posibil“, urmând „drumul cel mai direct într-acolo“[3]. Washington s-a referit în repetate rânduri la propria „grabă extraordinară“[4].

Pe 5 aprilie, ziua în care comandantul suprem a intrat în fruntea unei parade în Providence, se părea că întreaga populație din Rhode Island venise să-l vadă. Două dintre regimentele lui Greene serveau drept escortă (urmau să participe numai cei „îmbrăcați în uniformă“ și „spălați, cu mâinile și fața curate, bărbieriți și cu părul pieptănat și pudrat“). La banchetul elegant organizat la Hackers Hall de „gentilomii orașului“, Washington a fost sărbătorit și toastat ca un adevărat erou național. Dar a doua zi dimineață, odată cu primele raze ale soarelui, era din nou pe drum. Nu avea timp de pierdut.

John Greenwood, flautistul, avea să-și amintească mai apoi că toată lumea înainta „cu mare rapiditate“[5]. Un marș de opt-nouă kilometri înainte de micul dejun era ceva obișnuit, iar media zilnică era de douăzeci și cinci, poate treizeci de kilometri, indiferent cât de umedă și de imprevizibilă era vremea sau cât de proaste erau drumurile. Din cauza dezghețului, acestea erau pline de noroi chiar și în zilele însorite.

În zilele cu „vreme umedă“ și „înaintare foarte grea“, nota un soldat pe nume Solomon Nash, care se alăturase unei companii de artilerie din Massachusetts, reușeau să parcurgă numai cincisprezece-douăzeci de kilometri cu cele zece tunuri din bronz pe care le transportau.[6]

Marșul nu-l deranja nici pe departe atât de mult pe cât se așteptase, i-a scris locotenentul Joseph Hodgkins soției sale Sarah după câteva zile petrecute pe drum.

> Vreau să-mi servesc țara cum pot mai bine și, acum că inamicul a fugit de noi, cred că trebuie să mergem noi la el. [...] Nu vreau să se înțeleagă că îmi place să mărșăluiesc, dar, întrucât m-am pus în slujba acestei glorioase cauze, voi merge acolo unde este nevoie de mine.[7]

Promisese să „mărșăluiască cu bucurie“ și era evident că moralul întregii armate se ameliorase considerabil prin simplul fapt că se pusese în mișcare, dar și datorită primirilor calde de pe drum.

„Marșul mă obosește destul de mult, mărturisea după ce intraseră în Connecticut, deși în general suntem înconjurați de ospitalitate. Oamenii sunt foarte amabili cu noi.“[8] Asemenea majorității locuitorilor Massachusettsului, Hodgkins nu mai fusese niciodată atât de departe de casă.

Majoritatea regimentelor nu au înaintat decât până la New London. De acolo aveau să-și continue drumul cu ambarcațiuni, în josul Long Island Sound[9], menținându-se în apropierea coastelor Connecticutului pentru a evita vasele de război britanice. Dar cum înaintarea de orice fel era întotdeauna dependentă de vreme – și cu atât mai mult pe apă –, au fost pierdute zile prețioase în așteptarea vântului favorabil. Asumându-și riscuri imense, s-au îmbarcat pe vase, în ciuda vremii proaste. Pe 11 aprilie, în timpul unei furtuni de zăpadă orbitoare, Nathanael Greene și brigada sa au pornit la drum. Patru zile mai târziu, neavând nici o veste de la ei, Washington, care ajunsese deja la New York, a raportat Congresului că se temea pentru viețile lor. Până la urmă, Greene și oamenii săi au ajuns la New York pe 17 aprilie.

Dar indiferent ce mijloace de transport folosite, cu toții păreau să înțeleagă ce-i aștepta. Aveau să înfrunte inamicul pentru prima dată pe câmpul de bătălie. După cum scria Hodgkins, îi așteptau „probleme“[10].

Nimeni nu știa cu exactitate numărul trupelor britanice, și cu toate acestea numai pe câțiva părea să-i preocupe chestiunea. Un băiat de fermă entuziast abia recrutat într-o unitate din Massachusetts, Jospeh Plumb Martin, avea să-și amintească după aceea: „Nu m-am gândit nici o clipă la cifre. Din punctul meu de vedere, americanii erau invincibili“[11].

După cum își amintea un alt soldat, cu greu puteai găsi vreun membru al milițiilor care să nu se creadă egalul a doi-trei soldați britanici.[12]

Analizând situația din noul său cartier general situat pe Broadway, la numărul 1, chiar în spate la Battery, în extremitatea sudică a New Yorkului, Washington nu-și făcea iluzii despre dificultățile pe care trebuia să le depășească. Era profund îngrijorat – pe bună dreptate – de amploarea forței inamice care se îndrepta spre New York. Îl neliniștea momentul în care vasele lor aveau să apară la orizont și se întreba cum, în lipsa oricărei forțe navale, avea să apere un oraș înconjurat de râuri navigabile și înzestrat cu un port care putea adăposti cea mai mare flotă imaginabilă.

Geografic, strategic, dar și din alte puncte de vedere, New Yorkul era complet diferit de Boston. Acolo, Washington știuse exact unde se afla inamicul, cine era acesta și de ce era nevoie pentru a-l bloca. La Boston, britanicii fuseseră în bună măsură la dispoziția sa, mai ales după instalarea iernii. Aici, date fiind forța navală copleșitoare de care dispuneau și controlul absolut pe care îl exercitau pe mare, britanicii puteau lovi oricând doreau și aproape din orice direcție. Alegerea momentului și a locului confruntării le aparținea aproape în întregime, și acest fapt îl îngrijora cel mai mult.

Generalul Lee, după ce studiase situația în luna februarie, începuse să aibă mari îndoieli. „Ce să facem cu orașul? Recunosc că sunt uimit. Este înconjurat de ape adânci navigabile, astfel încât cine domină mările controlează orașul“[13], prezentase el pe scurt situația.

Washington însă nu avea asemenea îndoieli. Ulterior va spune Congresului că nu s-a temut nici o clipă că nu ar fi putut apăra orașul și era dornic să o facă, în ciuda propriilor neliniști. New Yorkul avea „o importanță crucială“, a scris, deoarece controlul portului putea însemna controlul fluviului Hudson și implicit al întregului coridor Hudson–Lacul Champlain spre nord, către Canada, care, odată cucerit de inamic, putea fi folosit pentru a izola Noua Anglie de celelalte colonii[14] – ceea ce, în realitate, era chiar intenția britanicilor.

Dar decizia de a rezista la New York se baza mai mult pe considerente politice decât pe cele de ordin strategic. Instinctul politic îi spunea că membrii Congresului și patrioții din New York așteptau să se facă toate eforturile pentru a păstra orașul. Orice altceva putea avea un impact politic nimicitor asupra ansamblului populației și implicit asupra cauzei americane, cauză pe care Washington spera cu fervoare să o vadă transformându-se într-una a independenței.

Probabil că discutase în cursul anului anterior problema New Yorkului cu membri ai Congresului, înainte de a pleca la Cambridge pentru a prelua comanda. Scrisoarea lui John Adams din 6 ianuarie, în care descria orașul drept „un fel de cheie a întregului continent" și afirma că „nici un efort de a-l păstra nu trebuia evitat", era lipsită de orice ambiguitate.

Cu toate acestea, Congresul nu emisese nici o directivă pentru apărarea orașului. Decizia i-a aparținut în exclusivitate lui Washington și acesta s-a angajat fără echivoc „să fac tot posibilul pentru a dejuca planurile inamicului"[15].

La Boston, unde puținii loialiști din Massachusetts fie fugiseră din țară, fie erau blocați în oraș alături de britanici, nu existase în nici un moment o amenințare serioasă din partea „inamicilor din interior"[16], după spusele lui Washington. (Spionul Benjamin Church s-a dovedit a fi o excepție.) Situația era cu totul alta la New York. Atmosfera era tensionată, iar orașul, divizat. Sentimentele loialiste – sau tory –, deși mai puțin vizibile decât înainte, erau larg răspândite și erau împărtășite de o varietate de oameni, de la militanți la nemulțumiți sau la cei care ezitau să se declare patrioți dintr-o diversitate de motive, schimburile comerciale nefiind nicidecum unul dintre cele mai puțin importante.

Două treimi din proprietățile din New York aparțineau loialiștilor. Cu un an înainte, în 1775, mai mult de jumătate din membrii Camerei de Comerț din New York erau loialiști declarați. Când, într-o duminică din ianuarie 1776, un pastor cunoscut, reverendul John Rodgers, a ținut o predică plină de pasiune din amvonul bisericii prezbiteriene de pe Wall Street, îndemnându-i pe tineri să

fie curajoși și să lupte pentru cauza țării lor, era el însuși remarcabil de curajos pentru că-și exprima părerea. „Suntem implicați în nenorocirile unui război civil“[17], spusese, și aceasta era starea de spirit la New York.

Până în vară orașul avea să-i furnizeze lui Washington cinci regimente ce urmau să fie conduse de ofițeri cu nume sonore – Livingston, Fish, Roosevelt, Remsen, Cowenhoven, printre alții –, dar numărul loialiștilor aflați încă în oraș era considerabil, și printre ei se numărau bărbați și femei de toate condițiile.

Peste East River, în satele și pe bogatele terenuri agricole de pe Long Island, unde cea mai mare parte a populației continua să fie reprezentată de olandezi, loialiștii dețineau majoritatea zdrobitoare. Staten Island, la cealaltă extremitate a portului, sau Upper Bay, era un alt bastion loialist. Astfel, potențialul pentru comploturi, acte de sabotaj și rezistență armată organizată era cât se poate de real. Chiar în acel moment, grupuri de loialiști înarmați se ascundeau în mlaștinile de pe Long Island, așteptând momentul oportun să treacă la acțiune.

Timp de mai multe luni, vasele britanice, inclusiv *Asia*, cu șaizeci și patru de tunuri la bord, ancorate în Upper Bay, reprezentaseră o prezență formidabilă, aducând tuturor aminte că orașul era complet vulnerabil în fața lor. Abia pe 8 aprilie, cu o săptămână înaintea sosirii lui Washington, *Asia* și escorta sa s-au retras spre ieșirea din port spre Narrows, fâșia de apă ce desparte Long Island de Staten Island. La bordul unuia dintre vasele Maiestății Sale, *Duchess of Gordon*, William Tryon, un soldat-politician experimentat, guvernatorul regal al New Yorkului, își organizase Cartierul General și se credea că de aici conducea în secret operațiunile loialiștilor.

La Boston, Washington fusese avantajat de fluxul constant de informații prețioase ce soseau din orașul asediat, în vreme ce Howe nu știa mai nimic despre intențiile lui Washington sau despre forțele aflate la dispoziția acestuia din urmă. Aici, unde o pondere atât de importantă a populației continua să fie loială regelui, lucrurile stăteau exact pe dos.

Armata Noii Anglii aflată la dispoziția lui Washington era intactă, epuizată de marș, e adevărat – după cum raporta Congresului –, dar intactă și acolo unde trebuia. Mai mult, sosiseră noi batalioane din Connecticut, New Jersey și Pennsylvania și se aștepta venirea altora din Maryland și Delaware. Toate erau mai mult decât necesare, dar aduceau cu ele și amenințarea animozităților și a tensiunilor regionaliste, pericol pe care Washington încă îl considera capabil să distrugă armata și țara. „Dragul meu domn, nu avem nimic pe care să ne bazăm, decât pe protecția bunului Dumnezeu și pe unitatea din rândurile noastre“[18], îi scria lui John Adams de la Cartierul său General de pe Broadway.

În plus, după cum știa foarte bine, disciplina se îmbunătățise foarte puțin și o mare parte a noilor trupe era formată din recruți lipsiți de experiență și la fel de indisciplinați ca aceia din vara anterioară. Unii dintre cei care erau elogiați ca exemple excepționale de patriotism cu greu puteau fi considerați apți de luptă: era și cazul unei unități din Connecticut formată în întregime din „gentilomi în vârstă“.

> Când li s-a ordonat să pornească spre New York [menționează o relatare contemporană – n.a.], această companie a ajuns prima la locul de întâlnire. Erau douăzeci și patru la număr, iar vârsta lor adunată ajungea la o mie de ani. Cu toții erau căsătoriți și lăsaseră în urmă o sută cincizeci și nouă de copii și nepoți.[19]

Nici felul cum arătau și se comportau trupele lui Washington din Noua Anglie nu inspira în mod necesar încredere celor veniți din alte colonii. În stilul pompos al lui Alexander Graydon, un căpitan originar din Pennsylvania: „Aparența lucrurilor nu a fost deloc calculată în așa fel încât să trezească optimism în mintea observatorului obiectiv“[20]. În ochii lui Graydon, care în ceea ce scria nu făcea nici un efort să-și ascundă condescendența, yankeii erau o categorie „mizerabil constituită“, „fără aplecare pentru război“[21], „care nu se ridică nicidecum la înălțimea ideilor pe care ni le formasem despre eroii de la Lexington și Bunker Hill“[22]. Era încă imposibil să distingi majoritatea ofițerilor de restul trupei. Disciplina părea a lipsi cu desăvârșire.

Abia după sosirea oamenilor de la Marblehead aflați sub conducerea colonelului John Glover, căpitanul Graydon a putut vedea niște trupe din Noua Anglie pe gustul său. „Însă, chiar și în acest regiment, nota el, existau numeroși negri care, pentru persoanele neobișnuite cu acest gen de asociere, aveau un efect dezagreabil, înjositor."[23]

O altă mare diferență, foarte importantă, între New York și experiența Bostonului era de asemenea clară: de data aceasta nu aveau să fie convocate consilii de război pentru a hotărî dacă avea să se lupte sau nu.

Washington sosise în oraș sâmbătă, 13 aprilie, la amiază, fără nici un fel de ceremonii, și mersese direct la Cartierul General de pe Broadway, unde se apucase de muncă. Câteva zile mai târziu, după venirea Marthei Washington, aveau să-și stabilească o reședință la țară – casa Abraham Mortier (cunoscută ulterior drept Richmond Hill) –, pe o superbă proprietate aflată pe malurile Hudsonului, la trei kilometri și jumătate spre nord, dincolo de limitele propriu-zise ale orașului.

Dar Broadway nr. 1 a continuat să fie baza de operațiuni a comandantului. Cunoscută și sub numele de Kennedy Mansion, casa reprezenta un cunoscut punct de reper al New Yorkului. Fusese construită cu o generație în urmă de Archibald Kennedy, un imigrant scoțian devenit un prosper speculator de terenuri. Proprietatea îi rămăsese apoi fiului acestuia, căpitanul Archibald Kennedy din Marina Regală, până la recenta sa plecare în Anglia. În față, casa dădea spre Bowling Green și era considerată un exemplu de eleganță, având o scară interioară imensă, o sală de banchet și un salon lung de șaisprezece metri. Grădina din spate ajungea până pe malurile Hudsonului și de pe platforma cu cupolă aflată pe acoperiș puteai vedea kilometri întregi în fiecare direcție.

Ca și la Cambridge, Washington a insistat să-și aibă „familia" militară aproape, în aceeași reședință, unde ar fi fost la datorie încontinuu.

Nefiind familiarizat cu terenul, Washington și-a propus să inspecteze fortificațiile începute de generalul Lee și continuate apoi, după ce Congresul îl trimisese pe Lee să preia comanda în Carolina de

Sud, sub supravegherea generalului William Alexander din New Jersey, un personaj mai cunoscut sub numele de lordul Stirling. Acesta era un patriot bogat, un personaj proeminent în viața socială, care nu se dădea înapoi de la muncă, dar nici de la băutură și care, la cei cincizeci și opt de ani ai săi, dădea impresia unui comandant adevărat și pretindea titlul de conte scoțian pe linie paternă. Pretenția sa era îndoielnică, dar sinceră din partea sa și acceptată de majoritatea colegilor săi ofițeri și de trupe. Washington avea o părere bună despre el, și nu se înșela.

Lee și Stirling avuseseră prea puțin timp și prea puține trupe la dispoziție pentru a-și duce treaba la bun sfârșit. Bărbații din oraș fuseseră forțați să muncească, inclusiv un număr mare de sclavi, dar chiar și așa forța de muncă era insuficientă. „Va fi nevoie de cel puțin opt mii de oameni ca să pregătim acest loc pentru defensivă“[24], subliniase Stirling.

Washington a găsit lucrările doar pe jumătate terminate și, cu toate trupele pe care le avea, știa că avea nevoie de și mai mulți oameni. Înghesuindu-se pe străzile orașului, armata dădea impresia unei forțe copleșitoare. Soldații înșiși erau încurajați de propriul număr. Dar numai jumătate din ei erau apți de luptă, și Washington era îngrijorat peste măsură de pierderile cauzate de boli odată cu încălzirea vremii, dar și de atracția desfătărilor aflate acum la îndemâna oricui. Washington văzuse suficient din New York în timpul vizitelor anterioare ca să-i displacă și să-și piardă încrederea în orașul considerat de mulți la acea vreme a fi cel mai desfrânat loc din America.

Mai populat decât Boston, dar mai mic decât Philadelphia, New Yorkul avea în timp de pace circa 20 000 de locuitori îngrămădiți pe o suprafață de 2,5 kimometri pătrați[25], mai puțin de o zecime din Insula Manhattan – Insula York, după cum era cunoscută în acele vremuri –, care de la Battery până la extremitatea sa nordică, râul Harlem, se întindea pe mai bine de șaptesprezece kilometri. Această suprafață considerabilă aflată la nord de oraș, numită Outward, era un amestec de păduri, cursuri mici de apă, mlaștini sau suprafețe stâncoase printre care erau aruncate câteva mici ferme ori reședințe de

țară și se întindea până la King's Bridge, un pod îngust de lemn care traversa Harlemul, făcând astfel legătura între insulă și continent.

În mod normal, era un oraș al schimburilor comerciale înfloritoare, al construcțiilor de nave, al comerțului maritim, un oraș în care puteai vedea și afla multe. „Locuitorii sunt în general plini de viață și veseli", scria un vizitator. Femeile erau „atrăgătoare", observa – după cum o făceau mulți dintre cei care intrau pentru prima dată în contact cu orașul –, deși adăuga: „ochii unui european sunt deranjați de numărul mare de sclavi negri de pe străzi"[26].

Broadway, lungă și dreaptă, era artera principală, fiind mărginită de copaci, case impozante și biserici. Queen Street, situată în apropierea docurilor aglomerate de pe East River, era centrul economic al orașului. Primăria se afla pe Wall Street, sau „în" Wall Street, după cum spuneau oamenii.

Henry Knox, care în drum spre Ticonderoga vizitase pentru prima dată New Yorkul în noiembrie, admirase „străzile principale mult mai largi decât ale noastre" și casele de cărămidă „construite mai bine decât la Boston"[27]. Cu newyorkezii însă, lucrurile stăteau cu totul altfel, după cum îi povestea iubitei sale Lucy:

> Oamenii – ei bine, oamenii sunt extraordinari: extraordinari prin trăsurile lor foarte numeroase, prin mobila foarte frumoasă din casele lor, unici prin mândria și îngâmfarea lor, intolerabili prin lipsa de pioșenie, extraordinari prin lipsa de principii care prevalează oriunde, respingători prin loialismul lor.[28]

Dar orașul suferise transformări importante, devenind o veritabilă tabără militară, și mii de oameni – poate chiar o treime din populație – fugiseră de teamă că orașul avea să devină scena unor evenimente cumplite. Se putea „crede că orașul a fost evacuat aproape în totalitate", scria un locuitor deznădăjduit. Afacerile trenau.

Un număr mare de trupe erau încartiruite în clădirile libere și în multe dintre cele mai frumoase case. („Ah, casele New Yorkului, de-ați putea vedea interiorul lor!" se plângea un alt localnic.) Clădirea King's College, aflată la vest de Commons, una dintre cele mai im-

pozante și mai frumoase din oraș, fusese transformată în spital de campanie, dar numai după punerea la adăpost a cărților pentru a nu fi folosite pe post de combustibil.

Pentru trupele din Noua Anglie, a avea un acoperiș deasupra capului, de orice fel ar fi fost, părea a fi un adevărat lux, iar New Yorkul, oricât de schimbat ar fi fost, trebuie să le fi părut un loc al minunilor. Joseph Hodgkins a spus că „acest oraș York depășește toate locurile pe care mi-a fost dat să le văd", deși găsea că traiul era „excesiv de scump"[29].

„Cu toții au simplitatea plugarului"[30], scria un newyorkez despre soldații yankei. Și după relatările unui ziar local, *New York Packet*, erau neașteptat de bine-crescuți, „politețea lor față de localnici fiind lăudabilă". Participau la rugăciuni „seara și dimineața în mod regulat", ofițerii dând exemplu, afirma ziarul. „De ziua Domnului, participă de două ori la serviciile religioase publice, iar comportamentul lor în casa lui Dumnezeu este pe măsura locului."[31]

Dar Philip Vickers Fithian, un capelan tânăr și sincer, absolvent al College of New Jersey de la Princeton, care se alăturase trupelor din New Jersey, găsea că pioșenia se situa alarmant de mult sub nivelul așteptărilor sale și se temea de consecințele pe care le-ar fi putut avea asupra cauzei americane faptul că mulți soldați, indiferent de grad, obișnuiau să ia numele Domnului în deșert. „Dar vai, blestemele abundă, toate clasele înjură"[32], observa el cu tristețe.

Locotenentul Isaac Bangs din Massachusetts, cel care în jurnalul său avea să furnizeze una dintre cele mai complete relatări ale evenimentelor din acea primăvară și vară, a scris despre plimbările sale prin oraș și despre atracțiile de aici, atracții precum sistemul de alimentare cu apă sau imensa statuie ecvestră a regelui George al III-lea care domina Bowling Green, chiar în fața Cartierului General al lui Washington. „Statuia imita pe unul dintre împărații romani"[33], scria Bangs. Aceasta înfățișa un rege cam cu o treime mai mare decât un om obișnuit, iar calul și călărețul erau „frumos construiți din plumb decorat cu aur" și „ridicați pe un piedestal de marmură albă" de cinci metri înălțime.

Locotenentul a încercat să frecventeze cât mai multe dintre cele peste douăzeci de biserici de diferite confesiuni[34] (lucru nemaivăzut în Massachusetts) – o biserică „englezească“ (cel mai probabil Trinity Church de pe Broadway, o biserică anglicană), o reuniune congregaționistă[35], o biserică olandeză (probabil Old Dutch Church de pe Garden Street) unde se vorbea exclusiv în olandeză și singura sinagogă din oraș, Shearith Israel, de pe Mill Street. Cel mai mult i-a plăcut biserica olandeză, preferând pietatea manifestă a preotului „pompei“ bisericii anglicane, în ciuda faptului că nu înțelegea nici un cuvânt în limba olandeză[36]. Într-una dintre duminicile următoare, a participat împreună cu un prieten la o reuniune a quakerilor, dar, după două ore de tăcere mormântală, s-au dres fără remușcări într-o speluncă din apropiere[37].

În stilul său foarte conștiincios, Bangs a trecut la investigarea părții mai întunecate a vieții orașului care îl îngrijora atât de mult pe comandantul său și a început cu Holy Ground[38], o mahala respingătoare, districtul bordelelor de la vest de Commons aflat în mare parte pe o proprietate a Trinity Church, de aici provenindu-i și numele. După unele estimări, până la cinci sute de prostituate își practicau meseria acolo[39]. În special Robinson Street era notorie pentru speluncile și casele de toleranță. Dacă existau probleme în New York după lăsarea întunericului, aproape întotdeauna era vorba de Holy Ground.

Bangs, absolvent de Harvard cu studii de medicină, a inițiat propriul tur de inspecție a orașului, fiind preocupat pentru sănătatea oamenilor săi – deși un alt motiv îl reprezenta curiozitatea, după cum avea să recunoască – și a fost îngrozit de ceea ce a descoperit.

„Când am vorbit cu ele [cu prostituatele – n.a.] am crezut că nimic nu le poate depăși în nerușinare și lipsă de pudoare, dar, cu cât le cunoșteam mai bine, cu atât reușeau să exceleze în brutalitate.“[40] Cum își putea dori un bărbat o „legătură intimă“ cu asemenea „creaturi“ îi depășea capacitatea de înțelegere. Dar așa stăteau lucrurile în rândul ofițerilor și al soldaților deopotrivă „până când boala fatală [sifilisul – n.a.] punea stăpânire pe ei“.

Pe 22 aprilie, la mai puțin de o săptămână de la intrarea Armatei Continentale în oraș, iadul s-a dezlănțuit în Holy Ground. Corpurile mutilate a doi soldați au fost descoperite ascunse într-un bordel. Una dintre victime fusese „castrată în mod barbar“[41], nota Bangs. Reacționând violent, bande de soldați au scăpat de sub control și au distrus clădirile unde avuseseră loc crimele. Câteva zile mai târziu, rămășițele „unei târfe bătrâne“ au fost descoperite aruncate într-o latrină, „moartă de atâta vreme, încât era putrezită“[42], după cum scria tot Bangs.

Washington a condamnat toate aceste „comportamente turbulente“[43]. Dacă se vor repeta, vinovații aveau să fie pedepsiți foarte sever, iar dacă aveau să se opună arestării, urmau să fie „tratați ca un inamic obișnuit“, adică urmau să fie împușcați pe loc.

A ordonat o interdicție de ieșire din casă după o anumită oră și a avertizat că orice soldat găsit că „ascunde băutură“ avea să fie pedepsit[44]. Cu toate acestea, afacerile rămâneau afaceri și orice interferență era exclusă. „În acest loc este atât de ușor să te dedai plăcerilor vulgare, scria avocatul lui Washington, William Tudor din Boston, logodnicei sale, încât armata va fi coruptă aici într-o lună mai mult decât într-un an la Cambridge.“

Prostituatele, femeile de stradă, „aceste cățele, babornițe, gloabe, târfe“, după cum scria un alt ofițer, colonelul Loammi Baldwin, își practicau în continuare „meseria care între timp a devenit foarte profitabilă“. Baldwin, cultivator de meri în Massachusetts, era unul dintre ofițerii trimiși pe Pământul Sfânt să conducă patrulele militare care se ocupau de soldații beți sau indisciplinați – o „muncă a dracului“, așa cum spunea el. Deoarece majoritatea soldaților nu aveau uniforme, era aproape imposibil să dinstingi printre bețivi și scandalagii cine era soldat și cine nu, și asta pe stăzile întunecoase luminate numai de câteva lămpi cu ulei care abia pâlpâiau. Baldwin și patrula sa au despărțit „grămezi de femei și bărbați“ care se băteau, înjurau, „țipau «crimă!»“ și, ducându-i „rapid la închisoarea Provost câte șase odată“. Unii erau pedepsiți, alții „scăpau neatinși – munca dracului“[45].

Între timp, armata „se îmbolnăvea“[46]. Din cauza variolei au murit câțiva soldați. Prin oraș circulau zvonuri înspăimântătoare, inclusiv

unul conform căruia britanicii s-ar fi întors la Boston și ar fi cucerit Colinele Dorchester. Cum din Canada soseau numai vești rele, Washington a fost însărcinat de Congres să trimită întăriri. Când aproape 3 000 de oameni s-au îmbarcat și au pornit în amonte pe Hudson sub comanda generalului Sullivan, Washington a informat Congresul că era absolut necesar să aibă la dispoziție încă 10 000 de soldați.

Exercițiile militare au continuat pe străzi și pe Commons, ca și construirea fortificațiilor, presiunea fiind din ce în ce mai mare.

Generalul Lee, considerat un expert în materie de organizare a defensivei, ajunsese la concluzia că, fără controlul pe mare, New Yorkul nu putea fi apărat. Îm pofida acestei constatări, după cum tot el spunea, orașul putea fi un câmp de bătălie „avantajos“[47]. Dacă britanicii erau hotărâți să cucerească orașul, puteau fi făcuți să plătească un preț imens.

În planul lui Lee, apărarea părții din Long Island care se afla chiar peste East River juca un rol crucial, în special a falezei impozante a râului de lângă micul cătun numit Brooklyn, care pe atunci era scris și sub alte forme: Breucklyn, Brucklyn, Broucklyn, Brookland sau Brookline, respectiv un grup de șapte-opt case și o veche biserică olandeză care se afla chiar în mijloc pe Jamaica Road, principalul drum care pornea spre interiorul continentului de la punctul de traversare Brooklyn.

De pe cealaltă parte a râului, satul era imposibil de văzut, aflându-se la peste un kilometru în spatele unui mal înalt, parțial împădurit, cunoscut drept Înălțimile Columbia sau Înălțimile Brooklyn. Tot ceea ce putea vedea cineva care privea peste apă dinspre New York, așa cum o făcea de multe ori Washington, era peretele abrupt al malului care se ridica deasupra râului și pe care erau vizibile primele lucrări la Fortul Stirling, iar spre dreapta, tot pe buza falezei, reședința de la țară a lui Philip Livingston, un prosper importator din New York și delegat în Congresul Continental.

Odată terminat, imensul bastion pătrat al Fortului Stirling, pe care aveau să fie instalate opt tunuri, urma să domine East River și

New Yorkul la fel cum Colinele Dorchester dominau Bostonul și portul acestuia. De pe Înălțimile Brooklyn puteai vedea întregul New York, portul, râurile și, mai în spate, lanțurile nesfârșite de dealuri joase din New Jersey. Era una dintre cele mai impresionante panorame ce puteau fi văzute pe coasta Atlanticului.

East River nu era un râu, ci mai degrabă un estuar cu apă sărată de un kilometru și jumătate, cunoscut pentru dificultatea cu care se naviga în apele sale din cauza curenților puternici și a mareelor de până la doi metri. Vântul și mareea făceau viața dificilă feriboturilor din și spre Brooklyn.[48] Chiar și cu trei oameni la vâsle, traversarea râului putea dura mai mult de o oră.

Deoarece Hudsonul, sau North River, era și mai lat, având aproape patru kilometri, era imposibil, după cum recunoștea și Lee, să fie împiedicat accesul vaselor inamice. Dar din cauza bateriilor instalate pe malul newyorkez la Hudsonului, britanicii s-ar fi gândit de două ori înainte să-și riște valoroasele corăbii.

Washington era de acord în mare cu acest plan, inclusiv cu faptul că apărarea eficientă a New Yorkului depindea de păstrarea Long Island. Dacă New Yorkul era cheia continentului, atunci cheia New Yorkului era Long Island, iar cheia pentru apărarea acesteia din urmă era reprezentată de Înălțimile Brooklyn. „Pentru că, în eventualitatea în care inamicul ar prelua controlul New Yorkului când Long Island este în mâinile noastre, îi scrisese Lee lui Washington, va descoperi că îi va fi aproape imposibil să reziste.“[49]

Nici unul din ei nu pare să se fi gândit că New Yorkul sau Long Island, sau amândouă, puteau fi transformate în capcane, sau cel puțin nu s-au păstrat documente în acest sens.

Dată fiind importanța pe care o avea Long Island, Washington l-a numit pe generalul Greene comandant al defensivei în această zonă și, încă din prima săptămână a lunii mai, Greene și oamenii săi, împreună cu o companie de pușcași din Pennsylvania, și-au stabilit tabăra la Brooklyn. În scurt timp, pe Long Island au fost deplasate câteva mii de soldați – ceea ce poate părea foarte mult, dar aceștia reprezentau mai puțin de o treime din trupele aflate în și în jurul New

Yorkului –, și eforturile lor începeau să dea rezultate. După cum avea să se spună, experiența de la Boston îi făcuse „veterani măcar în folosirea lopeții“[50].

În afară de Fort Stirling, trei alte forturi se construiau de cealaltă parte, cea estică, a cătunului Brooklyn, scopul lor fiind acela de a proteja Fort Stirling și Înălțimile Brooklyn. Dacă britanicii aveau să debarce pe plajele întinse dinspre vest, în vecinătatea satului Gravesend – lucru considerat foarte probabil de cei mai mulți –, și aveau să atace dinspre câmpiile deschise aflate în sud, această linie defensivă avea să le blocheze ofensiva spre râu.

Spre stânga se afla Fort Putnam, numit așa după Rufus Putnam, cel care stabilise locația majorității fortificațiilor. În mijloc se afla Fort Greene, în formă de stea, înzestrat cu șase tunuri care dominau Jamaica Road. Pe flancul drept se găsea Fort Box, numit după unul dintre ofițerii lui Greene, maiorul Daniel Box.

Toate aceste bastioane urmau să fie înconjurate cu un șanț larg și să fie interconectate cu o linie de fortificații lungă de aproximativ doi kilometri. Cu ajutorul a sute de tăietori, au fost doborâți copaci pentru a mări raza de acțiune a tunurilor și pe aproape toată linia defensivă au fost înfipți în pământ țăruși. Și mai departe spre dreapta, într-un punct izolat din Upper Bay, numit Red Hook, o a cincea fortificație, era construit Fort Defiance. De la Fort Putnam pe flancul stâng până la Fort Defiance în dreapta era o distanță de circa patru kilometri și jumătate.

Pe măsură ce zilele deveneau tot mai lungi și mai calde, munca grea continua cu o hotărâre de neclintit. Orice soldat care abandona lucrul fără aprobare avea să fie „neîntrerupt de serviciu“[51] vreme de o săptămână. Un ofițer din Rhode Island, colonelul Ezekiel Cornell, care îi supraveghea pe lucrători, a devenit cunoscut ca Moș Mormăială[52].

Greene însuși era neobosit în eforturile sale. Nimic nu îi scăpa. Mergea pretutindeni călare, supraveghind lucrările, cercetând particularitățile terenului, familiarizându-se cu întreaga zonă de la Brooklyn la Gravesend și în special cu culmea împădurită aflată la puțin mai

mult de doi kilometri spre sud – Dealurile Gowan, ce se ridicau ca o barieră defensivă naturală între forturi și câmpiile întinse dinspre sud.

Ridicarea unor fortificații din pământ și construirea unor amplasamente de tun erau în curs pe Governor's Island, între Înălțimi și Red Hook, chiar în mijlocul intrării pe East River. „Am realizat o mulțime de lucruri, putea spune pe bună dreptate Washington în primele zile ale lui mai. Pe Governor's Island a fost ridicată o fortificație mare și puternică. [...] Ceva mai jos (în punctul numit Red Hook) există o mică, dar extrem de puternică baterie instalată pe o platformă de tragere. În același timp, alte câteva lucrări sunt în curs și multe altele sunt aproape gata în diferite locuri."[53]

Au fost ridicate baricade chiar și în interiorul orașului. Așa cum menționa un raport secret britanic care s-a păstrat, „de-a latul fiecărei străzi ce dă spre North sau East River au fost puse trunchiuri de copaci între care a fost aruncat pământ pentru a opri cât mai multe din trupele ce ar putea încerca să debarce"[54].

Existau tunuri pe ambele maluri ale Hudsonului, artilerie grea la vechiul Fort George, lângă Battery, și alte piese de artilerie în docul Whitehall de pe East River.

Henry Knox raporta cu mândrie că în și în jurul orașului fuseseră instalate o sută douăzeci de tunuri și, de această dată, aveau la dispoziție cantități substanțiale de muniție. Una dintre problemele evidente era lipsa acută de artileriști. Știind cât de mulți soldați nu aveau o muschetă sau o altă armă, Knox l-a convins pe Washington să aloce cinci sau șase sute dintre ei artileriei. Nu conta că nu aveau experiență, orice om care încă respira era mai bun decât nimic.

Activitatea zilnică a artileriștilor era la fel de obositoare ca și cea a celor care săpau tranșee sau ridicau fortificații, dar era potențial mult mai periculoasă, după cum lasă să se înțeleagă jurnalul lui Solomon Nash, un soldat din Massachusetts.

> *Luni, 13 mai* [...] au adus un tun de treizeci și două de livre din fort și l-am instalat la est de marea baterie. [...] Am participat la depozitarea unor cantități mari de muniție.

Joi, 16 mai [...] Unii dintre noi au participat la trageri cu încărcătură dublă pentru a testa tunurile și toate s-au dovedit în regulă, cu excepția a două. Vârful țevii unuia a plesnit, al doilea, o piesă din marea baterie, a sărit în aer. O bucată a zburat aproape două sute de metri și a căzut pe o casă prin acoperiș și prin toate etajele până la parter, distrugând multe în calea sa, fără a răni însă pe nimeni.

Miercuri, 22 mai [...] Am făcut cartușe [...]

Vineri, 31 mai [...] Cea mai mare parte a regimentului nostru a fost folosită pentru fabricarea de cartușe. Așa se termină luna asta.[55]

La începutul lui iunie, Knox și Greene au plecat împreună călare spre zona sălbatică din extremitatea nordică a York Island pentru a inspecta o culme stâncoasă ce se ridica la peste șaptezeci de metri deasupra Hudsonului, fiind astfel cel mai înalt punct de pe insulă și locația potențială a unei alte fortificații importante. Foarte curând, a început munca la ceea ce avea să fie numit Fort Washington, un bastion menit să împiedice marina britanică să urce pe râu. A fost plănuită ridicarea unui alt fort, Fort Constitution, pe celălalt mal al Hudsonului.

Prietenia dintre Knox și Greene, începută în librăria lui Knox din Boston, a devenit din ce în ce mai puternică pe măsură ce ambii ofițeri au ocupat poziții tot mai importante în conducerea de ansamblu a operațiunilor și au descoperit că în majoritatea chestiunilor erau de acord. Admirația și loialitatea pentru Washington îi uneau, și amândoi începuseră să-i dea o mână de ajutor comandantului lor în gestionarea relației cu Congresul.

Într-o scrisoare ce punea accentul pe nevoia de noi trupe, Greene îi transmitea lui John Adams, șeful Consiliului de Război, că, dacă Congresul avea să ofere sprijin soldaților mutilați sau familiilor celor morți, numărul de voluntari va crește, și acest lucru „i-ar inspira pe cei deja înrolați cu la fel de mult curaj ca orice altă măsură la care ne putem gândi“[56]. De asemenea, i-a scris despre moralul scăzut al ofițerilor al căror salariu era insuficient chiar și pentru acoperirea cheltuielilor obișnuite. Niște buni ofițeri reprezintă „chiar sufletul unei armate“[57]. Congresul nu trebuia să exagereze în optimismul său. „Soarta războiului este incertă“, a avertizat Greene.

> Să presupunem că această armată ar fi înfrântă, doi dintre principalii trei generali – uciși, proviziile și depozitele noastre – pierdute în întregime: nu vreau să mă gândesc la consecințele pe care o asemenea lovitură le-ar avea asupra vieții politice americane.[58]

La cererea lui Adams, Knox i-a recomandat o listă de volume dedicate chestiunilor militare și, într-o scrisoare adresată lui Adams pe 16 mai, și-a exprimat în termenii cei mai clari convingerea că sosise momentul declarării independenței americane. Ca și Washington sau Greene – și asemenea lui Adams –, Knox își dorea cu ardoare separarea de Marea Britanie și, cu cât mai curând, cu atât mai bine.

> Este în joc fericirea sau mizeria unei mari părți a rasei umane – și de vom face alegerea greșită, noi și cei de după noi vom fi demni de milă. Alegerea greșită! Nu poate exista decât o opțiune pe măsura caracterului unui popor înzestrat cu atât de puțină rațiune. Și aceasta este ruptura – ruptura de un popor care, din cauza dispariției virtuții în sânul său, a trebuit să devină inamicul nostru –, un eveniment pentru care mă rog cu pioșenie să aibă loc curând; fie să se întâmple cât mai curând posibil.[59]

La fel ca Martha Washington, care se alăturase comandantului suprem la New York, Lucy Knox și Caty Greene au venit din Noua Anglie pentru a fi alături de soții lor, fiecare din cele două tinere femei aducând cu ele un bebeluș născut în ultimul an – micuții Lucy Knox și George Washington Greene. O invitație nedatată trimisă în acea primăvară de la Cartierul General al lui Greene din Long Island spune: „Generalul Greene și soția sa prezintă complimentele lor colonelului Knox și soției sale și s-ar bucura de compania lor mâine la masă la ora 14“[60].

II

În toate acele zile de muncă la fortificații, în orele nesfârșite consumate de rutina militară, în ciuda nesfârșitelor probleme legate de

aprovizionare sau de hârțogăraie, a nenumăratelor griji zilnice ale celor care încercau să-și continue măcar într-o mică măsură viața civilă normală, gândul că britanicii puteau apărea la orizont în orice moment era omniprezent. Se părea că fiecare soldat, fiecare civil avea un ochi ațintit asupra portului pentru a desluși primele semne ale catargelor britanice. Fiecare zi de veghe începea cu gândul că putea fi ziua *aceea*.

Washington a ordonat crearea unui sistem de semnalizare între Long Island, Staten Island și New York. Pe 18 mai, zvonul că britanicii fuseseră văzuți lângă Sandy Hook, în Lower Bay, s-a răspândit în tot orașul și, chiar dacă nu a fost confirmat, povestea a circulat mai multe zile.

Numărul gărzilor la amplasamentele tunurilor a fost dublat. Nu trebuiau „să permită nici unei persoane [...] să se apropie de baterii pe timpul nopții, spunea ordinul lui Washington. De asemenea, nici unei persoane, cu excepția generalilor și ofițerilor armatei și a ofițerilor și soldaților de artilerie care au cu adevărat treabă acolo, nu i se va permite acest lucru pe timpul zilei."[61]

Au urmat și alte ordine. Soldații urmau „să se culce cu armele alături și să fie gata să se prezinte imediat la datorie". Pentru a exersa utilizarea armelor, fiecare trebuia să tragă cel puțin două focuri zilnic și să repete deplasarea rapidă din tabără până la tranșee sau fortificații pentru a se familiariza cu terenul pe care aveau să se deplaseze în momentul atacului inamic.[62]

În conformitate cu propriile estimări, Washington avea la dispoziție 8 880 de oameni, din care 6 923 erau apți de luptă. În același timp, generalul primise informații credibile că nu mai puțin de 17 000 de mercenari germani erau pe drum pentru a se alătura trupelor britanice și că întreaga forță inamică putea ajunge la 30 000 de oameni.

Când Washington a fost convocat la Philadelphia pentru consultări cu Congresul, au fost făcute aranjamente pentru ca la anumite intervale de-a lungul drumului să existe cai odihniți pregătiți să-l ducă înapoi la New York „în cea mai mare grabă"[63] dacă ar fi fost nevoie. Era prima dată când Washington își părăsea armata de la pre-

luarea comandei. Imediat după ce a plecat, pe 21 mai, lăsându-l pe generalul Putnam la comandă, s-a zvonit că ar fi plecat la Philadelphia pentru a demisiona. Când s-a întors, pe 6 iunie, după o absență de două săptămâni, s-a bucurat de o primire entuziastă care a inclus tobe și parada a cinci regimente.

„Am mărșăluit pe Broadway, pe lângă statuia regelui“[64], scria locotenentul Bangs, jubilând, asemenea întregii armate, pentru că își avea din nou alături comandantul.

Au sosit noi vești neliniștitoare din Canada, inclusiv știrea că generalul John Thomas, cel care fusese trimis spre nord în speranța că putea îndrepta lucrurile, murise de variolă.

Pentru Washington, singurul lucru pozitiv era faptul că în timpul șederii la Philadelphia reușise să-l convingă pe Joseph Reed să li se realăture și să accepte postul de aghiotant general al armatei – conducătorul ei administrativ – cu gradul de colonel, în locul generalului Horatio Gates, care fusese trimis de Congres să vadă ce putea face în Canada.

Reed a revenit plin de îndoieli. Se îndoia de capacitatea sa de a se ridica la înălțimea unei asemenea însărcinări – „Este atât de mult în afara preocupărilor mele“[65], i-a spus soției sale – și în câteva zile era din nou gata să plece. Dar încrederea lui Washington în înzestratul Reed, nevoia de a avea un confident erau mai mari ca niciodată. Pentru Washington, întoarcerea sa era un dar ceresc.

Brusc, cu impactul unei explozii, au început să circule prin oraș știri despre un complot loialist menit să-l asasineze pe comandantul suprem.[66] Au fost arestați șase oameni, inclusiv primarul New Yorkului, David Matthews, și doi soldați din garda personală a lui Washington. Se părea că intenția complotului era de a-l ucide pe Washington și pe ofițerii săi în momentul sosirii flotei britanice.

Numeroși patrioți au ieșit pe străzi ca să vâneze loialiști. Cei prinși au fost bătuți, aruncați în smoală și pene, arși cu lumânarea sau forțați „să călărească stinghia“ (erau obligați să încalece o stinghie ascuțită

sprijinită pe umerii a doi oameni, în vreme ce alți doi îi țineau de picioare pentru a-l echilibra, și astfel victima era plimbată pe străzi).

„Dragă frate, scria aprobator un anume Peter Elting din New York pe 13 iunie, am avut niște vânători de loialiști pe cinste în orașul ăsta în ultima săptămână, și în special ieri. Câțiva dintre ei au fost tratați foarte dur, fiind cărați pe străzi călare pe stinghie și tăvăliți foarte bine prin praf după ce le fuseseră rupte hainele.“[67]

Un pastor localnic originar din Moravia, Edwald Shewkirk, scriind în jurnalul său despre aceste „foarte triste și șocante scene“, nota: „Unii dintre generali, și în special Putnam, și forțele lor au avut mult de furcă în a calma revoltele și a forța mulțimea să se împrăștie“[68].

Washington și-a mutat Cartierul General în clădirea primăriei. Knox și soția sa s-au mutat pe Broadway, la nr. 1, în vreme ce Martha Washington a rămas în casa Mortier, în afara orașului – toate acestea, se pare, pentru a-i asigura securitatea lui Washington.

Ceea ce s-a aflat despre complot în cursul procesului de la Curtea Marțială al celor doi soldați din garda personală a lui Washington era mai puțin senzațional decât relatările inițiale, dar și așa foarte grav, chiar dacă dovezile nu erau prea solide. După spusele acuzaților, planul cerea recrutarea altor soldați care să ajute la sabotarea amplasamentelor artileriei „în momentul sosirii flotei“, în schimbul grațierii și a unor câștiguri financiare („stimulente în pământuri și case“). În afara primarului, printre cei arestați și încarcerați se numărau doi doctori, un cizmar, un croitor, un lumânărar și un fost învățător. Dar numai unul dintre soldați, un imigrant englez pe nume Thomas Hickey, care se apărase spunând că se implicase „numai pentru a-i înșela pe loialiști și pentru a-i ușura de niște bani“, a fost condamnat.

Hickey a fost spânzurat în fața uneri mulțimi imense pe 28 iunie, verdictul fiind susținut de cea mai mare parte a armatei. („Mi-aș fi dorit ca alți douăzeci să fi împărtășit aceeași soartă“[69], scria Joseph Hodgkins.)

Washington a aflat în aceeași seară pentru prima dată că britanicii se îmbarcaseră pe 9 iunie la Halifax în direcția New York, generalul Howe plecând ceva mai devreme la bordul fregatei *Greyhound*. In-

formația sosise prin curier rapid de la căpitanul unei goelete americane ce fusese capturată de *Greyhound* în largul Capului Anne și apoi fusese recucerită de un vas american înarmat.

A doua zi dimineața, sâmbătă, 29 iunie, ofițeri cu lunete plasați pe acoperișul Cartierului General al lui Washington și în alte puncte înalte ale orașului au văzut semnale înălțându-se de pe dealurile de pe Staten Island. Apăruseră primele vase ale flotei britanice.

În următoarele ore, patruzeci și cinci de vase au aruncat ancora în interiorul Sandy Hook, în Lower Bay, la șaisprezece kilometri spre sud de Narrows.[70] Pentru un pușcaș din Pennsylvania aflat mai aproape de ele, catargele lor arătau ca o pădure de pini golași. „Mărturisesc că am crezut că întreaga Londră plutea."[71]

Henry și Lucy Knox luau micul dejun, pe Broadway la nr. 1 când au văzut flota. Devenise o obișnuință să savureze prima masă a zilei în fața unei imense ferestre de la etajul al doilea care le oferea o vedere panoramică asupra portului. Brusc însă, dimineața lor a fost stricată, Lucy Knox intrând într-o stare de panică îngrozitoare.

„Cu greu ți-ai putea închipui îngrijorarea și neliniștea ei din acele momente, avea să-i scrie Knox fratelui său. Orașul în fierbere, salve de tun trase pentru a suna alarma, trupele repezindu-se la posturi și toată lumea agitându-se. Iar eu nu puteam să o ajut, căci vocea patriei e mai puternică."[72]

În ultimele săptămâni, Knox își îndemnase soția să părăsească orașul pentru siguranța ei și a fiicei sale abia născute. „Dumnezeul meu, aș vrea să nu mai simt așa ceva vreodată! Sentimentele au fost copleșitoare, dar am reușit să nu le ascund dojenind-o foarte aspru pentru că nu plecase mai devreme."[73]

Numărul vaselor inamice ancorate în sudul golfului depășise o sută până la apusul soarelui.

Curierii au plecat în galop spre Connecticut și New Jersey pentru a răspândi știrile și a „grăbi milițiile". Martha Washington și-a luat la revedere de la soțul său și a plecat cu trăsura în cea mai mare

viteză, la fel cum au făcut și Lucy Knox, Caty Greene și copiii lor, împreună cu sute de alți locuitori ai orașului.

„Ființa măreață care veghează inimile copiilor bărbaților știe că pentru mine ești cea mai mare binecuvântare, și din acest motiv îmi doresc să fii cât mai departe de oribilele scene ale războiului", i-a scris Knox lui Lucy după ce aceasta a ajuns în Connecticut și, în cazul în care unul dintre ei ar fi uitat care era miza, i-a reamintit-o: „Luptăm pentru patria noastră și poate pentru posteritate. De succesul acestei campanii ar putea depinde fericirea sau mizeria a milioane de oameni"[74].

Detalii despre alcătuirea armadei inamice s-au aflat în scurt timp. Printre nave se numărau *Centurion* și *Chatham* cu cincizeci de tunuri fiecare, *Phoenix* cu patruzeci de tunuri, *Greyhound* având-ul la bord nu numai pe generalul Howe, ci și treizeci de piese de artilerie și *Asia* cu cele șaizeci și patru de tunuri ale sale. Puterea de foc combinată a acestor cinci corăbii depășea toate tunurile instalate de americani pe țărm. Nathanael Greene îi raporta lui Washington că, împreună, cele 120 de vase ale flotei aveau „10 000 de oameni îmbarcați la Halifax, plus o parte a unei brigăzi scoțiene care li s-a alăturat pe drum"[75]. Și, după cum nota locotenentul Samuel Webb din comandamentul lui Washington, alți 15 000–20 000 de militari erau așteptați „din oră-n oră" la bordul altor vase ce urmau să sosească direct din Anglia, sub comanda fratelui generalului Howe, amiralul Richard Lord Howe[76].

Întregul New York „s-a pus în mișcare", scria pastorul Shewkirk. „Pe de-o parte, oricine putea își împacheta lucrurile și pleca; pe de altă parte, soldați din zonele rurale învecinate soseau din toate direcțiile."[77]

Pe Long Island, unul din ofițerii lui Nathanael Greene și-a făcut timp să scrie o scurtă scrisoare fiului său rămas acasă, la Newburyport, în Massachusetts. „Cred că o să fim destul de ocupați"[78], scria colonelul Moses Little, unul dintre veteranii de la Bunker Hill.

La Philadelphia, în aceeași zi – 2 iulie 1776 – în care britanicii au debarcat pe Staten Island, Congresul Continental, printr-o decizie

epocală, a votat „dizolvarea legăturilor“ cu Marea Britanie. Știrea a ajuns la New York patru zile mai târziu, pe 6 iulie, declanșând o adevărată sărbătoare pe străzi. „Toți ofițerii noștri [...] au mers într-o tavernă să-și manifeste bucuria la primirea știrilor despre independență. Am petrecut o după-amiază fericită“[79], își amintea Isaac Bangs.

O scrisoare adresată lui Washington de John Hancock, precum și textul complet al declarației au fost primite două zile mai târziu:

> Pentru ca politica noastră să ia o turnură favorabilă [scria Hancock – n.a.], Congresul a decis că este necesar să dizolve legăturile dintre Marea Britanie și coloniile americane și să le declare state libere și independente, după cum veți înțelege din declarația anexată, pe care am fost însărcinat să v-o transmit și să vă cer să o prezentați armatei în felul pe care îl considerați potrivit.[80]

Mulți, printre ei și Henry Knox, au realizat imediat că, în condițiile în care inamicul își concentra forțele pentru luptă atât de aproape de ei, iar Congresul proclamase în cele din urmă independența, războiul intra într-o nouă fază. Liniile de demarcație erau mai clare, iar miza, mai mare. „Ochii întregii Americi sunt ațintiți asupra noastră, observa Knox. După cum ne vom juca rolul, posteritatea ne va binecuvânta sau ne va blestema.“[81]

Renunțând la supunerea față de rege, delegații de la Philadelphia comiseseră un act de trădare și adoptaseră o poziție fără întoarcere.

„Suntem în mijlocul unei revoluții, scria John Adams. Cea mai neașteptată, remarcabilă și completă din istoria națiunilor.“[82]

Într-un preambul răsunător, redactat de Thomas Jefferson, documentul declara „de la sine înțeles“ că „oamenii sunt creați egali“ și că fuseseră înzestrați cu dreptul „inalienabil“ la „viață, libertate și căutarea fericirii“. Și acestui scop nobil delegații și-au dedicat viața, averea și sacra lor onoare.

Un asemenea curaj și toate aceste idealuri înalte erau, bineînțeles, lipsite de urmări practice, declarația nefiind decât un document lipsit de repercusiuni militare în fața celei mai temute forțe de pe pământ. John Dickinson din Pennsylvania, un eminent membru al Congre-

sului care se pronunțase împotriva declarației, a caracterizat-o drept „o luntre de hârtie“[83]. Și, după cum avertizase Nathanael Greene, nu existau certitudini în legătură cu soarta războiului.

Dar din acel moment cetățenii-soldați din armata lui Washington nu aveau să lupte numai pentru apărarea propriei patrii sau pentru libertățile pe care le aveau de drept în calitate de englezi născuți liberi, așa cum o făcuseră la Lexington și Concord, la Bunker Hill și pe parcursul asediului prelungit din fața Bostonului. Acum era vorba de un război total, proclamat cu mândrie, pentru o Americă independentă, pentru o nouă Americă și, implicit, pentru o nouă eră, a libertății și a egalității.

Din casa din Newport, mentorul lui Nathanael Greene, reverendul Ezra Stiles, scria aproape fără să-i vină să creadă:

> Astfel, Congresul a făcut un nod gordian pe care Parlamentul – va afla fără îndoială – nu-l poate nici tăia, nici deznoda. *Cele treisprezece colonii unite* se transformă acum într-o *republică independentă* printre regatele, statele și imperiile lumii. [...] Și mi-a fost dat să trăiesc să văd cu ochii mei o revoluție atât de uimitoare, de importantă.[84]

Printr-un singur gest, Congresul Continental făcuse glorioasa cauză și mai glorioasă, asta pentru ca întreaga lume să afle, dar și pentru a oferi în acest moment critic fiecărui cetățean-soldat ceva mai semnificativ și mai convingător pentru care să lupte. Washington o considera un „nou imbold“[85] și, din punctul său de vedere, sosise în cel mai potrivit moment.

Marți, 9 iulie, la ora 18, la ordinele sale, câteva brigăzi au fost adunate pe Commons și pe alte terenuri de paradă pentru a le fi citită Declarația de Independență.

> Generalul speră că acest eveniment important va reprezenta un nou imbold pentru ca fiecare ofițer și soldat să acționeze cu loialitate și curaj, știind că pacea și siguranța țării lor depinde (în afară de Dumnezeu) numai de succesul armatei noastre. Toți trebuie să știe că sunt acum în serviciul unui stat suficient de puternic pentru a le recom-

pensa meritele și pentru a le oferi cele mai înalte distincții ale unui stat liber.[86]

Odată făcut anunțul oficial, mulțimea a izbucnit în urale, soldați și orășeni s-au înghesuit pe Broadway spre Bowling Green, unde, cu frânghii și răngi, au dat jos statuia ecvestră, de plumb aurit, a lui George al III-lea. În furia ei dezlănțuită, mulțimea l-a decapitat pe suveran, i-a tăiat nasul, a tăiat laurii ce-i împodobeau capul și au înfipt ceea ce rămăsese din cap într-o lance în fața unei taverne.

Mare parte din plumbul din care era făcută statuia avea să fie, așa cum s-a spus, topit mai târziu pentru gloanțe „care să se-nfrățească cu creierii inamicilor noștri infatuați“[87].

În nici un moment după primăvara lui 1775 nu fusese moralul la un nivel atât de ridicat. Dar exuberanța clipei sau orice iluzie că afirmațiile grandioase sau dărâmarea unor monumente simbolice puteau schimba cursul istoriei au fost spulberate în chip dramatic trei zile mai târziu, pe 12 iulie. Printr-o acțiune-surpriză, britanicii au demonstrat tuturor cât de multe mai aveau de învățat apărătorii New Yorkului și, în special, cât de adevărat era faptul că, fără controlul pe mare, orașul era imposibil de apărat.

Era o zi superbă de vară cu un vânt proaspăt dinspre sud-vest și condiții ideale de navigație. În jurul orei 15, navele britanice, *Phoenix* și *Rose*, însoțite de alte trei vase, au părăsit locul de ancorare de lângă Staten Island și au pornit-o spre nordul golfului cu toate pânzele sus, înaintând rapid datorită vântului favorabil și unui flux perfect.

Tunurile au tras salve de alarmă la New York. Soldații alergau în toate direcțiile pe străzile pline de oameni panicați. Tunurile de la Red Hook și de pe Governor's Island au deschis focul și, în momentul în care vasele se aflau în largul sudului Manhattanului și se îndreptau spre gurile fluviului Hudson, tunurile de la vechiul Fort George și alte baterii de pe țărm au început să tragă. Salvele trase din Fort George erau dirijate de un căpitan de artilerie de nouăsprezece ani din New York, Alexander Hamilton, care abandonase King's

College pentru a servi cauza. Vasele au răspuns cu aceeași monedă. Ghiulelele aterizau pe case sau cădeau pe străzile încă pline de lume. Washington avea să scrie despre tulburarea ieșită din comun pe care a simțit-o auzind țipetele și strigătele femeilor și ale copiilor care fugeau în toate direcțiile și privindu-și oamenii care rămăseseră pe țărm uitându-se neputincioși atât de uimiți – sau îngroziți – de barajul feroce de artilerie lansat de inamic.

Soldatul Joseph Martin, recrutul de cincisprezece ani din Connecticut, avea să-și amintească că avusese o „panoramă completă a întregului incident". Era prima sa experiență cu „tunetele îndepărtate" ale artileriei și crezuse că „zgomotul era aproape melodic, sau cel puțin măreț"[88].

Fiecare baterie de pe Hudson a continuat să tragă până când fumul provocat de salve s-a așezat greoi deasupra orașului, iar aerul duhnea a praf de pușcă.

Vasele britanice au urcat rapid în amonte pe fluviu, menținându-se aproape de coastele New Jerseyului până când nu au mai putut fi văzute. La ora 17.30, au ieșit din raza de acțiune a tunurilor de la Fort Washington și până seara au ancorat în siguranță la cincizeci de kilometri în amonte de oraș, în locul unde fluviul este cel mai lat, la Tappan Zee – Tarrytown, misiunea lor fiind aceea de a bloca aprovizionarea orașului controlat de rebeli și de a-i încuraja pe loialiști.

Servanții tunurilor americane trăseseră aproape două sute de focuri – peste o sută cincizeci numai de la bateriile din New York – fără nici un efect vizibil. (Conform jurnalului de bord al vasului *Rose,* americanii „au distrus macaraua de la prova, pânza față de la tribord, palancul de arboradă și contrascotele focului, amândouă de la prova, brațul velei principale, o ghiulea de optsprezece livre a retezat vârful catargului de la prova, o alta a trecut prin barca de serviciu, mai multe au găurit velele și câteva au lovit chila"[89]. Tunurile lui Knox se dovediseră mortale pentru propriii oameni, nu pentru inamic. Șase artileriști americani au fost uciși, singurele victime ale zilei, când tunul lor a explodat din cauza lipsei de experiență sau a

încrederii prea mari sau poate, așa cum s-a spus, pentru că mulți dintre ei erau beți.

În ordinele generale care au urmat incidentului, Washington și-a putut ascunde cu greu dezgustul pe care îl simțea față de comportamentul de neiertat al trupelor în fața inamicului și rușinea pe care o simțea pentru ofițerii care, în loc să meargă la posturi, rămăseseră pe loc zgâindu-se ca niște țopârlani. În ochii mândrului Washington, armata se făcuse de râs.

> Un asemenea comportament nesoldățesc, care trebuie să-l întristeze pe orice ofițer bun, a creat inamicului o părere *deplorabilă* despre armată pentru că nimic nu demonstrează mai bine curajul și calitățile unui soldat decât prezentarea calmă la post și așteptarea ordinelor; în timp ce curiozitatea manifestată în asemenea clipe nu-l face decât să pară slab și demn de dispreț.[90]

Knox a scris în particular că, deși pierderea celor șase oameni fusese un eveniment extrem de nefericit, se consola cu speranța că acțiunea din acea zi avea să-i învețe pe restul să fie mai puțin „pripiți“[91] data viitoare.

Dar în ceea ce se întâmplase exista o lecție și mai importantă și mai amenințătoare. Era evident că, dacă două vase de război inamice însoțite de navele lor de aprovizionare reușiseră să urce pe Hudson fără să sufere pagube serioase din cauza bateriilor de pe țărm, atunci același lucru îl puteau face douăzeci de vase de luptă și de transport sau chiar întreaga flotă, iar dacă o armată de 10 000 de oameni sau mai mult debarca în amonte, Washington și armata sa nu mai puteau să părăsească New Yorkul.

Și, pentru a spori și mai mult îngrijorarea lui Washington, evenimentele dramatice ale acelei zile s-au încheiat cu spectacolul HMS *Eagle* cu cele șaizeci și patru de tunuri ale sale înaintând în interiorul golfului cu toată velatura desfășurată și arborând pe catargul de la prova steagul Sfântului George, semnificând că era nava-amiral a amiralului Lord Howe și că, în consecință, flota ce navigase din Anglia și noi trupe nu puteau fi la mare distanță. În lumina tot mai di-

fuză a apusului la New York, tunetul salvelor de salut ale Marinei Regale a răsunat peste ape.

III

Moralul trupelor britanice nu fusese niciodată mai bun. După mizeria iernii petrecute la Boston, după lunile de izolare monotonă la Halifax și alte câteva săptămâni obositoare pe mare, Staten Island părea un paradis pe timpul verii.

„Suntem încartiruiți foarte confortabil în mijlocul unor oameni loiali și liberali care ne aprovizionează din plin cu toate cele necesare vieții, din care multe ne-au lipsit până acum“, scria un ofițer britanic. „Suntem pe cea mai frumoasă dintre insulele pe care natura le-ar putea crea sau arta îmbunătăți“, declara un altul. „Aici, relata un al treilea, trăim într-un lux mai mare decât oricând de la începutul ostilităților [...] carne proaspătă, ouă, unt, lapte și legume“, și toate „la prețuri rezonabile“[92].

Căpitanul Archibald Robertson colinda colinele din apropiere împreună cu șevaletul său, pictând acuarele, așa cum făcuse și la Boston. Diferența era că aici tot ce i se desfășura în fața ochilor era la o scară mult mai mare – amploarea portului mărginit de New York și Long Island în depărtare și mult mai numeroasa flotă britanică aflată acum la ancoră undeva mai aproape.

Tunicile roșii au fost bine aprovizionate și primite pe pământ american – într-adevăr, au fost primite deschis, „cu cea mai mare bucurie“. „Acum avem provizii foarte bune de produse sărate, rezuma situația un alt ofițer, o cantitate suficientă de rom, o cantitate imensă de muniție de toate felurile și, ceea ce e mai bine decât toate, chiar oamenii pe care îi bănuiam a fi ostili ne ies în întâmpinare în număr mare.“[93] Nu trecea nici o zi fără să apară loialiști și dezertori americani speriați, aducând cu ei povești înspăimântătoare. Mulți dintre ei traversaseră noaptea golful, plecând de pe Long Island sau din New York.

Ambrose Serle, un tânăr patriot englez priceput într-ale scrisului care servea ca secretar civil al amiralului Howe, nota în jurnalul său cât de mult îi compătimea pe loialiști. „Imaginea bietelor lor fețe slăbite îți trezește simpatia“, scria acesta despre un grup care scăpase de pe Long Island. Și să le asculți poveștile despre cum fuseseră hăituiți ca vânatul prin păduri și mlaștini doar pentru că nu au vrut să renunțe la loialitatea față de rege și la dragostea de țară.“[94]

Față de dezertori exista mult mai puțină simpatie și la fel de puțină încredere. „Nu avem de gând să ne încredem în prăpădiții ăștia creduli“[95], nota colonelul Charles Stuart, rezumând ceea ce simțeau majoritatea ofițerilor britanici. Generalul James Grant era de părere că nu se puteau încrede în nici un american, fie el și loialist. „Locuitorii acestei insule, trăgea concluzia generalul după propriile observații, urăsc armata rebelă pentru că au fost reprimați de ea. [...] Dar din mărturisirile și din discuțiile cu cei mai loiali supuși de pe Staten Island, m-am convins că nu avem nici un prieten în America.“[96]

Acest punct de vedere nu era însă împărtășit și de mult mai abilul general Howe, care a văzut imediat în loialiști un avantaj care îi fusese refuzat la Boston. „M-am întâlnit cu guvernatorul Tryon la bordul unei corăbii ancorate la Hook și cu mulți alți gentilomi, prieteni credincioși ai guvernului care îl însoțeau, de la care am aflat informații dintre cele mai complete despre situația rebelilor“[97], îi raporta Howe lordului Germain pe 7 iulie, la numai o zi după debarcarea pe Staten Island.

Știrile despre Declarația de Independență nu au făcut decât să scoată în evidență „ticăloșia și nebunia acestor oameni induși în eroare“, observa furios Ambrose Serle. „O proclamație mai nechibzuită, mai falsă, mai mizerabilă nu a mai fost scrisă vreodată de mâna omului.“[98]

Soldații din armata Maiestății Sale vorbeau despre „sezonul de vânătoare“ care stătea să înceapă. Dorința de pradă era mai puternică decât oricând, observau bucuroși ofițerii lor. Toți rebelii erau un vânat ușor. „Trupele au o părere deplorabilă despre ei, scria Serle, și jinduiesc după ocazia de a-și răzbuna compatrioții căzuți la Bunker Hill.“[99]

Lordul Rawdon, un veteran al confruntării de la Bunker Hill și al asediului Bostonului, care savura ura pe care oamenii săi o simțeau pentru yankei, era acum primit cu urale de soldații judecați de Curtea Marțială pentru viol, acest din urmă fapt fiind o probă perfectă, scria chiar el, a dietei ameliorate și al „vigorii" lor.

> Frumoasele nimfe ale acestei insule trec printr-un minunat șir de necazuri deoarece carnea proaspătă pe care oamenii noștri au primit-o aici i-a făcut desfrânați ca niște crai. O fată nu poate intra în tufișuri să culeagă un trandafir fără a risca să fie pângărită, și sunt atât de puțin obișnuite cu aceste metode viguroase, încât nu le suportă cu resemnarea adecvată și, în consecință, zilnic avem la Curtea Marțială procese dintre cele mai amuzante.[100]

Cu toate acestea, procesele erau o dovadă că un asemenea comportament nu era chiar amuzant pentru comandamentul britanic și în realitate cei condamnați riscau o pedeapsă mult mai severă decât ceea ce se practica în mod obișnuit în armata americană.

Scriindu-i anterior contelui de Huntingdon, atrăgătorul lord Rawdon își exprimase speranța „că vom termina cât mai repede cu ticăloșii ăștia [americani – n.a.] pentru că nu poți decât să te murdărești pe mâini amestecându-te cu ei. Nu-mi pot imagina că ar fi capabili să reziste dincolo de campania din anul ăsta dacă ne oferiți mijloacele să purtăm războiul cât mai energic." Acum, cu toate „mijloacele necesare" reunindu-se în număr atât de încurajator pe Staten Island, anticipa cu nerăbdare momentul când „psalmiștii americani", după cum îi plăcea să-i numească, aveau să se întâlnească față în față cu scoțienii înarmați cu devastatoarele lor săbii late.[101]

Prin lunetă puteau fi văzute clar în jur de douăsprezece tabere rebele, iar inamicul părea „foarte numeros". Din ceea ce au putut afla de la loialiști și dezertori, forța rebelilor din New York și de pe Long Island a fost estimată la 30 000–35 000 de oameni, cifra fiind în realitate mult mai mică. Dar foarte puțini britanici se îndoiau că războiul avea să se dovedească fatal pentru armata rebelă sau că avea să fie foarte sângeros.

Pentru mulți ofițeri principala îngrijorare era că americanii ar putea să refuze lupta. După cum scria unul dintre ei sub acoperirea anonimatului într-o scrisoare publicată la Londra în *Morning Chronicle*, „Singura noastră temere este că rebelii vor alege să nu riște o confruntare generală. [...] Dacă sunt hotărâți să rămână doar în defensivă [...] treaba noastră nu se va termina niciodată.“[102]

Chiar și înainte de cursa încununată de succes a celor două vase, *Rose* și *Phoenix*, în amonte pe Hudson, mulți ofițeri britanici presupuseseră că vor ataca New Yorkul dinspre nord, astfel încât armata să înainteze spre oraș din spate, dinspre zona neapărată, în vreme ce Marina Regală avea să declanșeze un bombardament de pe râuri și din port. Dar generalul Howe păstra tăcerea în ceea ce privește planurile sale, cu excepția faptului că așteptarea avea să continue până la sosirea tuturor întăririlor. Generalul se bucura în egală măsură de confortul oferit de Staten Island și de compania grațioasei doamne Loring și, caracteristic lui, nu părea să se grăbească.

În ce măsură fratele său, amiralul, avea să influențeze sau să traseze strategia era o întrebare fără răspuns, dar una importantă de vreme ce atât amiralul, cât și generalul fuseseră numiți în funcția ambiguă – și potențial generatoare de contradicții – de comisari pentru pace.

Despre general se știa că era adeptul unei „acțiuni decisive“, considerând-o cea mai sigură metodă de a pune rapid capăt lucrurilor – punct de vedere susținut cu hotărâre și de George Lord Germain, cel de la care primea ordinele – și, spre deosebire de unii dintre ofițerii săi, nu se îndoia că americanii aveau să lupte. Într-o scrisoare redactată înainte să se îmbarce la Halifax pentru New York afirmase că americanii doreau lupta, că erau „animați de un sentiment al superiorității după evacuarea Bostonului, că puteau fi implicați mai ușor într-o confruntare decisivă“ și că nimic altceva „nu trebuia dorit sau căutat“ pentru „a pune capăt acestui război costisitor“ în maniera cea mai eficientă.[103]

Nu se știa dacă amiralul aducea cu el o sabie sau o ramură de măslin. Dar prezența sa la bordul vasului *Eagle* și perspectiva sosirii unor noi vase de război și de transport au avut un impact uriaș.

Amiralul era un renumit marinar-luptător și, întrucât era cel mai în vârstă și cel mai puțin îngăduitor față de sine însuși dintre cei doi frați, era considerat mai înțelept decât generalul. În plus, Black Dick[104], așa cum i se spunea cu afecțiune, avea o mină și mai întunecată, mai posacă decât a acestuia.

Faptul că împărtășeau același punct de vedere în chestiunile militare și politice și se înțelegeau bine părea să elimine posibilitatea tensiunilor și a geloziilor dintre Marina Regală și armată, atât de frecvente în cazul unor asemenea operațiuni combinate. Indiferent asupra cărei strategii se decideau, se presupunea că forțele navale și terestre aveau să coopereze bine.

Sâmbătă, 13 iulie, generalul Howe, însoțit de membrii comandamentului său și de guvernatorul regal Tryon, a luat cina împreună cu amiralul în cabina acestuia de la bordul lui *Eagle*. Discuția „s-a concentrat asupra chestiunilor militare, asupra țării și asupra rebelilor“[105] și s-a prelugit până seara târziu.

A doua zi a adus o altă mișcare-surpriză când lordul Howe a trimis peste golf la New York un ofițer ales de pe *Eagle*, locotenentul Philip Brown, pentru a duce o scrisoare adresată „Domniei Sale[106], George Washington“[107]. Brown a fost întâmpinat de Joseph Reed, care, la ordinele lui Washington, sosise în grabă pe țărm însoțit de Henry Knox și de Samuel Webb.

„Domnule, am o scrisoare pentru domnul Washington“, a început locotenentul Brown.

„Domnule, a răspuns Reed, nu avem pe nimeni în armata noastră care să poată fi apelat astfel.“

Când Brown a întrebat cu ce titlu putea fi apelat domnul Washington, Reed a replicat: „Cunoașteți rangul generalului Washington în armata noastră“.

„Da, domnule, a răspuns Brown. Nu am nici o îndoială că lordul Howe va regreta peste măsură acest incident întrucât scrisoarea are mai degrabă un caracter civil decât militar.“

De asemenea, lordul Howe deplângea „peste măsură că nu sosise mai devreme", a adăugat Brown, sugerând că amiralul regreta că nu sosise la New York înainte de Declarația de Independență.

Brown s-a întors pe *Eagle* pentru a comunica răspunsul americanilor. („Vanitatea și insolența acestor oameni sunt de necrezut"[108], a răbufnit Ambrose Serle în jurnalul său.) Dar amiralul a perseverat. Trei zile mai târziu, Brown a plecat din nou cu un steag alb, de data aceasta cu o scrisoare adresată „Domniei Sale, George Washington etc. etc.", din nou respinsă.

Amiralul a făcut o a treia tentativă în ziua următoare, trimițând de această dată un alt emisar, un căpitan pe nume Nisbet Balfour, pentru a întreba dacă generalul Washington acceptă să-l primească pe aghiotantul generalului Howe, colonelul James Paterson. De data aceasta răspunsul a fost pozitiv.

Astfel, sâmbătă, 20 iulie, exact la orele amiezii, colonelul Paterson a sosit la New York și a fost escortat direct pe Broadway nr. 1, unde l-a întâlnit pe Washington cu toate formalitățile, de față fiind Reed, Knox și alții.

Gărzile stăteau la intrare în poziție de drepți, iar Washington, după cum observa Knox, era „foarte frumos îmbrăcat și făcea o impresie dintre cele mai elegante"[109], în vreme ce Paterson s-a comportat cu ceea ce Reed considera a fi „cea mai mare luare-aminte și deferență"[110].

Fiind așezat la masă față-n față cu Washington, Paterson i-a dat asigurări că lordul Howe nu intenționase să „manifeste lipsă de respect pentru rangul generalului Washington". Atât lordul, cât și generalul Howe priveau „persoana și caracterul" generalului Washington cu „cea mai mare stimă". Dar când a scos din buzunar aceeași scrisoare – adresată tot „Domniei Sale, George Washington etc. etc." – și a așezat-o pe masă între ei, Washington a lăsat-o la locul ei, refuzând cât se poate de clar să o atingă.

Utilizarea formulei „etc. etc." implica tot ce ar fi trebuit să urmeze, a încercat să explice Paterson. „Așa e, dar poate implica orice altceva", a replicat Washington. O scrisoare adresată unei persoane cu responsabilități publice ar trebui să indice acest lucru, a continuat

Washington, altfel s-ar putea crea impresia că este vorba doar de corespondență privată. Nu avea de gând să accepte scrisoarea.

Paterson a vorbit de „bunătatea“ și „bunăvoința“ regelui care îi numise pe lordul și pe generalul Howe comisari cu obiectivul de a „rezolva această dispută nefericită“. După cum avea să noteze Reed în raportul său către Congres – un raport ce a fost preluat foarte rapid și de *Pennsylvania Journal* –, Washington s-a mulțumit să răspundă că nu fusese „învestit cu nici un fel de putere din acest punct de vedere de către cei care îi conferiseră autoritatea“.

Înțelesese, a continuat Washington, că lordul Howe venise de la Londra numai cu autoritatea de a oferi grațieri. Dacă așa stăteau lucrurile, nu venise în locul potrivit.

„Cei care nu au comis nici o greșeală nu-și pot dori să fie iertați, a spus răspicat Washington. Nu facem decât să apărăm ceea ce considerăm a fi drepturile noastre inalienabile.“

După spusele lui Henry Knox, ofițerul englez a rămas „înmărmurit, ca și cum în fața ochilor săi supranaturalul însuși s-ar fi manifestat“[111].

Paterson și-a exprimat regretul că „respectul față de forme“ putea „obstrucționa discuții de cea mai mare urgență și importanță“.

Întrevederea odată terminată, după cum avea să scrie Paterson, generalul „mi-a permis să mă retrag cu desăvârșită solicitudine și amabilitate“.

Fusese o scenă pe care cei prezenți nu aveau să o uite prea curând. Washington își jucase perfect rolul. Nu era suficient să arate cineva ca un comandant: conform regulilor lui Washington, trebuia să știe să se comporte ca atare, cu stăpânire de sine și exactitate. Ulterior, John Adams avea să-l descrie admirativ pe Washington drept unul dintre marii actori ai epocii sale.[112]

Pentru Washington totul fusese o farsă extrem de necesară. Nu avea încredere în propunerile de pace ale britanicilor, oricât de bine ar fi fost respectate regulile în prezentarea lor. Acceptase să ia parte la un asemenea „interviu“[113], putem intui, în parte pentru a le demonstra britanicilor – și propriilor oameni – că putea fi un ofițer și

gentleman desăvârșit, dar, și mai important, pentru a trimite comandantului britanic un mesaj lipsit de orice ambiguitate. Și, din acest punct de vedere, reușita sa a fost completă.

Și, așa cum lordul Howe avea să-i raporteze lordului Germain despre șansele unui compromis acceptabil pentru rege, „discuția m-a determinat să-mi schimb părerea în ceea ce privește acțiunile necesare îndeplinirii unui obiectiv atât de dezirabil".

Vasele britanice au continuat să sosească, velatura lor apărând mai întâi ca o scânteie la orizont, pentru ca apoi să crească de la o oră la alta pe măsură ce înaintau în sus pe Narrows. Samuel Webb a numărat cinci corăbii pe 25 iulie, opt pe 26 iulie. Pe 29 iulie au sosit alte douăzeci și nouă.

Seceta specifică mijlocului verii s-a instalat, canicula era cumplită. După cum iarna lui 1776 fusese una foarte geroasă, vara a fost una toridă: „Nici un pic de aer, iar termometrul a urcat până la 40 de grade"[114], nota Ambrose Serle la bordul lui *Eagle.*

Henry Knox, scriindu-i lui Lucy de la biroul său de pe Broadway, nr. 1, spunea că nu muncise niciodată atât de mult și nu se simțise atât de epuizat de căldură.

> De cele mai multe ori mă trezesc odată cu răsăritul soarelui sau chiar mai înainte și imediat, împreună cu o parte a regimentului, particip la rugăciune, cântăm psalmi sau citim un capitol din Biblie. Reușesc să fac destul de multe lucruri înainte de micul dejun, dar de atunci până la cină fierb sub un soare suficient de puternic ca să coacă un ou. Draga mea Lucy, nu m-am simțit niciodată în viața mea atât de obosit.[115]

Pe 1 august, un „roi" de patruzeci și cinci de vase au fost zărite lângă Sandy Hook. La bord se aflau generalii Henry Clinton și Charles Cornwallis alături de aproximativ 3 000 de soldați abia întorși din Carolina de Sud, „o imagine foarte plăcută"[116] în ochii britanicilor entuziasmați.

Pentru americani, vasele și armata lui Clinton au fost ceva complet neașteptat, „de parcă ar fi căzut din nori".

Și, cu toate acestea, alte și alte corăbii soseau fără încetare.

Pe 4 august, Nathanael Greene a raportat că alte douăzeci și unu fuseseră numărate la orizont, întreaga flotă a lordului Howe. Și parcă pentru a sublinia ambiguitatea misiunii amiralului, vasele de transport încărcate cu trupe purtau nume precum *Good Intent*, *Friendship*, *Amity's Admonition* și *Father's Good Will*.

„În ultima vreme au sosit atât de multe corăbii, scria Ambrose Serle aproape beat de bucurie, încât comandanții rebelilor, am aflat, le spun oamenilor lor că trimitem vase în larg în timpul nopții numai pentru a le face să apară în cursul zilei următoare, o manevră menită să-i intimideze."[117]

Scriindu-i unui prieten, Joseph Reed afirma că nu mai puțin de o sută de corăbii sosiseră într-un interval de zece zile, și până atunci ajunseseră numai o parte a trupelor „străine" (hessiene). Se părea că măcar Reed era cu adevărat intimidat. Pentru prima dată manifesta mari îndoieli legate de înțelepciunea unei tentative de a apăra New Yorkul în fața unei asemenea forțe. „Doar onoarea ne mai ține aici acum."[118] Strategia la care se gândea era însă diferită.

„Părerea mea, scria, este că ar trebui să-l transformăm într-un război defensiv, să-l prelungim, să temporizăm, să evităm orice confruntare generală, de fapt, orice confruntare, doar dacă nu avem de partea noastră avantaje extraordinare."[119]

Dar, după cum vedea lucrurile, în acel moment nu existau nici un fel de avantaje. Nu se știe însă în ce măsură în acel moment își prezenta punctul de vedere comandantului său.

Chiar și hotărâtul și optimistul Henry Knox suferea în particular din cauza anxietății. „Tremur și ezit când mă gândesc la importanța faptelor noastre – întreaga greutate a posterității apasă pe umerii acestei armate, o armată, îmi pare rău să o spun, care nu este suficient de numeroasă pentru a rezista atacurilor formidabile care vor fi probabil lansate"[120], i-a mărturisit fratelui său într-o scrisoare datată 5 august.

Washington a rămas neclintit în hotărârea sa de a rezista, convins încă de necesitatea apărării orașului.

Pe 12 august, apele de dincolo de Narrows s-au umplut cu încă o sută de vase ce se îndreptau spre New York, o flotă atât de mare, încât a fost nevoie de o întreagă zi pentru a intra în golf cu toată velatura ridicată, cu steagurile fluturând și cu salve de salut ale artileriei de la bord. Uralele soldaților și ale marinarilor de pe vase și de pe țărm au continuat până ce aceștia au răgușit.[121]

Sosiseră încă 3 000 de militari britanici și 8 000 de hessieni după trei luni chinuitoare petrecute pe mare.

La New York nu mai fusese văzut așa ceva. Pe acoperișurile caselor erau nenumărați „gură-cască"; toate cheiurile de pe care putea fi urmărită scena erau pline ochi de lume. Armata britanică aflată acum la ancoră într-un „ciorchine lung și gros" număra aproape patru sute de vase mari și mici, șaptezeci și trei de vase de luptă dintre care opt nave de linie, fiecare cu cincizeci de tunuri sau mai mult. Un ofițer britanic îi reamintea foarte voios altuia că era cea mai mare flotă care navigase vreodată în apele americane. De fapt, era cea mai mare forță expediționară din secolul al XVIII-lea, cea mai mare, mai puternică forță trimisă vreodată de Marea Britanie sau de o altă națiune.

Dar era în egală măsură adevărat că, oricât de mari erau aceste vase – și în ochii americanilor care nu mai văzuseră așa ceva erau cu adevărat colosale –, ar fi putut fi și mai mari. Chiar și *Asia* sau *Eagle* erau mici în comparație cu alte corăbii ale marinei britanice. HMS *Victory*, spre exemplu, avea la bord nouăzeci și opt de piese de artilerie. Preocupat de dificultățile ridicate de navigația prin apele puțin adânci de lângă Sandy Hook sau de intrarea pe East River și Hudson, amiralul Lord Howe preferase foarte înțelept viteza și manevrabilitatea în defavoarea mărimii și a puterii de foc.

Cu toate acestea, având în vedere scara lucrurilor din coloniile americane în anul 1776, era o desfășurare de forțe militare care depășea orice imaginație. Acestea fiind spuse, o armată de 32 000 de militari bine înarmați, echipați și antrenați debarcase pe Staten Island, adică o forță mai numeroasă decât întreaga populație a New Yorkului sau chiar a Philadelphiei care, la cei 30 000 de locuitori ai săi, era cel mai mare oraș al Americii.

Scriindu-i soției sale, Joseph Reed exprima sentimentele multora:

> Când privesc în acea direcție și zăresc uriașa flotă pe care au adunat-o, pregătirile pe care le-au făcut și mă gândesc la cheltuielile pe care le-au suportat, nu pot să nu rămân uimit că niște oameni ar face o călătorie de cinci mii de kilometri, atât de costisitoare, plină de riscuri și de dificultăți, pentru a jefui și distruge un alt popor care nu vrea să-și aștearnă la picioarele lor viața și bogăția.[122]

În taberele de corturi care umpleau Staten Island, starea de spirit a tunicilor roșii era una aproape sărbătorească. Dar la fel stăteau lucrurile și de partea americană, în rândurile veteranilor campaniei de la Boston precum Jabez Fitch, în tabăra sa din New York, sau Joseph Hodgkins, aflat pe Long Island, care nu aveau nici o îndoială că trupele aveau să se comporte bine, indiferent de ce avea să urmeze.

Încrederea le era stimulată în mare parte de informațiile distorsionate pe care le aveau despre propria forță. Era adevărat că inamicii „soseau în fiecare zi", îi scria Hodgkins soției sale, și că numărul lor putea ajunge la 25 000. În pofida acestui lucru, nu trebuia să se îngrijoreze „pentru că în acest moment avem 42 000 de oameni și forțe noi sosesc zilnic"[123]. Un ziar susținea că armata americană număra 70 000 de soldați.

Mulți dintre nou-veniți arătau așa cum ar fi trebuit să arate soldații, în uniforme impecabile și bine înarmați, și defilau foarte țanțoș pe străzile orașului. Delaware, cea mai mică dintre colonii, trimisese cel mai mare batalion din armată, The Delaware Blues, o unitate de opt sute de oameni în tunici albastre cu dungi roșii, cămăși albe, pantaloni din piele de căprioară, ciorapi albi de lână și purtând pe spate muschete englezești „importate de curând"[124]. Mândrul batalion din Maryland comandat de generalul William Smallwood era format din „familiști onorabili și prosperi" și, dacă se putea spune ceva despre ei, era că erau și mai bine înarmați și mai strălucitori în tunicile lor stacojii cu dungi galben-închis. Încercații pescari din Massachusetts ai colonelului John Glover purtau tunici albastre de marinar, cămăși albe, pantaloni și chipiuri albe, în vreme ce comandantul lor, un in-

divid scund, îndesat și roșcovan, purta o haină cu dungi argintii și o pereche de pistoale de argint.

Dar, în timp ce fluxul continuu de întăriri devenise un spectacol cotidian, numărul dezertărilor creștea de la o zi la alta, iar aducerea de noi recruți devenea tot mai dificilă, în parte din cauza verii anului 1776, neobișnuit de prielnice pentru fermele americane, motiv pentru care oamenii puteau pretinde cu justificare că era nevoie de ei acasă. „Plângerile lor sunt fără număr“, scria colonelul unui regiment din Connecticut.

> Unii au câte zece sau douăsprezece încărcături de fân și nici un bărbat care să se ocupe de ele. Unii au mari cantități de iarbă de cosit. Alții nu au terminat de săpat porumbul. Unii, dacă nu toți, aveau de arat pentru a semăna grâul de iarnă. Familiile altora se îmbolnăviseră și nu rămăsese nimeni să aibă grijă de ele.[125]

În chinuitoarea caniculă din New York și de pe Long Island, febra de tabără se transformase în epidemie. Când locotenentul Hodgkins i-a mărturisit soției sale, Sarah, că „mulți dintre oamenii noștri nu se simt bine“[126], era departe de a spune totul. (Hodgkins era copleșit de grijile pe care și le făcea pentru mezinul său, un băiat de doi ani care îi purta numele, care, după cum aflase, era pe moarte și este evident că încerca să-și scutească soția de alte griji.) În regimentul în care servea Jabez Fitch, 180 de oameni, aproape două treimi din efectiv, inclusiv comandantul, colonelul Jedediah Huntington, erau prea bolnavi pentru a-și face datoria. „Boala e peste tot în tabără“[127], nota medicul regimentului, Albigence Waldo, adăugând că în alte tabere situația era și mai gravă.

„Apa dezgustătoare de aici ne îmbolnăvește pe toți“, observa Philip Fithian, un capelan din New York, el însuși bolnav.

> Cineva a murit azi-dimineață de dizenterie în spitalul nostru [...] Doi au murit ieri de aceeași boală într-un spital din Noua Anglie și alți treizeci sunt internați din cauza aceleiași boli sau a altor afecțiuni urât mirositoare.

> În tabără mulți se simt la fel de rău, dar nu vor să meargă la spital. Bietul domn Donaldson, vechiul meu vecin, se numără printre ei. Ieri s-a dus la spital, dar de dimineață s-a târât înapoi în cortul său, hotărât să moară acolo decât să se mai întoarcă.[128]

Așa cum o făcuseră de atâtea ori la Boston, Washington și generalii săi au insistat asupra păstrării curățeniei pe cât posibil. În special Nathanael Greene a ordonat în mod repetat ca tabăra să fie păstrată curată, ca pivnițele – după cum li se spunea latrinelor – să fie acoperite zilnic cu pământ proaspăt și ca în fiecare săptămână să fie săpate altele noi.

> De asemenea, generalul interzice în cei mai categorici termeni [susținea Greene în ordinele sale din 28 iunie – n.a.] ca trupele să se ușureze în șanțurile fortificațiilor, lucru dintre cele mai dezgustătoare. Dacă aceste chestiuni nu sunt respectate, duhoarea ce s-ar ridica din aceste locuri va da în curând naștere unei molime în tabără.[129]

Se credea că între 3 000 și 6 000 de oameni erau bolnavi. „Numărul oamenilor lui Washington scade de la zi la zi", scria un vizitator englez care în urmă cu puțină vreme „scăpase din mâinile provincialilor" din New York.

> Dezertează în grupuri mari, sunt bolnavi, murdari, dezbinați și indisciplinați. În special bolile puturoase și variola i-au afectat pe foarte mulți. Când am părăsit orașul, șase mii se aflau în spitale, inclusiv în King's College, care a fost transformată în acest scop.[130]

Generalul Heath avea să estimeze ulterior că 10 000 de soldați erau bolnavi. „În aproape fiecare hambar, grajd, adăpost și chiar și pe sub garduri, tufișuri puteau fi văzuți bolnavi, iar expresia lor nu era nimic altceva decât un index al dejecțiilor spiritului și al durerilor prin care treceau." Cei care nu fuseseră încă „doborâți" trăiau cu teama constantă că urma să le vină rândul în curând.[131]

„Toate aceste lucruri sunt deprimante, dar adevărate, îi raporta Washington lui John Hancock. Sper la mai bine."

În pofida tuturor dezavantajelor, voi face tot ce-mi stă în putință pentru a îndeplini scopul măreț spre care țintim și, din câte îmi pot da seama din vorbele și aparenta stare de spirit a trupelor mele, voi avea sprijinul lor. Superioritatea inamicului și atacul iminent nu par să le fi afectat moralul.[132]

Fusese o așteptare îndelungată. La jumătatea lui august, trecuseră deja mai bine de patru luni de când armata pornise de la Boston spre New York, graba fiind cuvântul de ordine al zilei. Britanicii nu sosiseră decât la sfârșitul lui iunie și, în loc să atace imediat, așa cum se așteptase Washington, se mulțumiseră să observe și să aștepte săptămână după săptămână, în vreme ce soseau noi vase și noi trupe. Indiferent care le erau planurile și indiferent cât de puțin timp rămânea din „sezonul de campanie“[133], se părea, inexplicabil, că nu se grăbesc deloc.

Dilema lui Washington legată de locul unde aveau să lovească britanicii și de felul în care aveau să-și distribuie forțele era la fel de mare ca la început. Greene și Reed, a căror părere o prețuia cel mai mult, erau siguri că inamicul avea să atace Long Island, deopotrivă din cauza numărului mare de loialiști de pe insulă și a existenței unor plaje deschise accesibile unde trupele puteau fi debarcate cu ușurință sub protecția tunurilor flotei engleze.

Washington era însă preocupat de posibilitatea ca o debarcare pe Long Island să nu fie decât o diversiune premergătoare atacului principal ce ar fi urmat să fie lansat asupra New Yorkului. Găsindu-se în imposibilitatea de a afla mai multe, s-a simțit obligat în acest moment să încalce una dintre cele mai vechi și mai fundamentale reguli ale artei militare – să nu-ți divizezi forțele când ai în față un inamic superior. Washington și-a împărțit armata în două grupuri aproximativ egale, crezând că putea deplasa oamenii într-o parte sau alta, peste East River, în funcție de desfășurarea evenimentelor.

Într-un raport consistent adresat lui Washington pe 15 august, Greene a scos în evidență un alt motiv de preocupare. Noile trupe care soseau pe Long Island, în afară de faptul că erau indisciplinate, neexperimentate, slab înarmate și echipate, erau și „străine de locuri“.[134] Nu cunoșteau deloc particularitățile terenului, lucru pe

care Greene îl considera de cea mai mare însemnătate. „Nu vor fi atât de capabili să se sprijine reciproc în cursul acțiunii precum cei care care s-au cunoscut de mai mult timp și care nu sunt atașați numai unul de celălalt, ci și de acest loc."

Greene a confirmat că trupele erau „într-o stare de spirit excelentă" și că, la fel ca Washington, acest lucru îl încuraja. Numai în ultimele rânduri a recunoscut cu regret că era țintuit la pat de o febră cumplită.[135] Greene, ofițerul cel mai preocupat de sănătatea oamenilor săi, a fost el însuși doborât într-un moment crucial.

La întrunirile înaltului comandament britanic, generalul Henry Clinton argumentase cu insistență în favoarea unui atac în amonte pe Hudson, în zona de nord a insulei York, dar de fiecare dată a fost în dezacord cu William Howe, care avea alte planuri.

În dimineața zilei de duminică, 18 august, profitând de un vânt puternic dinspre sud-vest, *Phoenix* și *Rose* „au trecut rapid" în aval pe Hudson pentru a se realătura flotei.[136] La un moment dat, în timpul șederii lor în amonte, americanii trimiseseră o corabie incendiată în direcția primei, dar fără nici un rezultat; pe drumul de întoarcere, tunurile americane au scuipat foc ca și mai înainte, „precum niște tunete neîntrerupte", dar din nou fără nici un rezultat.

Nu există nici o dovadă că cineva din comandamentul american a interpretat reîntoarcerea celor două corăbii ca un semn al problemelor ce aveau să urmeze.

A doua zi, 19 august, Washington a ordonat scufundarea câtorva corăbii vechi la intrarea pe East River, între Battery și Governor's Island, în speranța că astfel putea fi împiedicată pătrunderea flotei britanice între New York și Brooklyn.

Căpitanul William Tudor, judecătorul, spunea că întreaga armată era nerăbdătoare să intre în acțiune. Sapa și târnăcopul fuseseră atât de bine utilizate, observa „Billy" Tudor, încât nu exista „nici un locșor" neapărat. „Cu avantajele pe care le avem acum de partea noastră, atacurile generalului Howe vor fi cu siguranță respinse, iar de va putea să cucerească insula, o va face cu pierderi atât de mari, încât

victoria va fi un dezastru." În cel mai rău caz, urma să fie repetat scenariul de la Bunker Hill.[137]

Pe 20 august, Washington a aflat că starea lui Nathanael Greene, pe care conta foarte mult, se înrăutățise. Knox povestea în scrisorile către soția sa că „bietul general Greene" era „grav suferind", „bolnav de moarte"[138]. Neavând de ales, Washington i-a luat lui Greene comanda, iar generalul bolnav a fost transferat de pe Înălțimile Brooklyn peste râu, în siguranța „aerisită" pe care i-o oferea o casă aflată la câțiva kilometri la nord de New York.

În locul lui Greene, Washington l-a numit pe încăpățânatul John Sullivan, întors de curând din Canada și care nu avea nici pe departe abilitatea sau discernământul lui Greene. În plus, Sullivan era, folosind cuvintele lui Greene, complet „străin de locuri" pe Long Island.

Scriindu-i lui John Hancock cu ceva timp în urmă, Washington îi oferise o părere sinceră despre Sullivan, pe care îl considera „energic și profund atașat cauzei", dar în același timp un om atins de „o urmă de vanitate" și mult prea „dornic să fie popular". Apoi, cu multă generozitate și cu realism, Washington recunoștea că toți cei aflați la comanda armatei, inclusiv el, sufereau din pricina unui defect mult mai serios. „Lipsurile sale, spunea Washington despre Sullivan, sunt și ale noastre: lipsa de experiență în a acționa la scară mare."[139]

La un moment dat în cursul zilei de miercuri, 21 august, Washington a mâzgălit rapid o notă adresată lui John Hancock numai pentru a spune că nu avea „nimic special" de comunicat.[140]

În aceeași zi, la un conac de lângă Elizabethtown, New Jersey, generalul William Livingston, fost membru al Congresului și de curând comandant al milițiilor din New Jersey, îi scria „în cea mai mare grabă" lui Washington că un spion care abia se întorsese de pe Staten Island raportase că britanicii se pregăteau să lanseze atacuri pe Long Island și undeva pe Hudson, în amonte, și că atacul putea fi declanșat oricând, „cel mai târziu în această noapte"[141].

Răspunsul lui Washington, scris de John Reed, a fost: „Nu am detectat nici o mișcare importantă"[142].

CAPITOLUL 5

CÂMPUL DE BĂTĂLIE

Ofițeri și soldați, aduceți-vă aminte că sunteți oameni liberi, că luptați pentru binecuvântările libertății.

Generalul George Washington

I

În noaptea lui 21 august 1776 o furtună înspăimântătoare s-a dezlănțuit deasupra New Yorkului, cea mai violentă din istoria recentă a orașului. Pentru cei care vedeau semne prevestitoare în furia dezlănțuită a elementelor naturii – cunoscătorii scrierilor istoricului roman Livius sau, să spunem, ai pieselor lui Shakespeare, și aceștia din urmă nu erau puțini –, o noapte atât de violentă era de rău augur.

Cronicari precum Philip Fithian, Ambrose Serle sau pastorul Ewald Shewkirk au numit-o „o furtună ca un uragan", „o furtună atât de cumplită", „cea mai violentă pe care am văzut-o", „o scenă neobișnuit de [...] oribilă"[1]. Un ofițer din Connecticut aflat pe Înălțimile Brooklyn, maiorul Abner Benedict, avea să descrie cum, la ora 19, un nor de furtună monstruos a apărut în zare dinspre vest. Ridicându-se amenințător din ce în ce mai sus, „era supraîncărcat de electricitate, încât fulgerele îl străbăteau de la un capăt la altul", scria el. A început să plouă. „A urmat apoi un tunet mai puternic decât o

mie de tunuri. [...] În câteva minute, cerul a devenit negru precum cerneala și de la un orizont la celălalt fulgerele au aprins întreaga boltă.“ Tunetele nu se succedau cu bubuituri distincte, ci într-un „trosnet neîntrerupt“[2].

Furtuna a durat trei ore, și, cu toate acestea, foarte bizar, norul dădea impresia că nu se mișca, ci „se plimba de colo-colo“ deasupra orașului. „Fulgerele cădeau pe pământ ca niște perdele de foc și păreau să lovească fără încetare și oriunde.“

Câteva case au luat foc. Zece soldați încartiruiți pe malul East River, chiar sub Fortul Stirling, au fost uciși de un trăsnet. La New York, un soldat care alerga pe stradă a rămas surd, mut și orb. Într-o altă parte a orașului au fost uciși trei ofițeri, tot de un fulger. Un raport ulterior descria cum vârfurile săbiilor și monedele din buzunare fuseseră topite, iar corpurile li se înnegriseră de parcă ar fi fost coapte.

Pentru maiorul Benedict vuietul și vărsarea de sânge specifice câmpului de bătălie erau previzibile. „Dar mi se pare că există un înțeles ascuns, un scop neștiut când fulgerul este lansat de un braț nevăzut din misterioasele adâncuri ale spațiului.“[3]

Nu-și putea explica cum norul rămăsese nemișcat atât de mult decât dacă, specula, „enorma cantitate de arme adunate în și în jurul orașului l-a ținut pe loc și a tras din el o cantitate înspăimântătoare de electricitate“.

Înainte de zorii zilei următoare, joi, 22 august, cerul era din nou senin, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat.[4] Și, odată cu proaspăta briză matinală și în bătaia tobelor, a început mult așteptata invazie britanică de pe Long Island.

Fregatele *Phoenix* (având-ul pe lordul Howe la bord), *Rose*, *Greyhound* și două keciuri, *Carcass* și *Thunder* (vase echipate special pentru bombardarea țărmului), s-au desprins de locurile de ancorare și s-au oprit la nord de Narrows pentru a-și ocupa pozițiile necesare acoperirii debarcării. Apoi, în jur de ora 5 dimineața, odată cu primele raze de lumină, avangarda – 4 000 de membri ai trupelor regale de elită conduși de generalii Clinton și Cornwallis – s-a pus în miș-

care, oamenii fiind înghesuiți în bărci cu chila plată (ambarcațiunile fuseseră construite în timpul șederii pe Staten Island), la vâsle aflându-se marinari englezi.

Încet, dar sigur, forța de invazie a parcurs, sub soarele dimineții, cei cinci kilometri de mare până când, exact la ora 8, la semnalul unei salve de tun de pe *Phoenix*, toți cei 4 000 de militari au debarcat pe plaja lungă, plată și goală a Golfului Gravesend.[5]

Totul fusese pregătit cu grijă, fiecare mișcare a flotei și a armatei fiind minuțios coordonată. Debarcarea s-a desfășurat de parcă ar fi fost vorba de un exercițiu și nu a întâmpinat nici o rezistență. Puțin numeroșii – prin comparație – pușcași din Pennsylvania ai colonelului Edward Hand postați aproape de țărm se retrăseseră, luând cu ei sau ucigând vite în drumul lor, incendiind câmpurile cu grâu și fermele. Coloanele de fum dens ce se ridicau în aer puteau fi văzute din New York, la treisprezece kilometri distanță.

Și în timp ce soseau noi trupe, cele peste nouăzeci de corăbii concentrate acum în Narrows reprezentau un spectacol naval. Soldații veneau val după val, tunicile roșii și baionetele lustruite strălucind sub soarele de vară. Un batalion de grenadieri hessieni a fost transportat în formație de luptă, cu muschetele în mână. Până la prânz, o forță de 15 000 de oameni, complet echipată și având la dispoziție patruzeci de piese de artilerie, debarcase și se grupase foarte rapid în formație de luptă pe câmpia din vecinătate. Alții aveau să-i urmeze, inclusiv femeile care însoțeau armata.

Sute de loialiști s-au adunat pentru a-i întâmpina pe invadatori, mulți aducând cu ei provizii ascunse din timp. Primirea a fost mai călduroasă decât pe Staten Island. Între timp, Cornwallis și avangarda au înaintat direct spre interior în jur de nouă kilometri pentru a stabili o bază în sătucul olandez Flatbush, lângă împăduritele Dealuri Gowan.

Era o scenă pitorească, după cum scria Ambrose Serle:

> 15 000 de soldați pe o plajă frumoasă [...] intrând apoi în formație pe câmpia din apropiere. [...] Vase militare și civile cu pânzele întinse la

> uscat, soarele strălucind clar deasupra lor, dealurile verzi și pajiștile după ploaie. [...] Adăugați la toate astea importanța crucială a tot ceea ce se întâmpla acolo [...] și te simțeai puternic implicat.[6]

Marinarii britanici care au debarcat s-au „delectat cu merele arătoase care atârnă din abundență peste tot în copaci", continua Serle. „Este cu adevărat amuzant să vezi marinari și mere căzând împreună din pomi."[7]

Dar alte aspecte ale scenei erau departe de a fi pitorești. Un ofițer hessian, locotenentul Johann Heinrich von Bardeleben, a descris casele incendiate, lanurile transformate în cenușă, drumurile pline de vite moarte și bătrânii care priveau cu tristețe la ceea ce „pare să fi fost un paradis aflat în mijlocul unei abundențe înfloritoare".

Regimentul nostru și-a așezat tabăra între livezi de meri și peri. [...] Și aici distrugerile sunt vizibile peste tot. Aproape pretutindeni se găsesc birouri cu sertare, scaune, oglinzi și rame împodobite cu aur, porțelanuri și tot felul de obiecte dintre cele mai bune și mai scumpe.[8]

Trupele hessiene și britanice erau uimite de faptul că americanii fuseseră binecuvântați cu o asemenea abundență – case impozante și mobilă bună. „Pe toate câmpurile pot fi găsite fruncte dintre cele mai bune, scria locotenentul von Bardeleben după o plimbare solitară, departe de zonele devastate. În special piersicii și perii sunt foarte numeroși. [...] Unele case sunt făcute numai din lemn, iar mobila, excelentă. Confortul, frumusețea și curățenia sunt evidente."

În ochii multor britanici, o prosperitate precum cea descoperită pe Long Island era dovada că America se îmbogățise datorită Marii Britanii.

De fapt, în 1776, americanii aveau cel mai ridicat nivel de trai din lume. Deși bogăția lor materială era considerabil sub nivelul ce avea să fie atins cu timpul, era superioară celei a altora. Pentru britanici era de neînțeles cum puteau niște oameni care aveau atât de mult, care trăiau pe propriul pământ să se revolte împotriva suveranului uns de Dumnezeu, atrăgând astfel un asemenea dezastru asupra lor.

Știrile au ajuns la New York la primele ore ale dimineții, dar Washington a fost greșit informat în legătură cu efectivele inamice care debarcaseră. Spunându-i-se că era vorba de 8 000 sau 9 000 de oameni, a tras foarte rapid concluzia că debarcarea era în realitate diversiunea la care se aștepta, și în consecință nu a trimis decât 1 500 de oameni peste East River, la Brooklyn, ridicând astfel prezența militară americană de pe Long Island la puțin sub 6 000 de oameni. Ideea unei alte lovituri britanice, mai importante, la New York sau în sus, pe Hudson, continua să persiste. Dar în acel moment nimeni nu părea să știe ce se întâmpla.

Locotenentul Jabez Fitch, al cărui regiment din Connecticut se număra printre cele trimise pe celălalt mal al râului, nota în jurnal că mărșăluiseră spre Brooklyn cam un kilometru și jumătate, după care li s-a spus să se oprească și să aștepte noi ordine.

> În vreme ce așteptam, am primit diferite rapoarte despre inamic: unii spun că sunt la șase kilometri de noi, alții – la patru. Unii susțin că nu au înaintat mai mult de un kilometru de la locul debarcării, loc care se află la cincisprezece kilometri de noi. Așa că ne vom lămuri când îi vom vedea cu ochii noștri.[9]

Colonelul Moses Little, ale cărui informații erau foarte exacte, i-a spus fiului său că inamicul se afla la mai puțin de cinci kilometri: „M-am gândit că trebuie să-ți trimit testamentul meu“[10].

Între timp, întăririle din Connecticut soseau în oraș într-un ritm impresionant. Numai în acea zi, douăsprezece regimente din Connecticut au mărșăluit prin New York. „Aproape jumătate din marea armată e formată acum din *trupe din Connecticut!*“ se lăuda un ofițer soției sale. Întreaga armată, nota Joseph Reed, se află într-o stare de spirit mai bună decât am văzut vreodată.

Abia în ziua următoare, pe 23 august, a confirmat Washington în ordinele sale generale debarcarea britanicilor pe Long Island. Nelăsând nici o urmă de îndoială despre însemnătatea momentului pentru fiecare ostaș, a făcut apel la mândria, patriotismul și dragostea lor de libertate.

> Se apropie cu repeziciune ceasul de care depind onoarea și succesul acestei armate și siguranța țării noastre sângerânde. Ofițeri și soldați, aduceți-vă aminte că sunteți oameni liberi, că luptați pentru binecuvântările libertății, că sclavia vă va fi răsplată – vouă și urmașilor voștri – dacă nu vă faceți datoria ca niște adevărați bărbați.[11]

Mai mult, nu trebuia să uite că aveau în față un inamic care îi disprețuia.

> Amintiți-vă cum energia și curajul vostru au fost disprețuite de cruzii voștri invadatori, deși au plătit scump și au aflat la Boston, Charlestown și în alte locuri ce pot face câțiva oameni dârzi care luptă pe pământul lor și în slujba celei mai drepte dintre cauze împotriva unor mercenari ticăloși.[12]

Oamenii trebuiau să aibă „sânge rece și hotărâre“. Și, din nou, ca și la Boston, i-a amenințat cu executarea pe loc pe cei care dădeau dovadă de lașitate.

Generalului Heath, care comanda defensiva la nord de King's Bridge, Washington i-a trimis un mesaj în care îi spunea că nu îndrăznea să-și slăbească forțele din New York până când nu era sigur de intențiile reale ale inamicului.

„Nu m-am temut niciodată de forța numerică a inamicului, i-a răspuns Heath. Mi-e teamă mai degrabă de priceperea lor. Trebuie să fie supravegheați îndeaproape. Ca francezul, se uită într-o direcție și vâslesc în cealaltă.“[13]

Joseph Reed, persoana cea mai apropiată de Washignton, manifesta aceeași îngrijorare extremă. „Cea mai mare vigilență este necesară pentru a împiedica o surpriză, scria el, lucru de care trebuie să ne temem mai mult decât de orice altceva.“[14]

Washington a traversat râul spre Brooklyn în acea seară pentru a se consulta cu generalul Sullivan. Existaseră doar câteva ciocniri minore, i s-a spus, și generalul s-a întors la New York convins că Howe nu deplasase decât o mică parte a trupelor.

Dacă britanicii nu lansaseră nici un atac cu ajutorul flotei împotriva New Yorkului după debarcarea pe Long Island, a raportat

Congresului generalului, era foarte posibil ca o asemenea mișcare să fie peste puterile lor. Zile întregi vântul le fusese potrivnic sau prea slab atunci când îi avantaja fluxul.

Washington era cuprins de îndoieli. A reorganizat comandamentul de la Brooklyn pe 24 august, numindu-l pe Israel Putnam șeful lui Sullivan, fapt ce a neliniștit trupele care, în decurs de câteva zile, îl văzuseră pe bolnavul Greene înlocuit cu Sullivan, și acum pe Sullivan trecut în subordinea lui Putnam.

Moș Put, popular și curajos, putea fi persoana potrivită pentru a ridica moralul oamenilor, dar nu avea nici experiența, nici temperamentul necesar pentru a conduce o forță atât de importantă în asemenea condiții și era o alegere nefericită, după cum Washington pare să-și fi dat seama aproape imediat.

Putnam a traversat râul spre Brooklyn însoțit de șase batalioane a doua zi dimineața, producând mare agitație. „Abia se terminase slujba religioasă, scria Abner Benedict, când s-au auzit refrenuri de muzică militară din zona de traversare și nu a trecut mult și, coloană după coloană, au început să urce colina spre fort. [...] Generalul a fost primit cu urale puternice, iar prezența sa a inspirat tuturor încredere.“[15]

Ordinele de zi date de Sullivan deplângeau dezordinea și comportamentul nedemn de un soldat manifestat în tabere în ajunul bătăliei. Cu toate acestea, soldații puteau fi văzuți peste tot, hoinărind de parcă s-ar fi aflat în vacanță, unii dintre ei la o distanță de câțiva kilometri de tabere. „Căruțe și cai traversează în toate sensurile terenul ocupat de armată, observa Philip Fithian. Oamenii pleacă și vin. [...] Armele individuale și piesele de artilerie trag neîncetat. Agitație peste tot.“[16]

Contrastul dintre această dezordine sau lipsă flagrantă de respect pentru autoritate și debarcarea perfect orchestrată a trupelor lui Howe era uriaș.

Sosind la Brooklyn, Washington s-a înfuriat de ceea ce a văzut și, într-o scrisoare redactată mai târziu în acea zi, l-a mustrat pe Moș Put la fel cum ar fi făcut-o și dacă era vorba de cel mai neexperimentat locotenent. Toate „neregulile“ trebuiau să înceteze imediat.

„Diferența dintre o armată bine condusă și o gloată sunt, pe de-o parte, ordinea și disciplina celei dintâi și, pe de altă parte, comportamentul dezordonat și licențios al celei de-a doua."[17]

Generalul vedea lucrurile așa cum erau, nu cum și-ar fi dorit să fie: aceasta era una dintre calitățile notabile ale lui Washington. După ce constatase direct „haosul, dezordinea și atitudinea neostășească"[18] din rândurile trupelor de la Brooklyn și conștient fiind de cât de mult erau depășite numeric de adversar, ar fi putut ordona, cât mai era timp, o retragere imediată în New York. Dar nu a făcut-o și nu există nici o dovadă că o asemenea posibilitate a fost măcar luată în considerație.

În tot acest timp, mai mult de jumătate din armata sa, inclusiv cele mai bune trupe și ofițerii de elită, așteptau neliniștiți un atac la New York. „La fiecare flux ne așteptăm ca flota să înainteze dacă vântul îi este favorabil"[19], scria un colonel din Connecticut, William Douglas.

În aceeași duminică, 5 000 de hessieni au traversat strâmtoarea plecând de pe Staten Island, ridicând astfel totalul forțelor lui Howe de pe Long Island la 20 000.

Washington a revenit la Brooklyn devreme a doua zi, pe 26 august, pentru a discuta din nou cu ofițerii săi și pentru a inspecta fortificațiile și desfășurarea trupelor. Aproape sigur a ieșit călare din Brooklyn până la Dealurile Gowan, de pe culmile cărora a putut vedea corturile albe ale britanicilor răsfirate pe câmpiile de la Flatlands. („Generalul Washington a plecat însoțit de câțiva ofițeri să urmărească mișcările inamicului"[20], spune o relatare.) Cu ajutorul lunetei sale, ar fi putut vedea trupele britanice în timpul paradei zilnice.

Conform planului, generalul Putnam urma să dirijeze întreaga defensivă din fortificațiile de pe Înălțimile Brooklyn. Generalii Sullivan și Stirling împreună cu trupele lor urmau să ocupe prima linie fortificată situată pe culmea împădurită, misiunea lor implicând blocarea drumurilor și a trecătorilor ce traversau acea barieră naturală.

Gowanus Road era situat la limita flancului drept, aproape de Narrows. Flatbush Road se afla în centrul liniei și era considerat cea

mai probabilă locație a atacului britanic. Bedford, a treia cale de comunicație, se afla pe aripa stângă. Acestea erau de fapt niște trecători înguste și, în consecință, „ușor de apărat“.

Linia de dealuri și păduri era singura barieră ce despărțea cele două armate, dar americanii o considerau a fi o linie înaintată ideală pentru defensivă, constituind astfel un avantaj clar. Jospeh Reed o considera „foarte însemnată“, reproducând fără îndoială punctul de vedere al lui Washington.[21] Lupta avea să se dea fără nici o îndoială în păduri și toți erau de acord că aici soldatul american lupta cel mai bine.

Stirling răspundea de Gowanus Road, unde fuseseră desfășurați în jur de 500 de soldați. Sullivan comanda defensiva atât la Flatbush, în centru, unde poziționase 1 000 de oameni, cât și la Bedford Road, pe flancul stâng, unde alți aproximativ 800 de oameni adoptaseră poziții defensive sub conducerea colonelului Samuel Miles din Pennsylvania. În lipsa uniformelor, soldații au fost obligați să poarte o crenguță verde la pălărie pentru identificare.

Ordinul lui Washington către Putnam, care nu știa aproape nimic despre Long Island chiar dacă o vizitase ocazional, spunea foarte clar că trebuia să desfășoare cele mai bune trupe în poziții avansate și „cu orice risc să împiedici inamicul să treacă de păduri și să se apropie de fortificații“[22].

Așa cum stăteau lucrurile, mai puțin de 3 000 de oameni, majoritatea lipsiți de orice experiență de luptă, trebuiau să apere o linie de peste șase kilometri, în vreme ce restul, alți 6 000, au rămas în forturile din Brooklyn. Avanposturile se întindeau pe o distanță de nouă kilometri. Terenul era atât de accidentat, încât unitățile aveau dificultăți în a comunica între ele, iar în unele zone pădurea era atât de deasă, încât orice mișcare era imposibil de detectat mai departe de treizeci de metri.

Dacă ar fi existat cavaleriști americani care să fie „ochii și urechile“ armatei sau dacă ar fi existat informații credibile, apărătorii ar fi avut mai multe șanse. Dar Armata Continentală nu dispunea de unități de cavalerie. Congresul nu considerase cavaleria necesară, dar

nici Washington nu ceruse așa ceva. Și oricât era de convins de importanța spionilor, în acel moment nu avea nici unul.

Mai mult, în cele cinci zile care trecuseră de la debarcarea britanică nu fusese trimis nimeni la o a patra trecătoare, mai puțin cunoscută, situată în extremitatea stângă a liniilor americane, la cinci kilometri est de Bedford. Trecătoarea Jamaica, mai îngustă decât celelalte și, implicit, cea mai ușor de apărat. Cu toate acestea, nici unul din ordinele lui Sullivan, Putnam și Washington nu trăda vreo preocupare pentru trecătoarea Jamaica sau pentru nevoia de a posta suficiente trupe acolo.

După trecerea în revistă a situației și consultările cu comandanții săi, Washington a aprobat planul, inclusiv, se pare, o idee de ultim moment de a trimite în patrulă la trecătoarea Jamaica un grup de cinci tineri ofițeri proveniți din rândurile milițiilor, dar care aveau cai.

Washington s-a întors la New York în acea seară convins în cele din urmă că britanicii aveau să lanseze „marea ofensivă" împotriva Brooklynului.[23] Sau cel puțin așa i-a scris lui John Hancock. Generalului Heath i-a scris, de asemenea, că, după cum „se pare că stau lucrurile în acest moment", „atacul principal" al inamicului va avea loc pe Long Island. Dar apoi, de parcă ar fi fost incapabil să se hotărască, a avertizat încă o dată că putea să fie vorba „doar de o diversiune menită să atragă trupele noastre în acea direcție pentru a ne slăbi aici"[24].

Știa că armata nu era deloc pregătită pentru ceea ce avea să urmeze. Foarte mulți soldați erau bolnavi. Numai câțiva ofițeri înfruntaseră un inamic pe câmpul de luptă. El însuși nu comandase o armată în bătălie. Responsabilitățile sale, nesfârșita „povară a datoriei"[25], îi apăsau greu pe umeri. Aceleași incertitudini care îl chinuiseră în primele zile petrecute la New York îl afectau și acum. Inamicul nu-și mai putea amâna mult atacul. Intervalul de vreme caldă favorabilă operațiunilor militare, „sezonul de campanie", se apropia cu pași repezi de final, dar chiar și acum se consola cu speranța că mai avea câteva zile la dispoziție înaintea loviturii inamicului.

Fusese o zi lungă, dominată de neliniști, și, în intimitatea locuinței sale din casa Mortier, Washington și-a îndreptat gândurile – pen-

tru a lăsa totul în urmă, se pare – spre casă. Singur la biroul său, i-a scris lui Lund Washington, administratorul său de la Mount Vernon, o scrisoare lungă, referindu-se la vânzarea făinei, dar dând și instrucțiuni punctuale despre extinderea casei. Se pare că în acel moment nu se gândea la nimic altceva.

> Mi-aș dori foarte mult să acoperi în această toamnă aripa nordică a casei, chiar dacă va fi nevoie să cauți cuie prin toată Virginia, prin Maryland și Pennsylvania pentru a reuși. Dacă nu faci asta, totul va bate pasul pe loc – va întârzia stabilirea unui model pentru plantarea copacilor [...] în afară de faptul că va menține casa într-o dezordine neplăcută. Îmi doresc la fel de mult să ridici hornurile. Pe scurt, aș vrea ca totul să fie închis (chiar de va fi nevoie să angajezi mai mulți oameni de toate meseriile pentru a duce lucrurile la bun sfârșit).[26]

Despre război a scris că era probabil ca următoarele zile „să aducă un rezultat decisiv, indiferent care va fi acesta". Dacă nu ar fi crezut în dreptatea acestei lupte, nimic nu ar fi putut „compensa pierderea fericirii de acasă și nu m-ar putea răsplăti pentru povara datoriei ce apasă neîntrerupt pe umerii mei și îmi răpește orice bucurie"[27].

Nu se știe ce i-a scris soției sale Martha în acea noapte sau pe parcursul evenimentelor ce au urmat întrucât ea a distrus toate scrisorile trimise de soțul său cu excepția a trei care s-au păstrat din întâmplare. Somnul său din acea noapte avea să fie întrerupt, dar în zilele următoare nu avea să se bucure nici măcar de atât.

Generalul Henry Clinton, care nu impresiona prin statură sau maniere, făcuse prea puțin în acest război pentru a demonstra că aparențele pot fi înșelătoare și că – așa cum o știa foarte bine – era un individ remarcabil prin inteligența și abilitatea sa. Vreme de mai bine de un an activitatea sa în slujba regelui fusese mediocră. La Boston, intrase constant în dispute cu William Howe și (din punctul său de vedere) eșuase dureros în încercarea de a-l convinge pe acesta să ocupe Colinele Dorchester înaintea rebelilor.[28] Trimis în Carolina de Sud, eșuase și în acea misiune. Atacul asupra Fortului Sullivan de la Charleston în

iunie reprezentase o înfrângere atât de umilitoare pentru britanici, încât fuseseră nevoiți să abandoneze campania și toate acestea în mare parte deoarece generalul Clinton fusese excesiv de prudent. Apoi, revenit la New York, își văzuse toate argumentele în favoarea unei invazii în amonte pe Hudson respinse categoric de Howe.

Clinton își cunoștea limitele. Știa că putea fi o persoană dificilă, înclinată „să fie prea slobodă la gură", știa că era irascibil și că în timpul discuțiilor zelul său exagerat se întorcea adeseori împotriva sa.[29]

Pe hârtie însă, Henry Clinton putea fi deopotrivă temerar și convingător și se întorsese de la Charleston cu un mod de gândire profund schimbat. Înfrângerea suferită îl convinsese că războiul trebuia purtat nu pentru a cuceri teritoriul, ci pentru a distruge armata rebelă prin încercuirea ei ori de câte ori era posibil, dacă nu pe apă, atunci pe uscat. Ca strateg, știa foarte bine să citească o hartă. „Uitați-vă la hartă!"[30], obișnuia să exclame.

La puțin timp după debarcarea de la Gravesend, Clinton plecase călare în recunoaștere însoțit de un alt general, sir William Erskine, și de lordul Rawdon pentru a se familiariza cu liniile defensive rebele și cu trecătorile din pădurile de pe Înălțimile Gowan. Informați de fermierii loialiști în legătură cu puțin utilizata trecătoare Jamaica de dincolo de Bedford Road care, în plus, părea să fie neapărată, cei trei ofițeri britanici și-au continuat drumul pentru a afla dacă era adevărat ceea ce li se spusese.

Clinton a conceput imediat un plan. De data aceasta însă, în loc să meargă el însuși la Howe să-și susțină cazul, l-a rugat pe generalul Erskine să ducă la Cartierul General de la Flatlands hârtia pe care-și așternuse ideile. Iată ce scria:

> Poziția pe care rebelii o ocupă acum poate fi încercuită printr-un defileu aflat cam la nouă kilometri de noi, într-o zonă în care cavaleria poate fi folosită ca avangardă. Acest defileu, odată intrat sub controlul nostru, ne-ar oferi controlul întregii insule; după alți doi-trei kilometri, vom tăia linia de comunicație cu fortificațiile lor de la Brooklyn. Corpul care încearcă să întoarcă acest flanc trebuie să fie foarte puternic, din motive prea evidente pentru a mai fi necesară

> vreo detaliere. Atacul ar trebui să înceapă pe flancul drept al inamicului, iar flota ar trebui să joace și ea un rol, punându-se în mișcare (când fluxul o va permite) pentru a da impresia că vrea să forțeze înaintarea pe lângă bateriile inamice de pe East River, fără a se implica însă într-un duel de artilerie. Atacurile lansate de armată se vor desfășura de-a lungul unui *dos d'ane,* în punctele Flatbush, New Utrecht etc. Acestea sunt principalele [atacuri – n.a.]; vor fi multe altele mai mici care să le susțină. Toate ar trebui să fie viguroase, dar fără a fi continuate prea mult, cu excepția celui menit să întoarcă flancul stâng al rebelilor, atac ce trebuie continuat cât se poate de mult. Din momentul în care aceste unități reușesc să ocupe trecătoarea de la nord de Howard's House [Howard's Tavern – n. aut.], rebelii vor fi nevoiți să-și abandoneze pozițiile sau vor fi distruși. Vă rog să-mi permiteți să propun ca acest corp de armată să-și înceapă deplasarea odată cu lăsarea întunericului, astfel încât totul să fie gata în zori.[31]

Au trecut mai multe zile. Apoi, pe 26 august, ziua pe care Washington o petrecuse inspectând situația de la Brooklyn, Clinton a fost chemat de Howe, care i-a spus că atacul avea să fie lansat în conformitate cu planul său și că trebuia să se pregătească de marș în acea noapte.[32]

Generalul Grant, în fruntea a două regimente, urma să lanseze „energica“ diversiune matinală aproape de Narrows, lovind aripa dreaptă a inamicului. Generalul Leopold Philipp von Heister și hessienii săi, adică 4 000 de oameni, aveau să înainteze spre Flatbush pentru a-i ține pe americani ocupați în centrul frontului. Între timp, principalul corp de armată avea să se deplaseze sub acoperirea întunericului pentru a fi pe poziții la răsăritul soarelui.

Clinton trebuia să comande avangarda marșului nocturn, generalul Howe urmându-l în fruntea forței principale care totaliza 10 000 de militari.

Dacă li s-ar fi cerut să-i descrie pe soldații din armata regală, pe acele tunici roșii care acum, pe înserat, intrau în formație la Flatlands, majoritatea americanilor care îi așteptau ar fi spus că erau veterani căliți, trecuți prin botezul focului, mizeria mahalalelor din

Londra și Liverpool, datornici, bețivi, infractori de drept comun și alții asemenea, toți intimidați și bătuți până fuseseră transformați în simpli executanți care nu gândeau. Era un punct de vedere foarte des întâlnit printre americani. Adevărul era însă altul.

Faptul că militarul britanic din trupele regulate era mult mai bine antrenat, mai disciplinat, mai bine echipat și mai regulat plătit decât omologul său american era indiscutabil, după cum o recunoșteau comandanții din ambele tabere. Dar, în plus, starea de sănătate a tunicilor roșii era de departe mult mai bună. Igiena făcea parte din viața militară britanică, și din acest punct de vedere disciplina era impusă cu la fel de multă strictețe ca în orice aspect al rutinei zilnice. Chiar și după lunga ședere pe Staten Island în timp de vară, starea de sănătate a trupelor britanice, așa cum ofițerii lor observau în mod repetat, era excelentă. Contrastul cu relatările despre epidemiile rampante din rândurile rebelilor era izbitor.[33]

În încercarea de a explica de ce americanii erau atât de puternic afectați de „bolile urât mirositoare" deși ar fi trebuit să fie deja obișnuiți cu climatul, în vreme ce militarii Maiestății Sale, în pofida faptului că nu erau familiarizați cu clima, se bucurau de o sănătate aproape perfectă, *London Chronicle* susținea că diferența rezida în curățenia impecabilă a trupelor regulate.

> În cazul trupelor regulate fiecare soldat este obligat să-și pună o cămașă curată de două sau trei ori pe săptămână, în funcție de anotimp și de climă; și există un anumit număr de ofițeri desemnați zilnic să verifice dacă fiecare soldat își spală rufele, asta dacă nu are o femeie care să facă acest lucru pentru el.[34]

Chiar dacă și scursorile societății se numărau printre soldații Maiestății Sale, majoritatea erau tineri țărani proveniți din zonele rurale ale Angliei, ale Scoției și ale Irlandei. Erau acolo fermieri, muncitori necalificați și meșteșugari – fierari, cizmari, tâmplari, brutari, lăcătuși, țesători –, toți recrutați, nu luați cu arcanul, fiind atrași de promisiunea hranei, a îmbrăcăminții și a plății care, chiar dacă nu

era prea generoasă, măcar era sigură. Prin originile rurale sau mic-urbane nu se deosebeau prea mult de omologii lor americani.

Soldatul britanic tipic se apropia de treizeci de ani, adică avea în medie cu cinci ani mai mult decât ostașul american, dar servise deja cinci sau șase ani în armată, adică de cinci-șase ori mai mult decât voluntarul obișnuit de sub comanda lui Washington. Pentru soldatul britanic viața cazonă devenise ceva obișnuit. Aveau reguli, regulamente și cutume, erau mândri să servească în armata Maiestății Sale, mândri de uniformă și grozav de mândri de regimentele lor, cărora le erau profund loiali.

Într-o zi ca aceasta, în ajunul bătăliei, ar fi acordat atenție sporită tuturor amănuntelor ce țineau de armament și echipament și fiecare om ar fi fost preocupat de felul cum arăta. Mulți ar fi fost proaspăt bărbieriți, iar uniformele, aranjate în măsura posibilităților. Odată puși în mișcare, de la distanță arătau extraordinar în tunicile lor roșii cu centuri, mărșăluind în rânduri strânse, cu imensele lor stindarde de regiment, cocoțate pe stâlpi de trei metri înălțime, care fluturau în fruntea formațiilor. Văzute de aproape însă, tunicile roșii, ce le coborau până la brâu în față în vreme ce la spate erau mai lungi, erau adeseori decolorate și rupte la umeri. Manșetele erau roase, genunchii peticiți, ciorapii sau jambierele atât de rupte, încât nu mai puteau fi peticite, oricât ar fi încercat fiecare să arate ca un soldat.

Pe lângă mândria pe care o simțeau față de cine și ce erau se manifesta un dispreț real, și uneori chiar ură, pentru inamicii lor americani, pe care îi considerau trădători și lași.

Dar în nici un caz nu erau cu toții veterani încercați în luptă. Unii dintre soldații și ofițerii mai în vârstă erau veteranii câmpurilor de bătălie europene sau americane din vremea Războiului de șapte ani, alții supraviețuiseră retragerii de la Concord sau bătăliei de la Bunker Hill. Restul, majoritatea forțelor britanice aflate pe Long Island, dar și a germanilor, cunoșteau numai exercițiile și rutina vieții militare. Pentru că, oricât de mult timp ar fi petrecut deja în armată soldatul obișnuit din subordinea lui Howe, trecuse un interval și mai lung, peste zece ani, de la ultimul război purtat de Marea

Britanie. Pentru majoritatea tunicilor roșii, soldați și ofițeri tineri, precum și pentru majoritatea covârșitoare a americanilor, bătălia ce se apropia avea să fie prima.

La căderea nopții, totul era pregătit. La ora 21 a sosit ordinul de punere în mișcare. Clinton conducea o brigadă de infanterie ușoară de elită cu baionetele fixate. Cornwallis îl urma cu opt batalioane de rezervă și paisprezece piese de artilerie. Acestea erau urmate de generalul Howe cu alte șase batalioane, artilerie și cu trenul de provizii. Coloana de 10 000 de oameni se întindea pe aproape patru kilometri. În fața avangărzii călăreau doi ofițeri, căpitanii William Glanville Evelyn și Oliver DeLancey Jr, și trei fermieri loialiști care cunoșteau drumul.

Corturile albe de la Flatlands au fost strânse, focurile de tabără au rămas aprinse pentru a da impresia că nu se întâmpla nimic.

Noaptea a fost neobișnuit de rece pentru acel anotimp. Imensa coloană se mișca în liniște și extrem de lent. Un ofițer scoțian, epuizat de ultimele câteva nopți în care făcuse de gardă, a descris marșul ca unul dintre cele mai lungi și mai grele din viața sa. „Am continuat să înaintăm cât mai încet cu putință, scria sir James Murray, oprindu-ne la fiecare minut suficient pentru a ațipi, numai pentru a fi treziți ca să parcurgem alți douăzeci de metri în același fel.“[35]

Acceptând planul lui Clinton – angajând o forță atât de puternică într-un marș nocturn într-un teritoriu necunoscut îndrumată ca un orb de trei fermieri care puteau să fie sau nu ceea ce spuneau că sunt –, William Howe își expunea armata unui risc uriaș. În eventualitatea în care ar fi fost descoperită sau ar fi devenit ținta unui atac-surpriză al inamicului, imensa coloană ar fi fost distrusă. Dacă totul mergea conform planului, manevra nu avea să le producă nimic deosebit, doar o simplă întoarcere a flancului inamic, și nu era foarte dificil să-ți imaginezi circumstanțele neprevăzute, capriciile sorții ce puteau provoca un dezastru.

Cu excepția comandanților, nimeni nu cunoștea planurile. Ofițerii și soldații habar nu aveau încotro se îndreptau.

Direcția era spre nord-est, de-a lungul a ceea ce era cunoscut atunci drept King's Highway, apoi în dreptul satului New Lots trupele aveau să cotească spre nord, către Înălțimile Gowan.

Avangarda a înaintat rapid spre nord, capturând pe drum toți localnicii care lăsau impresia că ar fi putut da alarma. Când cei trei ghizi loialiști au avertizat că rebelii puteau aștepta la podul Schoonmaker de peste micul pârâu sărat ce se vărsa în Golful Jamaica, întreaga coloană s-a oprit, câteva grupuri de pușcași fiind trimise să cerceteze zona. Dar la pod nu aștepta nimeni, și armata și-a reluat marșul.

Nici la Howard's Tavern, aflată la câteva sute de metri de intrarea în trecătoarea Jamaica, nu au găsit nici urmă de rebeli, lucru de înțeles dacă ne gândim că era 2 dimineața. Proprietarul tavernei și fiul său de paisprezece ani au fost luați din pat, interogați minuțios și apoi obligați să servească și ei ca ghizi. Trecătoarea, din câte știau, era nepăzită.

Căpitanii Evelyn și DeLancey și alți câțiva ofițeri călare au înaintat în trecătoare, un drum stâncos și șerpuit printr-un defileu îngust mărginit de copaci, puțin mai lat decât o cărare pe unde ar fi putut trece un om călare.

Trecuseră numai zece minute după ce părăsiseră taverna, când ofițerii au văzut în întuneric cinci siluete călare, cinci americani care patrulau. Americanii, crezând că au de-a face cu un detașament din propria armată, s-au apropiat și au fost imediat capturați fără a fi tras nici un foc și într-o liniște aproape totală.

Prizonierii au fost duși la generalul Clinton, care a reușit să afle că formau singura patrulă din trecătoare și că aceasta era într-adevăr nepăzită.

Când Clinton a insistat, vrând să afle efectivul trupelor rebele din Brooklyn, unul dintre americani, locotenentul Edward Dunscomb, în vârstă de douăzeci de ani și absolvent al King's College, i-a răspuns indignat că, în circumstanțe diferite, nu le-ar aduce niciodată un asemenea afront. Făcut „rebel nerușinat“ și amenințat cu spânzurătoarea, Dunscomb a spus că generalul Washington avea să răspundă cu

aceeași monedă, spânzurând om pentru om.[36] Dar curajul lui Dunscomb nu a impresionat. El și ceilalți prizonieri au fost arestați, iar avangarda condusă de Clinton și-a reluat înaintarea.

Odată cu primii zori englezii au reușit să traverseze trecătoarea și au ajuns pe Bedford Road, de cealaltă parte a șirului de coline. Oamenilor li s-a spus să se întindă în iarba înaltă de pe marginea drumului și să se odihnească.

Pentru ca întregul corp de armată să mărșăluiască prin trecătoare a fost nevoie de aproape două ore. (Oriunde era nevoie să fie îndepărtat un copac pentru a face loc artileriei sau trenului de provizii, acest lucru era făcut cu ajutorul ferăstraielor, nu al topoarelor, pentru a păstra, pe cât posibil, liniștea.) Soarele era deja sus când Howe și armata sa au ajuns la Bedford Road.

Exact la ora 9, odată cu focurile trase de două tunuri grele – semnalul pentru ca hessienii din centru și generalul Grant pe flancul drept al americanilor să atace –, armata lui Howe a început să înainteze de-a lungul drumului spre satul Bedford și, dincolo de acesta, către Brooklyn.

După mai mulți ani, Henry Clinton avea să-și aducă aminte cât de mult se temea Howe. „Comandantul părea îngrijorat de posibilitatea unui atac asupra noastră în timp ce mărșăluiam, dar eu eram convins că, de vreme ce nu ni se opuseseră la defileu, afacerea era încheiată.“[37]

Norocul le surâsese întreaga noapte. Totul mersese perfect. Trupele mărșăluiseră cincisprezece kilometri prin beznă într-un teritoriu necunoscut, într-o ordine desăvârșită. Totul se desfășurase conform orarului și noua zi, asemenea celei în care debarcaseră pe Long Island, era excelentă.

II

Era 3 dimineața când generalul Putnam a fost trezit de una din gărzile de la Cartierul General care l-a informat că inamicul ataca pe aripa dreaptă, lângă Narrows, de-a lungul Gowanus Road.

Grant, comandantul britanic, se hotărâse să atragă atenția americanilor în acel sector al frontului înainte de ora prevăzută. Trei sute de militari britanici deschiseseră focul și luaseră cu asalt trecătoarea Gowanus, americanii care făceau de gardă, membri ai milițiilor, lipsiți de orice pregătire, luând-o la sănătoasa.

Putnam a plecat în grabă spre tabăra lordului Stirling aflată în afara fortificațiilor de la Brooklyn pentru a-i ordona să iasă în întâmpinarea inamicilor și „să-i respingă“, neavând nici cea mai vagă idee referitor la numărul acestora. Au fost trase salve de alarmă, tobele au început să bată în vreme ce trupele ieșeau din forturi. Generalul Samuel Parsons, cel care împărțea împreună cu Stirling responsabilitatea apărării Gowanus Road și care, asemenea lui Putnam, se afla la Cartierul General din Brooklyn, unde se odihnea, a încălecat și a plecat în galop ca să ajungă primul la locul confruntării. Cu numai un an în urmă, Parsons practica avocatura într-un orășel din Connecticut.

> Am descoperit în momentul în care se crăpa de ziuă că inamicul traversase deja pădurile și cobora pe partea nordică a colinei, unde, alături de douăzeci dintre fugarii pe care i-am putut aduna, am stabilit o poziție pe o înălțime aflată în fața lor la circa opt sute de metri distanță – lucru ce a făcut coloana lor să se oprească, lordul Stirling și forțele sale având astfel timp să sosească.[38]

Trupele lui Stirling numărau 1 600 de oameni și includeau regimentul din Connecticut al colonelului Huntington în care servea Jabez Fitch, batalionul din Pennsylvania al colonelului Samuel Atlee, trupele din Maryland conduse de Smallwood și pitorescul batalion din Delaware al lui Haslet. Ultimele două unități erau considerate a fi cele mai bune din armată. În acel moment însă, comandanții, James Smallwood și John Haslet, lipseau, fiind convocați la New York în calitate de membri ai completului de judecată al unei Curți Marțiale.

„Puțin înainte de răsăritul soarelui, după ce am înaintat din tabără în direcția inamicului vreo trei kilometri și jumătate, i-am văzut“[39], scria Enoch Anderson, un locotenent de nouăsprezece ani,

membru al batalionului din Delaware. Aproape imediat s-au trezit în mijlocul a ceea ce Moses Little numea o „ciocnire viguroasă“[40].

Regimentele tunicilor roșii s-au apropiat „în ordinea normală“, cu stindardele fluturând și cu piesele de artilerie în față. Stirling și-a aranjat liniile și, după spusele unui alt soldat american, le-a oferit „o luptă după adevăratul gust englezesc“[41]. Britanicii au continuat să înainteze până când distanța s-a redus la mai puțin de două sute de metri, apoi au deschis focul cu tunurile și cu muschetele, „zburând câte-un cap pe ici, pe colo“, după cum nota același soldat. „Oamenii noștri au rămas în formație surprinzător de bine, nici unul dintre ei nemanifestând tendința de a se arunca la pământ.“ Ordinele le cereau să nu deschidă focul până când inamicul nu se apropia la cincizeci de metri. „Dar când și-au dat seama că rezistau focului lor cu atât de mult calm și atât de hotărâți, au refuzat să se apropie, deși *erau de trei ori mai mulți.*“[42]

„Le-am răspuns cu foc susținut – toți s-au achitat bine de îndatoririle lor“, își amintea tânărul Enoch Anderson.

> Am văzut un om prăbușindu-se de pe cal – niciodată nu am țintit mai bine, nici când am tras după o pasăre –, și cu toate astea nu știu dacă am ucis sau am rănit pe vreunul. Au răspuns cu foc și au omorât doi de-ai noștri. Nimeni nu a fost rănit. Trebuia să ne retragem, și ne-am retras patru sute de metri, unde ni s-a alăturat regimentul căpitanului Atlee.[43]

Britanicii au luat cu asalt de două ori în interval de o oră pozițiile ocupate de trupele lui Parsons pe o înălțime, dar liniile americane au rezistat. Oamenii lui Stirling se aflau sub focul neîntrerupt al artileriei, dar tunurile americane au răspuns cu aceeași monedă și în mijlocul fumului și al tunetelor artileriei, trupele rebelilor nu s-au clintit.

În prima sa oră de confruntare cu inamicul în câmp deschis, Armata Continentală a luptat cu bravură, fiind convinsă că putea să facă față trupelor regulate britanice. Adresându-se trupelor, Stirling le reamintea că generalul Grant era cel care se lăudase că în fruntea a 5 000 de oameni putea cuceri întreaga Americă. Dar, fapt neștiut de

ei, generalul Grant nu forța înaintarea, rămânând pe poziții conform planului. „Am avut ciocniri și o canonadă de câteva ore, ceea ce le-a atras toată atenția“[44], avea să susțină mai târziu Grant.

În centru, unde artileria hessiană bombardase pozițiile lui Sullivan aflate pe culmi încă de la primele ore ale dimineții, brigăzile generalului von Heister puteau fi văzute adunându-se pe câmpia aflată la sud, fără a părea să manifeste intenția de a înainta. Trei brigăzi hessiene rămăseseră în expectativă, liniile lor întinzându-se pe aproape un kilometru și jumătate.

Sullivan plecase călare din Brooklyn pentru a prelua comanda trupelor aflate în trecătoarea Flatbush. Văzând că hessienii nu aveau de gând să pornească și că pe aripa dreaptă Stirling se afla în dificultate, a trimis o parte din regimente în ajutorul acestuia.

Până la 9 dimineața, bătălia a părut să se desfășoare cam cum se așteptaseră americanii, inamicul atacând, sau manifestând intenția de a ataca, frontal.

Dar la ora 9 au putut fi auzite bubuiturile salvelor de semnalizare ale lui Howe și brusc Sullivan a realizat că întreaga armată britanică venea spre el din spate și că era înconjurat.

Pe câmpia de dincolo de culme, generalul von Heister a dat un ordin, și, în bătaia tobelor, hessienii s-au pus în mișcare.

Lăsându-și avangarda în poziții situate pe culme pentru a face tot posibilul ca să-i întârzie pe hessieni, Sullivan și-a retras grosul trupelor și a efectuat o întoarcere de o sută optzeci de grade pentru a fi cu fața la liniile britanice. În ciuda faptului că erau copleșiți numeric, americanii au răspuns focului britanic cu efecte devastatoare. Și de o parte, și de alta, ofițerii se temeau că oamenii lor aveau să fie rupți în bucăți, dar soldații ambelor armate nu aveau nici cea mai vagă idee despre ce se întâmpla. Și, aflați în fața anihilării, americanii nu au fost singurii care au făcut stânga-mprejur.

Un ofițer britanic de infanterie ușoară aflat în fruntea a circa treizeci de militari din avangarda lui Clinton a înaintat direct spre „grosul“ liniei americane care număra câteva sute de pușcași și și-a văzut

o treime din oameni prăbușindu-se în urma celui mai feroce schimb de focuri care-i fusese dat să-l trăiască. Când el și alte șase tunici roșii au rupt-o la fugă spre pădure, alți rebeli au apărut ca din pământ. Gloanțele păreau să vină din toate direcțiile.

> Am strigat la oameni să fugă spre primul zid pe care îl vedeau și am pornit cu toții, unii îndreptându-se spre niște tufișuri scunde, alții alergând peste un câmp, [și] alergând pe acel câmp am fost expuși focului a trei sute de oameni. Fugind literalmente prin mijlocul lor, îmi strigau să mă predau. M-am oprit de două ori să privesc în spate și am văzut rândurile strânse de pușcași și pe nici unul din oamenii mei. Am fugit spre zid cât de repede am putut, iar ei au continuat să tragă [...] în cele din urmă, am ajuns la acel zid și m-am aruncat în spatele lui.[45]

În toată acea agitație și confuzie, Sullivan se lupta să păstreze controlul asupra oamenilor și să-i împiedice să cadă pradă panicii. Situația era disperată, retragerea fiind singura opțiune: în etape de „luptă și iar luptă“, i-a condus cât a putut de rapid în direcția liniilor fortificate de la Brooklyn.

Cei rămași pe culme fuseseră deja copleșiți de atacul hessienilor. *Jaeger*-ii (vânători) în tunici verzi și grenadierii cu tunici albastre cu baionetele lor lungi de patruzeci de centimetri urcaseră pe versantul abrupt și împădurit spre culme – „teribilele dealuri“ – la fel de rapid și cu la fel de multă pricepere ca orice pușcaș din Virginia. Atât de neașteptat au apărut în fața americanilor, încât aceștia abia au avut timp să tragă o salvă, două. Unii au ripostat, mânuindu-și muschetele sau carabinele ca pe niște bâte, înainte de a fi străpunși cu baionetele. Alții au implorat milă. „Teama lor de hessieni [...] nu poate fi descrisă, scria generalul von Heister. Doar la vederea unei tunici albastre, se predau imediat și cad în genunchi rugându-se pentru viața lor.“[46] Cei care au putut scăpa au fugit înapoi printre copaci și din nou în câmp deschis, numai pentru a nimeri direct în furtuna de foc britanic.

În acest moment, întregul flanc stâng al frontului american s-a prăbușit. Mii de oameni au început să fugă, sute au fost capturați. Sullivan a încercat să reziste în încercarea de a proteja retragerea

unui număr cât mai mare de oameni și, suprinzător, majoritatea au reușit să ajungă la fortificațiile din Brooklyn.

Sullivan însă a fost capturat. Un soldat american, un oarecare Lewis Morris, care de-abia reușise să scape, scria despre Sullivan într-o scrisoare către cei de-acasă: „Ultima dată când l-am văzut, era într-un lan de porumb, aproape de liniile noastre, cu un pistol în fiecare mână, iar inamicul formase câte o linie la stânga și la dreapta sa, iar el se afla chiar în mijloc. Mi-ar fi plăcut să fiu luat prizonier“[47].

Momentul exact al sosirii lui Washington la Brooklyn nu este cunoscut, dar se crede că a traversat râul dinspre New York în jur de ora 9, adică aproximativ în momentul în care tunurile lui Howe trăgeau salvele de semnalizare.

Ca și generalul Putnam, Washington fusese trezit în miez de noapte de vestea atacului matinal al lui Grant și la răsăritul soarelui, temându-se în continuare de un al doilea atac, mai puternic, asupra New Yorkului, privise cu neliniște crescândă cum cinci vase inamice – *Roebuck*, *Asia*, *Renown*, *Preston* și *Repulse* – au început să urce pe East River ajutate de flux și de vântul favorabil. De acest lucru se temuse cel mai mult.

Apoi, miraculos, vântul și-a schimbat direcția spre nord, iar vasele s-au oprit după ce, în încercarea de a înainta, au făcut mai multe schimbări de curs. Doar *Roebuck* a reușit să se apropie suficient de mult pentru a amenința bateria de la Red Hook cu câteva salve trase la întâmplare.

Atunci, Washington a realizat că Long Island avea să fie scena confruntării. Generalul a ordonat trimiterea imediată de trupe suplimentare la Brooklyn și nu a irosit nici o clipă, cerând să fie dus peste râu, împreună cu Joseph Reed.

Soldatul Joseph Martin, unul dintre cei cărora li se ordonase să mărșăluiască către punctul de traversare spre Brooklyn, își amintea de uralele soldaților care se îmbarcau și de cele ale oamenilor ce se înghesuiau pe docuri pentru a admira spectacolul. „Se pare că toți ne

doreau noroc."[48] În ceea ce-l privește, soldatul Martin nu se putea gândi decât la „hidoșenia“ ororilor războiului.

Ajuns pe malul dinspre Brooklyn, a putut vedea, așa cum nu o mai făcuse niciodată, sângele și suferința răniților. „Nu știu ce simțeau majoritatea soldaților tineri în acele clipe, avea să-și amintească el, dar știu ce simțeam eu.“

> Am văzut un locotenent [...] care alerga de colo până colo, printre oamenii companiei sale, plângând în hohote, rugându-se de fiecare să-l ierte dacă aveau ceva împotriva lui sau dacă jignise pe cineva pentru că el îi ierta din toată inima pe cei care îl ofensaseră [...] dacă ar fi fost în fața spânzurătorii cu ștreangul de gât nu ar fi putut manifesta mai multă teamă sau remușcare. Ce soldat minunat ești, mi-a trecut prin minte, ce ofițer strașnic, un bărbat exemplar pentru tinerii tăi soldați! Aș fi îndurat orice în afara morții decât să mă fac de râs în asemenea hal.[49]

Relatările despre activitățile lui Washington în timpul bătăliei sunt puține și, din unele puncte de vedere, contradictorii. Unii aveau să-și aducă aminte de el călare urmărind confruntarea dintre cele două armate prin lunetă. Aveau să se spună povești despre cum călărea în mijlocul oamenilor îndemnându-i să se „comporte ca niște adevărați bărbați, ca niște soldați“ sau spunându-le: „Voi lupta atâta vreme cât îmi va rămâne o mână sau un picior“[50]. Mai târziu, un soldat l-a descris mergând pe jos prin liniile americane pentru a-și încuraja oamenii. Poate că a făcut toate astea, dar cel mai probabil s-a aflat pe unul dintre locurile cele mai de sus de pe Înălțimile Brooklyn. Oricum, evoluția situației nu mai depindea de el.

Deja la ora 10 flancul armatei sale fusese întors și nu exista nici o speranță de redresare a situației. Britanicii se aflau la numai trei kilometri de liniile fortificate de la Brooklyn. Sute de oameni înfrânți soseau dinspre câmpul de bătălie, mulți dintre ei plini de sânge sau răniți, cu toții epuizați. O parte dintre ofițeri lipseau. Washington se afla în fața unui dezastru și nu putea face nimic decât să stea în șa și să privească.

Zgomotul asurzitor al tunurilor și al muschetelor a continuat fără întrerupere numai pe aripa dreaptă, adică acolo unde neînduplecatul Stirling și oamenii săi se opuneau forței net superioare a lui Grant, crezând în continuare că reușeau să-și păstreze pozițiile.

Colonelul Samuel Atlee, aflat la comanda trupelor din Pennsylvania, avea să-și amintească ulterior că în acele momente chiar crezuse că britanicii aveau să fie înfrânți: „Pentru că bateriile au început să tragă și îi secerau ca pe niște snopi de iarbă, iar armata noastră a strigat: «A noastră e victoria!»“[51]

Dar Grant a continuat să păstreze distanța, și în acest interval divizia sa de 5 000 de militari primise ca întăriri 2 000 de pușcași marini de pe corăbiile britanice aflate în larg și două companii de loialiști din New York recrutați pe parcursul primăverii și verii de guvernatorul Tryon.

Stirling primise de la Putnam ordinul de a „respinge“ inamicul și, în lipsa altor dispoziții, asta a făcut vreme de aproape patru ore. Cu enormă mândrie și fără exagerare, colonelul John Haslet avea să descrie cum oamenii săi din Delaware au rămas neclintiți, „cu înfățișarea hotărâtă“, în rânduri strânse, cu steagurile fluturând, în tot acest timp artileria inamică „fiind descărcată“ împotriva lor, inamicul, „deși era de șase ori mai numeros“[52], neîndrăznind să atace.

Dar au rămas pe loc prea mult. La ora 11, tunicile roșii conduse de Grant au lovit puternic centrul liniei lui Stirling, iar mii de hessieni au atacat dinspre pădurile din stânga. Când Stirling a ordonat în cele din urmă retragerea, era prea târziu. Alte trupe britanice veneau din spate, de-a lungul Gowanus Road, tăind astfel linia de retragere pe care contase. O întreagă divizie britanică condusă de Cornwallis se afla acum între el și Brooklyn. Stirling și-a dat seama că singura cale de scăpare era spre Golful Gowanus, aflat acum la stânga sa, peste o mlaștină inundată pe durata fluxului și peste un pârâu care avea o lățime de optzeci de metri în momentul în care fluxul atingea nivelul cel mai ridicat. Iar vremea fluxului era aproape.

Stirling a ordonat oamenilor săi să-și „croiască drum cât mai repede posibil“ prin mlaștină și peste pârâu[53]. Apoi, împreună cu

maiorul Mordecai Gist și nu mai mult de 250 de soldați din Maryland a atacat frontal liniile lui Cornwallis într-o bravă tentativă de a acoperi retragerea celorlalți și poate pentru a străpunge liniile tunicilor roșii aflate acum pe Gowanus Road, lângă clădirea de piatră a unei ferme.

Lupta ce a urmat a fost cea mai violentă din acea zi. Respinși de un uragan de foc mortal, oamenii lui Stirling s-au regrupat și au atacat de încă cinci ori. Stirling însuși a luptat „ca un lup“[54]. Soldații din Maryland, care până în acea dimineață nu mai întâlniseră un inamic pe câmpul de luptă, și-au egalat în tenacitate comandantul.

Se spune că Washington, privind scena de pe una din colinele de la Brooklyn, ar fi exclamat când a văzut cum au fost măcelărite trupele din Maryland: „Doamne Dumnezeule, câți oameni neînfricați trebuie să pierd în această zi!“[55]

Renunțând în cele din urmă, Stirling le-a ordonat oamenilor săi să se răspândească și să încerce să se întoarcă la fortificațiile din Brooklyn.

Dintre cei care au încercat să scape prin mlaștină, mulți s-au împotmolit în nămol și nu au mai putut înainta. Cei incapabili să înoate se luptau neputincioși cu apele tot mai adânci ale pârâului alimentat de mareea rapidă și cu focul neîncetat al muschetelor. Unii ofițeri au înotat alături de caii lor. Câțiva dintre cei care nu știau să înoate au preferat să rămână pe mal și au fost luați prizonieri.

Un tânăr de optsprezece ani care în urmă cu șase luni se oferise voluntar în cadrul unei unități din Pennsylvania, soldatul Michael Graham, își începuse ziua postat alături de alți opt soldați pe o culme, în centrul frontului american, dar primise apoi ordinul să se retragă. În condițiile în care soldații fugeau în toate direcțiile, s-a trezit în mijlocul trupelor lui Stirling aflate într-o goană disperată.

> Îmi e imposibil să descriu confuzia și teroarea. [...] Am intrat în mlaștina prin care mulți dintre ai noștri se retrăgeau. Unii dintre ei se împotmoliseră și strigau la camarazi să-i ajute să iasă în numele lui Dumnezeu. Dar toți eram preocupați de propria siguranță. [...] Pe una din părțile mlaștinii se afla un mic iaz pe care l-am crezut a fi un iaz de moară. În momentul în care ajungeau pe malurile lui, foarte

> mulți săreau direct în apă, și unii s-au înecat. [...] Eu am ajuns teafăr în tabără. Din cei opt care fusesem aleși din companie cu o zi înaintea bătăliei pentru a face de gardă, numai eu am scăpat. Ceilalți au fost uciși sau au căzut în mâinile inamicului.
>
> În acel moment, nu îmi puteam da seama cum au fost trupele noastre încercuite.[56]

Joseph Hodgkins, după cum avea să-i povestească mai târziu soției sale, alergase valvârtej prin mlaștină și tot timpul se trăsese asupra sa. Habar nu avea cine fusese ucis sau se înecase și cine fusese capturat.

Lordul Stirling, aflându-se într-o încercuire imposibil de spart și hotărât să nu-și predea sabia britanicilor, a trecut prin salvele lor spre un regiment hessian și s-a predat generalului von Heister.[57]

Până la prânz sau puțin după aceea, degringolada a luat sfârșit, americanii fiind învinși categoric. Trupele britanice, după ce înaintaseră atât de mult într-un interval atât de scurt, voiau să atace până ajungeau la fortificațiile de la Brooklyn. Dar Howe a ordonat oprirea înaintării.

În planul său, generalul Clinton afirmase că atacurile principale, chiar dacă era necesar să fie foarte puternice, nu trebuiau duse prea departe. Singura excepție o reprezenta extrem de importantul atac prin care flancul rebel avea să fie întors, atac care, spunea generalul, „ar trebui continuat cât de mult posibil“[58].

Clinton avea să scrie ulterior despre decizia lui Howe de a opri înaintarea: „Nu aveam în acel moment nici cea mai mică dorință să limitez ardoarea trupelor noastre când l-am văzut pe inamic panicat în fața lor“. Howe însuși, gândindu-se la starea de spirit a oamenilor, avea să scrie după aceea că „a fost nevoie de ordine repetate pentru a-i convinge să se oprească“[59].

Fusese prima bătălie a revoluției și de departe cea mai amplă luptă purtată vreodată în America de Nord până în acel moment. Punând la socoteală ambele armate și Marina Regală, fuseseră implicați peste 40 000 de oameni. Câmpul de bătălie se întindea pe nouă kilometri și luptele duraseră peste șase ore. Pentru Armata Conti-

nentală, devenită acum armata Statelor Unite ale Americii, botezul focului însemnase o înfrângere zdrobitoare.

„O, ce trist! Ce trist! Ce trist!“[60], a scris capelanul Philip Fithian în jurnalul său, nefăcând altceva decât să exprime evidența.

Pentru britanici era o „zi glorioasă“ – „o victorie completă și ieftină“ conform rezumatului sec făcut de generalul Grant. „Vă veți bucura, i-a scris Grant generalului Harvey, să auziți că am avut acea victorie ușoară de care vă vorbeam în ultima mea scrisoare. Dacă o vărsare de sânge sănătoasă le poate reda acestor yankei simțul rațiunii, atunci febra independenței ar trebui să dispară rapid.“[61]

Totul mersese „ceas“. În ansamblu, planul lui Clinton își atinsese obiectivele „dincolo de așteptările noastre“[62], îi raporta lordul Percy tatălui său. „Oamenii noștri s-au comportat ca niște adevărați soldați britanici ce luptă în slujba unei cauze bune.“ În opinia lui Sir James Murray, soldații dăduseră dovadă de o bravură neîntâlnită până atunci.[63]

Un singur lucru nu le-a reușit, credea Ambrose Serle. „Nu au putut fugi la fel de repede ca inamicii lor, mai ales că mulți dintre aceștia erau gata să se calce în picioare ca să scape.“[64]

În rapoartele oficiale, William Howe nu a lăsat nici o urmă de îndoială în ceea ce privește amploarea victoriei și nu a fost nicidecum mai puțin generos decât ceilalți cu laudele pe care le-a adus armatei.

> Comportamentul ofițerilor și al soldaților, *britanici* și *hessieni*, le-a făcut cinste. Curajul neclintit și fermitatea demonstrate de trupe sau dorința lor de a se distinge nu au avut egal, iar acțiunile lor i-au convins de aceasta pe toți cei care au avut ocazia să le fie martori.[65]

Howe raporta că pierduse mai puțin de 400 de oameni – 59 de morți, 267 de răniți și 31 de dispăruți. Hessienii înregistraseră numai cinci morți și 26 de răniți.

În tabăra cealaltă, pierderile se ridicau la peste 3 000 de oameni, susținea Howe. Fuseseră luați aproximativ 1 000 de prizonieri și alți 2 000 fuseseră uciși, răniți sau se înecaseră.

Howe a exagerat însă mult diferența dintre pierderile celor două tabere. Washington, incapabil să furnizeze un număr exact, avea să estimeze ulterior, într-un raport către Congres, că dintre oamenii săi undeva între 700 și 1000 fuseseră uciși sau luați prozonieri.

Generalul Parsons, care reușise să evite căderea în captivitate, scria că numărul de americani morți pe care el și oamenii săi reușiseră să-i recupereze în timpul luptei, împreună cu „grămada pe care o ridicase inamicul", se situa la 60 și, în vreme ce pierderile totale erau imposibil de evaluat, Parsons considera numărul celor uciși a fi „neînsemnat"[66].

Unii dintre ofițerii care participaseră la bătălie erau convinși că britanicii aveau mai mulți oameni uciși decât americanii, dar luaseră mai mulți prizonieri.

Puțini din tabăra americană erau dispuși să recunoască gravitatea înfrângerii suferite. În realitate, pierderile americane, deși mult mai mici decât cele menționate în raportul lui Howe, erau teribile. Cel mai probabil, în jur de 300 de americani fuseseră uciși și peste 1 000 luați prizonieri, printre ei și trei generali, Sullivan, Stirling și Nathaniel Woodhull. Sullivan și Stirling aveau să fie tratați cu vizibilă curtoazie de cei care îi țineau prizonieri și aveau să ia cina cu lordul Howe la bordul lui *Eagle*. Woodhull însă a murit din cauza rănilor câteva săptămâni mai târziu.

Printre cei luați prizonieri de britanici se aflau căpitanul Samuel Atlee și locotenentul Jabez Fitch. Atlee a fost dus sub escortă la Cartierul General al lui Howe de la Bedford, unde el și alți prizonieri au fost supuși „celui mai jignitor și abuziv limbaj din partea ofițerilor, a soldaților și a doamnelor din tabără, toată lumea [...] luând la rost gărzile de ce fusesem luați prizonieri, de ce nu fusesem trecuți prin baionetă"[67].

Jabez Fitch, care luptase toată ziua și se predase numai după ce fusese încercuit, a fost închis alături de „un număr mare de prizonieri" într-un hambar, unde a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a-i alina durerea prietenului și comandantului companiei sale, căpitanul John Jewett, care fusese străpuns de două ori cu baioneta, în piept și în abdomen, și suferea cumplit. „I-am stat alături aproape toată noaptea și

nu am dormit decât foarte puțin, a scris Fitch. Căpitanul [...] știa că sfârșitul era aproape și a repetat de mai multe ori că a muri nu e o treabă ușoară.“[68]

Tată a zece copii, Jewett l-a făcut pe Fitch să promită că-i va povesti soției sale circumstanțele morții sale. Ulterior, Fitch avea să-i scrie că soțul său fusese rănit mortal cu baioneta „după ce a fost luat prizonier și i-au fost luate armele și cea mai mare parte din haine“.

Relatările despre soldați englezi, scoțieni sau hessieni care treceau prin baionetă americani după ce aceștia se predaseră erau numeroase. Se vorbea insistent despre hessienii care țintuiau americani de copaci cu ajutorul baionetelor. O scrisoare despre care se spunea că aparținea unui ofițer britanic a apărut în *Massachusetts Spy* și descria cât de rapid erau „trimiși pe lumea cealaltă“ americanii care renunțaseră la luptă.

> Hessienii și scoțienii noștri nu aveau milă [spunea scrisoarea – n.a.] și era un lucru plăcut să vezi cu câtă râvnă îi trimiteau pe rebeli pe lumea cealaltă folosindu-și baionetele după ce îi forțaseră să se predea pentru a nu putea opune rezistență. [...] Știți că toate sunt permise în război, mai ales când e vorba de asemenea inamici ticăloși ai regelui și ai țării lor.[69]

Numeroși prizonieri americani au fost într-adevăr bătuți măr după ce au fost capturați sau, asemenea căpitanului Jewett, au fost străpunși cu baioneta, așa cum atestă câteva relatări credibile, dar nu au fost comise atrocități în masă. Scrisoarea apărută în *Massachusetts Spy*, citată apoi de nenumărate ori, era, după toate probabilitățile, un fals folosit în scopuri propagandistice. La fel de neadevărată era o relatare publicată de un ziar londonez despre hessienii care îngropaseră cinci sute de trupuri într-o singură groapă.

Câțiva prizonieri americani, inclusiv Jabez Fitch, au fost martorii unor acte de adevărată amabilitate și bunătate din partea celor care îi țineau captivi. Chiar și infamul general Grant, nota Fitch, „a fost atât de generos, încât ne-a oferit o jumătate de oaie“[70].

Pentru britanici și hessieni, dar în special pentru cei din urmă, prizonierii erau o curiozitate, fiind pentru prima dată când vedeau

cum arătau cu adevărat rebelii inamici. „Nu puteau fi luați drept soldați întrucât nu aveau uniforme, ci numai bluze rupte, de toate culorile“[71], observa uimit un hessian. Și locotenentul von Bardeleben era surprins să vadă cât de prost îmbrăcați erau americanii. Majoritatea, scria acesta, „nu au pe ei decât niște haine de fermier zdrențuite și o armă. Cei mai mulți dintre ofițeri nu erau mai bine îmbrăcați și până de curând nu fuseseră altceva decât simpli muncitori“.

În jurnalul său, locotenentul von Bardeleben nota de asemenea că unii din camarazii săi ofițeri „și-au abandonat ideile despre eroism. Prizonierii care îngenuncheau și încercau să se predea au fost bătuți“.

Majoritatea celor capturați au fost închiși și înfometați în închisori vechi, în cripte de biserică și în mizerabilele vase-închisoare ancorate în port.

După ce tunurile au amuțit, americanii aflați în interiorul liniilor fortificate de la Brooklyn, intuind că britanicii aveau să atace cu toate forțele, au așteptat tensionați oră după oră, dar nu s-a întâmplat nimic. Toată după-amiaza și până târziu în noapte au putut fi auzite strigătele sfâșietoare ale răniților rămași pe câmpul de luptă, printre cadavrele celor uciși. Soldați rătăciți de unitățile lor, dar care reușiseră să evite căderea în prizonierat, soseau constant, indivizi izolați și murdari din cap până-n picioare sau grupuri de trei-patru, mulți din ei grav răniți. („Și răniții suferinzi au sosit văitându-se în liniile noastre!“[72] scria Philip Fithian.) A doua zi dimineață, Mordecai Gist, însoțit de nouă oameni, a reușit să ajungă în tabără. Erau singurii supraviețuitori ai bravei unități din Maryland.

III

În dimineața zilei de miercuri, 28 august, Washington și armata sa se confruntau cu o situație critică. Fiind depășiți ca abilitate tactică și învinși în luptă, erau acum blocați în Brooklyn, într-o zonă cu

un diametru de aproximativ cinci kilometri, cu spatele la East River. Râul era singura cale de scăpare, cu condiția ca vântul să le fie favorabil. Dacă direcția vântului se schimba, doar câteva vase britanice care ar fi urcat în amonte le-ar fi putut bloca retragerea. Brooklynul era o capcană gata să se închidă în orice moment.

În pofida acestui fapt, Washington a ordonat traversarea unor noi unități dinspre New York, de parcă n-ar fi înțeles cât de vulnerabilă era poziția sa.

Două regimente din Pennsylvania și trupele din Massachusetts ale colonelului John Glover – aproximativ 1 200 de oameni – au traversat râul și au intrat în tranșeele de la Brooklyn, făcând din asta un adevărat spectacol. Dacă asta a vrut Washington, a reușit pe deplin. Noile trupe, scria ofițerul din Pennsylvania Alexander Graydon, a produs o schimbare vizibilă. „Fețele care până atunci fuseseră întristate de dezastrele zilei de ieri s-au luminat la apropierea noastră, care a fost primită cu freamăt... «Ăștia sunt băieții care ar putea face ceva»“[73].

În fruntea brigăzilor din Pennsylvania, neîncercate în luptă până atunci, se afla Thomas Mifflin, un bărbat frumos și încrezător în sine, fost membru al comandamentului lui Washington, care, la numai treizeci și doi de ani, era brigadier general. Mifflin s-a oferit imediat voluntar să inspecteze prima linie de apărare și să-i raporteze apoi situația lui Washington fără să bănuiască rolul pe care avea să-l joace.

Joseph Hodgkins, atât de epuizat după luptă încât abia își mai putea ține capul sus, și-a făcut totuși timp să scrie acasă că „prin bunăvoința lui Dumnezeu“ era încă teafăr. Ca toți ceilalți, se aștepta să reintre în acțiune dintr-un moment în altul. „Inamicul este la mai puțin de doi kilometri de liniile noastre“[74], nota el.

Vremea se schimbase dramatic. Temperatura a scăzut cu zece grade în vreme ce norii acopereau complet cerul.

Pușcașilor aflați în liniile exterioare li s-a ordonat să nu înceteze să tragă în direcția inamicului, chiar dacă era vorba numai despre ridicarea moralului armatei, iar focul britanic a continuat până după-amiaza târziu, când cerul s-a deschis și o furtună dinspre nord-est

a început cu o ploaie rece, torențială, sporind astfel mizeria armatei înfrânte.

> După-amiaza, pe la ora 15, o salvă de alarmă a răsunat în mijlocul ploii violente [scria Philip Fithian]. Tobele au început să bată cu putere chemând la arme. Oamenii alergau la întâmplare sau în coloane către pozițiile lor. În tot acest timp ploua torențial. Armele întregii armate au fost udate. Și după ce alarma a luat sfârșit, fiind generată de trupele regulate care se apropiaseră în număr mai mare decât de obicei ca să-i alunge pe tiraliorii noștri care îi hărțuiau, ai noștri au continuat să tragă până seara, astfel încât părea cu adevărat periculos să mergi prin propriile linii – pentru că din toate părțile se trăgea neîncetat și puteai auzi încontinuu ghiulelele care treceau pe deasupra capetelor noastre.[75]

Furtuna și vuietul tunurilor au continuat și pe durata nopții. Peste râu, în New York, pastorul Ewald Shewkirk scria despre bubuiturile tunurilor care alternau cu luminile fulgerelor și cu tunetele asurzitoare.[76]

A doua zi, joi, 29 august, furtuna și ploaia torențială au continuat. Trupelor nu le lipseau numai corturile, ci și hrana. Era aproape imposibilă păstrarea focurilor aprinse pentru a găti sau a se încălzi. Soldatul Martin s-a descurcat grație pesmeților pe care, prevăzător, și-i îndesase în raniță înainte să părăsească New Yorkul, pesmeți „suficient de tari ca să spargă dinții unui guzgan"[77], după cum scria. Toți cei care aveau o bucățică de carne de porc crudă se simțeau privilegiați. Majoritatea erau înfometați și uzi până la piele, în unele locuri tranșeele fiind pline de apă până la brâu. Le era imposibil să păstreze uscate muschetele și praful de pușcă. Soldații, incapabili să mai rămână treji, adormeau în ploaie sau stând în noroi.

Washington, care nu dormise aproape deloc, a trimis la ora 4.30 dimineața un scurt mesaj aproape incoerent Congresului, informând că oamenii săi se aflau într-o situație foarte dificilă.[78] Despre înfrângerea din ziua anterioară nu a spus decât că avusese loc o „ciocnire" cu inamicul și că nu mai auzise nimic de atunci despre generalii Sullivan sau Stirling. „Nici nu pot stabili pierderile noastre."[79] Dar

nu le-a raportat nici faptul că britanicii începuseră în acea noapte „să avanseze din aproape în aproape“, lucru cunoscut deja. În loc să riște un atac frontal în câmp deschis, săpau tranșee tot mai aproape de liniile americane și ridicau valuri de pământ care deja se aflau la mai puțin de șase sute de metri de Fortul Putnam.

În pofida suferinței pe care a produs-o, furtuna l-a ajutat foarte mult pe Washington. În acele circumstanțe, orice vânt puternic dinspre nord-est era un mare noroc. Atât timp cât dura, vasele lordului Howe nu puteau urca în amonte, acolo unde puteau provoca un dezastru.[80]

Dar cât avea să dureze acest noroc? Și dacă norocul li se termina? („Și doar dacă nu se va întâmpla vreun eveniment nefericit care-mi va afecta reputația mea, spusese Congresului când acceptase să preia comanda, îl rog pe fiecare gentleman din această sală să-și amintească de acum că în această zi declar cu cea mai mare sinceritate că nu mă consider la înălțimea funcției cu care am fost onorat.“)

În acest moment i s-a spus că vechile corăbii ce fuseseră scufundate pe East River nu puteau reprezenta o barieră serioasă împotriva vaselor de război britanice și în special împotriva vaselor mici care puteau traversa acea parte a râului prin zona dintre Governor's Island și Brooklyn, unde nu existau nici un fel de obstacole.

Și chiar dacă situația era foarte gravă, nimeni nu manifesta mai mult calm decât Washington în timp ce își făcea rondurile călare. Era necesar să fie „calmi, dar hotărâți“, le spusese oamenilor înaintea bătăliei, când moralul era foarte bun. Acum, în fața dezastrului, folosea propriul exemplu pentru a demonstra semnificația spuselor sale. Indiferent câtă furie, neliniște sau disperare simțea, le-a păstrat doar pentru sine.

De când venise la New York, în aprilie, esența politicii lui Washington fusese aceea de a monitoriza cu atenție situația și de a lua decizii în funcție de circumstanțe. Înainte de prânz, după ce ascultase raportul generalului Mifflin despre înaintarea britanicilor „din aproape în aproape“ în timpul nopții și părerile foarte convingător exprimate ale lui Joseph Reed și studiase el însuși situația, a luat o decizie extrem de importantă.

Un mesaj secret, dar fals a pornit spre generalul Heath aflat la King's Bridge. Toate bărcile cu chila plată și barcazurile, orice ambarcațiune disponibilă urma să fie rechiziționată „fără amânare" pentru că „avem multe batalioane din New Jersey care trebuie să le înlocuiască pe altele aflate aici"[81]. Mesajul era semnat de Mifflin.

Washington avea să-și amintească mai târziu că el ceruse în mod expres să nu existe nici un fel de „formalități" în îndeplinirea ordinului – ceea ce însemna că toate ambarcațiunile potrivite aveau să fie rechiziționate pe loc[82].

Heath i-a atribuit conducerea operațiunii de rechiziționare colonelului Hugh Hughes, un învățător din New York, care, în următoarele douăzeci și patru de ore, încercând să-și ducă misiunea la bun sfârșit, aproape că nu a coborât din șa.

La ora 16, în condițiile în care ploaia nu părea să se domolească, Washington i-a convocat pe generalii săi la Vila Livingston ce domina râul de pe una din culmile Înălțimilor Brooklyn.

Mifflin, care îi spusese deja lui Washington că avea de ales între luptă și retragerea imediată, a cerut să fie cel care propunea retragerea cu condiția ca, în cazul în care aceasta era acceptată, el și regimentele din Pennsylvania să servească drept ariergardă în fortificațiile exterioare și astfel să apere liniile până la îmbarcarea restului armatei. Avea să fie cea mai dificilă însărcinare, dar insista să și-o asume – îi spusese Mifflin lui Washington – pentru că altfel reputația sa ar fi avut de suferit după ce avea să propună retragerea.

Iată ce s-a consemnat în procesul-verbal al întâlnirii: „A fost supusă atenției consiliului întrebarea dacă nu cumva, date fiind circumstanțele, nu erau preferabile plecarea de pe Long Island și abandonarea dependințelor [fortificațiilor] pentru a duce armata la New York"[83].

O singură persoană și-a manifestat îndoielile: generalul John Morm Scott, avocat de frunte din New York și înflăcărat patriot transformat în soldat.

„Întrucât propunerea a apărut brusc, *la fel de brusc am obiectat și eu,* a scris ulterior Scott, din aversiune față de ideea de a ceda inami-

cului chiar și un metru din pământul nostru, *dar am fost foarte repede convins de argumentele indiscutabile aduse în sprijinul ei.*“[84]

Dintre motivele aduse în discuție – muniția afectată de ploile torențiale, suferințele și descurajarea trupelor epuizate, înaintarea continuă a inamicului, situația precară a unei armate a cărei forță era divizată – cel mai serios era reprezentat de amenințarea flotei britanice care ar fi putut urca în orice moment pe East River, preluând controlul asupra râului. După cum scria Joseph Reed, încercând să explice decizia luată, în condițiile în care lordul Howe încerca „să urce“ împotriva vântului, „a început să ne preocupe serios întrebarea dacă trebuia să riscăm soarta armatei și pe cea a Americii apărând un cerc de aproape cinci kilometri întărit de câteva redute, dar lipsit în ansamblu de linii fortificate“[85].

Decizia a fost unanimă. Ordinele au fost transmise imediat și până seara planul a fost pus deja în aplicare.

Cu un an în urmă, la Dorchester, Washington profitase de întuneric pentru a-l lua pe Howe prin surprindere. Pe Long Island, Howe trimisese 10 000 de oameni în timpul nopții pentru a-l surprinde pe Washington. În acea noapte de joi, 29 august, îi venise din nou rândul lui Washington.

Ordinele s-au primit la ora 19. Trupele trebuiau să aibă „armele pregătite, ranițele și toate lucrurile“. Li s-a spus că urma să aibă loc un atac de noapte împotriva englezilor.[86]

Pentru Alexander Graydon, care făcea parte din regimentele din Pennsylvania însărcinate cu asigurarea ariergărzii, măsura era disperată, echivalentă aproape cu sinuciderea. „În acele momente s-au transmis verbal câteva testamente, oricât de incertă era soarta celor cărora le fuseseră încredințate, neștiindu-se dacă aveau să supraviețuiască fie pentru a fi martori, fie pentru a le pune în aplicare.“ Graydon s-a mulțumit să încerce să-și adune curajul[87].

Trupele cel mai puțin experimentate, împreună cu bolnavii și rănițiii, au primit în jur de ora 21 ordinul de a se îndrepta spre punctul de traversare din Brooklyn, cu pretextul că aveau să fie înlocuite de

alte unități. Despre toate acestea soldații aflați mai aproape de front nu știau nimic. „Totul a fost pus în aplicare cu o asemenea discreție, scria un alt ofițer din Pennsylvania, locotenentul Tench Tilghman, încât nici subofițerii, nici soldații nu au știut că întreaga armată avea să se întoarcă la New York“[88]. Nici ofițerilor nu li s-a spus nimic.

Alexander Graydon se gândea „cât de nebunesc“ era ordinul de a ataca, date fiind starea în care se aflau oamenii și armele lor ude. Și cu cât analiza mai în amănunt situația, cu atât era mai derutat. Dar brusc „mi-am dat seama că adevăratul obiectiv era retragerea și că ordinul de atac nu era decât o acoperire“. Camarazii săi ofițeri cărora le-a destăinuit gândurile sale „nu au îndrăznit să mă creadă“[89].

Alții, aflați în interiorul forturilor și al liniilor fortificate, au realizat că evacuarea era adevăratul obiectiv și au început să estimeze riscurile. Maiorul Benjamin Tallmadge din Connecticut, un ofițer remarcabil prin luciditatea sa, a scris, încercând să se pună în locul lui Washington:

> Operațiunea de trecere a unui număr atât de mare de trupe, cu toate proviziile lor, peste un râu rapid lat de un kilometru și jumătate, în fața unui inamic victorios, disciplinat și aproape de trei ori mai numeros decât propria armată, cu o flotă capabilă să blocheze navigația astfel încât nici măcar o barcă nu ar fi putut să traverseze, implica dificultăți foarte mari[90].

Ploaia încetase în cele din urmă, dar vântul de nord-est continua să împiedice accesul flotei britanice, dovedindu-se însă, alături de fluxul foarte puternic, un obstacol la fel de dificil și pentru retragerea americană.

Primele trupe cărora li se ordonase să se retragă spre punctul de traversare au descoperit că râul era atât de agitat, încât nici o ambarcațiune nu l-ar fi putut traversa. Oamenii nu puteau face altceva decât să aștepte în întuneric. Conform unei relatări, generalul Alexander McDougall, responsabilul pentru îmbarcare, i-a trimis lui Washington un mesaj în care îi informa că, având în vedere condițiile, retragerea nu putea avea loc în acea noapte.

Era în jur de ora 23 când, ca la comandă, vântul de nord-est s-a domolit. Apoi a început să bată dinspre sud-vest și câteva ambarcațiuni conduse de o parte din marinarii și pescarii din Massachusetts ai lui John Glover au început să treacă râul dinspre New York, Glover însuși traversând spre Brooklyn pentru a putea dirija operațiunea.

Oamenii lui Glover s-au dovedit la fel de importanți ca schimbarea direcției vântului. Într-o demonstrație extraordinară de abilități marinărești, la cârmă sau vâslind, au reușit să navigheze în ciuda curenților rapizi și potrivnici în bărci atât de împovărate de oameni și de provizii, de cai și de tunuri, încât apa se afla la numai câțiva centimetri sub copastie și toate astea într-o beznă deplină fără lumini de navigație. Puținor oameni le-a fost pusă la încercare într-un asemenea grad îndemânarea și foarte puțini s-au aflat sub o asemenea presiune sau și-au îndeplinit misiunea cu atâta pricepere.

În vreme ce bărcile făceau drumul dus-întors de la Brooklyn, alte unități au primit ordinul să-și abandoneze pozițiile și să se îndrepte spre locul de îmbarcare. „Și cât de mult ne-a luat să ducem operațiunea la bun sfârșit din cauza noroiului și a umezelii“[91], își amintea cineva.

Roțile căruțelor, tot ceea ce ar fi putut face zgomot, au fost învelite în cârpe. Oamenilor li s-a interzis să vorbească. „Ni s-a ordonat foarte clar să nu scoatem o vorbă și nici să nu tușim, nota soldatul Martin. Toate ordinele au fost transmise de la ofițer la ofițer și au fost comunicate oamenilor în șoaptă.“[92]

Au înaintat prin noapte ca niște năluci. „Când unul din regimente își părăsea pozițiile pe care le deținuse, trupele rămase la stânga și la dreapta sa se mutau ca să umple golurile“, scria Benjamin Tallmadge, amintindu-și că pentru majoritatea oamenilor era a treia noapte de nesomn. Între timp, Washington călărise până la locul de îmbarcare pentru a prelua personal comanda.

Retragerea în ordine a unei armate era considerată a fi una dintre cele mai dificile manevre, chiar și pentru niște soldați bine antrenați, și faptul că armata sa, formată din amatori, executase până în acel moment o retragere în perfectă ordine și liniște era tot ce-și putea

dori Washington. Cea mai mare temere a sa era ca nu cumva, printr-o simplă întâmplare, britanicii să descopere ce se întâmpla și să pornească la atac cu forțele lor net superioare.

Cei aflați în pericolul cel mai mare, trupele din ariergardă conduse de Mifflin, ocupau în continuare prima linie. Așteptându-și rândul să se retragă, și-au ocupat timpul făcând zgomot și întreținând focurile de tabără pentru a crea impresia că armata ocupa aceleași poziții, dar știind în același timp că, în ipoteza în care inamicul ar fi înțeles ce se întâmpla, anihilarea lor ar fi fost aproape sigură.

În eventualitatea unui atac britanic, ar fi trebuit să se retragă și să se regrupeze la vechea biserică olandeză, pe drumul ce despărțea în două satul Brooklyn. Pe măsură ce orele treceau, putea fi auzit foarte clar zgomotul târnăcoapelor și al lopeților soldaților britanici care săpau în întuneric, din ce în ce mai aproape de ei.

Întreaga garnizoană de la Fortul Putnam, situat pe Înălțimile Brooklyn, primise de asemenea ordinul de a rămâne pe loc toată noaptea, pentru a acoperi retragerea în eventualitatea unui atac al vaselor inamice.

La aproximativ ora 2 dimineața, unul din tunuri s-a descărcat aparent inexplicabil. „Dacă explozia s-a produs în liniile noastre, specula ulterior Alexander Graydon, tunul s-a descărcat probabil când se încerca distrugerea sa.“[93]

Până la sfârșitul vieții sale, Graydon nu a putut rememora niciodată acea noapte fără să se gândească la scena din *Henric al V-lea* al lui Shakespeare dedicată nesfârșitei nopți de așteptare premergătoare bătăliei de la Agincourt care, după cum chiar el comenta, „este învăluită în tristețe și întuneric, un interval de timp la fel de încărcat de incertitudini și de așteptare cumplită“[94].

Era aproape 4 dimineața și încă nu se luminase, când un tânăr ofițer călare, maiorul Alexander Scammell, a sosit în primele linii căutându-l pe generalul Mifflin.

Scammell avea douăzeci și nouă de ani și era foarte apreciat. Absolvent al Harvardului și avocat în viața civilă, inteligent, fermecă-

tor, înalt de aproape un metru nouăzeci, Alexander fusese anterior aghiotantul generalului Sullivan.[95]

Sacmmell i-a transmis lui Mifflin că bărcile erau pregătite la locul de îmbarcare și că Washington aștepta cu nerăbdare sosirea ultimelor trupe. Mifflin i-a răspuns că era probabil vorba de o neînțelegere. Nu-și putea imagina că Washington se gândea la avangarda comandată de el. Scammell a insistat că nu greșea, spunându-i că parcursese călare întreaga distanță pornind din extremitatea flancului stâng și ordonase tuturor trupelor pe care le întâlnise să pornească spre locul de traversare, că toți se puseseră în mișcare și că avea să continue să trasmită același ordin și mai departe.

În acel moment, Mifflin i-a ordonat generalului Edward Hand să-și aranjeze regimentul în formație și să pornească cât mai repede cu putință.

Dar Scammell se înșela. Înțelesese greșit ordinele lui Washington. Ordinul pe care îl transmisese era exact tipul de greșeală care putea duce la dezastru.

Trupele și-au părăsit tranșeele și au pornit-o spre râu „fără amânare"[96], trecând până și de biserica olandeză și oprindu-se la mai puțin de un kilometru de locul de îmbarcare.

Washington, care se oprise în mijlocul drumului fără a descăleca, a întrebat ce se întâmpla. Generalul se pregătea să-i explice, când Mifflin s-a apropiat. Expresia fețelor era greu de distins în întuneric, dar Hand avea să-și amintească exclamația lui Washington: „Dumnezeule mare! Generale Mifflin, mi-e teamă că ne-ai adus la pierzanie"[97].

Mifflin a răspuns „cu oarecare înflăcărare" că nu făcea decât să respecte ordinele lui Washington așa cum fuseseră transmise de maiorul Scammell.

Washington i-a spus că era vorba de o „greșeală cumplită", că porniseră înainte de vreme, că „la punctul de traversare domnește confuzia" și că trebuie să se întoarcă imediat și să-și reia pozițiile.

Pentru trupele epuizate care ocupaseră liniile defensive întreaga noapte, numărând fiecare ceas până când avea să le vină rândul să-și părăsească pozițiile și să scape împreună cu ceilalți și care acum aș-

teptau în întuneric era un moment extrem de dificil, „o adevărată încercare pentru soldații tineri", după cum recunoștea Graydon. „Oricine a văzut soldați puși într-o situație similară sau care studiază cu atenție sufletul uman în asemenea momente dificile știe foarte bine să aprecieze comportamentul acestor oameni curajoși."[98]

Au pornit din nou spre tranșee așa cum li se ordonase și, după cum a spus generalul Hand, „am avut marele noroc să ne reocupăm pozițiile și să le mai păstrăm câteva ceasuri nesfârșite fără ca inamicul să simtă ce se întâmpla"[99].

În tot acest timp, în zona de traversare, trupe, provizii și piese de artilerie erau încărcate rapid în bărcile ce soseau una după alta. Toți munceau frenetic. Un soldat din Connecticut aflat la bordul uneia dintre ambarcațiuni avea să-și amintească de cele unsprezece traversări făcute în acea noapte.

Dar evacuarea nu se desfășura suficient de rapid. Câteva piese grele de artilerie împotmolite în noroi au fost imposibil de mișcat și au fost abandonate. Deși era aproape dimineață, o parte însemnată a armatei continua să aștepte să se îmbarce și, în lipsa protecției întunericului, retragerea lor era compromisă.

În mod incredibil, circumstanțele – soarta, norocul, Providența, mâna lui Dumnezeu, așa cum avea să se spună ulterior – au intervenit.

Chiar când se crăpa de ziuă, o ceață groasă s-a așternut deasupra întregului Brooklyn, ascunzând totul la fel cum o făcuse întunericul. Era o ceață atât de groasă, își amintea un soldat, încât „abia puteai vedea un om la cinci metri distanță"[100]. Chiar și după răsăritul soarelui, ceața a rămas la fel de densă, în vreme ce pe malul opus, la New York, era senin.

Până la urmă, lui Mifflin și ariergărzii sale, dar și trupelor de la Fortul Stirling li s-a ordonat să se îmbarce. „După cum se poate bănui, nu am pierdut nici o clipă"[101], scria Alexander Graydon.

Maiorul Tallmadge, care, împreună cu regimentul său, s-a numărat printre ultimii îmbarcați, avea să scrie mai târziu că a crezut că l-a

văzut pe Washington stând până în ultima clipă pe treptele de la punctul de traversare.[102]

Graydon estima că era 7 dimineața, sau poate puțin mai târziu, când el și oamenii săi au debarcat la New York. „Și în mai puțin de o oră, după risipirea ceții, inamicul putea fi văzut pe țărmul pe care îl lăsasem în urmă."[103]

Nouă mii de militari fuseseră evacuați peste râu într-o singură noapte fără pierderi de vieți omenești. Singurii oameni capturați au fost trei indivizi rămași în urmă cu intenția de a jefui proviziile abandonate.

IV

> Vineri, 30 august. Dimineața, spre marea noastră uimire, am descoperit că evacuaseră toate fortificațiile de la Brooklyn [...] fără să fie tras nici un foc [...] nici vasele noastre nu au putut urca pe râu în lipsa vântului și au scăpat cu toții [...] spre New York.[104]

După cum nota în jurnalul său maiorul Stephen Kemble, britanicii au fost consternați. Era aproape de neconceput că întreaga armată rebelă dispăruse pe sub nasul lor în timpul nopții. Surpriza o egala pe cea din 5 martie, de la Boston, când, atunci când se treziseră, văzuseră tunurile de la Ticonderoga instalate pe Colinele Dorchester. Marea diferență era că acum sentimentul de groază fusese înlocuit cu unul de ușurare. Dintr-odată, întregul Brooklyn și fortificațiile sofisticate din zonă le stăteau la dispoziție, iar rebelii fuseseră puși pe fugă.

„Încă nu putem explica retragerea lor precipitată"[105], scria generalul Grant. Ca mulți alți britanici, Grant nu reușea să înțeleagă cum, după ce munciseră luni de zile la acele fortificații masive, americanii le abandonaseră atât de repede.

Generalul Howe se comportase admirabil și își merita succesul, era de părere același Grant. Lecția Brooklynului, a dat verdictul Grant, era că, dacă erau presați, americanii nu aveau să mai înfrunte niciodată trupele regelui pe câmpul de bătălie.

Lordul Percy îi dădea dreptate. „Resimt foarte puternic lovitura dată pe 27, îi scria acesta tatălui său, și cred că aș putea îndrăzni să afirm că nu ne vor mai opune niciodată rezistență pe câmpul de luptă. Par să fie terminați din toate punctele de vedere și mă încântă ideea că această campanie va pune capăt definitiv războiului."[106] În rândurile scrise lordului Germain, a dat verdictul: „Întreaga afacere este aproape încheiată"[107].

Generalul Clinton, pe bună dreptate mândru de rolul pe care îl jucase în această victorie, îi scria surorii sale că se aștepta să fie acasă de Crăciun.

Aproape toți ofițerii au venit să vadă fortificațiile rebelilor și să se bucure de priveliștea de la Fortul Stirling. „Acesta și zonele din împrejurimi sunt cele mai frumoase și mai roditoare locuri pe care le-am văzut până acum în America"[108], observa Ambrose Serle, care era deranjat numai de duhoarea morților neîngropați risipiți peste tot pe câmpuri.

Referitor la rebeli și la fuga lor, Serle, asemenea multor altor britanici, era de părere că „se comportaseră foarte nedemn pentru niște oameni"[109].

Dar unii, inclusiv generalul Grant, recunoșteau că americanii executaseră superb o operațiune curajoasă. Plecarea lor fusese „înțeleaptă", avea să comenteze ulterior Clinton, și „cu foarte mare abilitate au executat retragerea întregii lor armate"[110]. Charles Stedman, un ofițer din subordinea lordului Percy, avea să scrie mai târziu o foarte respectată istorie a războiului – una dintre puținele lucrări aparținând unui beligerant –, în care a caracterizat retragerea drept „foarte glorioasă pentru americani"[111]. Mai mult, înțelelegea, aparent mult mai bine decât Grant, pericolul la care s-ar fi expus americanii în eventualitatea unei schimbări a direcției vântului. Dacă *Phoenix* și *Rose* ar fi urcat pe East River cu cele șaptezeci și două de tunuri ale lor, așa cum urcaseră anterior pe Hudson, sublinia Stedman, orice cale de scăpare le-ar fi fost tăiată „cât se poate de complet"[112].

Oricât de lăudabil fusese modul în care își exercitase Washington funcția de comandant în timpul retragerii, șansa jucase un rol impor-

tant, iar războaiele nu sunt câștigate prin retrageri, oricât de bine organizate ar fi. În plus, evacuarea reușită nu putea compensa morții și răniții sau mia de prizonieri luați de inamic.

Bătălia de la Brooklyn – Bătălia de pe Long Island cum avea să fie numită mai târziu – fusese un fiasco. Washington se dovedise ezitant și nepotrivit pentru funcția sa. Prima dată când comandaseră trupele într-o confruntare majoră, el și ofițerii săi nu numai că eșuaseră, dar se făcuseră de râs.

Chiar din clipa în care preluase conducerea la New York, Washington se pusese într-o situație imposibilă. Nu înțelesese că, indiferent dacă britanicii debarcau pe Manhattan sau pe Long Island, era prins într-o capcană. Generalul Lee intuise cât se poate de clar că „cine domină mările deține controlul asupra orașului“ și Washington a avut dificultăți din momentul în care a ales să ignore acest avertisment.

Divizându-și armata, se bazase pe abilitatea sa de a reacționa în funcție de circumstanțe, de parcă transferarea trupelor peste East River, de pe un mal pe celălalt, ar fi fost oricând posibilă. În chiar ziua atacului britanic de pe Long Island, era nehotărât și se întreba dacă aceasta era principala ofensivă inamică și, dacă da, ce trebuia să facă.

Pentru britanici totul a mers conform planului, de la debarcarea în Golful Gravesend până la marșul nocturn al celor 10 000 de oameni prin trecătoarea Jamaica spre câmpul de bătălie propriu-zis. Ipoteza că britanicii aveau să lanseze un atac frontal împotriva Brooklynului, așa cum o făcuseră la Bunker Hill și cum păruseră foarte aproape să o facă în cazul Colinelor Dorchester, stătea la baza strategiei americane, dar era în mare parte o iluzie. Atât de rapid și de categoric a fost depășit Washington ca abilitate de a manevra pe câmpul de luptă, încât bătălia s-a încheiat practic înainte de a începe. Era ca și cum, din cauza neliniștilor sale legate de unde și cum avea să-i fie întors flancul pe apă, uitase că același lucru se putea întâmpla și pe uscat.

Cum a fost posibil ca un om care insista atât de mult ca totul să fie făcut conform indicațiilor, care era atât de preocupat de detalii să

lase trecătoarea Jamaica nepăzită este imposibil de explicat – mai ales în condițiile în care a petrecut întreaga zi de 26 august la Brooklyn analizând situația.

Washington nu și-a explicat niciodată contribuția la ceea ce s-a întâmplat în timpul bătăliei de pe Long Island și în ochii multora succesul extraordinar al retragerii nocturne a fost deopotrivă o dovadă a abilităților sale și o modalitate de a îndulci amărăciunea umilinței și suferințele cauzate de înfrângere. În plus, americanii puteau pretinde fără a minți că fuseseră clar depășiți numeric de o armată mult mai bine pregătită și că, în ciuda sorților potrivnici, demonstraseră un curaj și o tenacitate exemplare.

Generalul Putnam a fost învinuit pentru că nu îi ordonase mai devreme lui Stirling să se retragă. Sullivan a fost acuzat de necunoașterea terenului. Putnam și Sullivan au fost criticați pentru că lăsaseră trecătoarea Jamaica nepăzită. Colonelul Samuel Miles, cel care ar fi trebuit să fie responsabil de flancul stâng, a afirmat mai târziu că bănuise că inamicul avea intenția de a se folosi de trecătoarea Jamaica, și, cu toate acestea, nu făcuse nimic. Stirling, în ciuda bravurii sale, a fost criticat pentru că încercase să-i confrunte pe britanici în câmp deschis, în maniera pe care aceștia o preferau.

Mulți, inclusiv Henry Knox, aveau să susțină cu tărie că, dacă Nathanael Greene, care se familiarizase cu fiecare detaliu al Înălțimilor Gowan, ar fi fost prezent, britanicii ar fi înfruntat o rezistență puternică în trecătoarea Jamaica și lucrurile ar fi stat cu totul altfel. Nu este exclus. Îmbolnăvirea lui Greene și absența sa în perioada ce a urmat au reprezentat fără doar și poate una dintre cele mai grele lovituri suferite de Washington.

Washington avea să-l considere pe Sullivan principalul vinovat pentru neglijența cu care tratase trecătoarea Jamaica, dând astfel de înțeles că, din punctul său de vedere, Greene nu ar fi permis niciodată unui atac-surpriză britanic să reușească în acea zonă.

Dar în realitate victoria britanică fusese certă pe durata întregii zile, indiferent ce ar fi făcut americanii. Lupta poate că s-ar fi prelungit, iar pierderile suferite de britanici ar fi fost mai mari, dar fiind de-

pășit numeric de trupe mai bine pregătite și fără a deține supremația navală, Washington și armata sa nu au avut niciodată șanse cu adevărat – asta fără a aduce în discuție mult mai vasta experiență a comandanților britanici.

Hotărârea generalului Howe de a opri atacul în după-amiaza ce a urmat confruntării avea să devină subiectul uneor speculații și dezbateri nesfârșite. Printre cei mai duri critici ai lui Howe se număra căpitanul John Montresor care, în dimineața de 30 august, descoperise primul că americanii se retrăseseră în timpul nopții. Pentru Montresor nu exista nici un dubiu că Howe ar fi trebuit să continue atacul, orice altă decizie fiind o greșeală enormă. „Niciodată nu își fructifică victoriile“[113], a fost scurta caracterizare pe care Montresor i-a făcut-o lui Howe.

Și generalul Clinton părea să creadă că, în condițiile în care americanii „fugeau cuprinși de o asemenea panică“, Howe avea o șansă unică de a-i termina și de a încheia războiul dintr-o singură lovitură.[114] Dar Clinton nu a recunoscut niciodată acest lucru când a fost întrebat. El avea să scrie chiar că, dacă ar fi ocupat poziția lui Howe, și el ar fi „considerat mai prudent“[115] să oprească ofensiva.

În declarația din fața Parlamentului, generalul Cornwallis avea să refuze să afirme că liniile deținute de rebeli la Brooklyn ar fi putut fi cucerite cu un asalt lansat imediat și a afirmat în schimb că în acel moment nu a auzit pe nimeni spunând că lucrurile ar fi stat altfel.

Americanii își doriseră un nou Bunker Hill. Howe nu uitase acea bătălie și nu avea nici o intenție să risipească vieți într-un alt asalt frontal sângeros împotriva unei armate fortificate pe o înălțime dacă, cu puțină răbdare, acel deal putea fi cucerit prin mijloace mai puțin costisitoare. „Era evident că liniile aveau să fie ale noastre fără costuri prea mari printr-o înaintare treptată, va explica el. Nu puteam risca pierderile care ar fi fost suferite în timpul unui asalt.“[116]

Dacă Howe ar fi continuat ofensiva în după-amiaza de 27 august, victoria britanică ar fi putut fi totală, sau dacă vântul și-ar fi schimbat direcția mai devreme, iar Marina Regală ar fi înaintat pe East River, războiul și șansele de independență ale Statelor Unite

ale Americii ar fi fost mult amânate, dacă nu li s-ar fi pus capăt acolo și atunci.

Când știrile despre bătălie, însoțite de estimările exagerate ale lui Howe privitoare la pierderile americane, au ajuns la Londra, au creat senzație. O victorie atât de măreață, scria presa, „contrazicea în întregime“ toate acele „predicții trâmbițate“ de oponenții războiului.[117] Edmund Burke, Charles Fox și alți membri ai Parlamentului ostili războiului erau la fel de abătuți pe cât de mult jubilau cei mai cunoscuți tory. Știrea care „ne-a ușurat povara“[118], a numit-o istoricul Edward Gibbon.

Marea Britanie fusese cuprinsă de un „entuziasm pe care nu îl pot exprima în cuvinte“, îi scria un prieten lui Henry Clinton. Clopotele au bătut în toată Londra și în cele mai mici cătune, ferestrele au fost luminate cu lumânări. Despre rege se spunea că se oprise în timpul unei plimbări prin Kew Gardens pentru a-și exprima „imensa satisfacție“ în ceea ce privește raportul generalului Howe, căruia avea să-i confere Ordinul de Bath.[119]

În Congres, se vorbea în particular despre înfrângere ca despre „un început nefericit“[120] în cel mai bun caz și mult mai deschis ca despre un dezastru.[121] Dar nimeni nu a intrat în panică.

În alte părți ale țării primele relatări despre rezultatul luptei au fost considerate la început drept „știri născocite de loialiști“. După aceea, s-a instalat neliniștea, chiar panica. „Toți ne facem griji, nota reverendul Ezra Stiles aflat în locuința sa din Newport. Loialiștii sărbătoresc. Fiii Libertății sunt abătuți.“[122]

Ziarele au pus accentul pe retragerea curajoasă organizată de Washington pe timpul nopții, considerând-o un nou motiv de a avea încredere în armată și în special în Washington. Evacuarea Brooklynului era o „capodoperă“, susținea un articol din *New England Chronicle*[123]. „Maniera în care a fost executată retragerea noastră, relata *Virginia Gazette*, este dovada calităților comandantului suprem și a ofițerilor în ansamblu.“[124]

Și în vreme ce un publicist de la *New England Chronicle* spunea: „Providența a fost de partea noastră“[125] un altul, de la *Massachusetts Spy*, își asigura cititorii că înfrângerea de pe Long Island și suferințe provocate de ea erau „mărturii evidente ale furiei și ale nemulțumirii pe care Dumnezeu Atotputernicul o simte față de un popor păcătos“.

> Am crezut că Dumnezeu era de partea noastră și au fost date multe semne ale puterii și ale milei Sale în favoarea noastră, spre nemulțumirea și dezamăgirea inamicilor noștri; și lucrurile s-au petrecut într-adevăr așa. Dar ne-am pocăit cumva sau I-am dat gloria ce I se cuvenea? Nicidecum. Mâna Sa pare să se fi întors împotriva noastră – și puternică e mâna Sa.[126]

La New York povara înfrângerii apăsa greu. Moralul ridicat al soldaților pe care se contase până de curând pentru a compensa, și chiar pentru a depăși, orice avantaje ar fi avut inamicul de partea sa se prăbușise. Armata care traversase pe durata nopții dinspre Brooklyn avea, în lumina zilei de 30 august, o imagine jalnică – nespălați, murdari, amorțiți de oboseală, uzi până la piele, mulți dintre ei bolnavi și slăbiți. Armata care se îmbarcase spre Brooklyn cântând dispăruse.

„Era o schimbare surprinzătoare, comenta pastorul Shewkirk în jurnalul său, melodiile vesele cântate de flaute și tobe au încetat. [...] Se părea că descurajarea domnea peste tot și imaginea oamenilor răspândiți pe străzi era într-adevăr emoționantă.“[127]

Fuseseră rapid și zdrobitor înfrânți. „Ce zi grea pentru noi, bieți yankei“[118], era rezumatul simplu pe care Enoch Anderson îl făcea bătăliei de la Brooklyn[x].

Dar oricât de răsunătoare ar fi fost victoria britanică, nu era decisivă. Războiului nu i se pusese capăt dintr-o singură lovitură executată de o forță superioară compusă din soldați profesioniști. Washington și cei 9 000 de soldați ai săi supraviețuiseră și puteau lupta în continuare.

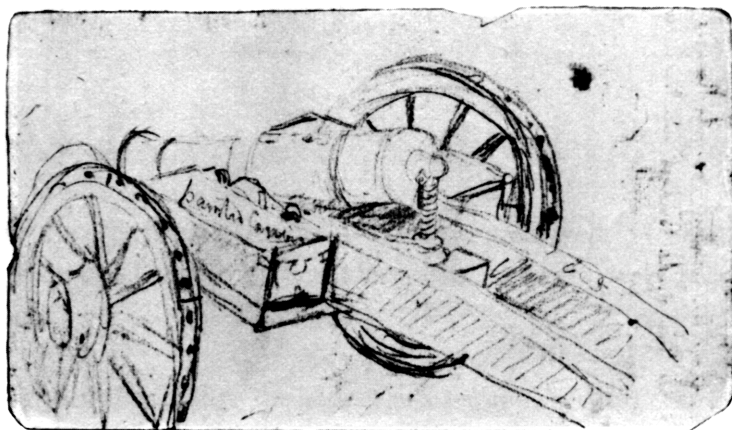
În primele douăzeci și patru de ore petrecute la New York, aproape toți s-au prăbușit într-un somn adânc, inclusiv comandantul

suprem. Abia duminică, 31 august, Washington a informat Congresul despre retragere. „Nu am fost capabil să țin tocul în mână[129], a explicat el întârzierea. Foarte puțini sunt cei dintre noi care începând de luni și până la traversarea râului de ieri noapte au părăsit liniile și în cele patruzeci și opt de ore care au precedat evenimentele abia dacă am coborât din șa și nu am închis deloc ochii."

În acel moment, era „foarte grăbit și preocupat să pregătească și să dea ordine pentru noul dispozitiv al forțelor", a continuat. Avea să lase pentru altă scrisoare punctul culminant al îngrijorării care îl cuprinsese.[130]

Partea a treia

Lunga retragere

Acestea sunt vremuri ce pun la încercare sufletul oamenilor.

Thomas Paine, *The Crisis*, decembrie 1776

Capitolul 6

NOROCUL SE SCHIMBĂ

Avem nevoie de oameni mari care, atunci când norocul le va întoarce spatele, nu vor fi descurajați.

Colonelul Henry Knox

I

„Nu am timp decât să-ți spun că sunt teafăr“, îi scria Joseph Reed soției sale, Esther. Entuziasmul său însă nu era decât „așa și așa“.

> Justețea cauzei noastre, speranța în succes și toate lucrurile care ne pot însufleți trebuie puse într-o balanță cu cele care merg în sens contrar și care, trebuie să recunosc, sunt demne de luat în seamă. [...] Onoarea, datoria și orice alt lucru sacru pentru oameni îmi cer să continui cu fermitate și hotărâre. Țara mea, sunt sigur, va fi liberă indiferent de soarta noastră, a celor blocați, sau pe cale să fie blocați pe această limbă de pământ pe care nu ar fi trebuit să ne aflăm de la bun început.[1]

„Doar onoarea ne mai ține aici“[2], îi scrisese cu puțin timp în urmă unui prieten. Acum, în urma impactului dezastruos al înfrângerii, ideea de a risca soarta Americii încercând să apere New Yorkul părea atât de lipsită de sens, încât nu le mai rămânea – susținea el – decât să se supună „dorinței lui Dumnezeu“[3].

Armata care demonstrase o disciplină remarcabilă și o unitate deplină pe parcursul nesfârșitei nopți în care părăsiseră Brooklynul fusese rapid cuprinsă de deznădejde, starea de spirit se degradase și scăpase de sub control. Bande de soldați umblau pe străzile New Yorkului intrând cu forța în case și luând tot ce doreau. Chiar și vila lordului Stirling, aflată la intersecția străzilor Broad și Beever, a fost jefuită cu sălbăticie.

Joseph Hodgkins, deja foarte demoralizat de înfrângere, a aflat dintr-o scrisoare de la soția sa de moartea micului lor fiu grav bolnav. A fost „o știre copleșitoare“, i-a răspuns. Încerca din toate puterile să nu se lase descurajat de felul cum se desfășura războiul.

> Dar gândește-te numai o clipă că întreaga vară am săpat și am construit forturi pentru a ne pune capetele la adăpost și am fost obligați să le abandonăm, iar acum nu mai avem nici măcar o lopată de pământ în spatele căreia să ne adăpostim... Nu scriu toate astea ca să te descurajez sau ca să-ți sporesc neliniștea, vreau numai să cunoști cât mai bine situația în care ne aflăm.[4]

Preocupat în continuare de starea ei, i-a scris din nou a doua zi ca să o liniștească spunându-i că până în acel moment rănile sale nu erau grave. „Butonul de la mânecă mi-a fost zburat de un glonț și m-am zgâriat puțin, dar, slavă Domnului, altfel nu am fost rănit.“[5] Nu era menționată nicăieri intenția de a renunța și de a se întoarce acasă.

Dar sute de alți indivizi făceau exact acest lucru, mulți dintre ei plecând cu tot cu arme și muniție. (Un soldat a fost găsit cărând o ghiulea pe care, după cum a explicat, intenționa să o dea mamei sale pe post de zdrobitor de semințe de muștar.) Unități întregi ale milițiilor din Connecticut plecau, spunând că se săturaseră. Drumurile din Connecticut și New Jersey erau pline de soldați care se îndreptau spre casele lor. Probabil unu din patru era afectat de o boală, și cei sănătoși erau descurajați, o boală la fel de infecțioasă.

Oamenii se plângeau că fuseseră „vânduți“. Unii spuneau cu voce tare că își doreau foarte mult revenirea generalului Lee. Poziția lui Washington era pusă sub semnul întrebării. Colonelul John Haslet

i-a scris lui Caesar Rodney, delegat în Congres: „Mă tem că sarcina generalului Washington este mult prea dificilă, mai ales că trebuie să o îndeplinească cu ajutorul unor ţânci cărora nici măcar nu le-a dat barba“[6].

Henry Knox, a cărui încredere în Washington a rămas neclintită, i-a scris soţiei sale că în acele clipe era urgentă nevoie de oameni mari „care, atunci când norocul le va întoarce spatele, nu vor fi descurajaţi“. Dacă exista vreun defect major în felul cum lucrurile erau conduse, atunci era vorba de „zgârcenia stupidă“[7] a Congresului.

Washington îşi încheiase ordinele generale din 2 septembrie cu un apel la fermitate şi curaj pentru apărarea New Yorkului: „A sosit acum clipa ca fiecare om să facă tot ce-i stă în putinţă pentru a aduce glorie patriei noastre sau va fi condamnat la dispreţ“[8]. Dar cuvintele sale nu au avut un efect prea mare. Mai mult, într-o scrisoarea trimisă Congresului în aceeaşi zi, Washington descria mare parte a armatei ca fiind „demnă de dispreţ“.

> Miliţiile, în loc să pună umărul pentru a opune o rezistenţă curajoasă şi bărbătească care să ne acopere pierderile, sunt cuprinse de panică, indisciplinate şi nerăbdătoare să se întoarcă acasă. O bună parte au şi plecat, uneori aproape regimente întregi.[9]

Mai rău, examplul lor i-a „infectat“ şi pe alţii, astfel încât nu mai avea încredere în ansamblul armatei şi pentru prima dată îşi punea întrebarea dacă nu cumva New Yorkul devenise o cauză pierdută.

Washington a cerut Congresului să-i spună dacă, în eventualitatea în care ar fi fost forţat să abandoneze oraşul, acesta ar trebui să rămână „în picioare şi să servească inamicului drept Cartier General pe timpul iernii“ – sau, altfel spus, dacă oraşul trebuia incendiat. „Pe de-o parte, aceasta ar prezenta mari avantaje, pe de altă parte, multe bunuri ar fi distruse.“ Oricum, scria, nu există „prea mult timp pentru deliberări“[10].

Scrisoarea a plecat imediat către Philadelphia, unde, din întâmplare, generalul John Sullivan a sosit în aceeaşi zi, pe 2 septembrie, după ce fusese eliberat temporar de lordul Howe pentru a transmite

o ofertă de pace Congresului. Washington, deși privea cu scepticism misiunea lui Sullivan, își dăduse acceptul, considerând că nu intra în atribuțiile sale să-l împiedice pe Howe să transmită ce avea de spus. După cum a raportat Sullivan, Excelența Sa, fiind „dornic să se ajungă la un compromis cu America", dorea să se întâlnească „aproape oriunde" cu o delegație a Congresului.[11]

În paralel, trupele britanice înaintau către nord pe celălalt mal al East River, îndreptându-se spre King's Bridge. Apoi, sub acoperirea întunericului, în noaptea de 3 septembrie, primul vas inamic, fregata *Rose,* a început să urce pe râu remorcând treizeci de bărci cu chila plată, fiind ajutată și de maree, și a ancorat în cele din urmă la vărsarea pârâului Newtown, chiar peste apă, de un intrând format de țărmul dinspre New York, Golful Kips.

Ziua următoare a adus o altă „mișcare masivă" de vase de transport și de bărci cu chila plată în amonte pe East River, în vreme ce două alte fregate, *Repulse* și *Pearl*, au intrat pe Hudson.

La Philadelphia, Congresul a hotărât că, în eventualitatea în care Washington găsea că era necesară retragerea din New York, orașului nu trebuia să-i fie provocate „nici un fel de pagube", după cum a fost informat generalul într-o scrisoare primită de la John Hancock.[12] Și parcă pentru a scoate și mai mult în evidență cât de puțin înțelegeau situația membrii Congresului, era declarat printre altele că nu aveau „nici o îndoială că orașul va putea fi recuperat" dacă inamicul „ar fi intrat în posesia sa"[13].

Locul unde aveau să atace britanicii era la fel de incert ca la început. Washington se temea cel mai mult de un atac din spate, în apropiere de King's Bridge, și, după ce s-a convins că aceasta era într-adevăr intenția lui Howe, a început să trimită trupe în zonă. Generalul Heath a avertizat că inamicul putea debarca pe coasta comitatului Westchester, dincolo de râul Harlem. Totul depindea de corectitudinea informațiilor pe care le puteau strânge, i-a spus Washington lui Heath, iar el nu avea așa ceva. L-a încurajat pe Heath „să nu lase nici o piatră neîntoarsă" și să nu precupețească nici un efort în încercarea de a afla tot ce putea cât mai curând posibil.[14]

„Suntem de părere (cel puțin eu sunt) că nu putem rămâne, îi scria din nou Joseph Reed soției sale, și cu toate acestea nu știm cum să plecăm, așa că se poate spune că suntem prinși între ciocan și nicovală.“[15]

Reed, care, pentru vârsta sa, părea mai bătrân și mai înțelept, încercase întotdeauna să adopte o atitudine filozofică în fața greutăților vieții, și acest lucru, combinat cu o vioiciune înnăscută și cu o minte puternică și analitică, îl plasase în fruntea breslei avocățești din Philadelphia, deși abia trecuse de treizeci de ani. Dar acum se lupta din răsputeri să ofere măcar un dram de speranță. Trântorii și chiulangiii, patrioții de tavernă și politicienii guralivi îi provocau o mânie pe care cu greu și-o putea stăpâni.

> Când privesc în jur și văd cât de puțini dintre cei care vorbeau cu atâta dezinvoltură despre moarte și onoare au rămas și că aceia care ne stau alături sunt cei de la care ne așteptam cel mai puțin [...] sunt uimit și surprins peste măsură. [...] Zgomotoșii tăi fii ai libertății sunt, după câte îmi dau seama, cei mai tăcuți pe câmpul de luptă. O ciocnire, sau chiar amenințarea unei ciocniri, oferă cea mai bună modalitate de a privi în interiorul caracterului unui om.[16]

Deși doar un simplu observator în timpul bătăliei de la Brooklyn, Reed fusese alături de Washington pe toată durata acesteia. Vreme de șase zile nu avusese timp nici să-și schimbe hainele și, asemenea lui Washington, nu dormise mai multe nopți. Dacă avea să reziste în continuare presiunii și oboselii, așa cum Washington părea să o facă, rămânea de văzut.

Esther, așa cum îi scria, spera că avea să vină acasă și să-i fie alături în momentul nașterii celui de-al patrulea copil.

În acest moment, se credea că armata americană, ale cărei poziții se întindeau de la Battery până la King's Bridge, număra 20 000 de oameni, dar, în condițiile în care soldații dezertau în masă, efectul era greu de estimat. Aproape un sfert dintre oameni erau bolnavi, și ofițerii, asemenea simplilor soldați, mimau adeseori boala.

Unul dintre cei care fusese grav bolnav s-a însănătoșit, și consecințele au fost imediate. Pe 5 septembrie, Nathanael Greene s-a în-

tors la datorie și i-a prezentat imediat lui Washington o argumentație foarte bine gândită în favoarea abandonării imediate a New Yorkului. Dacă boala îl împiedicase să participe la bătălia de la Brooklyn, acest lucru nu însemnase că încetase vreo clipă să se gândească la soarta armatei sau la miza confruntării. În vreme ce alții precum Reed îi împărtășeau punctul de vedere, Greene a fost singurul care și-a așternut ideile pe hârtie.

> Cred că nu mai avem ce face de această parte a King's Bridge. Trupele noastre sunt atât de izolate unele de altele, încât o parte a lor poate fi izolată înainte ca restul să-i vină în ajutor. Să presupunem în această situație că inamicul ar trimite pe North River câteva corăbii puternice și câteva vase de transport în același timp și ar debarca între oraș și diviziile aflate în mijlocul frontului. O altă grupare ar debarca pe partea opusă venind dinspre Long Island. Cele două unități ar forma o linie de-a latul insulei și și-ar fortifica pozițiile. Flancurile acestei linii ar putea fi sprijinite cu foarte mare ușurință de vasele de luptă. Centrul, fortificat prin ridicarea de redute, ar face foarte dificilă, dacă nu imposibilă, străpungerea acestei linii. [...] Dacă acest lucru s-ar întâmpla, și, în treacăt fie spus, nu îl consider foarte improbabil, Excelența Voastră se va afla în situația pe care orice general prudent încearcă să o evite, aceea de a fi forțat să lupte într-o poziție dezavantajoasă sau de-a capitula.[17]

Se căzuse deja de acord, a continuat Greene, că, fără controlul asupra Long Island, New Yorkul nu putea fi păstrat. Armata, dispersată de la un capăt la celălalt al Insulei York, nu ar fi putut bloca un atac și o nouă înfrângere comparabilă cu cea de la Brooklyn ar fi fost dezastruoasă. „Este responsabilitatea noastră să facem în așa fel încât să evităm un asemenea eveniment nefericit.“[18] În afară de asta, două treimi din oraș aparțineau loialiștilor. Nu exista nici un motiv solid care să-i determine să-și asume riscul apărării orașului.

„Este punctul meu de vedere că o retragere generală imediată este absolut necesară și că onoarea și interesele Americii o cer.“[19]

Mai mult, dacă ar fi fost după el, ar fi incendiat orașul, căci, odată cucerit de britanici, nu mai putea fi recuperat fără o forță navală

superioară celei engleze. Lăsat neatins, le-ar fi oferit spații de locuit din belșug, docuri și o piață care să le acopere toate nevoile. Greene nu putea găsi nici un avantaj pe care cauza americană l-ar fi avut de pe urma păstrării New Yorkului și l-a îndemnat pe Washington să convoace un consiliu de război.

Până în momentul convocării consiliului, pe 7 septembrie, la Cartierul General al lui Washington de la casa Mortier sosise deja scrisoarea din partea lui John Hancock în care Congresul își manifesta dorința de a păstra intact New Yorkul.

Consiliul a căzut de acord că, în eventualitatea în care flota britanică se apropia de New York și deschidea focul, orașul era de neapărat. Greene, Reed, Israel Putnam și alți câțiva au cerut evacuarea imediată și completă a Insulei York. O asemenea acțiune, argumentau aceștia, avea să-i lipsească pe inamici de avantajul reprezentat de forța lor navală fără „a pune nimic în pericol" și ar prezerva unitatea armatei.[20]

Dar opinia acestui grup a fost respinsă de majoritate, după cum a raportat Washington Congresului imediat după aceea. Nu se știe ce a spus Washington la această întrunire deoarece nu s-au păstrat nici un fel de documente, deși se pare că, din punctul său de vedere, decizia Congresului era o eroare majoră, în vreme ce Nathanael Greene avea dreptate. Într-o scrisoare pe care avea s-o adreseze ulterior lui Lund Washington, a scris: „Dacă aș fi fost lăsat să acționez după cum credeam de cuviință, New Yorkul ar fi fost transformat în cenușă"[21].

Pe 8 septembrie, într-o scrisoare trimisă Congresului, Washington își exprima teama ca flancurile sale să nu fie din nou întoarse de inamic. „Pe ambele flancuri situația prezintă o mulțime de dificultăți."[22] Și în cazul oricărei acțiuni trebuia luată în calcul posibilitatea ca armata să refuze să lupte. Era o teamă care nu-l părăsea niciodată. Soldații tineri și neexperimentați, aflați în inferioritate numerică, nu ar trebui niciodată implicați într-un conflict deschis, a scris el.

„Ar trebui să evităm, indiferent de situație, o confruntare generală și asumarea unor asemenea riscuri dacă evenimentele nu ne-o impun în mod absolut."[23]

Cu toate acestea, părea incapabil să ia o decizie. „Pe de-o parte, abandonarea unui oraș pe care unii îl considerau apărabil și la ale cărui fortificații se lucrase foarte mult e în măsură să-i descurajeze pe oameni și poate dăuna cauzei noastre.“[24] Punctele fortificate de la Fortul Washington și de pe celălalt mal al Hudsonului puteau asigura coridorul Hudsonului. O armată aflată în retragere era întotdeauna „asaltată de dificultăți“, și „refuzul unei lupte supune un general criticilor“.

Dar, în același timp, nu excludea posibilitatea unei „lovituri strălucite“ care putea salva cauza, deși nimeni nu știa care ar fi putut fi aceasta.

Nu ajuta nici faptul că oamenii erau prost hrăniți și plătiți – mulți nu-și primiseră solda pe ultimele două luni –, în vreme ce pe celălalt mal britanicii erau bine aprovizionați de fermele de pe Long Island, „o situație plăcută“, după cum își amintea Ambrose Serle, „atât pentru sănătatea, cât și pentru moralul trupelor“[25]. În special nemții pretindeau că nu o mai duseseră niciodată atât de bine.

La Philadelphia, după trei zile de dezbateri, Congresul a hotărât trimiterea unei delegații formate din trei persoane – Benjamin Franklin, John Adams și Edward Rutledge – care să-l întâlnească pe lordul Howe. Cei trei au pornit la drum pe 9 septembrie.

Pe 10 septembrie, forțele britanice aflate în ofensivă au traversat dinspre Long Island și au ocupat Insula Montresor, aflată la gura râului Harlem.

Nathanael Greene a făcut presiuni asupra lui Washington pentru a convoca din nou consiliul de război. Situația era „atât de critică și de periculoasă“[26] încât trebuia luată o decizie, a citit Washington într-un document semnat de Greene și de șase alți generali și redactat pe 11 septembrie, în aceeași zi în care delegația Congresului trecuse din New Jersey pe Staten Island ca să discute cu lordul Howe.

Întrevederea de pe Staten Island a durat câteva ore, și lordul Howe a fost cel care a vorbit cel mai mult. „Este de dorit să se pună capăt acestor excese ruinătoare, atât pentru binele țării, cât și pentru al vos-

tru", a afirmat generalul îmbrăcat în uniforma sa impunătoare. „Nu era chip să renunțe la Declarația de Independență?" Nu exista, i s-a răspuns, și întâlnirea nu a avut nici o urmare, așa cum se anticipase[27].

Dar cel puțin stopase mișcările inamice vreme de câteva ore. Britanicii au suspendat operațiunile în timpul a ceea ce ar fi putut fi o oportunitate extraordinară de a ataca într-un interval în care s-au succedat câteva zile ideale de vară târzie.

Consiliul de război al lui Washington s-a reunit din nou pe 12 septembrie, și de data aceasta s-a luat hotărârea abandonării orașului. Majoritatea armatei avea să se deplaseze spre nord către King's Bridge cât mai rapid posibil, în vreme ce în jur de 4 000 de militari conduși de generalul Israel Putnam aveau să rămână în urmă pentru a întârzia un eventual atac. Bolnavii urmau să fie mutați primii. Tunurile și proviziile trebuiau transportate din oraș, o întreprindere titanică. Toate căruțele și caii au fost rechiziționați.

În după-amiaza de 13 septembrie, într-o zi de vineri, britanicii s-au pus din nou în mișcare. Era clar că „o mare operațiune militară" era în desfășurare, credea Reed.[28] Vasele de război *Roebuck* și *Phoenix* și fregatele *Orpheus și Carysfort* – patru corăbii cu 148 de tunuri la bord – au urcat pe East River însoțite de șase vase de transport ca să ancoreze la vârsarea pârâului Bushwick. Deși bateriile americane au tras asupra lor „foarte energic", vasele nu au suferit avarii importante și nici măcar nu s-au deranjat să deschidă focul.

Sâmbătă, 14 septembrie, Washington a primit o altă directivă din partea lui John Hancock. După noi deliberări, Congresul luase acum hotărârea să lase în totalitate la latitudinea comandantului suprem alegerea momentului retragerii din New York. El și armata sa nu trebuiau să rămână „nici un moment în plus" față de ceea ce considera necesar.[29]

Washington a răspuns imediat:

> În acest moment facem tot posibilul pentru a transporta proviziile [...] sunt atât de grele și de numeroase, încât mi-e teamă că nu vom termina înainte să fim întrerupți. [...] Bolnavii noștri sunt foarte numeroși și mutarea lor ne creează cele mai mari dificultăți.[30]

În pofida acestora, până la sfârșitul după-amiezii, cea mai mare parte a armatei fusese mutată către nord, spre King's Bridge și pe Înălțimile Harlem. Washington și comandamentul său au părăsit casa Mortier în aceeași seară, îndreptându-se spre nord.

Supraveghind prin lunetă de pe puntea lui *Roebuck* malurile Golfului Kips, generalul Henry Clinton putea vedea fortificațiile „ocupate de oameni a căror înfățișare părea serioasă și fermă", după cum a scris mai târziu chiar el.[31] Invazia New Yorkului era pe cale să înceapă, iar Clinton urma să conducă din nou atacul.

Golful Kips nu era alegerea sa. Se opusese, cu îndârjire planului, insistând că râul Harlem și King's Bridge erau cheia victoriei. Dacă Insula York era o sticlă, Harlemul era gâtul. Închideți-l, argumenta Clinton, și Washington împreună cu armata sa ar fi prinși în capcană, iar războiul ar fi câștigat.

Deși opinia nu-i fusese acceptată, Clinton a continuat să-și susțină punctul de vedere aproape până în ultima clipă. Chiar dacă debarcările din Golful Kips aveau să reușească, tot era necesară alungarea rebelilor din Harlem și de la King's Bridge.

Generalul Howe și fratele acestuia, amiralul, nu erau complet insensibili la logica acestui argument, dar căpitanii vaselor de pe East River se temeau de curenții periculoși de la Hell Gate, aflată la confluența dintre East River și Harlem.

Generalul Howe a emis un ultim ordin adresat trupelor în care spunea că „se intenționa lansarea unui atac foarte curând" și recomanda „să se bazeze în primul rând pe baionete, cu care vor obține victoria pe care curajul lor o merită atât de mult"[32]. Nu a existat nici un apel la vitejie în slujba cauzei patriei lor sau la binecuvântările libertății, după cum o făcuse Washington la Brooklyn, doar o ultimă subliniere a eficacității baionetelor.

Data invaziei a fost fixată pentru sâmbătă, 15 septembrie. Dacă Howe și comandanții săi ar fi avut mai multe informații și ar fi așteptat încă o zi, evacuarea americană ar fi fost completă și ar fi putut intra în New York fără nici o dificultate.

Pe malul opus, în Golful Kips, soldatul Joseph Martin făcea parte din unitățile din Connecticut postate în tranșee puțin adânci pentru a acoperi retragerea restului armatei. După lăsarea întunericului, santinelele de la marginea apei raportau la fiecare jumătate de oră: „Totul e în regulă". Martin a auzit o voce răspunzând de pe unul dintre vasele britanice: „Până mâine seară o să avem grijă să nu mai spui asta"[33].

II

Conform registrelor oficiale, brigada din Connecticut comandată de colonelul William Douglas număra 1 500 de soldați. Dar peste o treime erau bolnavi și numai o jumătate dintre cei apți de luptă de aflau în tranșeele de pe malurile Golfului Kips. Rămăseseră treji toată noaptea și nu primiseră nimic de mâncare în ultimele douăzeci și patru de ore. Mulți dintre ei erau cei mai neexperimentați dintre neexperimentații soldați americani, băieți de fermă care se alăturaseră armatei în urmă cu doar câteva săptămâni. Câțiva dintre cei care nu aveau muschete purtau lănci improvizate confecționate din lame de coasă fixate la capătul unor bețe.

Colonelul Douglas, proprietar de corăbii și comerciant din New Haven care luptase cu bravură la Brooklyn, considera New Yorkul imposibil de apărat. „Cred că, dacă vom sta aproape unul de altul și nu vom fugi ca niște lași, atunci, cu binecuvântarea lui Dumnezeu, am putea să-i ținem pe loc"[34], îi scrisese soției sale.

În timpul nopții, cinci fregate britanice își ocupaseră pozițiile în fața golfului, și în lumina difuză de dinaintea zorilor Douglas și oamenii săi puteau vedea chilele întunecate ancorate în rând la mai puțin de două sute de metri, cu bordul spre țărm, părându-li-se astfel mult mai mari și mai amenințătoare decât înainte. Soldatul Martin avea să-și aducă aminte că putea citi *Phoenix* pe chila vasului cu 44 de tunuri, „clar de parcă m-aș fi aflat sub pupa sa"[35].

Soarele a răsărit în acea dimineață caldă de vară târzie cu cer senin și o briză plăcută dinspre sud-vest. „Am rămas tăcuți în șanțul

nostru [...] o oră sau două după răsăritul soarelui, a scris Martin. Am putut auzi o canonadă din direcția orașului, dar atenția ne era concentrată asupra oaspeților noștri.“[36]

Zgomotul îndepărtat era de fapt un shimb de focuri ce avea loc pe partea opusă a Insulei York, unde flota britanică, profitând de vântul excelent și de flux, urcase pe Hudson, dând impresia că atacul avea să fie lansat în acea zonă.

Cele cinci vase din Golful Kips au rămas „complet tăcute“ în vreme ce se instala o caniculă înăbușitoare. Apoi, patru coloane lungi de ambarcațiuni cu chila plată au putut fi văzute pornind din micul Golf Newtown, de pe celălalt mal, umplute până la refuz cu tunici roșii. „Când s-au apropiat de locul unde apele mării se întâlneau cu cele ale râului, povestea Martin, bărcile lor au format o linie [...] încât aveai impresia că era un câmp imens de trifoi înflorit.“[37]

În jur de ora 10, un prim val format din peste optzeci de ambarcațiuni a intrat pe râu. La bordul vaselor se aflau 4 000 de militari britanici și hessieni, umăr la umăr. Lordul Rawdon, aflat alături de generalul Clinton în prima barcă, a scris după aceea că hessienii, neobișnuiți cu „toată apa asta“ și temându-se să nu se tragă asupra lor când stăteau atât de înghesuiți, au început să cânte imnuri, în vreme ce tunicile roșii au răspuns în maniera caracteristică „blestemându-se pe ei înșiși și blestemându-și inamicii fără nici un fel de discriminare și cu o fervoare admirabilă“[38].

Au traversat lent, într-o liniște aproape totală, până când, dintr-odată, vasele ce staționau cu bordul spre Golful Kips au intrat în acțiune și liniștea celor trei săptămâni care trecuseră de la bătălia de la Brooklyn a încetat brusc.

Cu numai trei zile în urmă, pe Staten Island, amiralul lord Howe vorbise plin de solicitudine despre dorința sa de a se „pune capăt acestor excese ruinătoare“ cu condiția ca americanii să renunțe la „independență“. Acum, la ora 11, lăsase ramura de măslin deoparte de o manieră pe care nici unul dintre cei trei membri ai Congresului, sau oricine altcineva, nu și-ar fi putut-o imagina sau pe care cineva dintre cei aflați în Golful Kips ar putea-o uita.

Furia dezlănțuită era imposibil de conceput, scria un marinar britanic. „Atât de teribil și de neîncetat era urletul tunurilor, încât foarte puțini din armată sau din marină mai auziseră așa ceva“[39], nota Ambrose Serle.

Bombardamentul a continuat neîntrerupt vreme de o oră, timp în care aproape optzeci de tunuri și-au lansat proiectilele asupra țărmului de la mică distanță, învăluind râul într-un fum înțepător. Joseph Martin, care făcuse „un salt de broască“ într-un șanț, credea că de-ar fi fost numai zgomotul și tot i-ar fi putut veni de hac.[40]

Barajul de artilerie a pulverizat fortificațiile firave, i-a îngropat pe oameni sub pământ și nisip și a ridicat în aer atât de mult praf și fum, încât era imposibil să se deschidă focul împotriva inamicului.

Când în cele din urmă tunurile au tăcut, primul val de ambarcațiuni cu chila plată au ieșit din perdeaua de fum și s-au îndreptat spre țărm. Americanii fugeau deja cât îi țineau picioarele.

Colonelul Douglas le spusese oamenilor săi să se salveze și să fugă, dar nu mai era nevoie de un asemenea ordin. Focul vaselor inamice, a scris ofițerul, era inimaginabil de „intens“, „dar în cea mai mare parte proiectilele au trecut pe deasupra capetelor noastre“[41]. Brigade era atât de răsfirată încât „nu i-am putut aduna, și am descoperit că întreaga armată era în retragere“.

Din prima ambarcațiune de desant, lordul Rawdon i-a putut vedea pe rebeli rupând formația instantaneu, „bucuroși să se refugieze“[42] în cea mai apropiată pădure. „Am continuat spre țărm, povestea, am debarcat și am intrat în formație fără a pierde nici un om.“

Nu toți americanii au scăpat. După cum avea să scrie un alt ofițer britanic, „am văzut un hessian tăind capul unui rebel și înfingându-l într-o prăjină aflată în tranșee“[43].

Clinton și unitățile sale de avangardă au înaintat în interiorul insulei aproape o jumătate de kilometru fără să întâlnească nici o rezistență și au ocupat zona ceva mai înaltă, cunoscută drept Inclenberg. Acolo s-au oprit și au așteptat.

Din noul său post de comandă aflat pe culmea Înălțimilor Harlem, la șase kilometri spre nord, Washington auzise canonada din Golful Kips și văzuse fumul ridicându-se la orizont. Fără să ezite, a încălecat și a pornit în galop spre sud, în jos, pe drumul parcurs de obicei de poștalioane. Strunindu-și calul la marginea unui lan de porumb aflat cam la un kilometru și jumătate de Golful Kips, a văzut oameni „fugind în toate direcțiile“[44]. Era lucrul de care se temuse cel mai mult, armata sa cuprinsă de panică, americani transformați în lași la vederea inamicului.

Furios, și-a îndreptat calul în direcția lor, încercând să-i oprească. Blestemându-i cu violență, și-a pierdut cumpătul. După unele relatări, agita în aer un pistol armat. După altele, și-a scos sabia, amenințând că-i va străpunge pe oameni. „Adăpostiți-vă la ziduri! a strigat. Adăpostiți-vă în lanul de porumb!“[45] Văzând că nimeni nu i-a dat ascultare, și-a aruncat pălăria de pământ, exclamând cu dezgust: „Ăștia sunt oamenii cu care trebuie să apăr America?“[46]

Când o unitate de avangardă a hessienilor s-a apropiat și fugarii au refuzat să formeze o linie defensivă, se spune că Washington i-ar fi biciuit pe unii dintre ofițeri cu cravașa sa. Câțiva soldați s-au întors și au tras asupra inamicului, rănind câțiva militari. Când mai mulți americani s-au predat și au ridicat mâinile, hessienii i-au împușcat sau i-au înjunghiat cu baionetele.

Două brigăzi ale Armatei Continentale, o forță de mai bine de 2 000 de oameni conduși de generalii Samuel Parsons și John Fellows, au sosit pentru a oferi sprijin, dar, la vederea oamenilor cuprinși de panică peste tot în jurul lor, și aceste unități s-au întors și au luat-o la fugă, abandonându-și muschetele, cutiile cu cartușe, gamelele, ranițele, pălăriile și hainele – asta la vederea a mai puțin de o sută de soldați inamici.

„În acea zi, toți și toate, afirma Joseph Martin, păreau a fi posedate de demonii fricii și ai dezordinii.“[47] Toți, trebuie să spunem, cu excepția lui Washington, care, într-un acces de furie, fără să mai țină seama de propria siguranță, s-a apropiat la mai puțin de o sută de metri de

inamic. Cu mare dificultate au reușit cei doi aghiotanți ai săi să apuce hățurile calului său și să-l forțeze să părăsească câmpul de luptă.

Între timp, debarcau alte trupe britanice. Până spre sfârșitul după-amiezii, alți 9 000 de militari aveau să ajungă pe țărm în Golful Kips. Când s-a aflat că rebelii abandonaseră New Yorkul, o brigadă britanică s-a îndreptat rapid spre sud și a preluat controlul asupra orașului.

Englezii au fost primiți cu brațele deschise. „Nimic nu ar putea egala manifestările de bucurie ale locuitorilor orașului la sosirea ofițerilor Maiestății Sale în mijlocul lor, scria Ambrose Serle. Au mers până la a-i purta pe umeri pe unii dintre ei pe străzi și cu toții, femei și bărbați, s-a comportat ca niște smintiți copleșiți de bucurie."[48] La vechiul Fort George de pe Battery, o femeie a dat jos stindardul Armatei Continentale și l-a călcat în picioare, după care a ridicat steagul britanic.

Serle urmărise întreaga scenă de pe nava-amiral a lordului Howe. Disprețul său pentru rebeli nu fusese niciodată mai mare: „Astfel, orașul și împrejurimile sale, pe care acești domni fanfaroni l-au fortificat cu atât efort, au fost abandonate în două sau trei ore fără nici o rezistență, sau cel puțin fără aparența unei rezistențe bărbătești"[49].

Pentru rămășițele armatei americane care reușiseră să scape nu lipsise decât foarte puțin ca să fie capturate. Henry Knox reușise să evite prizonieratul numai după ce rechiziționase o barcă pe Hudson. Israel Putnam și câteva mii din soldații trupelor aflate sub comanda sa au pornit în marș forțat spre nord, pe drumul poștalioanelor, un drum care i-ar fi condus către partea estică a insulei, unde s-ar fi trezit față în față cu forța britanică de invazie dacă Putnam nu ar fi fost convins de tânărul său aghiotant, locotenentul în vârstă de douăzeci de ani Aaron Burr, să se îndrepte spre nord, pe drumurile mai puțin utilizate de pe malurile Hudsonului.

Conducându-și trupele prin după-amiaza înăbușitoare, încercatul Moș Put se simțea în largul său, călărind de-a lungul coloanei, îndemnându-și oamenii să stea aproape unul de celălalt și să nu se oprească, să-i depășească pe britanici înainte ca aceștia să poată crea o linie continuă de la East River la Hudson. La un moment dat, cele

două armate aflate în marș au trecut la mai puțin de un kilometru și jumătate una de cealaltă, fiind despărțite doar de o fâșie împădurită.

Un alt tânăr ofițer care mărșăluia, căpitanul David Humphreys, avea să scrie după aceea despre generalul Putnam:

> Eu însumi fiind voluntar în divizia sa și temporar aghiotant al ultimului regiment care a părăsit orașul, am avut de nenumărate ocazii să-l privesc dând ordine, încurajând trupele, galopând pe calul său acoperit de spumă oriunde prezența sa era necesară. Fără eforturile sale extraordinare [...] este foarte probabil că întregul corp ar fi fost făcut bucăți.[50]

Putnam și oamenii săi epuizați au intrat după lăsarea întunericului în tabăra principală de la Harlem, unde au fost primiți cu urale. Fuseseră dați dispăruți. Când Knox a apărut și el la puțin timp după aceea, a fost întâmpinat cu strigăte de bun venit și chiar cu o îmbrățișare de comandantul suprem.

Washington avea să caracterizeze comportamentul celor care își abandonaseră pozițiile din Golful Kips drept „rușinos", „scandalos", „dezgustător și mișelesc"[51]. Nathanael Greene scria despre „mizerabila retragere dezordonată" și descria ca sinucidere curată comportamentul lui Washignton din momentele în care încercase să-i regrupeze pe oamenii îngroziți. „Brigăzile lui Parsons și Fellows au luat-o la sănătoasa în fața a cincizeci de oameni, îi relata Greene unui prieten, și l-au abandonat pe Excelența Sa la mai puțin de optzeci de metri de inamic, iar acesta era atât de înfuriat de comportamentul dezonorant al trupelor, încât a preferat moartea vieții."[52]

E posibil ca Washington să fi fost în parte furios și pe sine însuși, întrucât atacul din Golful Kips reprezentase o surpriză tactică aproape la fel de mare ca marșul nocturn al inamicului prin trecătoarea Jamaica. Încă o dată, Howe îl făcuse să pară un caraghios.

Milițiile din Connecticut, deja disprețuite pentru dezertările masive, erau acum marcate cu stigmatul lașității. „Fugarii" din Connecticut erau considerați responsabili pentru dezastru, ceea ce nu făcea decât să spo-

rească animozitățile dintre trupele din Noua Anglie și cele din alte state, animozități care afectaseră armata aproape de la bun început.

Cu toate acestea, nu toate verdictele erau la fel de dure. Trebuia să se țină seama și de alte lucruri, scria generalul Heath. „Rănile suferite pe Long Island sângerau încă, iar ofițerii, dacă nu și oamenii, știau că orașul nu putea să fie apărat.“[53] Un capelan din Connecticut, Benjamin Trumbull, care cu numai puțin timp în urmă ținuse o predică emoționantă în care făcea apel la bravură și eroism în luptă, nota în jurnalul său:

> Oamenii au fost acuzați pentru că s-au retras sau au fugit [...] dar după părerea mea vina principală aparține generalilor [...] ar fi trebuit să ofere oamenilor șanse reale de a se apăra și posibilitatea unei retrageri în siguranță, în eventualitatea în care s-ar fi confruntat cu inamicul. Și este foarte probabil că multe vieți ar fi fost astfel salvate [...] deși nu ar fi fost onorabil. Este de admirat că au fost pierduți atât de puțini oameni.[54]

Într-adevăr, au fost salvate multe vieți și chiar și trupe formate din veterani ar fi fugit în fața unei canonade atât de violente precum cea din Golful Kips. Dacă trupele din Connecticut ar fi rămas pe loc, acest fapt ar fi echivalat cu sinuciderea.

Henry Knox atribuia eșecurile de la Brooklyn și Golful Kips conducerii inadecvate a ofițerilor neexperimentați și slab antrenați și comandantului suprem complet epuizat. „Generalul este un om foarte valoros, dar nu poate face totul și nu se poate afla peste tot“, reflecta Knox într-o scrisoare adresată fratelui său.

> Ar trebui să avem printre noi oameni merituoși în cel mai extins sens cu putință. În schimb, majoritatea ofițerilor sunt niște ignoranți stupizi care ar putea fi soldați acceptabili, dar sunt mediocri ca ofițeri.[55]

Ar trebui înființate academii militare unde „să se predea arta războiului, observa Knox, și toate încurajările cu putință ar trebui folosite pentru a atrage în armată persoane capabile să dea glorie armelor noastre.“

Din nou, ca și pe Long Island, operațiunea inamicului se desfășurase ca unsă. Nimeni nu știa însă de ce amânaseră comandanții debarcarea sau de ce nu înaintaseră direct pe Hudson. Dacă ar mai fi înaintat ceva mai mult de un kilometru și jumătate, ar fi putut tăia insula în două, după cum prevăzuse Nathanael Greene, eliminând orice șansă a lui Putnam și a oamenilor săi de a scăpa.

O istorioară romantică s-a răspândit pe post de explicație – o istorioară ce se va transforma în legendă: că doamna Robert Murray, patrioată devotată și membră a comunității quakerilor, i-a întârziat pe William Howe și pe generalii săi invitându-i după-amiaza la un ceai la reședința sa de la țară aflată la Inclenberg, loc cunoscut mai târziu drept Murray Hill.[56] „Doamna Murray i-a tratat cu prăjituri și vin și au fost convinși să zăbovească mai bine de două ore", continua povestea, și astfel lui Mary Lindley Murray îi era acordat meritul de a fi salvat o parte a armatei și poate chiar cauza libertății.[57] Avea să fie prezentată ca o veritabilă Circe fermecându-i pe vitejii britoni cu șiretlicuri feminine. Poate că i-a invitat pe ofițeri la ceai și poate că a fost fermecătoare, dar era în egală măsură mamă a doisprezece copii și trecuse de cincizeci de ani.

Ca să respectăm adevărul, oprirea lui Clinton la Inclenberg făcea parte din plan. Ordinele sale erau să păstreze acea poziție până când generalul Howe și restul forței de invazie debarcau, mai târziu în acea după-amiază.

Britanicii, pe bună dreptate, au considerat invazia un imens succes. Howe dorise să cucerească și să ocupe New Yorkul cât mai repede cu putință și cu cât mai puține pierderi, iar obiectivul său fusese îndeplinit. New Yorkul, cheia strategiei britanice, se afla în cele din urmă în mâinile englezilor. Howe și generalii săi erau foarte satisfăcuți de rezultatele acelei zile și până la lăsarea nopții trupele lor trecuseră de mijlocul insulei în direcția Hudsonului și înaintaseră spre nord până în apropierea liniilor rebele aflate pe malurile râului Harlem.

Dar apoi, chiar a doua zi, pe 16 septembrie, spre uimirea tuturor, avea să vină rândul americanilor să pretindă succesul.

Washington s-a trezit ca de obicei înaintea zorilor și a început să-și rezolve corespondența în noul său Cartier General foarte spațios, vila în stil Palladio a unui loialist care plecase, colonelul Roger Morris, alături de care servise în timpul Războiului de șapte ani. Casa, aflată la aproximativ un kilometru și jumătate sud de Fort Washington, domina vârful Înălțimilor Harlem – de fapt, se afla pe cel mai înalt punct al Insulei York. De la balconul porticului cu coloane putea fi văzut Hudsonul în partea dreaptă, iar spre stânga, la cinci kilometri în jos pe valea râului Harlem, cătunul olandez Harlem și apele de la Hell Gate. În zilele senine – și în acel septembrie aproape toate zilele au fost senine și uscate – puteau fi distinse contururile depărtate ale New Yorkului și chiar mai departe, dealurile de pe Staten Island, aflate la treizeci și cinci de kilometri distanță.

După spusele lui Joseph Reed, care se afla alături de Washington, era încă foarte devreme când au sosit știri conform cărora inamicul își începuse înaintarea, generalul trimițându-l imediat pe Reed să vadă despre ce era vorba.[58]

Washington se așteptase la un atac. „Am trimis câteva grupuri în recunoaștere pentru a obține, în măsura posibilului, informații despre dispozitivul inamic“[59], raportase deja într-o scrisoare trimisă Congresului în acea dimineață. Mai mult de o sută de rangeri din Connecticut, unii dintre cei mai buni soldați din armată, plecaseră în misiune înainte de răsăritul soarelui, conduși de unul dintre cei mai buni ofițeri, un fermier bine făcut din Connecticut și veteran al bătăliei de la Bunker Hill, colonelul Thomas Knowlton. (Knowlton era cel care devenise faimos, alături de colonelul John Stark, după ce apărase gardul din șine și stâlpi în fața ofensivei trupelor britanice și tot Knowlton condusese atacul nocturn asupra Charlestownului care dăduse peste cap punerea în scenă de către ofițerii britanici a farsei scrise de Burgoyne, *Blocada,* la Faneuil Hall.)

Knowlton și rangerii săi urmau să încerce să intre în contact cu inamicul de-a lungul culmilor împădurite aflate spre sud, dincolo de o vale foarte strâmtă cunoscută drept Hollow Way. Exact acolo, în pădurile

de pe înălțimile aflate mai la sud, odată cu ivirea zorilor, Knowlton și oamenii săi au dat peste inamic și a rezultat o ciocnire „energică".

Reed a ajuns chiar în momentul în care britanicii atacau folosindu-se de circa patru sute de militari din infanteria ușoară, raportul de forțe fiind astfel de patru la unu în defavoarea americanilor.

> Am coborât până la cea mai avansată poziție a noastră și, în vreme ce discutam cu unul dintre ofițerii care făceau de gardă, avangarda inamicului a tras asupra noastră de la mai puțin de cincizeci de metri. Oamenii noștri s-au comportat foarte bine, au rămas pe loc și au răspuns cu foc până când, fiind copleșiți numeric, au fost nevoiți să se retragă.[60]

Reed a plecat în grabă să obțină ajutoare din partea lui Washington care deja sosise călare la extremitatea sudică a Înălțimilor Harlem, unde brigăzile lui Nathanael Greene fuseseră aranjate în formație într-o poziție ce domina Hollow Way. Când Reed a ajuns la ei, Knowlton și soldații săi puteau fi văzuți retrăgându-se rapid în josul pantei de pe cealaltă parte.

Apoi au apărut britanicii, ieșind din pădure și coborând dealul în sunet de trompete, de parcă s-ar fi aflat la vânătoare de vulpi. „Nu am mai simțit niciodată așa ceva, a scris Reed. Părea a fi încoronarea dezonoarei noastre."[61]

Ce a simțit vânătorul de vulpi din Virginia care privea întreaga scenă stând în șa putem doar să ne imaginăm pentru că nu a vorbit niciodată despre asta. Dar reacția sa a fost decizia imediată de a accepta confruntarea, măcar și pentru „a reface ardoarea militară atât de necesară unei armate"[62], după cum i-a explicat ulterior lui Patrick Henry.

Washington a ordonat un contraatac peste Hollow Way și i-a trimis pe Knowlton și pe oamenii săi, împreună cu trei alte companii din Virginia conduse de maiorul Andrew Leitch, într-o mișcare de încercuire prin stânga, cu Reed servind drept ghid.[63] Urmau să ajungă în spatele tunicilor roșii și să-i prindă în Hollow Way ca într-o capcană. Greene și Putnam conduceau atacul principal, și nu a trecut mult și amândoi au fost prinși în mijlocul luptei.

Inamicul „alergase cât putuse de repede în josul dealului spre un mic platou, scria Joseph Hodgkins care intrase în acțiune alături de trupele lui Greene pentru prima dată după Brooklyn. Apoi brigada noastră a ieșit din pădure. A început un schimb intens de focuri între cele două tabere.“[64]

Dar mișcarea de încercuire condusă de Knowlton s-a împotmolit foarte rapid când o parte din oamenii săi au deschis focul prea devreme, atacând flancul inamicului în loc să ajungă în spatele lui și să-i taie liniile de retragere. Ciocnirea a devenit tot mai violentă. În numai câteva minute, Knowlton și maiorul Leitch au fost doborâți, fiind amândoi răniți mortal.[65]

Odată dispărută șansa de a-i încercui și de a-i captura pe britanici, Washington a alocat atacului principal cea mai mare parte a forțelor sale, britanicii trimițând, la rândul lor, întăriri. În foarte scurt timp, britanicii angajaseră 5 000 de soldați.

Lupta a continuat câteva ore, americanii păstrându-și pentru prima dată pozițiile. Încet-încet, britanicii au început să piardă teren. Apoi s-au întors și au fugit, iar americanii au pornit în urmărirea lor. „I-am fugărit pe câinii aștia aproape cinci kilometri“[66], scria unul dintre soldații din Connecticut.

Temându-se că inamicul ar putea aduce alte trupe și că oamenii săi ar putea intra direct într-o capcană, Washington a stopat atacul, o hotărâre ce s-a dovedit dificil de pus în practică. „Urmărirea inamicului pus pe fugă era o noutate atât de mare, încât oamenii nu au fost convinși decât cu mare dificultate să se retragă“[67], nota Joseph Reed.

Din ceea ce Joseph Hodgkins văzuse și din ceea ce îi spuseseră alții, a tras concluzia că uciseseră nu mai puțin de 500 de inamici și răniseră încă o dată pe atât. „Au fost văzuți transportând mai multe căruțe pline. În plus, oamenii noștri au îngropat pe mulți dintre cei pe care îi lăsaseră în urmă.[68]

Probabil că pierderile britanice și hessiene se ridicau la 90 de morți și 300 de răniți. Totalul pierderilor americane era mult mai scăzut, mai puțin de 100 de răniți și 30 de morți, dar printre aceștia se numărau maiorul Leitch și colonelul Knowlton, a căror moarte a șocat

întreaga armată. Pentru Reed, care îl transportase pe Knowlton de pe câmpul de luptă după ce acesta fusese rănit, dar și pentru Washington, Thomas Knowlton reprezenta „cea mai importantă pierdere“[69].

Informând Congresul despre bătălia de pe Înălțimile Harlem, Washington a caracterizat-o drept o „ciocnire destul de crâncenă“[70] fără să pretindă o mare victorie. Dar pentru trupe era vorba de o victorie adevărată și de un extrem de necesar stimul pentru respectul de sine. Văzuseră spatele tunicilor roșii puse pe fugă. Henry Knox observa: „Sunt convinși că, dacă-i vor urmări pe acești oameni puternici, vor fugi mai repede decât alții“[71].

Nathanael Greene, care încă din primele săptămâni ale asediului de la Boston nu se îndoise niciodată că armata avea să lupte dacă era bine condusă, i-a scris cu mândrie lui William Ellery, delegat din Rhode Island în Congres:

> Oamenii noștri l-au alungat pe inamic de pe câmpul de luptă. [...] Dacă toate coloniile ar avea ofițeri de calitate, trupele nu ar avea de ce să fie îngrijorate; nu există alte trupe care să reziste în luptă mai mult decât soldatul american. Dacă ofițerii ar fi pe măsura oamenilor și ar fi avut la dispoziție măcar câteva luni ca să obișnuiască trupele cu disciplina, America ar putea sfida întreaga lume.[72]

Prizonierii britanici capturați în cursul atacului au spus că nu se așteptaseră la o ofensivă americană și nu fuseseră „niciodată mai surprinși“. Henry Clinton, explicând ceea ce se întâmplase, a dat vina în primul rând pe elanul infanteriei ușoare în urmărirea inamicului.[73] Pentru că, în ciuda a ceea ce Washington credea, britanicii nu aveau intenția să intre în luptă cu rebelii nici atunci, nici în zilele următoare.

Cele două armate, în ciuda apropierii, au rămas zile întregi perfect tăcute, „atât de tăcute, scria locotenentul Tilghman din comandamentul lui Washington, de parcă s-ar fi aflat la mii de kilometri distanță“[74].

Poziția americanilor pe înălțimile stâncoase ce dominau râul Harlem era cea mai avantajoasă de la începutul ostilităților și au

muncit neîncetat să o facă și mai puternică. „Dacă nu ne putem lupta cu ei aici, atunci nu vom putea face acest lucru în nici un alt loc din America“[75], susținea Joseph Reed. Nici comandantul britanic, înțelegând perfect acest lucru și controlând acum New Yorkul, nu vedea nici un motiv pentru lansarea imediată a unui atac.

William Howe concepea noi planuri care să-i pună în inferioritate tactică pe americani, în vreme ce fratele său, lordul Howe, se întreba dacă nu cumva era momentul oportun pentru o nouă propunere de pace. Un număr tot mai mare de rebeli, cu toții „complet descurajați“, treceau liniile, lucru care nu făcea decât să întărească convingerea comandanților britanici că rebeliunea începea să-și piardă suflul.

Între timp, britanicii găseau New Yorkul încântător. Existau „multe case bunicele“[76] pentru cazare, iar hrană era din belșug. Era mijlocul anotimpului recoltelor și aprovizionarea cu produse proaspete de pe Long Island părea asigurată pentru totdeauna. Iar rebelii lăsaseră în urmă peste patruzeci de tone de făină.

Soldații și ofițerii britanici aflați în permisie se înghesuiau ca niște turiști să viziteze fortificațiile abandonate de rebeli, fiind uimiți de amploarea lor și de volumul de muncă necesar pentru ridicarea acestora.

„De la Hell Gate, pe East River, în jurul orașului și spre nord până la Bloomingdale, pe North River, pe o lungime de aproape douăzeci de kilometri, țărmul insulei este fortificat în aproape toate zonele accesibile și cu greu poți găsi o colină care să nu aibă în vârf o redută sau o baterie de artilerie“[77], observa admirativ locotenentul Frederick Mackenzie. Ambrose Serle, după un tur al orașului făcut pe jos, își nota „surpriza“ la vederea baricadelor și a pozițiilor de tragere create peste tot la capătul fiecărei străduțe și a fiecărei străzi mai importante.

> Date fiind imensele suferințe și eforturile pe care trebuie să le fi depus, cineva ar fi putut crede că măcar regretul de a le abadona i-ar fi determinat să opună o oarecare rezistență. Dar teama a învins curajul și au evacuat în numai un ceas rezultatul tuturor chinurilor lor fără să opună nici cea mai mică rezistență sau fără ceva care să semene cu o retragere onorabilă.[78]

Pe 19 septembrie, contrar părerii majorității membrilor comandamentului britanic și probabil și a fratelui său, lordul Howe a lansat un apel direct către populația Americii sub forma unei proclamații care o avertiza că încăpățânarea reprezentanților săi din Congres o conducea spre ruină și mizerie. Americanii ar trebui „să judece ei înșiși, scria amiralul, dacă onoarea și fericirea lor le cer să-și ofere viața ca sacrificiu cauzei injuste și neîntemeiate pe care o susțin", sau „să-și reafirme loialitatea și să accepte binecuvântările păcii", astfel „putându-se bucura în siguranță de libertate și de proprietățile lor".[79]

Proclamația nu a făcut decât să irite pe toată lumea, indiferent de tabără, și a fost aproape complet uitată după noaptea de 20 spre 21 septembrie, când focul a făcut ravagii în New York și o mare parte a orașului s-a transformat în cenușă.

Focul reprezenta un motiv de teamă constantă în toate orașele din acea perioadă, cu atât mai mult în condițiile unei vremi caniculare și uscate ca în acea vară. Oamenii se temeau cel mai mult de un incendiu în timpul nopții.

Din relatările mai multor martori oculari, se pare că incendiul s-a declanșat puțin după miezul nopții într-o speluncă numită Fighting Cocks, situată în Whitehall Slip, extremitatea sudică a New Yorkului.

Întețite de vântul dinspre sud-vest, flăcările au scăpat imediat de sub control. Fumul înecăcios și bucățile arzânde de șindrilă purtate de vânt au umplut atmosfera, iar focul a înaintat spre centru, pe străzile Dock, Bridge, Stone, Marketfield și Beaver. Din liniile americane de la Harlem, aflate la cincisprezece kilometri spre nord, se părea că întregul cer era în flăcări.

Alarma nu a sunat deoarece Washington ordonase transportarea tuturor clopotelor pentru a fi topite și transformate în tunuri. Soldații britanici și localnicii au sărit imediat în ajutor, dar căldura era atât de intensă și focul complet scăpat de sub control, încât nimeni nu s-a putut apropia. Existau prea puține găleți și nu aveau suficientă apă la dispoziție. Cele câteva mașinării ale pompierilor s-au dovedit inutile. Au fost dărâmate casele aflate în calea înaintării flăcărilor, dar aparent nimic nu putea opri propagarea acelui infern. Și dacă în jur de 2

dimineața direcția vântului nu s-ar fi schimbat spre sud-est, tot orașul ar fi putut fi cuprins de flăcări. Dar focul a devastat partea de vest, distrugând aproape totul între Broadway și Hudson, inclusiv infamul Holy Ground, până la terenul deschis de lângă King's College. Când Trinity Church, aflată pe Wall Street, a fost cuprinsă de flăcări, clopotnița sa acoperită cu șindrilă s-a transformat într-o „imensă piramidă de foc“[80], până când structura sa de lemn a ars și s-a prăbușit.

„Este aproape imposibil să-ți închipui o scenă mai îngrozitoare“, a scris Frederick Mackenzie, unul dintre cei care încercau să se lupte cu flăcările.

> Bolnavii, bătrânii, femeile și copiii, pe jumătate dezbrăcați, erau văzuți mergând nici ei nu știau unde și refugiindu-se în case aflate la mare distanță de foc, dar de unde au fost obligați în multe cazuri se plece a doua și chiar și a treia oară. [...] Teroarea era sporită de zgomotul oribil al caselor cuprinse de flăcări și al celor care se prăbușeau, de cel al demolării caselor din lemn care ar fi putut servi extinderii focului [...] de zăngănitul celor aproximativ o sută de furgoane trimise de armată folosite fără încetare ca să transporte bunurile ce puteau fi salvate. Vocile confuze ale atâtor bărbați, țipetele și zbieretele femeilor și ale copiilor...[81]

Îngrijorat că incendiul din oraș putea fi preludiul unui atac nocturn al rebelilor, Howe s-a abținut să trimită până la răsăritul soarelui alți soldați și marinari care să lupte cu focul, și la ora 10 incendiul s-a stins de la sine.

Au fost distruse aproape cinci sute de case, adică în jur de un sfert din oraș, și în șocul și groaza momentului părea cert faptul că dezastrul era rezultatul acțiunilor abominabile ale inamicului. Incendiatorii rebeli fuseseră prinși în flagrant, se spunea. De asemenea, un om, prins cu o „torță aprinsă“ în mână, fusese doborât de un grenadier britanic și „aruncat în flăcări“ drept pedeapsă. Un altul, care fusese văzut tăind toartele găleților de apă, a fost spânzurat de un stâlp de marinarii britanici, apoi atârnat cu capul în jos ca un animal sacrificat.[82]

Martorii afirmau că văzuseră focul izbucnind simultan în mai multe locuri, nu numai în Whitehall Slip, și asemenea relatări erau considerate dovezi ale incendierii premeditate. Dar Frederick Mackenzie, care nu era mai puțin convins decât alții că focul fusese pus „intenționat", recunoștea în jurnalul său că „nu există nici o urmă de îndoială că la multe case focul s-a transmis prin intermediul șindrilelor aprinse care, fiind foarte ușoare, au fost purtate de vânt pe distanțe considerabile și focul se reaprindea"[83].

Într-o scrisoare trimisă lordului Germain, generalul Howe punea fapta pe seama unor nemernici necunoscuți care acționau „pe ascuns"[84]. „Yankeii [loialiștii din New York] sunt convinși că incendiul a fost provocat de oameni din Noua Anglie; nu-i vor ierta niciodată"[85], scria generalul James Grant. Guvernatorul William Tryon mergea chiar mai departe, lăsând să se înțeleagă într-o scrisoare adresată lui Germain că însuși Washington pusese la cale planul și îi instruise pe incendiatori.

Au fost arestați peste o sută de suspecți, dar nu au fost găsite nici un fel de dovezi care să-i incrimineze. Nimeni nu a fost judecat și toți au fost eliberați în cele din urmă. Nu s-a stabilit niciodată, atunci sau mai târziu, dacă „Marele Foc" fusese altceva decât un accident.

În raportul său către Congres, Washington l-a caracterizat drept un accident[86]. Dar în corespondența sa privată, i-a mărturisit lui Lund Washington: „Providența sau vreun vreun om bun și cinstit au făcut mai mult pentru noi decât am fost dispuși să facem noi înșine"[87]. Este tot ce a spus.

Washington nu a zis nimic nici despre căpitanul Nathan Hale, care fusese „prins" de britanici a doua zi după incendiu, aparent în cadrul operațiunii de identificare a suspecților.

După unele relatări, capturarea lui Hale a avut loc la New York. Un articol din *New York Gazette*, un ziar loialist, vorbea fără a da nume despre „un bărbat din Noua Anglie cu gradul de căpitan" care fusese arestat în oraș având asupră-i „teribilele instrumente ale ruinei [torțe]"[88]. Când fusese percheziționat, „a fost găsită asupra sa suma

de 500 de lire“. Putea fi vorba de Hale, deși Frederick Mackenzie nota că „o persoană pe nume Nathan Hales“ a fost prinsă pe Long Island în noaptea de 21 septembrie.[89]

Indiferent care au fost circumstanțele capturării sale, Hale a recunoscut că era spion, iar generalul Howe a ordonat spânzurarea sa fără judecată.

Hale era un tânăr atrăgător, atletic, în vârstă de douăzeci și unu de ani, absolvent al Colegiului Yale, institutor și patriot devotat. Crescut la o fermă din Connecticut, era unul din șase frați care luptau în război. Se înrolase cu mai mult de un an în urmă, luase parte la asediul Bostonului și după aceea se alăturase ranger-ilor colonelului Knowlton. Cu toate acestea, până în acel moment nu se remarcase în serviciul țării sale, și când Knowlton, îndeplinind ordinele lui Washignton, a cerut voluntari care să traverseze liniile pentru a încerca să obțină informațiile de care aveau atât de multă nevoie, se oferise cu mult curaj să se ducă.

Un camarad, ofițer din Connecticut, căpitanul William Hull, care îl cunoscuse pe Hale în timpul colegiului, a încercat să-l facă să se răzgândească, avertizându-l că prin natura sa era „prea sincer și deschis pentru a minți și a se deghiza“ și că nimeni nu respecta caracterul unui spion. Hale se mulțumise să spună doar că „o să reflectez și nu voi face decât ceea ce datoria îmi cere“. Aproape imediat după aceea, Hull a constatat că prietenul său dispăruse.[90]

Soarta misiunii fusese pecetluită de la bun început, prost planificată și jalnică prin amatorismul ei. Mai mult, Hale era o alegere nefericită. Nu știa nimic despre spionaj și cicatricele pe care descărcarea unei arme i le lăsase pe față îl făceau ușor identificabil, mai ales în condițiile în care un văr de-al său loialist care îl cunoștea foarte bine era comisarul adjunct pentru prizonieri al generalului Howe.

Hale a intrat în oraș ca un institutor olandez în căutare de lucru. Arestarea sa a survenit, se pare, din cauza faptului că a spus adevărul despre misiunea sa unor persoane nepotrivite.

A fost spânzurat în dimineața lui 21 septembrie, într-un parc de artilerie de lângă casa Beekman, o reședință de vară situată nu departe de East River care servea drept comandament lui Howe.

Căpitanul John Montresor a fost cel care, la numai câteva ore după aceea, purtând un steag alb, a adus americanilor știri despre soarta lui Hale și a povestit ce s-a întâmplat cu el prietenului acestuia, căpitanul Hull. Și Hull a fost cel care a preluat relatarea lui Montresor despre ultimele cuvinte ale lui Hale înaintea execuției: „Tot ce regret e că am numai o viață pe care să o dau pentru țara mea“[91], cuvinte ce reprezentau o variațiune la una dintre replicile pe atunci faimoase din *Cato.* (Ne putem imagina că spunând această replică și știind că le era la fel de familiară, a pus accentul pe ultimul cuvânt: „Tot ce regret e că am numai o viață pe care să o dau pentru țara *mea.“)*

Pe 26 septembrie, un ofițer britanic scria într-o scrisoare:

> Am spânzurat ieri un rebel și câțiva soldați au scos din grădina unui gentilom rebel un soldat pictat pe o scândură și au atârnat-o alături de rebelul spânzurat, după care au scris pe ea „Generalul Washington“. Ieri am văzut-o lângă Cartierul General, pe marginea drumului.[92]

Locul lui Hale în panteonul eroilor americani, ca martir al revoluției, nu avea să fie consacrat decât mulți ani după aceea. Poate că Washington a fost înfuriat sau întristat, dar se pare că nu s-a referit niciodată la acest subiect.

Soldații americani dezertau de parcă ar fi abandonat o corabie pe cale să se scufunde, treizeci-patruzeci odată, mulți dintre ei trecând în liniile inamice. Indisciplina și furturile se generalizau. Era departe de a fi o armată formată numai din eroi. „Spiritul dezertării, al lașității, al jafului și al fugii de datorie în fața oboselii și a pericolului prevala aproape peste tot“[93], scria Joseph Reed, care era atât de descumpănit, încât se afla pe punctul de a renunța.

O experiență de pe câmpul de luptă din 16 septembrie avusese un efect extraordinar. În toiul bătăliei, Reed văzuse un soldat care fugea

de inamic.[94] I-a ordonat să se oprească și să se întoarcă, dar soldatul, un oarecare Ebenezer Leffingwell din Connecticut, și-a ridicat muscheta, l-a luat în cătare de la numai câțiva metri distanță și a apăsat pe trăgaci, dar pulberea nu s-a aprins. Când Reed a luat arma unui soldat și a tras, a pățit același lucru. Reed a scos sabia și, lovindu-l de două ori, l-a rănit pe Leffingwell la cap, i-a tăiat un deget și l-a obligat să se predea. „Ar fi trebuit să-l împușc, asta dacă aș fi putut să-mi fac arma să se declanșeze“[95], a afirmat Reed pe 19 septembrie în timpul procesului lui Leffingwell din fața unei Curți Marțiale.

Leffingwell, care a mărturisit că intenționa să dezerteze, a fost găsit vinovat de lașitate și „îndreptarea armei asupra unui ofițer superior“[96]. A fost condamnat să fie executat a doua zi în fața întregii armate. Dar, la îndemnul lui Reed, Washington l-a grațiat în ultima clipă pe Leffingwell, după ce acesta îngenunchease pentru a fi împușcat. Următorul soldat care avea să comită asemenea fapte „va fi omorât fără milă“[97], a avertizat Washington.

„Să încerci să introduci disciplina și subordonarea într-o armată abia formată este întotdeauna o muncă foarte dificilă, îi scria Reed soției sale, dar acolo unde principiul democrației domină în toate, unde egalitatea și spiritul uniformizării predomină, fie nu poate fi împământenită disciplina, fie cel care încearcă să facă acest lucru este nevoit să devină o persoană odioasă și detestată, lucru pe care nimeni nu îl va dori.“[98]

Washington continua să fie o prezență impunătoare și, cu excepția izbucnirii de la Golful Kips, părea imperturbabil, complet stăpân pe situație. În realitate, nu fusese niciodată atât de demoralizat și se simțea extrem de nefericit. Tot ceea ce putea face era să păstreze aparențele.

„Dacă Congresul nu adoptă imediat câteva măsuri eficace, cauza noastră este pierdută“[99], i-a mărturisit lui John Hancock într-o lungă scrisoare foarte pesimistă expediată pe 25 septembrie.

Asemenea lui Greene, Knox sau Reed, Washington era conștient că adevărata problemă nu ținea de soldați, ci de oamenii care îi conduceau. Războiul nu avea să fie „o muncă de-o zi“, a avertizat, ci trebuia continuat „sistematic“. Un corp ofițeresc de calitate era obli-

gatoriu și singura cale de a obține așa ceva era crearea unei armate permanente. Era necesară stoparea înrolărilor pe termen scurt. Ofițerii trebuie să fie mai bine plătiți și mai bine pregătiți. Soldaților trebuia să li se ofere o pradă mai bună, hainele și păturile necesare, alături de promisiunea de a obține gratuit pământuri.

Incitați de pasiuni, animați de patriotism, oamenii aveau „să se grăbească cu voioșie la arme“[100], a continuat Washington, dar să te aștepți ca majoritatea armatei să servească dezinteresat, indiferent de ce se întâmplă, chiar și după ce primele emoții se stinseseră, însemna „să te aștepți la ceva ce nu s-a întâmplat și teamă mi-e că nu se va întâmpla niciodată“[101]. Chiar și în rândurile ofițerilor, cei care acționau cu adevărat „dezinteresat“ nu reprezentau „mai mult de o picătură într-un ocean“, scria cel mai altruist și mai dezinteresat dintre ei.

> Să te bazezi pe miliții este, fără doar și poate, ca și cum te-ai sprijini pe un toiag frânt. Oamenii smulși din mijlocul liniștitei vieți domestice – neobișnuiți cu zgomotul armelor –, total străini de orice abilitate militară, neîncrezători în ei înșiși atunci când au în față trupe antrenate regulat, disciplinate și bine organizate, superioare în știința armelor și în arme devin temători și gata oricând să fugă chiar și de propria umbră.

A scris despre „setea de jaf“ a trupelor, despre medicii regimentelor gata oricând să se lase mituiți pentru a confirma boli și infirmități care puteau justifica lăsarea la vatră. Înțelegea temerile Congresului și ale poporului legate de existența unei armate permanente, dar riscurile la care se gândeau le considera foarte mici. Pe de altă parte, dacă nu avea să existe o armată permanentă, cauza independenței se îndrepta spre dezastru.[102]

Washingtonul dorea adoptarea unor reguli și regulamente și înăsprirea pedepselor. După cum stăteau lucrurile în acel moment, pentru cele mai „atroce delicte“, pedeapsa maximă era de treizeci și nouă de lovituri de bici, iar acestea, după cum aflase, erau arareori aplicate cum trebuie, ci mai degrabă ca un soi de „sport“. Era genul de pedeapsă pe care mulți dintre „băieții căliți“ erau dispuși să o suporte pentru o sticlă de rom.[103]

Washington nu avea însă cum să știe că membrii Congresului dăduseră deja curs majorității solicitărilor sale, în mare parte datorită eforturilor lui John Adams, în calitatea sa de șef al Consiliului de Război și în timpul dezbaterilor. Fiecare soldat înrolat „pe durata" războiului urma să primească 20 de dolari și 100 de acri de pământ. Noile Articole ale Războiului, concepute de Adams și bazate în mare parte pe Articolele de Război ale britanicilor, făceau pași mari în direcția stabilirii unui sistem de justiție pentru soldatul de rând, prevăzând pedepse mai aspre pentru delictele majore (până la o sută de lovituri de bici), și sporea numărul delictelor pentru care se aplica pedeapsa capitală. De asemenea, Adams a propus pentru prima dată crearea unei academii militare, o idee susținută de Knox, dar propunerea nu s-a materializat.

Scriindu-i lui Lund Washington pe 30 septembrie, Washington a fost și mai sincer în ceea ce privește frământările sale. „Situația mea este de așa natură, încât, dacă aș arunca cel mai teribil blestem asupra unui inamic care nu a trecut încă în lumea de dincolo, l-aș pune să treacă în locul meu și să trăiască el ceea ce simt." Problemele îl „oboseau de moarte". Unuia dintre regimente îi rămăseseră mai puțin de cincizeci de oameni, altul avea numai paisprezece soldați apți de luptă. „Îți spun fără nici o urmă de îndoială că de când mă știu nu m-am simțit atât de mizerabil și de îngrijorat." Și în tot acest timp, inamicul era „la o aruncătură de băț"[104].

Apoi, așa cum o făcuse de atâtea ori înainte, de parcă o asemenea schimbare extraordinară de registru mental era ceva perfect natural, revenea la subiectul șantierului de la Mount Vernon. Îl preocupau șemineele.

> Cel din salon trebuie, cred, să rămână la locul său; nu atât din cauza lambriului care probabil trebuie modificat (din cauza ușii care dă în noua aripă), ci din cauza hornului și a poziției sale în cameră. Hornul din camera de la etaj ar trebui, dacă ar putea fi construit în așa fel, să fie în unghi, la fel ca în celelalte camere: dar nu aș încerca asta dacă pentru confecționarea lui trebuie dărâmat zidul separator. Șemineul din camera cea nouă ar trebui să se afle chiar în mijloc – ușile

> și tot restul să corespundă exact și să fie uniforme. Pe scurt, aș vrea ca totul să fie executat de o manieră desăvârșită.[105]

Dacă în ceea ce privește armata lucrurile erau departe de a-i fi pe plac, dacă nu toate puteau fi „corespunzătoare și uniforme“ sau „executate de o manieră desăvârșită“ în ceea ce privește războiul pe care trebuia să-l poarte și să-l câștige, lucrurile puteau sta așa măcar în îndepărtata și îndrăgita sa casă.

Sfârșitul lunii septembrie și începutul lui octombrie au însemnat o succesiune de zile superbe, cu cer senin și cu grupuri de arțari și oțetari ale căror frunze începeau să se înroșească. East River se transformase într-un spectacol al vaselor britanice de toate felurile, aproape întreaga flotă britanică aflându-se acolo. Hudsonul strălucea ca o mare interioară în lumina puternică a anotimpului. Nu putea exista un fundal mai frumos pentru acea bizară și lungă întrerupere a războiului pe care mulți sperau să o vadă pusă în practică pe durata iernii, urmând ca luptele să se reia la primăvară, de preferință cât mai târziu.

În dimineața zilei de 9 octombrie, toate aceste speranțe s-au spulberat. Trei dintre vasele britanice de război, *Roebuck*, *Phoenix* și *Tartar*, au ridicat ancora și, beneficiind de avantajul fluxului și al unui vânt vioi dinspre sud-vest, au înaintat în amonte pe Hudson pentru a forța trecerea în dreptul forturilor Washington și Constitution, unde, cu eforturi enorme, americanii încercaseră să blocheze râul din mal în mal cu ajutorul unor vase scufundate și al unui lanț submarin format din bușteni plini cu țepușe de metal.

Tunurile forturilor aflate mult deasupra nivelului râului au deschis focul. Corăbiile au răspuns cu un baraj intens și, menținându-se aproape de malul estic, unde adâncimea râului era cea mai mare, au navigat direct – chiar dacă lent – spre un loc sigur de ancorare în amonte, la Tappan Zee, unde râul se lărgea, în dreptul localității Tarrytown.

Washington urmărise această scenă deprimantă. „Spre surpriza și consternarea noastră, au trecut fără cea mai mică dificultate și fără a suferi nici un fel de pagube vizibile din cauza forturilor noastre, deși fo-

cul de pe ambele maluri a fost intens."[106] Din nou, nenumăratele ceasuri de muncă dedicate construirii fortificațiilor se dovediseră inutile.

De fapt, pe vasele britanice fuseseră uciși nouă marinari și fuseseră provocate pagube însemnate, chiar dacă demonstraseră din nou de o manieră spectaculoasă că râul Hudson le aparținea și intenționau să-l folosească cum doreau.

Evenimentele din acea zi ar fi putut conduce la o modificare substanțială a strategiei americane. Dacă obiectivul forturilor era acela de a bloca utilizarea râului de către flota britanică, atunci era necesară reconsiderarea tuturor eforturilor și a riscurilor pe care le implica apărarea lor. Era evident că forturile își demonstraseră inutilitatea.

În pofida tuturor acestora, Washington nu a ridicat problema în acel moment, în vreme ce Nathanael Greene a declarat încrezător la sfârșitul zilei că pozițiile armatei erau atât de puternice datorită forturilor, încât „nu prea mai avem de ce să ne temem în campania din acest an"[107]. În locul unei lecții învățate, acea zi a marcat debutul unora dintre cele mai grave erori ale americanilor din timpul războiului și al unor umilințe dureroase pentru Washington și Greene.

Planul britanic era, din nou, acela de a învălui pozițiile rebele, și din nou acest lucru avea să se întâmple pe apă. Dimineața devreme, pe 12 octombrie, în mijlocul unei neașteptate ceți matinale, o adevărată armada s-a pus în mișcare pe East River.

Cu amiralul Howe la comandă, 150 de vase au început să se deplaseze în amonte, prin canalul periculos de la Hell Gate „printr-o ceață foarte groasă" – coșmarul oricărui navigator –, și apoi prin strâmtoarea Long Island, fără nici un incident. Era o demonstrație uimitoare de abilitate marinărească. Până la prânz, o avangardă de 4 000 de militari condusă de generalul Henry Clinton debarcase la Throg's Neck (cunoscut și ca Frog's Neck), o zonă mlăștinoasă pe coasta comitatului Westchester, la est de liniile americane de pe Înălțimile Harlem și de King's Bridge.

Zona fusese preferată de lordul Howe, dar se dovedise o alegere nefericită pentru armată. Ceea ce pe hartă părea a fi o peninsulă, în

realitate era mai degrabă o insulă legată de continent doar în timpul refluxului. Când britanicii au încercat să înainteze pe limba îngustă de pământ, un mic detașament de pușcași americani, ghemuiți în spatele unor grămezi de bușteni, i-au forțat să se oprească, și după sosirea unor întăriri americane și după debarcarea altor trupe britanice, generalul Howe a hotărât reîmbarcarea imediat ce aveau să fie primite noi provizii și aveau să fie la dispoziția sa noi rezerve, ceea ce a mai durat încă patru zile. („Ce mi-era una, ce mi-era alta“[108], a exclamat exasperat Henry Clinton.) Dar întăririle pentru care Howe a amânat următoarea mișcare au meritat așteptarea – 7 000 de hessieni recent sosiți și aflați sub comanda extrem de capabilului general Wilhelm von Knyphausen. Și când Howe s-a pus în mișcare, a făcut-o cu o rapiditate uimitoare, debarcându-și trupele puțin mai sus în strâmtoare, la Pell's Point, chiar pe continent.

Încă de la sosirea primelor rapoarte despre debarcările de la Throg's Neck, Washington a știut că bastionul de pe Înălțimile Harlem se transformase într-o capcană. Britanicii își puneau din nou în aplicare „planul lor din trecut de a ne cădea în spate“[109], a scris el. Pentru asta nu trebuia decât să înainteze în interior spre King's Bridge. Armata era nevoită să se retragă cât mai repede cu putință. Urma să-și concentreze forțele într-o zonă mai sigură la treizeci de kilometri spre nord, lângă White Plains, capitala comitatului Westchester.

În urma unor schimburi de prizonieri, lordul Stirling și generalul Sullivan se realăturaseră armatei, și asta la momentul potrivit. Amândoi au fost călduros primiți de Washington, primind posturi de comandă.

Pe 14 octombrie, a reapărut figura osoasă și bizară a generalului Charles Lee, care și-a reluat imediat poziția de număr doi în lanțul de comandă. Lee era subiectul multor discuții și ajutase la creșterea moralului în rândurile trupelor, dar și în Congres. Chiar dacă fusese întotdeauna popular în Congres, popularitatea sa crescuse după înfrângerea expediției lui Clinton în Carolina de Sud, unde Lee deținea comanda forțelor americane. În vreme ce priceperea lui Washington fusese pusă sub semnul îndoielii în condițiile în care eșecurile se suc-

cedau unul după altul, reputația lui Lee atinsese apogeul. Unii membri ai Congresului îl considerau potențialul salvator al cauzei.

În ceea ce-l privește, Lee i-a spus fără fără pic de chibzuință generalului Gates că Washington nu făcea decât să-și sporească dificultățile tolerând „amestecul absurd“ al „vitelor“ din Congres în felul cum conducea războiul și că Washington dădea dovadă de lipsă de fermitate pentru că „nu-i amenința“ cu demisia.[110] (Și dacă Washington avea să demisioneze, cel care urma să-l înlocuiască era, bineînțeles, Lee.)

Washington cunoștea foarte bine capriciile și vanitățile vechiului său prieten soldat și se bucura să-l aibă din nou alături. Ca un semn de apreciere, a dat Fortului Constitution un alt nume, Fortul Lee.

La consiliul de război din 16 octombrie, s-a hotărât ca Fortul Washington și garnizoana sa să fie, așa cum s-a menționat în procesul-verbal al întâlnirii, „păstrate cât de mult posibil“[111]. Trecerea vaselor pe Hudson încetase să mai fie miza principală – obstacolele de pe North River se dovediseră insuficiente –, dar cu toate acestea era necesară păstrarea „comunicațiilor“ peste râu către New Jersey.

În afară de Washington și Lee, la consiliu au participat, generalii Heath, Sullivan, Stirling și Mifflin. Colonelul Knox a fost, de asemenea, de față, iar generalul Greene a absentat. Conform procesului-verbal al reuniunii, a existat numai o voce care a făcut opinie separată, cea a generalului George Clinton, nu a lui Lee, așa cum acesta a lăsat mai târziu să se înțeleagă.

Cu o săptămână în urmă, Congresul hotărâse că, în eventualitatea în care era „practicabil“, trebuiau depuse toate eforturile pentru „a obstrucționa eficient“ navigația pe Hudson în dreptul Fortului Washington[112], dar nu se știe dacă acest fapt era cunoscut înaintea consiliului sau dacă a influențat în vreun fel decizia.

Întreaga Insulă York urma să fie evacuată. Toată armata americană avea să se pună în mișcare, cu excepția celor 1000 de oameni lăsați să apere Fortul Washington.

Oficial, deplasarea avea să fie prezentată ca „o modificare a pozițiilor noastre“ și nicidecum ca o retragere. Parte a ordinelor comandantului din 17 octombrie sunau așa:

> Întrucât mișcările inamicului fac necesară o modificare a pozițiilor noastre [...] corturile vor fi strânse, oamenii vor duce cu propriile brațe stâlpii acestora, doi oameni din fiecare companie, împreună cu un subofițer grijuliu urmând să însoțească bagajele și să nu le scape de sub ochi sub nici o formă. Ranițele (dacă nu aparțin bolnavilor) și orice scaune, mese, bănci și scânduri mari nu vor fi puse în furgoane. nici o persoană, dacă nu e vorba de cei incapabili să meargă, nu are voie să se urce în ele. Furgoanele se vor deplasa înaintea regimentelor. [...] Fiecare regiment care a primit ordinul de a se pune în mișcare să verifice ca armele și muniția să fie în ordine și în cantitate suficientă.[113]

Exodul a început în curând, armata traversând podul îngust de la King's Bridge și îndreptându-se spre nord de-a lungul malului de vest al firicelului de apă numit Bronx. Bolnavii reprezentau povara cea mai mare. Întrucât numărul furgoanelor și al atelajelor nu erau suficient, călătoria a fost lentă și dificilă, oamenii fiind nevoiți de multe ori să împingă căruțele cu bagaje sau tunurile.

Soldatul Joseph Martin avea să-și aducă aminte cum a cărat o oală de fontă de mărimea unei găleți până când brațele i-au fost aproape dislocate. După cum tot el a scris, în timpul unei pauze de odihnă, a așezat-o pe pământ, „cineva a împins-o cu piciorul și s-a rostogolit până s-a oprit într-un gard, și atunci am văzut-o pentru ultima oară. Când am ajuns la finalul marșului nocturn, am descoperit că popota noastră nu fusese singura care scăpase de povara de fontă“[114].

În vreme ce armata lui Washington se chinuia să ajungă la White Plains, britanicii au executat o debarcare perfectă la Pell's Point. Din nou o avangardă de 4 000 de militari britanici și hessieni a debarcat dimineața devreme, dar de data aceasta nu au întâmpinat nici o rezistență. Au înaintat în interiorul continentului aproape doi kilometri și poate că ar fi continuat dacă John Glover și oamenii săi nu ar fi intervenit energic.

Înaintea ivirii zorilor, Glover văzuse prin lunetă de pe vârful unei coline o flotă ce părea să fie formată din peste două sute de vase. „Oh! Cât de mult îmi frământa mintea soarta acelei zile. [...]

Aș fi dat totul ca să-l am alături pe generalul Lee sau un alt ofițer experimentat care să conducă sau cel puțin să aprobe ceea ce făceam“[115], a scris Glover ulterior.

Acționând din propria inițiativă, a avansat rapid împreună cu 750 de oameni care au luptat cu tenacitate din spatele unor ziduri de piatră, provocând pierderi grele și blocând ofensiva britanică o zi întreagă înainte de a fi nevoiți să se retragă.

Colonelul Loammi Baldwin, un cultivator de meri din Massachusetts, care, împreună cu micul său regiment, intrase și el în luptă, a pretins mai târziu că oamenii săi au rămas calmi de parcă ar fi fost la vânătoare de rațe. El a spus că omorâseră cel puțin 200 de englezi, cifră fără doar și poate exagerată.[116] Dar și dacă era adevărată numai pe jumătate, britanicii au pierdut la Pell's Point mai mulți oameni decât în timpul bătăliei de la Brooklyn. După calculele lui Glover, americanii înregistraseră 8 morți și 13 răniți.

Ferocitatea americanilor pare să-l fi uluit pe Howe, care a tras concluzia că se puteau aștepta și la alte schimburi letale de focuri la orice mișcare în condițiile în care toate drumurile și ogoarele erau mărginite de ziduri de piatră. Dacă britanicii ar fi continuat să înainteze rapid spre interior, poate că ar fi surprins armata americană în plină retragere.

După cum au stat lucrurile, înaintarea britanică – desfășurată de-a lungul malului până la Mamaroneck, apoi spre interiorul continentului până la White Plains – a fost lentă și foarte prudentă, rareori avansându-se într-o zi mai mult de câțiva kilometri, chiar dacă nu a întâmpinat aproape nici o rezistență.

E foarte probabil că Howe nu vedea nici un motiv să se grăbească acum cum nu văzuse nici înainte și, în realitate, nu se aștepta să taie liniile de retragere ale rebelilor. În schimb, tipic pentru gândirea militară a secolului al XVIII-lea, spera ca prin manevre să-l aducă pe Washington în câmp deschis și apoi, folosindu-se de armata sa profesionistă, net superioară, să distrugă „gloata“ yankeilor printr-o singură lovitură decisivă. Chiar și după ce a ajuns la White Plains, Howe a mai așteptat câteva zile pentru a se asigura că totul era pregătit.

În cele din urmă, pe 28 octombrie, la zece zile după debarcarea de la Pell's Point, William Howe a trimis 13 000 de tunici roșii și de hessieni spre nord, pe drumul principal către White Plains. Era dimineața devreme și se anunța încă o zi superbă de toamnă. Washington, hotărât să evite orice confruntare în câmp deschis, era bine fortificat în partea din spate a satului, liniile sale întinzându-se pe mai bine de un kilometru și jumătate. Pentru scurt timp, se părea că Howe intenționa să atace frontal, exact așa cum speraseră americanii. Tunurile britanice au deschis focul, și armata lui Howe mărșăluia în perfectă ordine, organizată în două coloane ce se îndreptau direct spre locul de unde Washington comanda centrul liniilor americane. „Soarele strălucea puternic, armele scânteiau și poate că niciodată alte trupe nu se poziționaseră mai avantajos pentru noi decât acestea“[117], scria generalul Heath despre inamicul care se apropia.

Brusc însă, una din coloane a pornit spre stânga în direcția unui deal mai înalt aflat la dreapta poziției americane, pe malul celălalt al râului Bronx. Chatterton's Hill avea pantele împădurite, dar partea superioară era un câmp deschis ce domina liniile americane. „Yonder este zona pe care ar trebui s-o ocupăm“[118], se pare că i-ar fi spus Charles Lee lui Washington. Numai în ultima clipă au fost trimise trupe pentru a apăra Chatterton's Hill, dar și atunci membri ai milițiilor.

Artileria britanică s-a apropiat și mai mult. Salvele tunurilor au răsunat de ambele părți. „Aerul și dealurile fumegau și ecourile erau cumplite, scria un soldat din Pennsylvania. Gardurile și zidurile au fost dărâmate și făcute bucățele, iar mâinile, picioarele și corpurile se amestecau cu ghiulele și mitralii peste tot în jurul nostru.“[119]

Washington a ordonat plecarea altor unități spre Chatterton's Hill.[120] Britanicii și hessienii au trecut râul cu piciorul, cei din urmă, parte a celor 7 000 de curând sosiți și conduși de colonelul Johann Rall, au lansat asaltul spre vârf. Liniile milițiilor s-au rupt și americanii au luat-o la fugă. În același timp, întăririle, inclusiv trupele din Delaware ale colonelului Haslet și cele din Maryland ale lui Smallwood, s-au opus curajos, dar au fost nevoite în cele din urmă să se retragă.

Bătălia de la White Plains a fost de fapt bătălia pentru Chatterton's Hill, și britanicii și hessienii au fost învingătorii, dar cu prețul a 250 de morți și răniți, adică de două ori mai mult decât americanii. În plus, era o victorie complet inutilă.

A doua zi, pe 29 octombrie, Howe a decis din nou să oprească operațiunile în așteptarea unor noi întăriri. În ziua următoare, pe 30 octombrie, a plouat torențial, iar în dimineața de 1 noiembrie, Howe a descoperit că peste noapte Washington și armata sa se mutaseră aproape un kilometru mai în spate, pe o poziție și mai puternică, situată pe o înălțime, dincolo de râul Bronx.

Cele două armate au așteptat și s-au observat reciproc încă două zile. „Inamicul este hotărât să treacă la acțiuni decisive, i-a scris Henry Knox fratelui său, și suntem hotărâți să riscăm o bătălie generală doar în condițiile cele mai avantajoase."

Când, în noaptea de 3 noiembrie, santinelele americane au raportat că auziseră zgomotul căruțelor inamice în întuneric, s-a presupus că un nou atac era iminent. A doua zi au putut fi văzute noi mișcări în liniile britanice, și americanii s-au pregătit pentru ce va urma. Dar în dimineața de 5 noiembrie, spre surprinderea totală a americanilor, întreaga armată britanică s-a pus în mișcare, îndreptându-se într-o altă direcție, spre sud-vest, către Hudson și King's Bridge.

III

„Aici opiniile sunt împărțite"[121], îi mărturisea Joseph Reed soției sale, după un consiliu de război al cărui proces-verbal îl redactase chiar el.

Câțiva generali credeau că britanicii se îndreptau spre Fortul Washington sau spre malurile Hudsonului, de unde aveau să se îmbarce și să înainteze în amonte pentru a-i ataca din spate. „Alții, marea majoritate, sunt de părere că, dându-și seama că armata era prea bine poziționată, și-au modificat întregul plan [...] intenționând să intre în New Jersey și să se îndrepte spre Philadelphia."[122]

Dar Reed nu a consemnat ce a spus fiecare sau cine a vorbit cel mai mult pe parcursul întâlnirii. Din punctul său de vedere însă, vremea nu le mai permitea britanicilor să mai inițieze acțiuni de mare importanță, cu excepția câtorva „incursiuni“ în New Jersey pentru a reînvia spiritul de „supunere“ printre loialiștii de acolo.

Washington se îndoia că Howe avea să pună capăt campaniei „fără să încerce încă ceva“[123], după cum i-a scris lui John Hancock. Era aproape sigur că Howe se îndrepta spre New Jersey.

În ultimele rânduri ale scrisorii, Washington a adus în discuție și o altă preocupare a sa: „Mă aștept ca inamicul să-și îndrepte forțele împotriva Fortului Washington și să-l încercuiască imediat“, generalul înțelegând prin „a încercui“ un asediu prelungit și nu neapărat un atac frontal.

Asemenea armatei pe care o conducea, Washington era epuizat și descurajat. Pentru apropiați părea puțin dezorientat și exact cum nu ar fi trebuit să fie: indecis. În special Reed, după cum avea să recunoască mai târziu, începea să se îndoiască de capacitatea lui Washington de a conduce.

Tot mai îngrijorat de soarta Fortului Washington, comandantul lua în considerație soluția retragerii trupelor cât mai era timp. Într-o scrisoare trimisă lui Nathanael Greene de la White Plains pe 8 noiembrie, Washington își expunea argumentele, așa cum ar fi putut foarte bine s-o facă mai devreme:

> Dacă nu putem împiedica navele să navigheze în amonte pe Hudson și inamicul controlează ținutul înconjurător, ce scop mai are încercarea de a păstra controlul asupra unei poziții care nu ne poate aduce avantajele la care ne așteptam? În consecință, înclin să cred că nu e prudent să riscăm oamenii și proviziile.[124]

Cu toate acestea, lăsa decizia la latitudinea lui Greene. „Dar cum tu ești cel care se află la fața locului, te las pe tine să dai ordinele legate de evacuare [...] cum crezi mai bine.“

Elementul comun al tuturor argumentelor care trebuiau luate în considerație era fluviul Hudson, care continua să ocupe în calculele tuturor locul însemnat pe care îl avusese pe tot parcursul ultimului

an, încă din momentul în care Washington îl trimisese de la Cambridge spre sud pe Charles Lee pentru a fortifica New Yorkul. Hudsonul era deopotrivă cheia întregii strategii britanice.

Intenționau britanicii să ducă la bun sfârșit treaba lăsată neterminată la Fortul Washington pe această parte a fluviului? Sau aveau să-l traverseze și să atace în New Jersey? Sau vor face ambele lucruri? Și cum ar trebui acționat în fiecare din cazuri?

Se știa că Howe și trupele sale ajunseseră la punctul de traversare Dobbs de pe Hudson, aflat la mai puțin de cincisprezece kilometri de King's Bridge, și că în acel moment înaintau spre sud.

Încă o dată Washington a hotărât să-și împartă forțele, de data aceasta în patru. Șapte mii de soldați, adică majoritatea armatei, urmau să rămână la est de Hudson sub comanda generalului Lee, pentru a bloca orice ofensivă a britanicilor în direcția Noii Anglii. Generalul Heath în fruntea a 3 000 de soldați urma să protejeze Hudson Highlands[125], la Peekskill la cincizeci de kilometri spre nord. Washington, împreună cu restul armatei – aproximativ 2 000 de oameni –, avea să treacă pe celălalt mal al fluviului, unde se aștepta să primească întăriri din New Jersey și Pennsylvania. Nathanael Greene urma să-și păstreze poziția pe malul fluviului, la comanda trupelor ce formau garnizoanele forturilor Washington și Lee.

Washington și cei 2 000 de oameni au părăsit White Plains pe 10 noiembrie. Peste două zile, cu câteva ore înainte de amiază, a traversat Hudsonul pe la Peekskill și s-a îndreptat direct către sud, spre New Jersey, ajungând la Fortul Lee pe 13 noiembrie – un marș de o sută de kilometri în trei zile.

În următoarele două zile, Washington și Greene au discutat. Greene, care încă nu primise botezul focului, era optimist, neavând nici o îndoială că Fortul Washington putea fi apărat, mai ales în condițiile în care numărul apărătorilor de care dispunea fortul aproape se dublase, ajungând la 2 000.

Era o remarcabilă inversare a rolurilor. Washington, care refuzase în septembrie să abandoneze New Yorkul, părea acum dispus să o facă. Tot în septembrie, Greene nu reușise să găsească nici un mo-

tiv pentru a mai rămâne chiar și încă o zi la New York și, dacă punctul său de vedere ar fi prevalat, criza de acum ar fi fost evitată. În acest moment însă, Greene era cel care dorea să apere ultima bucată de insulă aflată încă sub control american, argumentând că numai astfel fluviul putea fi menținut deschis. Totodată, ar fi fost atrase trupe britanice care altfel s-ar alătura ofensivei asupra New Jerseyului (și în cele din urmă asupra Philadelphiei) și poate s-ar fi ajuns la un nou măcel al trupelor inamice comparabil cu cel de la Bunker Hill. Mai mult, argumenta Greene, o nouă retragere avea să aibă efecte devastatoare asupra armatei deja demoralizate.

În ciuda formidabilei poziții pe care o ocupa, mult deasupra nivelului râului și a pantelor abrupte și stâncoase ce duceau către fortificații, din multe puncte de vedere Fortul Washington nu era bastionul invulnerabil care părea la prima vedere. Având forma unui pentagon neregulat, construcția acoperea patru acri, iar zidurile fuseseră construite din pământ bătătorit. Nu existau cazărmi pentru trupe și nici rezerve de apă, în afară de ceea ce putea fi scos din pământ, și aceasta cu greu putea fi suficientă în eventualitatea unui asediu prelungit în condiții de iarnă.

Totuși, comandantul fortului, colonelul Robert Magaw, era convins că fortul putea rezista până la sfârșitul lui decembrie, și Greene îi dădea dreptate.

În scrisoarea trimisă lui Greene de la White Plains, Washington afirmase că „înclina să creadă“ că era prudent să abandoneze fortul. Deși studiase situația la fața locului, Washington era în continuare incapabil să ia o hotărâre, lăsându-i, din nou, libertatea de decizie lui Greene.

„Excelența Sa, generalul Washington, a fost alături de mine vreme de mai multe zile [...] dar până la urmă nu am ajuns la nici o concluzie“[126], i-a scris Greene lui Henry Knox.

„Nu am reușit să înțelegem mișcările și intențiile inamicului“[127], l-a informat Washington pe John Hancock.

Pentru căpitanul britanic Frederick Mackenzie vremea era aproape perfectă pentru continuarea campaniei. Gerul se instala

aproape noapte de noapte, dar dispărea odată cu răsăritul soarelui. Singurul lucru care lipsea era o briză puternică pe placul marinei. „Nici un pic de vânt în ultimele câteva zile, a notat în jurnal, astfel încât, dacă s-ar fi dorit trimiterea unui număr de vase în amonte pe North River, ar fi fost cu neputință.“[128]

Pe 7 noiembrie, acesta a consemnat în jurnal că generalul Howe își stabilise deja Cartierul General la vreo zece kilometri spre nord de King's Bridge și că următoarea mișcare va fi „probabil împotriva Fortului Washington“[129]. Pe de altă parte însă, căpitanul Mackenzie nu se îndoise niciodată că „obiectivul principal“ fusese cucerirea fortului și, asemenea multor altora, credea mai mult ca niciodată în succesul unei operațiuni de acest tip, întrucât britanicii puseseră mâna neașteptat, dar într-un moment cum nu se putea mai potrivit, pe o serie de informații exacte.[130] Și dacă Washington nu reușea să înțeleagă „intențiile“ britanice, englezii știau mult mai multe despre situația americanilor, sau mult mai mult decât ar fi putut ști în condiții normale.

Pe 2 noiembrie, când armata lui Howe se afla încă la White Plains, un ofițer din comandamentul rebelilor pe nume William Demont (pe care Mackenzie îl numește William Diamond[131]) trădase și defectase în liniile britanice plecând din Fortul Washington cu copii ale planurilor fortului și ale dispunerii artileriei, spunându-le englezilor și despre nemulțumirea crescândă sau despre animozitatea dintre rebelii din Noua Anglie și cei din Sud.

Cu numai câteva zile în urmă, un pachet de scrisori trimise de Washington, Reed și alți membri ai comandamentului american ajunseseră în mâinile englezilor, după ce fuseseră lăsate nepăzite la un han din Trenton de un curier neglijent care se îndrepta spre Philadelphia. Într-una dintre depeșe, Washington se plângea cu amărăciune de lipsa de disciplină din cadrul armatei și vorbea cu dispreț despre ofițerii „visători și adormiți“[132] cu care trebuia să se descurce. O altă scrisoare, aparținând locotenent-colonelului Robert Hanson Harrison din comandamentul lui Washington, conținea o informație mult mai importantă, și anume că Washington urma să-și divizeze armata.

Se pare însă că scrisorile sustrase și planurile Fortului Washington obținute prin trădarea lui Demont nu au modificat semnificativ cursul evenimentelor ce au urmat. Dar britanicii le considerau pe bună dreptate un cadou neașteptat, după cum o atestă și jurnalele lui Mackenzie și Ambrose Serle. Decizia lui Washington de a-și împărți forțele era considerată cel mai clar semn de slăbiciune. „Nu este greu să vezi unde duc toate astea și care vor fi consecințele probabile ale unei asemenea divizări“, scria Serle, cel care, în calitate de secretar al lordului Howe, văzuse primul scrisorile. Dacă rebelii nu puteau „găsi curajul să acționeze îmbărbătați fiind de numărul lor actual, nu prea ai motive să crezi că și-l vor găsi reducându-și propriile forțe“[133]. Nu exista nici o îndoială, era de părere Serle, că scrisorile aveau să-i fie „de mare ajutor generalului Howe“[134].

Este cert că până în acest moment britanicii obținuseră deja suficiente informații de la dezertori pentru a ști destul de multe despre situația din interiorul Fortului Washington, dar planurile și relatările lui Demont erau chiar și așa importante, cel puțin ca o confirmare.

Oricum, William Howe, faimos prin prudența sa, cel despre care se credea că nu avea să riște niciodată un atac frontal asupra unei poziții rebele puternic fortificate din cauza lecției dureroase de la Bunker Hill, era pe cale să contrazică toată această teorie, și asta cu acordul comandanților săi.

Frederick Mackenzie era convins de succesul atacului și mergea cu previziunile chiar mai departe: „După felul cum se prezintă lucrurile în general“, imediat ce Fortul Washington avea să cadă, Howe urma să-și reia ofensiva în New Jersey. Faptul că trupele rebele din New Jersey și Pennsylvania pe ajutorul cărora contase Washington nu apăruseră era un alt fapt bine cunoscut britanicilor, și aceasta, credea Mackenzie, nu lăsa mare lucru „care să ne împiedice să ajungem la Philadelphia“[135].

Până pe 12 noiembrie, ziua în care Washington a traversat Hudsonul, armata lui Howe ajunsese la șase kilometri de King's Bridge. Planul implica un atac în patru etape, hessienii urmând să joace rolul central.

Transpunerea în practică a planului a început la amiază, pe 15 noiembrie, când Howe l-a trimis pe colonelul James Paterson cu steagul alb să transmită un mesaj comandantului american de la Fortul Washington, colonelul Magaw. Paterson era ofițerul britanic care transmisese generalului Washington în luna iulie scrisorile din partea lordului Howe în care acesta din urmă făcea o propunere de pace. De data aceasta, Paterson aducea un ultimatum: predați fortul sau riscați anihilarea.

După ce i s-a spus că avea două ore ca să răspundă, Magaw a replicat imediat în scris:

> Domnule, dacă am înțeles bine scopul mesajului dumneavoastră [...] „această poziție va fi predată imediat sau garnizoana va fi trecută prin sabie". Tind să cred că este vorba mai degrabă de o greșeală din partea generalului Howe să joace un rol atât de nedemn de el și de națiunea britanică, dar permiteți-mi să dau asigurări Excelenței Sale că, animat fiind de cea mai glorioasă cauză în slujba căreia a luptat vreodată umanitatea, sunt hotărât să apăr această poziție până la ultima consecință[136].

Howe nu avea nici cea mai mică intenție să-și pună în aplicare amenințarea referitoare la măcelărirea garnizoanei. Ultimatumul era menit să sporească temerile și neliniștea rebelilor. Răspunsul hotărât al lui Magaw fusese redactat în speranța că el și oamenii săi puteau într-adevăr rezista sau dacă era nevoie puteau cel puțin scăpa peste fluviul Hudson odată cu lăsarea întunericului.

Când știrile despre ultimatum și despre răspunsul lui Magaw au sosit la Fortul Lee în acea după-amiază, Greene a trimis imediat un curier pentru a-i transmite mesajul lui Washignton, care plecase călare ceva mai devreme spre Hackensack, la zece kilometri distanță, unde armata sa își ridicase tabăra.

Washington s-a grăbit înapoi, ajungând la Fortul Lee odată cu lăsarea întunericului. Aflând că Greene și Israel Putnam traversaseră flu-

viul ca să se întâlnească cu Magaw și să analizeze situația, Washington i-a urmat într-o ambarcațiune mică.

La jumătatea drumului, i-a întâlnit pe Putnam și pe Greene, care se întorceau, și chiar atunci și acolo, la miez de noapte și în mijlocul fluviului, i-au prezentat un raport încurajator. Trupele erau „pline de înflăcărare și aveau să se apere bine". Și astfel, „fiind noaptea târziu", cei trei s-au întors la Fortul Lee[137].

În aceeași noapte, fără ca americanii să observe ceva, britanicii au adus o flotilă de treizeci de ambarcațiuni cu chila plată cu vâslele învelite pe fluviu dincolo de Fortul Washington, de unde au intrat pe un mic râu, Spuyten Duyvil, și apoi în aval pe Harlem, pentru a fi gata a doua zi dimineața.

Sâmbătă dimineață, pe 16 noiembrie, Washington, însoțit de Greene, Putnam și un alt general al său, Hugh Mercer din Virginia, a traversat din nou Hudsonul ca „să stabilească", așa cum a spus Greene, „ce trebuia făcut".[138] Abia se îndepărtase barca de mal, când au auzit sunetul artileriei grele reverberând deasupra apelor. Debarcând pe malul opus, în aval de fort, cei patru generali s-au cățărat pe pantele abrupte până pe culme, undeva lângă casa Morris.

„Acolo ne-am trezit cu toții într-o situație bizară, scria Greene. Întrucât ordinele privind dispunerea trupelor plecaseră deja și inamicul înainta, nu am îndrăznit să ordonăm o rearanjare a dispozitivului." Nu se știe cum, dar în acel moment nu realizau încă dezastrul care se profila. „Într-adevăr, nu am văzut nimic care să pară în neregulă"[139], continua Greene.

Preocupați pentru siguranța lui Washington, cei trei generali l-au îndemnat să plece și să traverseze râul. Greene s-a oferit să rămână, și același lucru l-au făcut și Putnam și Mercer. Dar Washington a considerat „cel mai potrivit" să plece împreună.

Ofensiva din trei direcții a început după bombardarea prelungită a liniilor defensive exterioare ale fortului de către artileria britanică. Patru mii de hessieni s-au apropiat dinspre nord și au traversat podul

de la King's Bridge conduși de generalul von Knyphausen, care solicitase onoarea de a conduce atacul principal.

Hessienii erau profesioniști angajați să-și facă datoria, și aceasta avea să fie ziua în care urmau să-și demonstreze superioritatea într-o profesie de care erau foarte mândri. (În timpul prizonieratului, generalul Stirling îi auzise pe ofițerii hessieni spunând că nu consideraseră niciodată a fi de datoria lor să se întrebe care din cele două tabere angajate în conflict avea dreptate și care nu.)

O coloană de trupe britanice conduse de generalul Cornwallis, alături de un batalion de scoțieni, au atacat dinspre est, traversând râul Harlem în ambarcațiunile ce fuseseră aduse în timpul nopții. O a treia forță, de circa 3 000 de oameni, atât hessieni, cât și britanici, venea dinspre sud, avându-l în frunte pe lordul Percy.

La ora 10, generalul Howe angajase deja 8 000 de militari în atac, adică aproape de patru ori mai mulți decât apărătorii fortului.

Liniile defensive exterioare ale fortului aveau de la nord la sud în jur de nouă kilometri în punctul lor maxim, iar hessienii lui Knyphausen urmau să se confrunte cu cel mai accidentat și mai abrupt teren și cu focul distrugător al pușcașilor din Maryland și Virginia poziționați printre stânci și aflați sub comanda colonelului Moses Rawlings. A fost scena celor mai feroce ciocniri ale zilei, dar hessienii s–au dovedit a fi neînfricați. Pantele stâncoase pe care le aveau de urcat ar fi fost dificile și fără să se tragă asupra lor. Unul dintre ofițerii lor, căpitanul Andreas Wiederhold, avea să descrie atacul în sus, „pe această stâncă aproape inaccesibilă", și totuși „fiecare obstacol a fost depășit [...] stâncile abrupte au fost escaladate"[140].

Un soldat hessian, John Reuber, a notat în jurnal: „Am fost obligați să ne târâm trăgându-ne de tufe în susul pantei acolo unde nu puteam sta în picioare".

> În cele din urmă, am ajuns pe vârful dealului, unde erau copaci și stânci imense. Nimănui nu i-a fost ușor acolo. Și pentru că nu aveau intenția să cedeze, colonelul Rall ne-a dat următorul ordin: «Toți cei care sunteți grenadierii mei, înainte marș!» Toți toboșarii au început să bată în ritm de marș, și cei cu oboaiele au început să sufle. Într-o

> clipă, toți cei care mai erau în viață au strigat «Uraaa!» Cât ai clipi, americani și hessieni, eram amestecați laolaltă. Nu s-a mai tras cu arma, dar toți fugeau dezordonat spre fortăreață.[141]

Generalul Grant, căruia îi displăceau hessienii aproape la fel de mult pe cât îi disprețuia pe americani, a scris cu admirație nedisimulată cum „au depășit toate dificultățile" și cum, după ce au cucerit vârful colinei, au continuat „să înainteze cu pași mărunți [...] și dacă generalul Knyphausen nu l-ar fi oprit pe colonelul Rall, sunt convins că ar fi pătruns în interiorul fortului în cinci minute".

Înaintarea pe celelalte direcții a mers conform planului, unii dintre apărătorii americani renunțând rapid la rezistență, alții luptând cu tenacitate. Alexander Graydon, comandantul unei companii ce se afla în direcția de atac a lordului Percy, a descris cum 150 de oameni ajutați de o piesă de artilerie de optsprezece livre au ținut pe loc 800 de britanici.

Când trupele lui Percy au capturat casa Morris, trecuseră, după spusele lui Graydon, numai cincisprezece minute de la plecarea lui Washington și a generalilor săi.

Dar curajul nu a fost suficient. Americanii erau prea puțini pentru a putea păstra controlul unor linii defensive atât de lungi. Singura alternativă era retragerea imediată în interiorul fortului. Un soldat de șaptesprezece ani din York, Pennsylvania, John Adlum, povestea că fusese nevoit să alerge o distanță atât de mare la deal, încât de abia mai putea respira. „Pentru că eram foarte obosit și focurile de armă încetaseră în mare măsură, m-am apropiat de fort fără să mă grăbesc", a scris el.

> Înainte să ajung lângă ziduri, britanicii au început să tragă spre fort cu un tun folosind ghiulele, țintind oamenii care stăteau în grupuri între fort și liniile exterioare, în șanțul care înconjura fortul. Când am ajuns aici, m-am oprit să mă uit la inamicii care trăgeau asupra noastră cu tunul de câmp și care se aflau la mai puțin de patru sute de metri de noi când o ghiulea a retezat capetele a doi oameni și a rănit un al treilea. Atunci am intrat în fort[142].

Până la ora 13, toți apărătorii fuseseră forțați să intre în fort, unde, din cauza spațiului insuficient, era o înghesuială de nedescris.

Comandantul hessian, Knyphausen, a cerut capitularea o oră mai târziu. Colonelul Magaw a răspuns că avea nevoie de timp pentru a lua o decizie și a mai cerut o jumătate de oră. Atunci a sosit și generalul Howe, care le-a cerut americanilor să se predea imediat fără să garanteze nimic cu excepția vieții soldaților.

La ora 15, Magaw a capitulat, și peste o oră întreaga garnizoană de 2 837 de americani a ieșit din fort printre două rânduri de hessieni și a depus armele.

În cadrul campaniei dezastruoase pentru apărarea New Yorkului în care armata lui Washington suferise o serie de înfrângeri umilitoare și costisitoare, capitularea Fortului Washington în acea sâmbătă de 16 noiembrie a fost lovitura cea mai devastatoare, o adevărată catastrofă. Capturarea a peste o mie de prizonieri de către britanici la Brooklyn fusese considerată o pierdere cumplită. Acum, cu un număr de prizonieri de peste două ori mai mare, pierderile totale în cele două bătălii se apropiau de patru mii de oameni – pierderi dintr-o armată aflată deja într-un proces de dezintegrare rapidă din cauza bolilor și a dezertărilor și având nevoie disperată de orice om care putea ridica o mușchetă.

(După cum observa Frederick Mackenzie, britanicii au fost uimiți să descopere că mulți prizonieri nu împliniseră încă cincisprezece ani sau erau bătrâni, toți „îmbrăcați neglijent“, murdari și desculți. „Figurile lor ciudate stârneau adeseori râsetele soldaților noștri.“[143])

Zdrobitoarea înfrângere de la Fortul Washington, capturarea garnizoanei, pe lângă arme, unelte, corturi, pături și 146 de tunuri de bronz și fier, toate fuseseră obținute de britanici și hessieni în numai câteva ore. Așa ceva nu ar fi trebuit să se întâmple.

Fuseseră uciși 59 de americani și alți 100 erau răniți. Britanicii înregistraseră 28 de morți și 100 de răniți. Pierderile hessienilor erau mai grele: 58 de morți și 250 de răniți.

Dar oricât de gravă era situația, ar fi putut fi și mai și mai gravă. După părerea generalului Grant și a colonelului Mackenzie, masacrarea americanilor fusese evitată numai pentru că generalul Knyphausen îi împiedicase pe colonelul Rall și pe hessieni să intre în fort. „Fuseseră destul de bine tăbăciți [în timpul bătăliei], erau furioși și nu i-ar fi cruțat pe yankei“[144], a scris Grant. „Carnagiul ar fi fost îngrozitor, reflecta Mackenzie, deoarece rebelii erau atât de înghesuiți, încât nu s-ar fi putut apăra eficient și ar fi fost atât de înspăimântați, încât nu ar fi avut puterea să o facă.[145]“

Pe americanii luați prizonieri îi aștepta un un lucru îngrozitor. Aproape toți aveau să fie ținuți în hambare supraaglomerate și neîncălzite și în închisorile plutitoare britanice ancorate în port, unde sute de rebeli au murit în urma bolilor.

Se spune că Washington ar fi plâns în vreme ce urmărea tragedia în plină desfășurare pe malul opus, și chiar dacă asta pare puțin probabil să se fi întâmplat, dat fiind calmul său atestat de atât de multe documente, cu siguranță că în sine a plâns. Se mai aflase în fața dezastrului, dar niciodată la proporțiile de acum. Generalul avea să-i scrie fratelui său: „Sunt foarte îngrijorat de felul în care au început să se regreseze lucrurile“[146].

Nathanael Greene mărturisea într-o scrisoare plină de angoase adresată lui Henry Knox: „Sunt furios, supărat, mi-e rău și mi-e milă. Niciodată nu am avut mai multă nevoie de vocea liniștitoare a unui prieten. Cât m-aș bucura să fii aici. Acesta e cel mai cumplit eveniment și avem dreptate să ne îngrozim de consecințele sale“[147].

Și Washington, și Greene greșiseră grav în raționamentele lor. Amândoi fuseseră preocupați doar de reputația lor. Într-adevăr, ar fi foarte greu să spunem care dintre cei doi era mai sensibil la ceea ce credeau ceilalți despre el și amândoi aveau să fie criticați dur, mai ales de cei care fuseseră luați prizonieri. Alexander Graydon, scriind aproape o generație mai târziu, cu greu își putea ascunde disprețul pentru deciziile luate.

Reacția cea mai rapidă și mai usturătoare i-a aparținut lui Charles Lee. Conform propriei relatări, Lee a fost atât de înfuriat de știrile despre Fortul Washington, încât și-a smuls părul. „Trebuie să te rog să păstrezi pentru tine ce-ți voi spune, dar am prevăzut și am intuit tot ceea ce s-a întâmplat", i-a scris Lee doctorului Benjamin Rush, un influent membru al Congresului despre care acesta știa cu certitudine că nu va păstra informația doar pentru el. Lee a pretins că ultimele cuvinte pe care i le spusese lui Washington au fost: „Retrageți garnizoana sau vor fi pierduți"[148].

„Dacă aș avea autoritate, aș putea face mult bine, i-a spus lui Rush fără prea multă subtilitate, dar sunt sigur că nu veți oferi nimănui autoritatea necesară."[149]

„Oh, domnule general, îl dojenea Lee pe Washington într-o depeșă, de ce vă lăsați mereu convins de oameni inferiori dumneavoastră ca inteligență?"[150] – o invitație directă adresată comandantului de a arunca vina pe Nathanael Greene.

Neputând să ia o decizie, Washington acceptase punctul de vedere al lui Greene și, în calitate de comandant suprem, era fără îndoială responsabil. Responsabilitatea lui Greene pentru ceea ce se întâmplase încetase odată cu sosirea lui Washington la Fortul Lee pe 13 noiembrie, cu trei zile înaintea atacului. Washington nu s-a învinuit niciodată pentru pierderea Fortului Washington, dar nici nu l-a acuzat deschis pe Greene de acest lucru, deși ar fi putut-o face. Generalul s-a mulțumit să spună că acționase conform opiniei altora.

De asemenea, nu l-a demis pe Greene și nu l-a exilat în vreun post mărunt. Fără doar și poate că tânărul general a scăzut în ochii săi. Cu toate acestea, cunoștea calitățile lui Greene. Cu numai câteva săptămâni în urmă, Greene demonstrase deopotrivă o intuiție neobișnuită și un talent remarcabil când îi recomandase lui Washington crearea unor depozite de aprovizionare în New Jersey, de-a lungul a ceea ce putea deveni, dacă situația ar fi impus-o, drumul de retragere a armatei, în eventualitatea în care britanicii încercau să înainteze spre Philadelphia.

Washington avea nevoie de Greene. Știa că acesta, la fel ca Knox, nu avea să se dea bătut, nu avea să renunțe, după cum nu avea să uite miza războiului. Washington avea să răsplătească loialitatea cu loialitate, și aceasta, după atât de multe decizii nefericite, a fost una dintre cele mai înțelepte hotărâri pe care le-a luat.

Din tot ce s-a întâmplat la Fortul Washington, s-a remarcat un singur erou american, de fapt o eroină. E vorba de Margaret (Molly) Corbin, soția unui soldat din Pennsylvania care plecase la luptă alături de soțul său, John Corbin. Când acesta a fost ucis, i-a luat locul, a încărcat și a tras cu tunul până când a fost rănită, aproape pierzându-și un braț. După capitulare, cei care au capturat-o i-au permis să se întoarcă acasă în Pennsylvania.

De obicei precautul William Howe a făcut următoarea mișcare aproape imediat. Trei nopți mai târziu, a trimis 4 000 de militari britanici și hessieni sub acoperirea întunericului și a unei ploi torențiale peste fluviu ca să debarce în amonte de Fortul Lee, într-un punct numit Closter. Acolo, conduși de Cornwallis, au escaladat așa-numitele Palisades[151], urcând pe o cărare aproape verticală, și, odată ajunși în vârf, au înaintat spre Fortul Lee. Era un atac temerar, asemănător celui pe care însuși Howe îl condusese ca tânăr ofițer pe pantele abrupte ale Quebecului în dimineața victoriei britanice de acolo din timpul Războiului de șapte ani.

La Fort Lee s-au primit avertismente legate de atacul britanic, de la un fermier localnic sau de la un dezertor britanic – (relatările diferă). Washington a sosit în mare grabă de la Hackensack și a ordonat abandonarea imediată a fortului. Totul trebuia lăsat în urmă – tunuri, provizii, sute de corturi, chiar și mâncarea aflată atunci pe foc. La sosirea britanicilor, locul era pustiu, cu excepția unei duzini de oameni care dăduseră peste rezerva de rom a fortului și se îmbătaseră.

Washington și armata sa s-au retras peste râul Hackensack și mai departe în New Jersey.

Capitolul 7

CEL MAI ÎNTUNECAT CEAS

Sper că aceasta e partea cea mai întunecată
a nopții care de obicei precedă ziua.

Generalul Nathanael Greene

I

Retragerea către sud, prin New Jersey, a lui George Washington și a micii sale armate înfrânte a început în dimineața de 21 noiembrie. S-au îndreptat spre un punct de trecere numit Acquackanonk, pe malurile râului Passaic, aflat la opt kilometri distanță. Retragerea era singura opțiune, și într-un asemenea ținut „complet plat"[1], după cum spunea Washington, lipsit de ziduri de piatră, râurile ofereau singura apărare împotriva unui inamic în ofensivă. Odată râul Passaic lăsat în urmă, au înaintat încă treizeci și cinci de kilometri de-a lungul malului vestic al acestuia până la micul oraș portuar Newark.

Ploile abundente umpluseră drumul de noroi și oamenii aveau pe umeri numai niște zdrențe, multora le lipseau pantofii și își înveliseră picioarele în cârpe. Washington călărea în spatele coloanei, lucru pe care nu avea să-l uite prea curând nou-venitul locotenent din Virginia James Monroe, un tânăr de optsprezece ani. „L-am văzut în fruntea unui mic grup, sau mai degrabă în urma acestuia, pentru că

întotdeauna se afla cel mai aproape de inamic, iar figura și gesturile sale mi-au lăsat o impresie care nu se va șterge niciodată."[2]

După estimările tânărului Monroe, Washington avea cel mult 3 000 de oameni, și cu toate acestea nu lăsa să se vadă nici un semn de îngrijorare. „Un comportament atât de ferm, atât de demn și în același timp atât de modest și de stăpânit nu am văzut la nimeni altcineva."[3]

Washington pusese în mișcare armata de la prima oră, dar nu înainte de a transmite un mesaj urgent generalului Lee aflat la Fortul Charles, New York, în care își expunea foarte clar preocupările și dificultățile. Oamenii erau „obosiți și descurajați". Nu aveau corturi, bagaje, nici unelte pentru săparea tranșeelor. (Toate târnăcoapele și lopețile fuseseră abandonate la Fortul Lee.) Așa cum stăteau lucrurile, nu îndrăznea să riște o confruntare cu englezii, scria Washington, „și în felul ăsta suntem nevoiți să lăsăm un ținut foarte frumos pradă inamicului"[4].

Washington i-a cerut lui Lee să traverseze Hudsonul cu brigăzile sale și să i se alăture înainte de a fi prea târziu. New Jersey era un premiu prea consistent pentru a fi abandonat fără „aparența", măcar, a unei lupte. Și dacă New Jerseyul avea să cadă, efectul asupra Pennsylvaniei avea să fie devastator.

Ca să se asigure că Lee i-a înțeles intențiile, Washington a repetat: „Vreau să înaintezi pe cel mai ușor și mai scurt drum".

Chiar și așa, era vorba de o cerere, nu de un ordin.

Scrisoarea îi fusese dictată lui Joseph Reed[5], trimisă prin curier rapid și pusă într-o cutie de corespondență alături de o scrisoare adresată de Reed lui Lee. Despre asta însă, lui Washington nu i s-a spus nimic.

Depeșa lui Reed era o acuzație uluitoare la adresa lui Washington. În cel mai bun caz, putea fi considerată drept o indiscreție făcută la disperare; în cel mai rău, era un act de trădare comis pe ascuns.

Reed fusese șocat de indecizia superiorului său legată de abandonarea New Yorkului și apoi a Fortului Washington. Încrederea sa în Washington era puternic zdruncinată. Dar în loc să-și mărturisească sentimentele acestuia, i le-a destăinuit în secret lui Lee, nelăsând

astfel nici o urmă de îndoială în legătură cu cine ar fi trebuit să conducă armata în acest ceas disperat.

Își dorea „cu toată sinceritatea“ ca Lee să fie „acolo unde se desfășoară principala scenă a acțiunii“, scria Reed, susținând de fapt ce spusese Washington. Apoi, spunând că nu avea intenția de a-l flata pe Lee, a făcut exact acest lucru și a trecut la chestiunea principală.

> Nu vreau să vă flatez sau să vă laud în dauna altcuiva, dar mărturisesc că sunt convins că numai dumneavoastră vi se datorează faptul că această armată, și libertatea Americii, în măsura în care ultima e dependentă de prima, nu sunt complet pierdute. [...] Aveți hotărâre, o calitate care adeseori lipsește unor minți altfel valoroase. [...] Oh! Domnule general, o minte nehotărâtă este una dintre cele mai mari nenorociri ce i se pot întâmpla unei armate. De câte ori nu am deplâns acest fapt în campania asta! Având în vedere circumstanțele, ne aflăm într-o situație îngrozitoare și foarte alarmantă – una care cere cea mai mare înțelepciune și fermitate. Imediat ce vremea ne-o va permite, cred că dumneavoastră și alți câțiva ar trebui să mergeți în Congres și să trasați planurile pentru o nouă armată.[6]

Washington era îngrijorat de starea de sănătate a oamenilor săi. Era preocupat de zvonurile despre o invazie britanică la Perth Amboy, la sud de Newark, la vărsarea râului Raritan, unde New Jersey și Staten Island erau despărțite numai de un canal îngust.

În numai două săptămâni, pe 1 decembrie, perioada de înrolare pentru 2 000 din oamenii săi avea să expire, aceștia fiind liberi să plece. Era același coșmar cu care se confruntase la Boston cu exact un an în urmă și, date fiind suferințele foarte mari ale oamenilor și prăbușirea moralului, se părea că existau toate șansele ca armata să se evapore în fața ochilor săi.

În particular, Washington îi vorbea lui Reed despre posibilitatea unei retrageri în vestul Pennsylvaniei dacă era necesar. Reed era de părere că, odată cedat estul Pennsylvaniei, ar fi urmat tot statul. Se spune că Washington și-ar fi dus mâna la gât și ar fi spus: „Gâtul meu nu crede că a fost făcut pentru ștreang“. Vorbea despre retragerea în zonele muntoase din comitatul Augusta, în vestul Virginiei, de unde avea să continue „războiul de jaf“. „Și dacă vom fi copleșiți,

va trebui să trecem în Munții Allegheny." Pe cât de puțin știa inamicul, pe atât de bine știa el cât de vaste erau acele ținuturi.[7]

Problema nu era că existau prea puțini soldați americani în cele treisprezece state. Existau din belșug, dar statele ezitau să trimită trupele în război, preferând să le țină aproape de casă, mai ales într-un moment în care războiul nu mergea bine. Washington avusese în august o armată de 20 000 de soldați. În ultimele trei luni, pierduse patru bătălii – Brooklyn, Golful Kips, White Plains și Fortul Washington – și abandonase Fortul Lee fără luptă. Forțele sale erau acum împărțite – așa cum nu fuseseră în august –, și, după cum specula locotenetul Monroe, sub comanda sa personală se mai aflau 3 500 de oameni. Asta era tot.

Căutând disperat ajutor, l-a trimis pe Reed la Burlington, New Jersey, pe malul estic al râului Delaware, în amonte de Philadelphia, pentru a-l convinge pe guvernatorul statului, William Livingston, de nevoia urgentă de întăriri. În realitate, numărul oamenilor din milițiile din New Jersey era prea mic pentru a conta.

Generalul Mifflin a fost trimis într-o misiune similară la Philadelphia pentru a alerta Congresul în legătură cu „starea critică în care ne aflăm" și pentru a face tot posibilul ca să strângă trupe în Pennsylvania pe care să le trimită în cea mai mare grabă.[8]

Erau două însărcinări de însemnătate maximă și, alegându-i pe Reed, confidentul său, și pe foarte capabilul Mufflin, ofițerul din Philadelphia care condusese operațiunile din ariergardă de la Brooklyn cu atât curaj, Washington era convins că trimitea cei mai buni oameni pe care îi avea și că acest lucru va fi remarcat de cei care urmau să asculte ce aveau de spus.

Primul raport primit de la Mifflin a fost însă mai mult decât dezamăgitor. Cei din Pennsylvania erau „divizați și apatici", scria acesta. „Dorm liniștiți la umbra păcii și se bucură de avantajele comerțului."[9] De la Reed, Washington nu a primit nici o veste.

Ploua torențial pe 22 noiembrie, în ziua în care armata a ajuns la Newark, și ploaia a continuat toată noaptea și ziua următoare.

„Suferințele pe care le-am îndurat nu pot fi descrise – neavând corturi sub care să ne adăpostim noaptea – expuși frigului și ploii zi și noapte“[10], avea să-și amintească un soldat. Colonelul Samuel Webb, a scris că îi era imposibil să descrie condițiile. „Pot spune că nimeni altcineva nu a demonstrat mai multă tragere de inimă în retragere decât băieții noștri. [...] Soldații noștri sunt cei mai buni din lume la treaba asta.“ Webb, care abia se refăcuse după rănile suferite la White Plains, făcea în continuare parte din comandamentul lui Washington.[11]

Dar de cea mai mare importanță, așa cum timpul avea să o demonstreze, avea să fie impresia creată asupra lui Thomas Paine, autorul pamfletului politic *Bunul-simț*, care se oferise de curând voluntar și făcea parte din comandamentul lui Greene. Greene, cu pasiunea sa pentru literatură și filozofie politică, îl admira foarte mult pe strălucitorul Paine, un imigrant englez sărac care, la fel ca el, crescuse în religia quakerilor și a cărui broșură, *Bunul-simț*, devenise, de la apariția sa la începutul anului, cea mai citită publicație tipărită până atunci în America. Greene îl poreclise Bun-Simț. („Bun-Simț și colonelul Snarl, sau Cornell, se ciondănesc mereu în probleme de matematică“, îi povestea Greene soției sale în zilele mai puțin agitate ce precedaseră căderea Fortului Washington.[12])

Cu inima frântă de durerea și disperarea pe care le vedea pretutindeni, dar inspirat de hotărârea neclintită a multora din jurul său, se spune că Paine și-a așternut pe hârtie gândurile în timpul retragerii, scriind de obicei noaptea pe o tobă, la lumina focurilor de tabără. Oricum, el însuși a spus că abia mai târziu, la Philadelphia, „într-o izbucnire de patriotism“[13], a început să scrie *The Crisis [Criza]*, cu ale sale prime fraze nemuritoare:

> Acestea sunt vremuri ce pun la încercare sufletele oamenilor. În aceste vremuri de restriște, soldatul căruia îi place numai soarele și patriotul învățat cu zilele luminoase vor fugi de serviciul în slujba țării; dar cel care nu dă înapoi merită dragostea și recunoștința tuturor.[14]

Pe 24 noiembrie, Washington a trimis un alt mesaj generalului Lee, spunându-i că trebuia să vină „pe un drum sigur și ferit de pri-

mejdii“ și cerându-i să aducă o piesă de artilerie anume, un tun de 24 de livre, „cu condiția să se poată face fără mari greutăți“[15].

Cu loialiștii mai numeroși în New Jersey decât în oricare altul dintre cele treisprezece state și cu dezertorii americani care continuau să treacă la inamic, dificultățile cu care se confrunta Washington erau bine cunoscute comandanților britanici.

Lordul Rawdon scria: „Armata lor este făcută bucăți, iar spiritul comandanților și al complicilor lor este frânt. [...] Cineva ar putea îndrăzni pe bună dreptate să afirme că sunt terminați“[16].

Planurile britanice se schimbaseră foarte mult după căderea Fortului Washington. Generalul Clinton primise noi însărcinări, urmând să plece pe mare în fruntea unui corp expediționar de 6 000 de oameni pentru a cuceri Rhode Island, mai exact Newportul. Și asta fiindcă, în vreme ce pentru armata rebelă lucrurile păreau să meargă din rău în mai rău, corsarii rebeli din largul coastelor Noii Anglii atacau vasele britanice cu o eficiență din ce în ce mai mare, iar amiralul Howe avea nevoie pentru flota sa de o cale de comunicație sigură și ferită de îngheț pe timpul iernii.

Clinton nu era de acord cu expediția spre Rhode Island. Generalul se pronunțase în favoarea amânării ei și propusese în schimb ca el și forțele sale să debarce la Perth Amboy, putând astfel încerca și distruge printr-un efort concertat, înainte de venirea iernii, armata rebelă aflată în dificultate. Sau, continua Clinton, putea ataca direct Philadelphia, navigând în amonte pe Delaware. „Aceasta, după toate probabilitățile, ar fi distrus unitatea Congresului și le-ar da peste cap toate planurile“[17], a scris mult după aceea.

A fost un moment critic în conducerea războiului, Clinton și William Howe fiind din nou în dezacord în ceea ce privește modalitatea optimă de continuare a operațiunilor. Clinton continua să considere armata lui Washington sufletul rebeliunii, încercuirea acesteia fiind implicit cea mai eficientă strategie. Howe dorea să mențină presiunea asupra americanilor și să continue să facă curat pe tabla de șah, dacă putem spune așa, curățând Rhode Island și New Jersey de for-

țele rebele, la fel cum făcuse la New York. Prin cucerirea unor teritorii atât de însemnate spera să-i aducă cu picioarele pe pământ pe americani și pe liderii lor și să pună capăt rebeliunii a cărei inutilitate o demonstra astfel.

Părerea lui Clinton nu a fost luată în considerație și, deși nu era convins de justețea deciziei, acesta a plecat spre Rhode Island, unde corpul său expediționar a preluat controlul în Newport fără nici o rezistență, locuitorii orașului, majoritatea quakeri, părând fericiți să trăiască în pace sub protecția sa. Dar importanța cuceririi orașului era extrem de limitată. După cum s-a spus, impactul său asupra cursului războiului ar fi fost același dacă forțele lui Clinton ar fi ocupat orașul Newport de pe Insula Wight.

Relațiile dificile dintre Clinton și William Howe, fricțiunile dintre cele două personalități complet diferite, nu făcuseră decât să se înrăutățească. La White Plains, într-o izbucnire de frustrare și furie, Clinton îi mărturisise generalului Cornwallis că nu mai putea să servească sub generalul Howe, iar Cornwallis luase decizia să-i spună ce auzise lui Howe, astfel încât acesta a privit cu ușurare cum flota ce transporta trupele lui Clinton se îndepărta de New York, la fel cum o făcuse când Clinton plecase din Boston spre Carolina de Sud.

Howe l-a numit pe Cornwallis în locul lui Clinton, știind că era un om mult mai rezonabil cu care se putea înțelege, fără ca asta să însemne că nu era un comandant foarte energic și eficient.

Asemenea lui Howe – dar și lui Clinton –, Charles Cornwallis era prototipul aristocratului britanic de secol XVIII, un reprezentant strălucitor al clasei conducătoare britanice, născut într-o familie bogată și influentă.[18] Educat la Eton, optase încă din tinerețe pentru o carieră militară în care se distinsese de la bun început. La treizeci și șapte de ani, atinsese apogeul profesional și, spre deosebire de Howe, era un om fără obiceiuri rele și nu era neglijent și, chiar dacă nu era la fel de înzestrat intelectual ca generalul Clinton, nu avea irascibilitatea și încăpățânarea acestuia din urmă.

Înalt și puțin supraponderal, după cum o cerea moda vremii, arăta bine și era considerat un bărbat atrăgător, cu excepția unui de-

fect la unul din ochi. (De fapt, își pierduse vederea la un ochi într-un accident din copilărie.[19] Era devotat firavei sale soții, căreia îi simțea foarte mult lipsa, și oamenilor săi – „Iubesc armata asta“, spusese el la un moment dat[20] –, loialitatea față de el fiind remarcabilă. Era cel mai popular dintre generalii care serveau în America, fiind sever, dar foarte corect și preocupat de soarta trupelor sale. În campania din acel an – la Brooklyn, Golful Kips, Fortul Washington și în timpul uimitoarei cuceriri a Fortului Lee –, dăduse dovadă de inițiativă și agresivitate. Tot ce făcuse până în acel moment fusese impecabil.

Pe 23 noiembrie, la două zile după ocuparea Fortului Lee, Cornwallis s-a întâlnit acolo cu generalul Howe (acum sir William Howe, după ce regele îl făcuse Cavaler de Bath). Cei doi au discutat câteva ore, studiind harta statului New Jersey și trecând în revistă planurile.

Howe i-a ordonat să-i urmărească pe rebeli până cel mai departe la New Brunswick, sau Brunswick, după cum era cunoscut la acea vreme, la optzeci de kilometri sud de Newark, pe râul Raritan, și să se oprească acolo în așteptarea unor noi ordine.

Pe 25 noiembrie, după încetarea ploilor, Cornwallis a pornit spre sud în fruntea unei armate care acum număra 10 000 de oameni, hotărât să-l prindă pe Washington la fel cum vânătorul bagă în tolbă vulpea – după spusele sale. Dar pe drumurile înecate de ploaie, prin noroiul până la glezne sau cu greoaiele trenuri de bagaje și de artilerie, imensele coloane ale britanicilor și ale hessienilor înaintau mai lent decât o făcuseră înaintea lor americanii. Le-au fost necesare trei zile ca să ajungă la Newark.

La ora 9, în dimineața zilei de 28 noiembrie, un ofițer britanic de geniu, căpitanul Archibald Robertson, nota: „Întreaga armată a mărșăluit în două coloane spre Newark, unde se spune că ne așteaptă inamicul“[21]. La ora 13, britanicii au intrat în forță în oraș, descoperind însă că acesta fusese abandonat.

Washington înaintase spre Brunswick și Raritan. „Inamicul nu ne-a dat nici un răgaz să întrerupem marșul“[22], i-a scris generalului Heath.

Au sosit în cele din urmă și vești de la Charles Lee, acesta, la rându-i, descria dificultățile cauzate de vremea proastă și de faptul că mulți dintre soldații săi nu aveau ghete. Se afla în continuare la North Castle și se părea că nu intenționa să-l părăsească.

Washington i-a răspuns imediat. „Scrisorile mele anterioare au fost foarte explicite în ceea ce privește necesitatea începerii marșului cât mai curând posibil [...] încât mărturisesc că m-aș fi așteptat să începi deplasarea mai curând“[23], i-a comunicat tăios. Cu toate acestea, încă ezita să-i transmită un ordin direct lui Lee.

Când a ajuns la Brunswick în dimineața lui 29 noiembrie, i s-a alăturat neînfricatul Stirling însoțit de peste 1 000 de militari sosiți ca întăriri. Erau prima licărire de speranță, deși aceștia erau departe de a fi suficienți. Și mulți dintre oamenii lui Stirling erau desculți, fără haine și chiar fără cămăși, iar până la 1 decembrie, data de expirare a perioadei serviciului militar, când de două ori mai mulți puteau să plece, mai erau doar două zile.

Pe 30 noiembrie, la Brunswick, a sosit o scrisoare sigilată de la generalul Lee adresată lui Joseph Reed. Întrucât Reed nu se întorsese încă, Washington a deschis-o nerăbdător, gândindu-se că ar fi putut conține știri despre marșul lui Lee și al oamenilor săi. Depeșa era datată 24 noiembrie. „Dragă Reed“, începea scrisoarea.

> Am primit amabila și măgulitoarea ta scrisoare și deplâng alături de tine fatala indecizie care într-un război poate fi un dezavantaj mai mare decât prostia și chiar decât lipsa curajului personal. Întâmplarea poate transforma cea mai gravă înfrângere în victorie, dar înfrângeri și eșecuri nesfârșite îi așteaptă chiar pe cei mai buni oameni care au fost blestemați să fie nehotărâți.[24]

Lee continua explicând de ce nu începuse marșul spre New Jersey, pe care îl ceruse Washington și pe care, se părea, nu avea intenția să-l pornească.

Ce a crezut sau a simțit Washington parcurgând scrisoarea sau de câte ori a citit primul paragraf nu se știe. Era evident că Reed, confi-

dentul său și presupusul său prieten, și Lee, al doilea după el în lanțul de comandă, își pierduseră încrederea în comandantul lor.

Washington a sigilat din nou scrisoarea și i-a trimis-o lui Reed însoțită de o notă explicativă.

> Scrisoarea alăturată mi-a fost adusă de un curier rapid. [...] Neavând habar că era vorba de o scrisoare privată [...] am deschis-o. Aceasta, și așa au stat lucrurile, trebuie să fie scuza mea pentru faptul că am văzut conținutul unei scrisori pe care nu am dorit și nu am intenționat să o citesc.[25]

I-a mulțumit lui Reed pentru „dificultățile și oboseala“ călătoriei până la Burlington și i-a urat succes în misiunea sa. Și asta a fost tot.

Se poate ca Washington să fi fost mai degrabă jignit decât furios. Avea să-i spună lui Reed mai târziu: „Nu am fost jignit fiindcă am considerat că afirmațiile conținute în scrisoare nu făceau dreptate părerilor mele, ci pentru că acele sentimente nu mi-au fost comunicate imediat și direct“[26]. Probabil că și acuzația de „fatală indecizie“ l-a jignit profund, deoarece Washington știa că era îndreptățită.

Dar, mai presus de toate, trebuie să se fi simțit complet singur, mai singur ca niciodată. Mai întâi îl dezamăgise Greene, acum și Reed. Și cine știa ce gânduri avea Lee sau ce urma să facă?

La Philadelphia, mulți membri ai Congresului erau bolnavi, epuizați sau absenți. Cei trei principali autori ai textului Declarației de Independență nu erau prezenți. Thomas Jefferson plecase în Virginia la începutul lunii septembrie, John Adams era la Braintree, iar Benjamin Franklin plecase în misiune în Franța. Uneori nu existau suficienți delegați pentru cvorum, și, cum știrile despre situația din New Jersey și despre apropierea armatei britanice deveneau tot mai îngrijorătoare, Philadelphia a început să fie cuprinsă de panică.

Pennsylvania Journal anunța „informații credibile conform cărora britanicii intenționau să se îndrepte spre Philadelphia“[27], iar Richard Henry Lee din Virginia, și mulți alții, relata despre „îngrijorarea crescândă“ din oraș și din Congres.[28] Delegatul William Hooper din Carolina de Nord, un alt semnatar al Declarației de

Independență, descria „amorțeala" ce domina Congresul. Hooper însă nu-i putea suporta pe cei care-l acuzau pe Washington pentru tot ce nu mergea bine.

> Cât de rău îmi pare pentru Washington, cel mai bun dintre oameni. Dificultățile pe care le are acum de înfruntat sunt dincolo de putința limbajului nostru de a descrie, dar să fii lipsit de noroc înseamnă să greșești, și sunt oameni suficient de nemernici ca să-l stigmatizeze. Sunt câteva fețe lungi pe aici.[29]

La un moment dat, în timpul asediului Bostonului, când aproape nimic nu mergea cum trebuie, iar generalul Schuyler îi scrisese de la Albany ca să se plângă din cauza greutăților pe care le întâmpina, Washington îi răspunsese că îl înțelegea, dar că „trebuie să le înfruntăm și să facem tot ce putem cu oamenii, așa cum sunt, nu așa cum ni i-am dori noi să fie". Această determinare și această acceptare a oamenilor și a circumstanțelor așa cum erau, nu așa cum și le-ar fi dorit să fie, îl ajutau acum pe Washington să continue. „Cu toate acestea, nu voi dispera"[30], i-a scris guvernatorului William Livingston.

Duminică dimineața, pe 1 decembrie, în momentul în care coloanele britanice și hessiene avansau spre Brunswick, 2 000 dintre soldații lui Washington a căror perioadă de înrolare se sfârșise, împreună cu milițiile din New Jersey și Maryland, au lăsat în urmă războiul fără nici un regret. „Două brigăzi ne-au părăsit la Brunswick, scria Nathanael Greene, cu toate că inamicul era la două ore de marș de noi și se apropia."[31]

Washington i-a trimis un alt mesaj urgent lui Lee, îndemnându-l să vină cât mai repede, „altfel sosirea dumneavoastră nu va mai fi defel utilă"[32].

„Inamicul avansează cu rapiditate, i-a raportat lui John Hancock într-o depeșă scrisă în grabă, notând și că era ora 13.30. Unii pot fi văzuți deja."[33]

Washington a ordonat distrugerea singurului pod de peste Raritan, și ordinul i-a fost în mare parte îndeplinit. Dar râul putea fi

traversat cu piciorul – în unele locuri era adânc numai până la genunchi –, și, după cum îi spusese lui Hancock, vorbind foarte deschis, forțele sale erau „total inadecvate“ pentru a-l opri pe inamic.[34]

Primele unități britanice de artilerie au ajuns la râu, și spre sfârșitul după-amiezii tunurile americane și britanice se angajaseră deja într-un duel, artileria americană fiind comandată de tânărul căpitan Alexander Hamilton. Din nou, așa cum se întâmplase anterior la Newark, a doua zi dimineața trupele britanice au intrat în oraș, dar au descoperit că americanii îl părăsiseră deja.

Washington a stabilit ce trebuia făcut. Urma să se îndrepte spre Trenton. „Fiindu-mi imposibil să mă opun inamicului măcar cu șanse minime de succes, date fiind forțele pe care le am, mă voi retrage pe malul vestic al râului Delaware“[35], a informat Congresul.

„Când am părăsit Brunswickul“, scria Nathanael Greene, „nu aveam nici 3 000 de oameni – o armată demnă de milă și nedemnă să-i încredințezi libertatea Americii.“ Situația nu păruse niciodată mai dificilă.[36]

Drumul poștalioanelor – King’s Road – de la Brunswick la Trenton, principala cale de comunicație dintre New York și Philadelphia, era unul dintre cele mai bune drumuri de țară, cincizeci de kilometri de drum plat și drept. Armata în retragere a înaintat cu rapiditate, fără ca acest lucru să se facă în fugă. Era un marș forțat, dar nu s-a transformat într-o acțiune panicată, așa cum s-a lăsat să se înțeleagă de mai multe ori. Mărșăluind și pe timp de noapte, Washington și principalul său corp de armată au ajuns la Trenton, pe Delaware, în dimineața de 2 decembrie, lăsându-l pe generalul Stirling în fruntea a două brigăzi ca ariergardă în orășelul universitar Princeton.

Au fost emise ordine de rechiziționare a tuturor ambarcațiunilor de pe malul estic al râului și distrugerea tuturor celor care nu puteau fi utilizate pentru ca ele să nu cadă în mâinile inamicului.

Pentru delegații din Congres, distanța de la Brunswick la Trenton și de la Trenton la Philadelphia era bine cunoscută, și dacă Cornwallis se afla la Brunswick asta însemna că numai o sută de kilometri îl despărțeau de Philadelphia. „Locuitorii din Princeton și

Trenton [...] au fost evacuați, scria delegatul de Massachusetts, Robert Treat Paine. Oamenii au plecat duminică noapte în mare grabă și foarte speriați." Și locuitorii din Philadelphia plecau, mulți luând cu ei toate bunurile pe care le puteau transporta. „Numeroase familii își încarcă căruțele, nota un cetățean. A fost ordonată închiderea tuturor magazinelor [...] oamenii sunt dezorientați, indiferent cine sunt."[37]

Toți se întrebau unde se aflau Lee și oamenii săi. Se spunea că nu sunt departe, „sunt aproape, în spatele inamicului". Dar nimeni nu știa cu certitudine. „Nu am primit nici o veste de la generalul Lee de pe 26 ale lunii trecute"[38], a citit John Hancock într-o scrisoare a lui Washington datată 3 decembrie.

II

Și cum campania fratelui său mergea de minune în New Jersey, iar americanii păreau a începe să dezaprobe războiul, amiralul lord Howe a hotărât să lanseze un nou apel la conciliere. Semnată și de sir William, noua proclamație reprezenta, din punctul lor de vedere, cel mai îndrăzneț și mai generos gest de până atunci. A fost emisă în virtutea însărcinării lor de către rege să servească deopotrivă ca negociatori ai păcii și comandanți militari, dar și pentru că lordul Howe credea încă posibil un aranjament negociat cu americanii, pe care îl considera preferabil unui conflict prelungit. Nu dorea irosirea altor vieți britanice și nici provocarea mai multor distrugeri și suferințe americanilor.

Proclamația, datată 30 noiembrie, a avut un succes imediat. Ea oferea tuturor celor care, în termen de șaizeci de zile, aveau să vină și să depună un jurământ de loialitate față de rege – să promită „supunerea pașnică" – „amnistie generală și necondiționată", putând astfel să

> culeagă fructele bunăvoinței părintești a Maiestății Sale, păstrându-și proprietățile, reluând schimburile comerciale și având siguranța celor mai valoroase drepturi ale lor, sub dreapta și moderata autoritate a Coroanei și a Parlamentului Marii Britanii.[39]

Sute, chiar mii de oameni din New Jersey s-au îngrămădit în taberele britanice ca să-și declare loialitatea. Având în vedere sensul în care mergea războiul, mărimea și forța armatei britanice și starea jalnică a armatei din ce în ce mai mici a lui Washington, acesta părea a fi lucrul cel mai prudent, așa cum John Bray de lângă Brunswick îi scria unei rude:

> Te poți duce ca să primești protecție și te poți întoarce fără brutalități din partea trupelor Maiestății Sale și, în plus, știi foarte bine situația armatei provinciale. Sfătuiește-i și pe verii Johnny și Thomas, dar și pe vărul Thomas Jones, pentru că, dacă vor mai aștepta mult, fără doar și poate că vor avea de suferit.[40]

După traversarea râului Raritan și ocuparea Brunswickului pe 1 decembrie, Cornwallis a ordonat oprirea înaintării, așa cum îi ordonase generalul Howe. Vreme de șase zile – șase zile foarte prețioase pentru Washington –, în care britanicii și hessienii au stat pe loc, o decizie care a produs consternare și iritare printre britanici și loialiștii localnici, care nu înțelegeau de ce urmărirea încetase.

Cerându-i-se mai târziu explicații, Cornwallis avea să argumenteze că soldații săi erau epuizați, înfometați, îi dureau picioarele și aveau nevoie de odihnă. Mai mult, i se păruse că graba excesivă nu era înțeleaptă sau necesară. Și o urmărire prea rapidă era riscantă. Se temea de forțele generalului Lee, pe care informațiile îl plasau fie chiar în fața sa, fie apropiindu-se din spate. Dar dacă ar fi crezut că era posibil să-l prindă din urmă pe Washington, ar fi continuat, indiferent de riscuri și de ordine.

Unii aveau să considere oprirea o greșeală extrem de gravă și aveau să-l acuze pe William Howe pentru ea. Căpitanul Charles Stedman, unul dintre ofițerii lui Cornwallis și unul dintre primii istorici britanici ai războiului, avea să speculeze că, dacă lui Cornwallis i s-ar fi permis „să acționeze după cum credea de cuviință [...], i-ar fi urmărit pe inamicii slăbiți și speriați până la Delaware, peste care nu ar fi putut trece fără a-i cădea în mână“[41]. Dar o asemenea interpretare

pleacă de la premisa nerealistă că Washignton și armata sa nu ar fi putut scăpa deplasându-se în jos, pe malul estic al râului.

Ofițerul hessian Johann Ewald, un militar inteligent și experimentat, a tras concluzia că generalul Cornwallis nu intenționa să-și expună valoroasa armată unor riscuri inutile. În noaptea capturării Fortului Lee, când Ewald și *jaeger*-ii săi porniseră în urmărirea unei coloane rebele ce se retrăgea „într-un nor de praf“[42], Cornwallis le ordonase să se întoarcă. „Dragul meu Ewald, lasă-i să se ducă și rămâi alături de noi, îi spusese Cornwallis. Nu vrem să pierdem nici un om. Un *jaeger* valorează mai mult decât zece rebeli.“[43] În momentul opririi la Brunswick, scria Ewald, speranța tuturor comandanților britanici era de „a pune capăt războiului pe cale amiabilă, fără a vărsa în mod inutil sângele supușilor Maiestății Sale“[44].

Alții au afirmat că Washington fusese lăsat să scape din rațiuni politice, oprirea având legătură cu ultimele inițiative de pace. Nimeni nu a putut dovedi asta, și e foarte puțin probabil, de vreme ce generalul Howe, simțind că într-adevăr în acel moment putea fi dată lovitura decisivă, a sosit la Brunswick pe 6 decembrie însoțit de brigada generalului Grant, ordonând reluarea imediată a ofensivei.

Vremea a devenit neobișnuit de caldă, ideală pentru continuarea campaniei. Un ziar loialist din New York fixase deja cadrul evenimentelor într-un articol apărut cu o zi în urmă:

> Unele persoane care au văzut de curând forțele rebele spun că sunt cea mai jalnică adunătură de muritori zdrențăroși și descurajați care au revendicat vreodată numele de armată [...] și dacă vremea bună continuă încă puțin, nu există nici un impediment în calea continuării înaintării trupelor Maiestății Sale până la Capitoliul statului Massachusetts.[45]

Totul părea să fie în avantajul armatei cuceritoare, totul mergea conform planului cu excepția unei probleme supărătoare care se agravase constant în ultimele săptămâni. Jafurile tunicilor roșii și ale hessienilor scăpaseră de sub control. „Scandalos comportament pentru armata britanică“, scria maiorul Stephen Kemble, un loialist care

servea în cadrul armatei britanice, „iar hessienii sunt îngrozitor de licențioși și de cruzi într-o asemenea măsură, încât îi amenință cu moartea pe toți cei care se opun jafurilor lor". Kemble notase aceste fraze în jurnalul său la începutul lunii noiembrie, înaintea cuceririi Fortului Washington. „Mă cutremur când mă gândesc la cei din New Jersey"[46], a scris el.

Bogăția statului New Jersey, „Grădina Americii", fermele sale întinse și fertile, bine îngrijite, rezervele abundente de vite, grâu, paie, hrană depozitată pentru iarnă, butoaie de vin și bere din belșug, toate reprezentau o tentație prea mare pentru a-i rezista. În prima noapte în care hessienii săi au pus piciorul în New Jersey, căpitanul Ewald a scris: „Toate plantațiile din apropiere au fost jefuite și tot ce au găsit soldații în interiorul caselor a fost declarat pradă de război"[47]. Ewald fusese îngrozit de ceea ce văzuse.

> În timpul acestui marș [prin New Jersey] am văzut peste tot scene deplorabile. Regiunea este foarte bine cultivată, cu plantații frumoase, dar toți locuitorii fugiseră și toate casele fuseseră sau erau jefuite sau distruse.[48]

Britanicii dădeau vina pe hessieni. („Nu există nimeni care să-i depășească în cruzime și ticăloșie pe hessieni"[49], observa Ambrose Serle, după ce primise rapoarte despre jafurile armatei britanice. Hessienii aruncau vina pe britanici. Americanii îi acuzau deopotrivă pe britanici și pe hessieni, precum și pe loialiștii din New Jersey, iar comandanții britanici și hessieni nu păreau cu nimic mai capabili să oprească aceste excese decât fusese Washington ceva mai înainte. Istoriile, exagerate multe dintre ele, reprezentau o parte importantă a unui conflict care părea să devină tot mai brutal și mai distructiv.

Relatările despre case prădate, despre familii jefuite de tot ce aveau deveniseră ceva obișnuit. Rapoartele americane despre atrocitățile comise erau adeseori simplă propagandă, dar unele dintre ele erau adevărate. *Pennsylvania Journal*, *Pennsylvania Evening Post* și *Freeman's Journal* publicau articole despre violențele comise împotriva bolnavilor și a bătrânilor, despre crime și violuri. Nimeni nu

era în siguranță, dacă e să-l credem pe ofițerul britanic Charles Stedman. „Prieten sau dușman, toți erau jefuiți deopotrivă.“[50]

Loialiștii din New Jersey îi întreceau în ticăloșie pe toți, îi relata Greene soției sale, Caty.

> Îi conduc pe străinii nemiloși la casele vecinilor lor și lasă bietele femei și bieții copii fără nimic de mâncat sau îmbrăcat; și după ce-i pradă astfel, brutele violează de multe ori mamele și fiicele și îi obligă pe tați și pe fii să fie martorii brutalității lor.[51]

„Distrugerile provocate de inamic în New Jersey nu pot fi descrise, avea să-i raporteze Greene guvernatorului Nicholas Cooke din Rhode Island. Sute de femei au fost violate.“[52]

La Newark, conform unui raport al unui comitet al Congresului, trei femei, dintre care una de peste șaptezeci de ani și alta însărcinată, au fost „violate oribil“.

Panica și crimele s-au răspândit în tot statul New Jersey și dincolo de granițele sale. „Oriunde merg, lasă în urmă distrugeri“[53], spunea Greene despre inamic.

Rămășițele armatei lui Washington, „armata-fantomă“, după cum o numea Greene, reprezenta o imagine demnă de toată mila. „Dar permiteți-mi să vă spun, domnule, îi scria Greene lui John Adams, că dificultățile noastre sunt de neconceput pentru cineva care nu le-a trăit.“[54]

Forțele britanice și hessiene au pornit din Brunswick pe 7 decembrie și au înaintat mult mai rapid decât până atunci, William Howe ajungând la concluzia că „este de dorit să deținem controlul Trentonului“[55]. Pentru că proclamația din 30 noiembrie se bucura în continuare de mare succes și rezistența rebelilor era neglijabilă, Howe intenționa să cucerească încă o parte consistentă a statului New Jersey, unde numărul loialiștilor era considerabil și de unde, așa cum a explicat tot el, putea fi atacată Philadelphia.

Washington se afla în drum spre Trenton pentru a studia situația de la Princeton când a primit vești despre forța inamicului și rapiditatea înaintării sale. Generalul s-a întors imediat.

„Retragerea noastră nu ar trebui neglijată dacă ne gândim la consecințe“, l-a sfătuit Nathanael Greene, care îl însoțise în călătoria călare spre Princeton din acea zi.[56] Pe parcursul drumului prin New Jersey, Washington devenise tot mai dependent de Greene. Dar era „dincolo de orice îndoială“ că inamicul înainta, a raportat Greene. Lordul Stirling era de părere că aveau să ajungă înainte de prânz. Și despre Lee se spunea că era „pe urmele inamicului“, dar Greene îl avertiza pe Washington că, indiferent ce se întâmpla, Lee trebuia să fie adus sub control, „în liniile unui plan general, altfel operațiunile lui vor deveni independente de ale noastre“.

Washington luase deja o decizie pe care a pus-o în aplicare sistematic și cu stăpânire de sine. O flotilă de ambarcațiuni îi aștepta la Trenton. Înainte de lăsarea întunericului, trupele epuizate și comandantul lor începuseră deja traversarea râului Delaware spre malul din Pennsylvania, unde fuseseră aprinse focuri de tabără care să-i ghideze.

Unul dintre cei care priveau de pe malul dinspre Pennsylvania era artistul Charles Willson Peale, care sosise împreună cu o unitate de miliții din Philadelphia în urma apelurilor lui Washington. Peale a descris mai târziu focurile aprinse pe râu și pe mal, bărcile încărcate cu oameni, cai, tunuri și echipament și oamenii strigând ordine. Era un spectacol „măreț, dar cumplit“[57]: „Strigătele sutelor de oameni ce se chinuiau să dea caii și tunurile jos din bărci făceau ca scena să pară mai puțin una pământească și mai degrabă una aparținând Infernului“.

Îndelungata retragere începută la New York și continuată neîntrerupt între Hudson și Delaware luase sfârșit. Numărul pierderilor fusese redus în New Jersey și, în ciuda aparenței jalnice și a mizeriei, armata, dacă mai putea fi numită așa, supraviețuise încă o dată.

„Cu o mână de oameni am reușit o retragere ordonată“, scria Thomas Paine în *Criza,* lucrare ce avea să fie publicată în curând la Philadelphia. În acțiunile lor nu se citea nici urmă de frică, insista autorul. „Încă o dată suntem uniți. [...] Prin perseverență și tărie avem perspectiva unui rezultat glorios.“[58]

Henry Knox, scriindu-i soției sale în dimineața zilei de 8 decembrie prima scrisoare după mai multe săptămâni, i-a spus că avea să fie

surprinsă când avea să afle că sosise în Pennsylvania. Deși epuizat fizic, Knox, asemenea lui Paine, refuza să se lase cuprins de pesimism. „O combinație de circumstanțe nefericite“ a adus lucrurile în această stare, i-a mărturisit soției sale. „Acum ne organizăm pozițiile pe partea dinspre Philadelphia a râului Delaware.“

În realitate, oamenii erau teribil de descurajați. Mulți renunțaseră, în afară de cei 2 000 care refuzaseră să se înroleze din nou după 1 decembrie. Sute de oameni dezertaseră. Mulți dintre cei rămași erau bolnavi, înfometați, simțindu-se la fel de mizerabil precum arătau.

Pentru Charles Willson Peale, care a trecut printre ei pe malul dinspre Pennsylvania a doua zi dimineață, odată cu răsăritul soarelui, păreau cei mai obidiți oameni pe care-i văzuse vreodată. Unul dintre ei era aproape complet dezbrăcat. „Purta pe post de manta o pătură veche, barba îi era nerasă și fața, atât de inflamată, încât nu putea să o spele.“ Atât de „desfigurat“ era acel om, încât Peale nu a reușit imediat să-și recunoască fratele, James Peale, membru al unei unități din Maryland care făcuse parte din ariergardă.[59]

Nimeni nu se îndoia că inamicul ar fi putut traversa râul Delaware într-unul sau mai multe puncte, înaintând rapid pentru a ocupa Philadelphia, la fel ca la New York. La ordinul lui Washington, toate bărcile care nu fuseseră rechiziționate pentru a transporta armata au fost distruse pe o distanță de nouăzeci de kilometri de-a lungul malului estic al râului, ceea ce reprezenta o realizare. Dar, indiferent cât era de lat sau de rapid, râul nu putea rămâne la infinit o barieră în fața lui Howe, așa cum i-a avertizat Washington pe membrii Congresului într-o serie de mesaje urgente.

„Mai multe relatări mă fac să cred că inamicul aduce bărci“, scria el.

> Dacă lucrurile stau așa, micii noastre forțe îi va fi imposibil să împiedice mult timp traversarea râului. [...] În aceste condiții, siguranța Philadelphiei ar trebui să fie obiectivul nostru principal.[60]

Într-o altă depeșă, adresată de data aceasta lui John Hancock, afirma deschis că „fără doar și poate, obiectivul manevrelor inamicu-

lui este Philadelphia", că „nimic altceva decât toate eforturile noastre" nu l-ar putea opri pe Howe și că armata sa era prea slăbită și prea dispersată pentru a se putea conta pe ea.[61]

Washington și echipa sa își stabiliseră Cartierul General într-o casă de cărămidă aflată chiar peste râu de Trenton, de unde generalul spera să poată supraveghea mișcările inamicului. Trupele sale erau răspândite în apropierea râului pe o distanță de aproape patruzeci de kilometri, adăpostite în păduri și tufișuri pentru a nu fi văzute de pe râu, dar cea mai mare parte erau campate la aproximativ cincisprezece kilometri nord de comandamentul lui Washington.

În vreme ce apelurile la recrutare ale lui Reed nu avuseseră nici un efect în New Jersey, activitatea lui Mifflin a dat unele rezultate. Miliția din Philadelphia formată din voluntari printre care se număra și Charles Willson Peale număra 1 000 de oameni și mărșăluise în tabără „de o manieră foarte dezinvoltă"[62], după cum nota admirativ Washington.

Pe 10 decembrie, au sosit în cele din urmă vești că Lee și cei 4 000 de soldați comandați de Sullivan au ajuns la Morristown, la nord-est de pozițiile lui Washington.

„Generalul Lee [...] este în marș și mi se va alătura, i-a scris Washington guvernatorului din Connecticut, Jonathan Trumbull. Dacă putem realiza această joncțiune, armata noastră va fi din nou o forță respectabilă și îl va descuraja pe inamic în intenția sa de a înainta spre Philadelphia."[63]

Totul depindea de Lee.

Depeșa către Trumbull a fost scrisă pe 14 decembrie, când Washington nu știa încă nimic despre evenimentele ce avuseseră loc cu o zi în urmă, vineri, 13 – evenimente în totalitate neașteptate și cu consecințe pe termen lung. După cum timpul avea să o demonstreze, acea zi de vineri 13 s-a dovedit una extrem de norocoasă pentru Washington și țara sa.

Dintr-o inexplicabilă eroare, generalul Lee își petrecuse noaptea anterioară de 12 spre 13 departe de trupele sale, oprindu-se la o ta-

vernă aflată la cinci kilometri de Basking Bridge. Nu se cunoaște motivul pentru care a ales să facă asta.

Lee era însoțit de o gardă personală formată din cincisprezece soldați și ofițeri. A doua zi dimineață, prost dispus și considerând că nu avea nici un motiv să se grăbească, Lee s-a așezat la o masă în cămașă de noapte ca să dedice puțin timp corespondenței zilnice, apoi a început să scrie un mesaj generalului Gates doar pentru a-l învinui pe Washington pentru dificultățile de care se lovea și pentru situația îngrozitoare în general.

„*Entre nous*, un anume om extraordinar este al naibii de fricos“, i-a scris lui Gates.

> M-a pus într-o situație fără ieșire: dacă rămân în provincie, mă pun în pericol pe mine și armata mea; dacă nu stau, provincia va fi pierdută pentru totdeauna. [...] Pe scurt, dacă nu apare ceva neașteptat, și nu mă aștept să apară, suntem pierduți.[64]

Abia trecuse de ora 10 când un grup de cavaleriști britanici a apărut brusc la capătul aleii. Era un grup de recunoaștere format din douăzeci și cinci de călăreți sub comanda colonelului William Harcourt, care luptase sub comanda lui Lee în Portugalia. Fuseseră trimiși de Cornwallis de la Trenton ca să adune informații despre „mișcările și situația“ lui Lee. La Basking Bridge, un loialist din partea locului le dăduse răspunsul.

Distanța de la capătul aleii până la tavernă era mai mică de o sută de metri. Șase cavaleriști, în frunte cu locotenentul Banister Tarleton, s-au apropiat în galop. În doar câteva minute au încercuit clădirea, au ucis două dintre gărzi și le-au alungat pe restul.

„Le-am ordonat oamenilor să tragă în casă prin fiecare geam sau ușă și să taie cât de multe gărzi puteau“[65], a scris mai târziu Tarleton.

Unii dintre cei aflați înăuntru au răspuns cu focuri de armă. Proprietara tavernei, o femeie pe nume White, a apărut apoi în ușă și, urlând că Lee era înăuntru, a implorat mila atacatorilor.

Tarleton a strigat că avea să dea foc clădirii dacă Lee nu se preda. După câteva minute, Lee a ieșit și s-a predat, spunând că spera să fie tratat ca un gentleman.

Un tânăr ofițer american care se aflase înăuntru și reușise să scape, James Wilkinson, avea să descrie uralele celor care l-au capturat pe Lee și sunetul goarnei. Apoi au plecat cu captura lor, „bietul" Lee, cu capul descoperit, îmbrăcat încă în cămașă de noapte și în papuci, călărind calul lui Wilkinson, care din întâmplare era priponit lângă intrare[66]. Uimitorul raid nu durase mai mult de un sfert de oră.

Știrile despre capturarea lui Lee s-au răspândit în toate direcțiile cu viteza celui mai rapid cal. Britanicii jubilau. La Brunswick, unde a fost închis prizonierul, cavaleriștii lui Harcourt au sărbătorit îmbătând calul lui Lee (de fapt, al lui Wilkinson) și îmbătându-se și ei pe lângă acesta, în vreme ce fanfara a continuat să cânte până târziu în noapte.

Un căpitan hessian scria în jurnalul său: „L-am capturat pe generalul Lee, singurul general rebel de care aveam motive să ne temem"[67]. Eroul momentului, Tarleton, i-a scris triumfător mamei sale: „Această *coup de main* a pus capăt campaniei."[68]

Când veștile au ajuns în Anglia, au fost la început considerate puțin probabile, dar apoi au fost întâmpinate cu bătăi de clopote și demonstrații de bucurie de parcă ar fi fost câștigată o bătălie importantă.

Britanicii considerau că, întrucât Lee fusese soldat britanic și gentleman, era, bineînțeles, superior oricărui provincial american necopt care își asumase funcții de comandă, dar, din același motiv, trădarea sa față de rege era și mai gravă.

Pentru ofițerii și soldații americani desfășurați de-a lungul malului vestic al râului Delaware și pentru toți cei ale căror speranțe erau legate de ei, pierderea lui Lee părea cea mai rea veste posibilă sosită în cel mai nefericit moment cu putință.

Pentru Nathanael Greene, era parte a acelei „combinații de întâmplări nefericite [...] care ne presează din toate părțile"[69]. Când a auzit prima dată de incident, Washington l-a caracterizat drept „o pierdere importantă", apoi a spus că nu intenționa să mai comenteze acest „accident nefericit"[70]. De fapt era furios pe Lee pentru negli-

jența acestuia. „Nefericit! Prins din cauza propriei imprudențe“[71], i-a spus lui Lund Washington. Dar Washington trebuie să fi răsuflat ușurat. După neîntreruptele frustrări și neliniști pe care i le crease Lee, trebuie să fi existat un asemenea sentiment de ușurare.

Popularul și egoistul general care îi considera pe membrii Congresului ca nefiind cu nimic mai buni decât vitele și care tânjea după „puterea necesară“ pentru a pune totul în ordine nu mai conta. Peste puțin timp, temându-se că avea să fie spânzurat ca trădător și sperând să intre în grațiile vechiului său camarad de arme, William Howe, Lee avea să le spună britanicilor părerea sa despre cum puteau câștiga războiul.

În aceeași zi în care a fost capturat Lee, Washington a aflat că Congresul își întrerupsese lucrările pentru a se putea muta într-o locație mai sigură, la Baltimore. Legislativul abandona Philadelphia pentru prima dată de când fusese convocat primul Congres Continental, în 1774.

Totul părea să se întâmple simultan. Pe 13 decembrie, din Cartierul său General aflat chiar peste râu de cel al lui Washington, William Howe a luat o altă hotărâre decisivă pentru soarta războiului, respectiv suspendarea operațiunilor militare până la venirea primăverii. Din acel moment, armata sa avea să înceapă retragerea spre locurile de încartiruire pe durata iernii din nordul New Jerseyului și din New York. Pentru a proteja teritoriul cucerit în timpul campaniei, urma să creeze o serie de avanposturi în New Jersey.

Vremea se schimbase și zilele deveniseră tot mai reci. Nopțile erau geroase, viscolea și totul „îngheța bocnă“. Toate acestea l-au făcut pe Howe să ia o decizie, „vremea devenind prea aspră pentru a rămâne pe câmpul de luptă“[72].

Era de la sine înțeles că armatele secolului al XVII-lea și comandanții lor gentilomi nu se expuneau mizeriei unei campanii de iarnă decât dacă existau motive întemeiate care să-i oblige să facă altceva. Având în vedere succesele campaniei din acel an și știind starea de neputință în care se afla armata rebelă, Howe nu vedea nici un mo-

tiv să continue lupta nici o zi mai mult decât era necesar în dura iarnă americană și într-un loc ca Trenton.

Dincolo de asta, existau motive convingătoare în favoarea unei retrageri la New York, atât pentru cazarea armatei, cât și pentru confortul și plăcerile atât de dragi generalului.

Howe a plecat spre New York sâmbătă, 14 decembrie, însoțit de Cornwallis, care obținuse o permisie pentru a pleca în Anglia ca să-și viziteze soția bolnavă.

Generalul Howe, instalat foarte comod la New York, așa cum o arăta percepția multora, avea să reaprindă vechile zvonuri și să dea naștere unor versuri populare:

Sir William, instalat comod ca un purice,
A stat tot ăst timp sforăind,
Nu s-a gândit la rele, căci stătea la căldură
În pat cu coana Loring[73].

Britanicii nu aveau să construiască bărci la fața locului și nici nu aveau să transporte pe uscat ambarcațiunile de care ar fi avut nevoie ca să traverseze râul Delaware. Și pentru moment nu avea să existe un marș asupra Philadelphiei. Membrii Congresului ar fi putut foarte bine să rămână unde erau.

Dar despre toate astea Washington pare să fi știut foarte puțin sau nimic. În ciuda apropierii de pozițiile inamicului, se pare că nu avea habar de mișcările acestuia, nu avea nici o informație despre plecarea lui Howe sau a lui Cornwallis și cu siguranță nu știa că amenințarea imediată care plana asupra sa și a Congresului dispăruse.

„Numai râul Delaware desparte ceea ce a mai rămas din mica noastră armată de cea a generalului Howe, al cărui obiectiv este, fără nici o îndoială, ocuparea Philadelphiei“[74], îi scria pe 18 decembrie, la patru zile după plecarea lui Howe, lui James Bowdoin, membru al Consiliului din Massachusetts. Dacă râul avea să înghețe, își exprima Washington temerea, inamicul putea să atace pe gheață. „Fă tot posibilul ca să continui lucrările defensive atât de necesare, i-a spus lui

Israel Putnam, cel care fusese însărcinat cu apărarea Philadelphiei. Există motive cât se poate de întemeiate să credem că inamicul va încerca să traverseze râul imediat ce gheața este suficient de groasă.“[75]

Căutând cu disperare să obțină informații credibile – informații de aproape orice tip –, Washington a anunțat că era dispus să plătească pentru așa ceva oricât. Într-o depeșă adresată generalilor săi, i-a implorat să găsească un spion dispus să traverseze râul și să afle dacă se construiau bărci sau dacă acelea existente erau aduse pe uscat. „Nu trebuie să fie precupețită nici o cheltuială pentru procurarea unor asemenea informații și pentru ele voi plăti chiar eu.“[76] Generalului Stirling i-a scris: „Folosește toate mijloacele necesare fără a ține seama de cheltuieli pentru a stabili cu certitudine forța, situația și intențiile inamicului – fără toate astea nu facem decât să rătăcim prin pustiul incertitudinilor.“[77]

Încă de pe 15 decembrie, primise din partea unui comandant al unei unități de miliție din Pennsylvania aflate mai jos de Trenton, John Cadwalader, un raport ce susținea că „generalul Howe a plecat cu certitudine la New York, doar dacă toate acestea nu sunt decât un plan menit să ne ia prin surprindere“[78]. Poate că lui Washington nu i-a venit să creadă sau bănuia că într-adevăr era vorba de un șiretlic. Indiferent de motiv, generalul pare să fi ignorat informația.

Inamicul adunat pe celălalt mal al râului nu mai era armata britanică, ci o avangardă de 1 500 de hessieni instalați acolo pentru iarnă sub comanda colonelului Johann Rall, un ofițer veteran care condusese curajoasele atacuri de la White Plains și Fortul Washington.

Îngrijorat de „intențiile aparente“ ale inamicului – „pustiul incertitudinilor“ –, Washington și-a mutat comandamentul cincisprezece kilometri mai spre nord, la Buckingham Township, mai aproape de grosul armatei, acolo unde Greene, Stirling și Knox își aveau Cartierul General.

În numai două săptămâni, de Anul Nou, toate contractele de înrolare aveau să expire. Ce aveau să facă atunci? „Singura noastră șansă este crearea rapidă a unei noi armate, i-a scris lui Lund Washington. Dacă nu reușim, cred că jocul s-a terminat.“[79]

Pe 20 decembrie, în mijlocul unei furtuni de zăpadă, generalul Sullivan a intrat în Buckingham în fruntea trupelor lui Lee, după ce, ca să ajungă la Washington cât mai curând cu putință, mărșăluise de patru ori mai rapid decât ritmul fixat anterior de Lee. Dar în locul celor 4 000 de militari pe care îi aștepta Washington, erau numai jumătate, și oamenii se aflau într-o condiție mai jalnică chiar decât trupele lui Washington. Când Lee se plânsese că trupele sale nu aveau ghete, nu exagerase. Generalul Heath avea să scrie mai târziu despre impresia pe care i-au făcut-o soldații lui Lee trecând prin Peekskill, mulți „fiind de atât de mult timp desculți, încât sângele lăsat în urmă pe pământul înghețat marca drumul pe care îl parcurseseră“[80].

Unul dintre cei care făcuseră călătoria de la Peekskill era locotenentul Joseph Hodgkins. Într-o scrisoare cu antetul „Buckingham, Pennsylvania, 20 decembrie 1776“, Hodgkins îi povestea soției sale:

> Ne-am aflat în marș încă de pe 29 ale lunii trecute și suntem acum la ceva mai mult de cincisprezece kilometri de armata generalului Washington. Credem că o să ajungem diseară. Dar nu pot să-ți spun cât vom rămâne acolo. Nu-ți pot spune prea multe nici despre inamic, doar că se află pe un mal al râului Delaware, iar noi suntem pe celălalt.[81]

Parcurseseră în jur de 350 de kilometri, credea Hodgkins, și cea mai mare parte a drumului fusese primejdioasă – „inamicul fiind în apropiere“, dar și pentru că ținutul era „plin de acele creaturi blestemate numite loialiști“[82].

A sosit și generalul Gates, dar, spre dezamăgirea lui Washington, era însoțit de numai șase sute de oameni.

Înainte de plecarea spre Baltimore, Congresul îl numise pe Robert Morris responsabil cu gestionarea afacerilor la Philadelphia, acum un oraș abandonat aproape în întregime. Scriindu-i lui Morris cu trei zile înaintea Crăciunului, Washington l-a informat că inamicul nu aștepta decât două lucruri ca să înceapă marșul asupra Philadelphiei – „gheața pentru a putea trece râul și disoluția bietelor rămășițe ale armatei noastre istovite“[83].

După toate calculele, Washington avea în acel moment o armată de circa 7 500 de oameni, dar asta numai pe hârtie. Poate că 6 000 dintre ei erau apți de luptă. Sute erau bolnavi sau sufereau din cauza degerăturilor. Robert Morris și alții făceau tot posibilul ca să găsească îmbrăcăminte de iarnă și pături în și în jurul Philadelphiei, în vreme ce tot mai mulți localnici semnau proclamația britanică. Doi foști membri ai Congresului, Joseph Galloway și Andrew Allen, trecuseră la inamic. După toate probabilitățile, războiul se terminase și americanii pierduseră.

Dar în ciuda tuturor greutăților care îl asaltau din toate direcțiile, în ciuda tuturor speranțelor și a iluziilor care fuseseră spulberate după succesul obținut la Boston, Washington avea mai multă forță decât părea la prima vedere, și aceasta rezida în resursele interioare și abilitățile lui și ale celor care îi stăteau alături, dar și în hotărârea tuturor de a nu renunța.

În Greene, Stirling sau Sullivan avea comandanți excelenți. Deși Greene, cel mai bun dintre ei, și Reed îl dezamăgiseră, amândoi învățaseră din experiență, asemenea lui Washington, și erau hotărâți să-și recâștige locul lângă el. Greene, așa cum avea să-i mărturisească soției sale, era extrem de fericit pentru că se bucura din nou „de încrederea deplină a Excelenței Sale“, încredere care părea să sporească pe măsură ce „situația noastră devine mai dificilă și mai îngrijorătoare“[84].

Pe Henry Knox, care nu mai era un novice într-ale artileriei, dar și pe bravul John Glover putea conta indiferent cât de dificilă avea să fie lupta lor. (Ca o recunoaștere a rolului jucat până atunci de tânărul în vârstă de douăzeci și șase de ani, Knox, Washington recomandase promovarea lui la gradul de general-brigadier.) Ofițerii inferiori și soldații, oameni precum Joseph Hodgkins, erau într-o stare fizică proastă, epuizați, zdrențăroși precum cerșetorii, dar nu erau înfrânți.

Washington însuși era departe de a se simți înfrânt. Dacă William Howe și alții care gândeau ca el considerau războiul terminat și dădeau ca sigură victoria britanică, Washington nu era de aceeași părere. Washington refuza să vadă lucrurile așa.

Cum Lee nu mai trebuia luat în calcul și Congresul îi dăduse mai multă autoritate, Washington devenise cu adevărat comandantul armatei sale și rolul i se potrivea. Se părea că greutățile nu făceau decât să scoată la iveală o energie și o hotărâre crescute. „Excelența Sa, George Washington, scria Greene ulterior, nu părea niciodată mai stăpân pe situație ca în ceasurile dificile.[85]

Sănătatea îi era excelentă, iar loialitatea celor pe care conta era mai puternică acum ca niciodată.

Pe 24 decembrie, cu o zi înaintea Crăciunului, procurorul Curții Marțiale a armatei lui Washington, colonelul Wiliam Tudor, care îi fusese alături de la început, i-a scris din nou, cum o făcuse de atâtea ori pe parcursul campaniei, logodnicei sale, să-i spună cât o iubea și să-i explice că speranțele sale de a reveni în curând la Boston se spulberaseră. „Nu pot abandona un om (și cu siguranță într-un tribunal al onoarei aceasta ar fi o dezertare) care a abadonat totul pentru a-și apăra țara și a cărui principală neșansă, printre alte zece mii, este că unei mari părți a acestei țări îi lipsește curajul de a se apăra.“[86]

Bristol, Pennsylvania, era un orășel situat pe malul vestic al râului Delaware, în aval de Trenton, chiar în dreptul localității Burlington, New Jersey. De la Bristol, unde se ocupa cu reorganizarea milițiilor din Pennsylvania, Joseph Reed i-a trimis lui Washington pe 22 decembrie o scrisoare remarcabilă.

Venise momentul să se facă totuși ceva, ceva agresiv și neașteptat. Chiar și un eșec era preferabil inacțiunii.

> Nu ar fi posibil, dragul meu general, ca trupele noastre sau o parte a lor care poate acționa cu rapiditate să lanseze o diversiune sau ceva de genul ăsta la Trenton sau în apropiere? Cu cât va fi mai mare panica, cu atât cresc șansele de succes ale atacurilor. [...]
>
> Nu-mi voi ascunde sentimentele. Cauza noastră e disperată și pierdută dacă nu profităm de această oportunitate pentru a ne aduna forțele și pentru a lansa o lovitură. Ne îndreptăm cu pași mari spre dezastru dacă nu încercăm să stopăm acest curs printr-un eveni-

> ment fericit. Pentru noi amânarea este acum echivalentă cu înfrângerea completă.[87]

Aparent, scrisoarea nu fusese solicitată de Washington. Remarcabilă este însă măsura în care ideile lui Reed corespundeau gândurilor și planurilor lui Washington.

În zilele triste ce urmaseră bătăliei de la Brooklyn, generalul spusese Congresului: „Ar trebui să evităm întotdeauna o confruntare generală și să nu ne asumăm riscuri decât dacă suntem obligați". Dar menționase și posibilitatea unei „lovituri strălucite" care ar fi salvat cauza.

Pe 14 decembrie, îi scrisese guvernatorului Trumbull spunându-i că o „lovitură norocoasă" împotriva inamicului avea „să ridice fără doar și poate moralul poporului care este acum la pământ din cauza dificultăților noastre"[88].

În acest moment, forțat de necesitate, „lovitura strălucitoare" i se contura din ce în ce mai clar în minte și era dispus să riște aproape totul.

Împreună cu Greene și cu alți câțiva a discutat planurile vreme de câteva zile la Cartierul General din Buckingham, insistând asupra menținerii unei discreții totale.

Dar pe 21 decembrie, Robert Morris scrisese spunând că auzise că se pregătea un atac peste Delaware și că spera că era adevărat[89].

Răspunzându-i de data aceasta lui Reed, Washington a confirmat că atacul asupra Trentonului trebuia să înceapă în noaptea de Crăciun. „Pentru numele Dumnezeu, ține toate astea doar pentru tine, întrucât aflarea secretului s-ar putea dovedi fatală pentru noi [...] dar necesitatea, nu numai că va justifica încercarea, ci o va impune."[90]

III

În Ajunul Crăciunului, Washington a convocat o întâlnire la comandamentul lui Greene pentru a mai trece încă o dată în revistă detaliile planului.

Armata avea să lanseze atacuri peste Delware în trei locații. O forță de 1 000 de membri ai milițiilor din Pennsylvania și în jur de 500 de veterani din trupele din Rhode Island, conduse de generalul John Cadwalader și de Joseph Reed, aveau să traverseze pe la Bristol și să înainteze spre Burlington.

O a doua forță, ceva mai mică, de 700 de voluntari din milițiile din Pennsylvania, conduși de generalul James Ewing, urma să atace direct peste râu la Trenton și să preia controlul podului de lemn de peste pârâul Assunpick de la capătul Queen Street, pod pe care inamicul l-ar fi putut folosi pentru a se retrage.

A treia și cea mai mare forță, formată din 2 400 de oameni din Armata Continentală și condusă de Washington, Greene și Stirling, avea să traverseze râul Delaware la paisprezece kilometri în amonte de Trenton, pe la punctul de traversare McKonkey's.

Odată râul traversat, armata lui Washington urma să se întoarcă spre sud divizându-se în două coloane, cea în frunte cu Sullivan urmând să înainteze pe River Road, cealaltă, sub comanda lui Greene, urmând Pennington Road, un drum aflat ceva mai departe de malurile râului. Patru dintre tunurile lui Knox urmau să se afle în fruntea fiecărei coloane. Washington avea să facă parte din coloana lui Greene.

După ultimele informații, forțele inamice din Trenton numărau între 2 000 și 3 000 de oameni.

Prima etapă, traversarea, era fixată pentru miezul nopții, pe 25 decembrie, noaptea de Crăciun. Mărșăluind la adăpostul întunericului, cele două coloane nu trebuiau să ajungă la Trenton mai târziu de 5 dimineața. Atacul era fixat pentru ora 6, cu o oră înainte de ivirea zorilor. Ofițerii trebuiau să aibă o bucată de hârtie albă prinsă la pălărie pentru a putea fi distinși. Era necesară păstrarea secretului. Era obligatorie respectarea unei „liniști profunde", spuneau ordinele, „și nici un om nu trebuie să iasă din rând, riscând, în caz contrar, pedeapsa cu moartea."[91]

În ziua de Crăciun vremea s-a înrăutățit foarte mult. Se anunța o furtună dinspre nord-vest, râul se umflase și era plin de sloiuri de gheață.

Joseph Reed a sosit de la Bristol în cursul zilei, însoțit de congresmenul și medicul Benjamin Rush, cel care, din momentul suspendării activității Congresului, se prezentase la Reed și Cadwalader pentru a-și oferi serviciile. Mult timp după aceea, Rush avea să rememoreze o întâlnire privată cu Washington la Buckingham în timpul căreia generalul a părut „foarte deprimat“. În „cuvinte patetice“[92], a descris starea armatei. Și în vreme ce vorbeau, Washington a continuat să scrie ceva cu tocul său pe bucățele de hârtie. Când una dintre ele a căzut pe jos, Rush a putut citi ceea ce era scris: „Victorie sau Moarte“[93]. Aceasta avea să fie parola pentru noaptea următoare.

Când Rush, sau poate Reed, l-a avertizat pe general să nu se aștepte la prea mult din partea membrilor milițiilor aflate sub comanda lui Cadwalader, Washington a mâzgălit un bilet și l-a rugat pe Reed să i-l ducă lui Cadwalader cât mai curând cu putință:

> Sunt hotărât, întrucât noaptea următoare ne va fi favorabilă, să traversez râul și să lansez un atac asupra Trentonului mâine-dimineață. Dacă nu puteți duce o luptă cu adevărat, cel puțin creați o diversiune cât mai mare.[94]

Forțele lui Washington urmau să efectueze traversarea în bănci cu chila plată – bărci de tip Durham cu bordul înalt, după cum erau cunoscute –, utilizate de obicei la transportarea fontei brute de la fierăriile din Durham până în apropierea Philadelphiei. Vopsite în negru și ascuțite la ambele capete, aveau o lungime de 13–18 metri și o lățime de aproape 3. Cele mai mari dintre ele puteau transporta până la patruzeci de oameni stând în picioare și cu încărcătură completă aveau numai vreo 60 de centimetri sub linia de plutire, ceea ce însemna că puteau fi aduse până în apropierea malului. Vâslele folosite aveau șase metri lungime.

Henry Knox era cel care trebuia să organizeze și să conducă traversarea, iar cea mai importantă și mai dificilă parte a operațiunii avea să fie transportarea a optsprezece piese de artilerie și a mai mult de cincizeci de cai, inclusiv pe cei ai ofițerilor. Din nou, la fel ca la

Brooklyn, John Glover și oamenii săi erau responsabili de manevrarea bărcilor.

Înainte de a pleca de la Cartierul General pentru a conduce marșul, Washington, în ceea ce pare a fi fost o stare de calm deplin, i-a scris lui Robert Morris: „Sunt de acord cu dumneavoastră că este inutil să ne gândim sau să reflectăm la cauzele dificultăților noastre din prezent. Ar trebui mai degrabă să facem tot ce ne stă în putință, să privim înainte cu speranță, căci poate norocul se va întoarce și în favoarea noastră“[95].

Tobele au început să bată în tabere și de la ora 14, armata a început să se apropie de râu, fiecare om având la el șaizeci de încărcături de mușchetă și hrană suficientă pentru trei zile.

Era aproape întuneric și începuse să plouă când primele unități au ajuns la McKonkey's Ferry, unde așteptau bărcile. Cu inconfundabila sa voce groasă, Henry Knox putea fi auzit strigând ordine în încercarea de a depăși vântul tot mai puternic și ploaia. Conform unei relatări, dacă nu ar fi fost plămânii puternici și „eforturile ieșite din comun“[96] ale lui Knox, traversarea din acea noapte ar fi eșuat.

Knox însuși a lăudat mai târziu eforturile eroice ale lui Glover și ale oamenilor săi, descriind cum sloiurile de pe râu făcuseră munca lor „aproape imposibilă“, dar și „dificultățile aproape infinite“ pe care le-au avut încercând să urce tunurile și caii în bărci.[97]

Râul Delaware nu era atât de lat la McKonkey's Ferry cum era la Trenton sau mai în aval de oraș, unde se transforma într-un veritabil estuar. În condiții normale, lățimea râului la McKonkey's Ferry era de 270 de metri, dar cum apele erau umflate în acea noapte, distanța era de aproape 300 de metri, curentul era puternic, iar gheața formidabilă, după cum o atestă toate relatările martorilor.

Oamenii lui Glover s-au folosit de vâsle și de prăjini pentru a duce bărcile cele mari pe malul opus. Soldații stăteau în picioare, înghesuiți la bord.

Washington a traversat printre primii și a urmărit lentul proces de pe malul dinspre New Jersey. În jur de ora 23, furtuna de nord-vest s-a dezlănțuit cu toată forța.

Printre cele mai vii mărturii ale martorilor oculari se numără cea a lui John Greenwood, tânărul flautist din Boston, care, după marșul către New York din aprilie, fusese trimis să servească în Canada și abia se realăturase armatei lui Washington.

Flautul neputând fi folosit în acele condiții, adolescentul de șaisprezece ani purta o muschetă ca orice alt soldat și a traversat într-una dintre primele bărci.

> Am pornit apoi peste râu într-o gabară cu fundul plat [...] și a trebuit să așteptăm restul oamenilor, așa că am început să distrugem garduri și să facem focuri ca să ne încălzim. După o vreme a început să plouă, să cadă lapoviță, apoi a nins, după aceea totul a înghețat și în tot acest timp vântul a bătut cu putere, încât îmi amintesc perfect că după ce am pus țambrele pe foc, vântul și focul le mâncau într-o clipă, iar când mă întorceam cu fața la foc, spatele îmi îngheța. Oricum [...] întorcându-mă când cu fața, când cu spatele, am reușit să nu mă prăpădesc.[98]

Ca și în timpul retragerii de la Brooklyn, cealaltă traversare curajoasă a unui râu pe timp de noapte întreprinsă de Washington, vântul dinspre nord-vest era din nou, în mod decisiv, deopotrivă o binecuvântare și un blestem – o binecuvântare deoarece acoperea zgomotul traversării, un blestem pentru că, în combinație cu gheața de pe râu, încetinea considerabil ritmul traversării într-un moment în care timpul era esențial. Planul cerea ca întreaga armată să fie de cealaltă parte a râului până la miezul nopții pentru a putea ajunge la Trenton înaintea zorilor.

După spusele lui Washington, era deja ora 3, când ultimele trupe, cai și tunuri au traversat cursul de apă.[99] Înregistraseră o întârziere de trei ore față de plan.

În acel moment, atacul ar fi putut fi anulat, oamenii ar fi fost trimiși înapoi pe malul de pe care veniseră deoarece întregul plan avea

la bază elementul surpriză și șansele de a obține așa ceva păreau în acest moment nule. Era o decizie ce nu suporta nici o amânare și prezenta mari riscuri, indiferent de sensul în care mergea.

Washington nu a ezitat. După cum avea să-i explice foarte sumar lui John Hancock, „știam foarte bine că nu puteam ajunge acolo [la Trenton] înainte să se facă lumină de-a binelea, dar aveam certitudinea că nici nu mă puteam retrage fără a fi descoperit și am fi fost atacați în timp ce retraversam râul, așa că am decis să merg înainte orice s-ar întâmpla“[100].

În amonte, celelalte componente ale planului său nu mergeau deloc bine, dar Washington nu avea cum să știe acest lucru. Generalul Ewing anulase atacul asupra Trentonului din cauza gheții de pe râu. La Bristol, unde sloiurile de gheață formaseră un pod și mai mare ca la Trenton, Cadwalader și Reed reușiseră să-și trimită o parte a trupelor pe malul opus, dar apoi, neputând să transporte și tunurile, anulaseră la rândul lor atacul.

„A fost cea mai cumplită noapte pe care am trăit-o“, scria un ofițer din trupele lui Cadwalader,

> și după ce au debarcat două batalioane, furtuna a crescut atât de mult în intensitate, încât ne-a fost imposibil să traversăm și artileria, pentru că trebuia să mergem aproape o sută de metri pe gheață ca să ajungem la țărm. Drept urmare, generalul Cadwalader a ordonat tuturor retragerea și am fost nevoiți să stăm încă șase ore cu arma în mână – mai întâi pentru a acoperi traversarea, apoi pentru a aștepta ca restul să se retragă –, și până ce toate acestea s-au terminat, furtuna cu vânt, ploaie, grindină și zăpadă înghețată era atât de puternică, încât infanteria nu s-a putut întoarce decât a doua zi.[101]

Neputând să traverseze gheața cu caii lor, Reed și un alt ofițer au ales să rămână pe malul dinspre New Jersey, ascunși în casa unui prieten.

Astfel, din cele trei atacuri planificate, numai unul mergea înainte, și acela periculos de mult de întârziat față de orarul fixat inițial.

Marșul spre sud de la McKonkey's Ferry a fost pentru majoritatea cea mai grea parte a nopții. Furtuna s-a întețit, cu ploaie rece torențială, cu lapoviță, zăpadă și piatră. Trupele, după cum scria Henry Knox, înaintau „în cea mai profundă liniște"[102].

Primul kilometru al drumului întunecat ce pornea de la punctul de traversare era o pantă destul de abruptă. După alți trei kilometri și jumătate, drumul cobora într-un viroagă și traversa pârâul Jacobs.

John Greenwood își amintea că nu înaintau mai repede ca mersul unui copil, oprindu-se frecvent și suferind cumplit din cauza frigului.

> Îmi amintesc foarte bine că la un moment dat, când ne-am oprit, m-am așezat pe o buturugă și eram atât de amețit, încât îmi venea să mă culc. Dacă nu m-ar fi văzut cineva, aș fi murit înghețat fără ca măcar să-mi dau seama.[103]

De fapt, în cursul nopții doi bărbați au murit înghețați. Bezna redusese aproape complet vizibilitatea, chiar dacă vreo câțiva oameni purtau felinare și pe unele dintre tunuri fuseseră puse torțe.

Toți cei 2 400 de oameni aflați în marș au păstrat formația pe o distanță de opt kilometri, până la mica intersecție numită Birmingham, unde armata s-a împărțit în două coloane, cea a lui Sullivan, aflată la dreapta, urmând River Road, în vreme ce forțele lui Washington și Greene au cotit la stânga pe Pennington Road, ambele drumuri fiind acoperite de gheață și de zăpadă. Distanța până la Trenton era aceeași, puțin peste șase kilometri, indiferent ce drum s-ar fi urmat. Oamenii și caii au continuat să alunece și să patineze prin întuneric.

Un locotenent din Connecticut, Elisha Bostwick, și-l amintea pe Washington apropiindu-se călare neînsoțit și spunându-le oamenilor „cu o voce profundă și solemnă" să țină pasul cu ofițerii lor. „Pentru numele lui Dumnezeu, țineți-vă aproape de ofițerii voștri."[104]

Când armata sa mărșăluise de la Boston în direcția New Yorkului și a primei lor bătălii, comandantul călătorise în trăsură. De atunci, condusese războiul din Cartierele sale Generale instalate în case elegante. Și, deși fusese lângă armată în noaptea retragerii de la Brooklyn

și în timpul retragerii prin New Jersey, până în acest moment nu le fusese alături pe câmpul de bătălie în calitate de comandant.

Când i-a fost înmânat un mesaj de la generalul Sullivan care spunea că oamenii descoperiseră că armele le erau prea ude pentru a putea trage cu ele, Washington a răspuns: „Spune-i generalului să folosească baionetele“[105].

„Nimeni în afara ofițerilor superiori nu știa încotro ne îndreptam sau care ne erau intențiile“, scria John Greenwood.

> Acest lucru nu era însă neobișnuit și nu i-am auzit pe oameni spunând ceva sau întrebându-se încotro erau conduși și pentru ce. Le era suficient să știe că ofițerii le ordonaseră să meargă [...] pentru ei era totuna de vreme ce e imposibil să se găsească într-o situație mai grea decât cea de acum și oamenilor le-a plăcut întotdeauna să se deplaseze în speranța că situația lor se va îmbunătăți.[106]

Cele două coloane au ajuns la pozițiile stabilite, în apropierea Trentonului, cam în același timp, cu câteva minute înainte de ora 8, adică la o oră după ce se luminase.

Trenton a fost adeseori descris ca un sat drăguț, ceea ce era o exagerare. Având poate o sută de case, o biserică episcopală, o piață, două sau trei mori și furnale pentru obținerea fierului, era pe timp de pace un loc animat, dar prin nimic deosebit și de însemnătate limitată, cu excepția faptului că reprezenta un punct de escală pentru navigația de pe râu și pentru cei care mergeau pe King's Highway de la New York spre Philadelphia. De asemenea, în oraș exista o cazarmă din piatră cu două etaje construită în vremea Războiului de șapte ani, dar și podul de peste pârâul Assunpick la sud.

Străzile principale erau King Street și Queen Street, care mergeau paralel cu râul, coborând din intersecția dintre King's Highway și Pennington Road. Conform planului de luptă al lui Washington, această intersecție situată la capătul celor două străzi avea să decidă soarta bătăliei.

Dar în acea dimineață de 25 decembrie, prin ceața albă a furtunii, era greu să distingi cu precizie ceva din Trenton.

Majoritatea localnicilor fugiseră, luând cu ei toate bunurile pe care le putuseră transporta. În casele abandonate și în cazarma de piatră erau încartiruiți cei 1 500 de hessieni care ocupau orașul. Comandantul lor, colonelul Rall, se instalase într-o casă somptuoasă din lemn situată pe King Street, locuința proprietarului unuia dintre furnalele din oraș, Stacy Potts, care era bucuros să-l poată găzdui pe colonel.

Johann Gottlieb Rall era un soldat de carieră capabil și dârz și, la cei cincizeci și șase de ani ai săi, era cel mai în vârstă dintre ofițeri. Comanda de la Trenton îi fusese acordată ca recunoaștere a curajului demonstrat la White Plains și Fortul Washington. Imaginația însă îi era limitată. Nu vorbea engleza aproape deloc și disprețuia armata rebelă. Plăcerile sale erau jocul de cărți, un pahar cu băutură bună – sau două – și muzica militară pe care o savura până la absurd, supunându-se pe el și fanfara sa la marșuri ori de câte ori se ivea ocazia.

Rall avea să fie puternic criticat după aceea de unii dintre subalternii săi pentru că era laș, neglijent, pentru că nu luase în calcul posibilitatea unui atac-surpriză și bețiv.[107] Căpitanul Johann Ewald, unul dintre cei mai deschiși ofițeri hessieni care au servit în America, a scris mai târziu că mulți dintre cei care l-au criticat pe Rall după moartea sa nu ar fi fost buni nici să-i ducă sabia.

Hărțuit constant de patrulele rebelilor ce traversau râul, Rall crease o serie de avanposturi în afara orașului și insista ca în fiecare noapte una dintre companii să doarmă cu muschetele pregătite pentru a fi gata să intre imediat în acțiune, dar oamenii credeau că acest lucru nu era necesar. Din contră deci, colonelul era considerat a fi prea sever. (Un ofițer se plângea în jurnalul său: „Nu am fost lăsați să dormim nici o noapte de când am sosit în acest loc“[108].

Rall nu a anticipat însă forța atacului americanilor și mai ales posibilitatea ca el să fie lansat pe o asemenea vreme. Din acest punct de vedere, era departe de a fi singurul.

Înainte de a pleca spre New York, generalul Howe îl numise pe James Grant la comanda lanțului de avanposturi din New Jersey.

Grant se afla la Brunswick, la patruzeci de kilometri de Trenton. Pe 24 decembrie, a primit „unele informații“ conform cărora rebelii plănuiau un atac asupra Trentonului. Chiar dacă nu îi considera „pe măsura unei asemenea încercări“[109], l-a alertat pe Rall, spunându-i să fie atent. Rall a primit mesajul la ora 17, în după-amiaza zilei de Crăciun.

La puțin timp după aceea, o patrulă americană a deschis focul în întuneric asupra unui grup de hessieni aflați de gardă, dar americanii au făcut imediat cale întoarsă. Rall însuși a încălecat și a pornit prin furtună să studieze situația la fața locului după care a tras concluzia că acesta era atacul despre care fusese avertizat. A presupus că într-o asemenea noapte nimic altceva nu se mai putea întâmpla.

Mai târziu în acea seară, Rall a participat la o reuniune de Crăciun în casa unui negustor local când – s-a spus – un servitor l-a întrerupt și i-a înmânat un alt mesaj de avertizare care fusese adus până la ușă de un loialist anonim, și acesta ar fi băgat hârtia în buzunar.

Nu se știe la ce oră s-a întors la casa unde era găzduit sau dacă, așa cum s-a spus mai târziu, băuse prea mult.

Atacul a început puțin după ora 8. Americanii în frunte cu Nathanael Greene au ieșit din pădure și au traversat un câmp prin ninsoarea deasă, ajungând la mai puțin de un kilometru de oraș. Înaintau cu repeziciune, la „pas lung“ cum i se spunea atunci. Hessienii aflați de gardă pe Pennington Road nu au reușit inițial să afle cine sau câți erau. „Furtuna continua cu violență crescută, scria Henry Knox, dar bătea din spatele nostru și în fața inamicului.“[110]

Americanii au deschis focul. Hessienii i-au așteptat să se apropie, apoi au răspuns cu foc, după care au început să se retragă rapid spre oraș, făcând exact ceea ce fuseseră antrenați să facă în momentul în care retragerea era singura opțiune. Washington era de părere că tactica lor de a trage în retragere a fost foarte bine pusă în practică.

În timp ce coloanele lui Greene și Sullivan convergeau spre oraș, Washington s-a îndreptat spre o zonă mai înaltă aflată puțin mai spre nord de unde spera să poată supraveghea tot ce se întâmpla.

Cei 2 400 de americani ai săi, deși nu dormiseră toată noaptea, erau uzi, le era frig, iar armele le erau îmbibate de apă, au intrat în luptă de parcă toate astea nu ar fi contat. Fiecare om „părea să se ia la întrecere cu ceilalți în înaintare“[111], observa Washington.

În oraș, hessienii s-au năpustit afară din case și din cazarmă pe străzi. Tobele au bătut, fanfara a început să cânte, ofițerii au început să-și strige ordinele în germană și după ce hessienii au intrat în formație, artileria lui Knox s-a instalat la capătul străzilor King și Queen.

Tunurile au deschis focul cu efecte devastatoare, trăgând în jos pe cele două străzi de la o distanță de numai câteva sute de metri și în numai câteva minute – „cât ai clipi din ochi“[112] spunea Knox – au curățat străzile.

Când hessienii s-au retras pe străzile lăturalnice, s-au trezit atacați la baionetă de oamenii lui Sullivan. Pentru scurt timp, mai bine de o mie de americani și hessieni au fost implicați într-o luptă sălbatică pentru fiecare casă.

Totul se întâmpla extrem de repede, într-o confuzie completă și efectul orbitor al viscolului era acum amplificat de norii de fum de praf de pușcă. „Furtuna naturii și furtuna din oraș, nota Nathanael Greene, formau o scenă ce-ți umplea în timpul acțiunii mintea de sentimente care sunt mai ușor de trăit decât de descris.“[113]

Când hessienii au încercat să pună în funcțiune un tun la mijlocul King Street, șase virginieni conduși de căpitanul William Washington (un văr depărtat al comandantului) și de locotenentul James Monroe au șarjat, l-au capturat și l-au întors împotriva hessienilor.

Colonelul Rall, care fusese sculat din pat, încălecase imediat și, preluând comanda în mijlocul luptei, a ordonat atacul. Oamenii erau loviți de gloanțe peste tot în jurul său, iar linia hessiană a început să ezite. A ordonat retragerea într-o livadă aflată la marginea sud-estică a orașului. În acel moment, Rall a fost lovit și a căzut de pe cal. Rănit mortal, a fost ridicat și dus în casa lui Potts.

Hessienii din livadă, fiind înconjurați, au depus armele și s-au predat.

Totul s-a întâmplat în maximum patruzeci și cinci de minute. Douăzeci și unu de hessieni au fost uciși și 90 răniți, iar numărul celor luați prizonieri ajungea la 900. Alți 500 reușiseră să scape, majoritatea folosind podul de peste pârâul Assunpick.

Incredibil pentru o bătălie de o asemenea violență, numai patru americani au fost răniți, printre ei și căpitanul Washington și locotenentul Monroe, dar nici unul nu a fost ucis. Singurii morți americani erau cei doi care înghețaseră în timpul marșului de noapte.

„După ce i-am strâns pe prizonieri și am pus mâna pe tunuri și provizii, povestea Knox, ne-am întors la locul aflat la cincisprezece kilometri distanță unde debarcasem.“[114] Astfel, după un alt marș nocturn, de data asta spre McKonkey's Ferry, armata a traversat râul încă o dată spre Pennsylvania.

Washington nu se adresase armatei niciodată de când preluase comanda în vara lui 1775 cu asemenea cuvinte de laudă, afecțiune și recunoștință ca în ordinele sale generale emise a doua zi, pe 27 decembrie. Și niciodată asemenea cuvinte nu avuseseră o mai mare justificare. Fusese triumful lor, și voia ca ei să știe asta.

„Generalul, cu cea mai mare sinceritate și afecțiune, le mulțumește ofițerilor și soldaților pentru comportamentul lor curajos și temerar de ieri de la Trenton“, începea textul. „Cu o plăcere greu de exprimat poate declara că nu a văzut nici un singur exemplu de comportament nepotrivit la ofițeri sau la soldați.“[115]

Apreciind acest „comportament curajos“ avea să se îngrijească ca toți cei care „au traversat râul“ să primească în bani gheață o parte din valoarea totală a tunurilor, a armelor, a cailor și a „tuturor celorlalte lucruri“ capturate la Trenton.

Se pare că au existat și unele scene de comportament mai puțin strălucit pe care Washington ori nu le-a văzut, ori a ales să le ignore dată fiind starea de spirit a momentului. Odată bătălia terminată, câțiva soldați au dat iama în rezerva de rom a hessienilor și s-au îmbătat criță.

Mult mai multe aveau să se spună însă despre hessienii care în dimineața atacului ar fi fost beți sau amorțiți după ce sărbătoriseră Cră-

ciunul după tradiția germanică. Dar nu există nici o dovadă că vreunul dintre ei ar fi fost beat. John Greenwood, care s-a aflat în mijlocul confruntării, a scris ulterior: „Sunt dispus să depun mărturie sub jurământ că nu am văzut nici măcar un singur soldat inamic beat“[116].

Maiorul James Wilkinson, tânărul ofițer care asistase la capturarea generalului Lee și care luptase și la Trenton, a descris bătălia, dar nu a spus că ar fi fost cineva beat.

Ceea ce Wilkinson a notat – și a făcut-o memorabil – a fost momentul în care a plecat călare să-i ducă un mesaj lui Washington, chiar după capitularea hessienilor. „La apropierea mea, comandantul m-a luat de mână și a spus: «Domnule maior Wilkinson, aceasta e o zi glorioasă pentru țara noastră».“[117]

Cu toții îi împărtășeau sentimentele. Știau că în sfârșit realizaseră ceva important. „Soldații s-au comportat ca niște oameni care luptă pentru tot ceea ce le este mai drag și mai de preț“[118], îi scria Knox lui Lucy. Nathanael Greene i-a spus soției sale: „Aceasta e o perioadă însemnată pentru America, plină de evenimente mărețe“.

Scriindu-i ceva mai devreme guvernatorului Trumbull, Washington sugerase că „o lovitură norocoasă“ avea să „ridice moralul poporului“, dar cu greu și-ar fi putut imagina efectul uluitor pe care știrile despre Trenton l-au avut asupra moralului țării.

În numai câteva zile, ziarele s-au umplut de relatări despre traversarea râului Delaware, marșul nocturn, succesul extraordinar al atacului-surpriză, despre numărul prizonierilor, al tunurilor, al armelor, al săbiilor, al cailor, chiar și despre cel al tobelor și al trompetelor fanfarei militare a colonelului Rall. Dar curierii rapizi și transmiterea informației pe cale orală au răspândit vestea și mai rapid.

John Adlum, soldatul de șaptesprezece ani din York, Pennsylvania, care se număra printre fericiții prizonieri – majoritatea lor ofițeri – închiși în case din New York și cărora li se oferea o oarecare libertate de mișcare, a descris mai târziu felul în care a aflat noutățile de la Trenton. Proprietarul unei băcănii l-a băgat în camera din spate și a început să-i strângă mâna și să tremure de emoție, incapabil să spună ceva.

„L-am privit și am crezut că a înnebunit, povestea Adlum, dar imediat ce și-a putut descleșta gura, mi-a spus: «Generalul Washington i-a învins în dimineața asta pe hessieni la Trenton și a capturat 900 de oameni plus șase piese de artilerie!»"

> Nu am mai stat să ascult nici o vorbă, ci am aruncat coșul pe care-l aveam în mână și am trecut pe lângă cele două santinele britanice cărora le spusesem parola în drum spre magazin. Deși mi-au cerut să mă opresc, nu am făcut-o și am alergat cât am putut de repede spre locul unde eram ținuți. [...] Când am ajuns acasă, deși de abia mai respiram, m-am năpustit în camera în care ofițerii stăteau așezați în jurul mesei. Câțiva m-au întrebat ce se întâmplase, și, imediat ce mi-am tras puțin sufletul, am spus foarte apăsat: „Generalul Washington i-a înfrânt pe hessieni la Trenton azi-dimineață și a capturat 900 de oameni și șase piese de artilerie".
>
> «Cine ți-a spus asta?»
>
> Nu le-am putut răspunde fiindcă nu știam numele acelui domn, dar le-am spus că era vorba de locul de unde cumpăram proviziile. [...] La care unii ofițeri au râs și mi-au pus câteva întrebări, în vreme ce alții nu au scos nici un cuvânt și păreau foarte serioși, de parcă s-ar fi îndoit de știri. Alții le credeau prea frumoase ca să fie adevărate.[119]

Washington a fost ridicat în slăvi la fel cum fusese la Boston, fiind considerat un erou și salvatorul țării. „După părerea noastră, atacul dumneavoastră asupra Trentonului a fost un succes dincolo de orice așteptări", scria Robert Morris de la Philadelphia în numele Comitetului Executiv al Congresului, și acest lucru era pe deplin potrivit „cu un caracter pe care îl admirăm și care ne dorim să apară lumii însoțit de strălucirea pe care succesul o aduce întotdeauna și pe care Congresul e convins că o meritați"[120].

Adresându-se lui Washington de la Baltimore în numele Congresului, John Hancock spunea că victoria de la Trenton era cu atât mai „extraordinară" cu cât fusese obținută de oameni „frânți de oboseală și de neșansă".

> Dar trupele bine conduse și animate de încrederea în comandantul lor vor depăși de multe ori așteptările, sau limitele probabilului. Sta-

tele Unite datorează înțelepciunii și conducerii dumneavoastră acest ultim succes al armatelor dumneavoastră.[121]

Pentru generalul James Grant, cel numit de Howe la comanda avanposturilor din New Jersey și implicit persoana responsabilă pentru ceea ce se întâmplase, Trentonul reprezenta un incident „nefericit“, „blestemat“, imposibil de înțeles. „E o afacere nenorocită. Nu-mi pot explica comportamentul inadecvat al hessienilor“, i-a scris el generalului Harvey. Fusese convins, a continuat Grant, că hessienii erau la Trenton „la fel de în siguranță cum sunteți dumneavoastră la Londra“[122].

Grant nu putea înțelege de ce colonelul Rall nu luase măsurile necesare după ce primise avertismentul său. Dar Rall murise din cauza rănilor și nu mai putea să se apere.

La New York, Howe a răspuns știrilor de la Trenton trecând imediat la acțiune. Cornwallis, a cărui permisie a fost anulată, a primit ordinul de a se întoarce în New Jersey la conducerea unei armate de 8 000 de oameni.[123]

Washington își cântărea următoarea mișcare și era preocupat de găsirea unei modalități de a menționa coeziunea armatei. Decizia sa, dată fiind evoluția evenimentelor și propria fire, nu a fost deloc o surpriză. Avea să-l atace pe inamic din nou.

Crezând că Washington era încă în New Jersey, generalul Cadwalader, într-o acțiune curajoasă, traversase râul Delaware în aval de Bristol, iar generalul Mifflin i s-a alăturat cu alți recruți.

Pe 29 decembrie, Greene, Sullivan Knox și trupele lor s-au pus din nou în mișcare, mărșăluind printr-o zăpadă de aproape douăzeci de centimetri, cu intenția de a traversa încă o dată râul pe la McKonkey's Ferry și printr-un alt punct situat în apropiere, Yardley's Ferry, o acțiune la fel de dificilă ca traversarea din noaptea de Crăciun. La Yardley's Ferry, unde au traversat trupele lui Greene, râul era înghețat de la un mal la altul. Stratul de gheață era suficient de gros pentru ca oamenii să pășească precaut peste ea, dar

prea subțire pentru cai și artilerie. La McKonkey's, Washington și restul armatei au trecut cu foarte mare dificultate. Uimitor însă, Knox și Glover au reușit de data aceasta să transporte în jur de patruzeci de tunuri și caii necesari acestora, de două ori mai mult decât reușiseră în noaptea de Crăciun.

Ajuns la Trenton, Washington și-a desfășurat forțele pe o culme joasă de-a lungul malului sudic al pârâului Assunpick, având la stânga râul Delaware și la dreapta o pădurice. Era 30 decembrie. A doua zi, în ultima zi a anului, a făcut un apel dramatic la veteranii din Armata Continentală să-i rămână alături.

Deși nu avea autoritatea să facă acest lucru, a oferit o recompensă de zece dolari pentru toți cei care mai rămâneau șase luni după expirarea perioadei de serviciu militar mai târziu în acea zi. Era o sumă considerabilă pentru niște oameni a căror soldă lunară era de șase dolari.

„Sunt conștient de dezavantajele unei asemenea propuneri, avea să informeze mai târziu Congresul. Dar ce mai puteam face?“[124] Față de Robert Morris a fost și mai direct: „Nu era momentul să ne ocupăm de fleacuri“[125].

Unul dintre soldați avea să rememoreze cum regimentul său a fost chemat la raport, iar Excelența Sa, călare pe un cal imens, le-a vorbit „cu cea mai mare căldură“[126]. Majoritatea proveneau din Noua Anglie, serviseră mai mult decât cei mai mulți dintre soldații lui Washington și nu își făceau nici o iluzie legată de ceea ce li se cerea. Celor care doreau să rămână li s-a cerut să facă un pas înainte. Tobele au început să bată, dar nimeni nu s-a mișcat. Au trecut câteva minute. Apoi Washington „și-a strunit calul de colo-colo“ și a vorbit din nou:

> Dragii mei compatrioți, ați făcut tot ce v-am cerut și mai mult decât s-ar fi putut aștepta cineva în mod rezonabil, dar în joc sunt țara voastră, soțiile voastre, casele voastre, tot ceea ce vă este drag. Oboseala și greutățile v-au apăsat pe umeri, dar nu știm cum să vă cruțăm. Dacă veți consimți să mai rămâneți o lună, veți face un serviciu atât de însemnat cauzei libertății și țării voastre, unul pe care nu l-ați putea face în orice alte circumstanțe.[127]

Din nou tobele au bătut, și de data asta oamenii au început să facă un pas înainte. „Dumnezeu Atotputernicul, scria Nathanael Greene, le-a îmbunat inimile ca să asculte propunerea și s-au înrolat din nou.“[128]

În ultimele ore dinaintea Anului Nou, Washington avea să afle că în urma votului Congresului din 27 decembrie fusese autorizat să „folosească orice mijloc“, inclusiv recompensele bănești, „pentru a convinge oamenii [...] să rămână în armată[...]“[129]. Într-adevăr, pentru următoarele șase luni Congresul îl transformase într-un potențial dictator.

„Ferice de această țară, afirma o parte a scrisorii care conținea și rezoluția, pentru că îi poate încredința generalului armatei sale puteri nelimitate fără ca siguranța personală, libertatea sau proprietatea să fie afectate câtuși de puțin.“[130]

În scrisoarea sa de răspuns adresată Congresului, Washington afirma:

> În loc să mă cred eliberat de toate obligațiile civice prin acest semn de încredere, voi ține întotdeauna minte că la fel cum sabia a fost ultima la care am apelat pentru apărarea libertăților noastre, la fel va fi prima lăsată deoparte când aceste libertăți vor fi ferm restabilite.[131]

„Anul 1776 a luat sfârșit. Mă bucur din inimă că se termină și sper că nici dumneavoastră, nici America nu veți mai fi blestemați cu unul asemănător“[132], îi scria Robert Morris lui Washington de Anul Nou. Dar campania nu se încheiase încă.

Pe 1 ianuarie 1777, Cornwallis și armata sa au ajuns la Princeton. A doua zi, generalul britanic și-a lăsat o parte din forțe acolo și în fruntea a 5 000 de oameni a pornit spre Trenton, aflat la șaisprezece kilometri distanță.

Temperatura crescuse brusc și drumurile noroioase au îngreunat considerabil marșul.

Colonelul Edward Heath și pușcașii din Pennsylvania trimiși să blocheze înaintarea inamică au provocat pierderi grele britanicilor,

dar nu puteau decât să se retragă în fața unei asemenea forțe. Spre seară, americanii se retrăgeau prin Trenton, în jos pe Queen Street spre podul de peste Assunpick și numai artileria lui Knox a reușit să-i țină pe britanici la distanță.

„Inamicul a împins cu vigoare mica noastră unitate prin oraș [...] apoi a avansat în raza de acțiune a tunurilor noastre care i-au salutat foarte zgomotos și dureros“[133], scria Knox. Artileria britanică a răspuns la rându-i, iar Cornwallis a ordonat trei atacuri în direcția podului, toate trei respinse.

Doctorul Benjamin Rush, cel care sosise cu brigăzile lui Cadwalader pentru a ajuta la organizarea unui spital de campanie, a povestit mai târziu prima sa experiență într-un teatru de război. Într-adevăr, Rush a fost unul dintre puținii semnatari ai Declarației de Independență care a văzut cu propriii ochi realitățile războiului.

> Armata americană s-a retras lăsându-le britanicilor posesia Trentonului. Scenele care au însoțit și au urmat acestei confruntări au fost ceva nou pentru mine. Primul rănit sosit de pe câmpul de luptă a fost un soldat din Noua Anglie. Mâna dreaptă îi atârna de deasupra încheieturii ținându-se numai în piele. Îi fusese ruptă de o ghiulea. M-am ocupat de el și l-am îndrumat spre o casă de pe malul râului care fusese rechiziționată pentru spital. Până seara, toți răniții, în jur de douăzeci, au fost aduși la spital și îngrijiți de doctorul [John] Cochran, de mine și de alți câțiva medici care lucrau sub conducerea noastră. Ne-am culcat cu toții pe niște paie în aceeași cameră cu răniții. În aceste momente, războiul mi-a apărut pentru prima dată în toată oroarea sa. N-am cuvinte să descriu tulburarea provocată în sufletul meu de țipetele, gemetele și convulsiile răniților aflați lângă mine.[134]

Aproape de asfințitul soarelui, Cornwallis și comandanții săi s-au adunat să hotărască dacă aveau să continue atacul asupra podului de peste Assunpick sau aveau să aștepte ziua următoare. Se spune că unul dintre cei prezenți, sir William Erskine, ar fi comentat: „Dacă Washington este generalul care cred eu că este, nu-l vom mai găsi de dimineață“[135]. Cornwallis i-ar fi răspuns că aveau să-l „înfunde“ a doua zi.[136]

Era o decizie de înțeles. Atacurile nocturne puteau fi extrem de costisitoare și nu păreau să existe motive care să le impună altceva decât să aștepte.

Căpitanul britanic de geniu Archibald Robertson considera că americanii își aleseseră poziția foarte bine. „Nu îndrăznim să-i atacăm, nota Robertson în jurnal. Ocupă exact poziția pe care Rall ar fi trebuit să o ocupe atunci când a fost atacat, și de acolo s-ar fi putut retrage spre Borden's Town [situat în aval pe Delaware] cu pierderi minime.“[137]

Gerul s-a instalat din nou. Trupele britanice și-au petrecut noaptea pe pământul înghețat și fără focuri de tabără pentru a-i putea supraveghea pe rebeli și focurile lor aflate peste pârâu.

Dimineața, americanii dispăruseră. Lăsând în urmă o mică forță care să păstreze aprinse focurile și să facă zgomotele specifice unei armate care se pregătește să înnopteze, Washington și aproape 5 550 de oameni însoțiți de cai și tunuri se îndepărtaseră în întuneric. Dar în loc să se îndrepte spre Bordentown, așa cum ar fi fost de așteptat, a pornit într-un imens arc de cerc pe drumuri lăturalnice cu obiectivul de a ataca ariergarda lui Cornwallis aflată la Princeton.

Au mărșăluit pe drumurile tari ca piatra din cauza înghețului spre est, către Sandtown, apoi spre nord-est în direcția Quaker Bridge. Câmpurile de pe marginea drumului erau acoperite de promoroacă fiind luminate de câteva stele. Pentru oamenii aproape dezbrăcați și desculți, marșul era un chin îngrozitor.

Ca și la Trenton, planul lui Washington era de a-și diviza forțele, coloana lui Greene mergând pe flancul stâng, cea a lui Sullivan, pe cel drept.

Bătălia a început vineri, 3 ianuarie, la răsăritul soarelui, când avangarda lui Greene a dat din întâmplare peste forțe britanice aflate la peste trei kilometri în afara Princetonului. Generalul Hugh Mercer plecase în fruntea a câteva sute de oameni spre stânga pentru a distruge un pod aflat pe King's Highway pentru a tăia retragerea inamicului din oraș în acea direcție. Mercer și oamenii săi au ajuns exact în momentul în care comandantul britanic de la Princeton, colonelul

Charles Mawhood, împreună cu două regimente, părăsea Princetonul ca să i se alăture lui Cornwallis.

Apariția americanilor la acea oră și cu o asemenea forță era complet neașteptată. „Nu aveau cum să bănuiască ei că era vorba de armata noastră, întrucât erau convinși că eram blocați lângă Trenton, avea să scrie Knox. Cred că au fost uluiți de parcă o armată ar fi căzut perpendicular asupra lor. Oricum, nu au avut mult timp să se gândească."[138]

Ambele tabere au deschis focul și bătălia s-a extins pe imensele câmpuri deschise și în livada fermei lui William Clarke. Violența luptei a crescut, morții și răniții acoperind pământul.

Mercer, care descălecase, a fost rănit în timpul unui atac britanic la baionetă. S-a apărat cu sabia până a fost doborât la pământ cu paturile muschetelor, apoi a fost înjunghiat cu baionetele în mod repetat – de șapte ori – și a fost abandonat, crezându-se că murise. Colonelul John Haslet a fost ucis de un glonț care l-a lovit în cap în timp ce încerca să regrupeze brigada.

Alte trupe americane s-au grăbit să ajungă la locul confruntării, majoritatea unități ale milițiilor din Pennsylvania puțin sau deloc pregătite, dar care au refuzat să cedeze întrucât Washington, Greene și Cadwalader călăreau în mijlocul lor pentru a-i îndruma. Washington a dat un exemplu unic de curaj, a scris un tânăr ofițer după luptă. „Nu voi uita niciodată ce am simțit [...] când l-am văzut înfruntând toate pericolele, iar viața sa atât de importantă atârna de un fir de păr, în vreme ce moartea zbura peste tot prin jurul său. Credeți-mă, am încetat să mă gândesc la mine."[139]

„Mergeți în pas de paradă alături de noi, bravii mei băieți, se spune că le-ar fi strigat Washington. Nu avem în față decât o mână de inamici, și îi vom învinge atacându-i direct!"[140]

Și mai multe trupe americane au atacat flancurile inamicului și, în consecință, foarte curând Mawhood și oamenii săi au început să fugă spre Trenton cât de repede îi țineau picioarele. („A fost luată hotărârea să ne retragem", își amintea unul dintre ofițerii inferiori de sub comanda lui Mawhood, adică să fugim cât de repede puteam."[141])

Washington, nerezistând impulsului, a dat pinteni calului și le-a luat urma strigând: „E o vânătoare de vulpi pe cinste, băieți!“[142]

Încrâncenata ciocnire din jurul fermei Clarke, acțiunea decisivă a acelei zile, nu durase mai mult de cincisprezece minute.

Când Washington și-a strunit calul și a ordonat încetarea urmăririi, o altă parte a armatei intrase în oraș, unde aproximativ 200 de britanici încartiruiți acolo se baricadaseră în interiorul principalei clădiri de piatră a colegiului, Nassau Hall. Când căpitanul Alexander Hamilton și artileriștii săi au tras câteva salve în clădire, tunicile roșii s-au predat.

Muriseră 23 de americani, printre ei și colonelul Haslet, și generalul Mercer, ultimul după ce s-a chinuit nouă zile din cauza rănilor. Mercer, în viața civilă doctor și farmacist din Fredericksburg, Virginia, nu departe de Mount Vernon, fusese unul dintre favoriții lui Washington.

Dar numărul morților și al răniților a fost mai mare în tabăra britanică și, în plus, americanii luaseră 300 de prizonieri. Britanicii, deși fuseseră copleșiți numeric, au luptat cu dârzenie. Dar pentru Washington și armata sa era încă o victorie uluitoare și neașteptată.

Primul gând al lui Washington a fost acela de a se îndrepta spre Brunswick pentru a distruge proviziile inamice de acolo și pentru a captura cufărul cu bani al armatei britanice care conținea 70 000 de lire, ceea ce – credea el – ar fi pus capăt războiului. Dar armata sa epuizată nu mai era capabilă de un alt marș forțat de treizeci și cinci de kilometri urmat de încă o bătălie, iar Greene, Knox și alții au reușit să-l facă să se răzgândească, avertizându-l că exista pericolul să piardă tot ce câștigaseră „țintind prea sus“[143].

Astfel, armata s-a îndreptat spre nord, către Somerset Courthouse, și apoi, în zilele care au urmat, către siguranța oferită de zonele deluroase și împădurite de lângă satul Morristown pentru perioada de iarnă.

Campania din 1776 se încheiase cu o a doua victorie surprinzătoare. Dacă Washington s-ar fi născut în zilele idolatriei, declara

Pennsylvania Journal, ar fi fost venerat ca un zeu. „Și cum caracterul său are pete întunecate, la fel are și soarele, și pot fi distinse numai cu ajutorul telescoapelor celor mai puternice.“[144]

Așa cum i-a scris Nathanael Greene lui Thomas Paine, „ultimele două acțiuni întreprinse de curând la Trenton și Princeton au schimbat cu totul situația noastră“[145].

Dar oricât de entuziasmante erau pentru țară veștile primite de la Princeton, ele veneau prea curând după triumful de la Trenton, și pentru majoritatea acesta din urmă era cel mai însemnat. Bătălia de la Trenton și traversarea pe timp de noapte a râului Delaware erau considerate, pe bună dreptate, un punct de cotitură. După confruntarea de la Trenton s-a conștientizat faptul că armata americană se dovedise mai bună decât inamicul, îi depășise pe temuții hessieni, mercenarii detestați ai regelui, ca abilitate tactică și ca îndemânare în luptă, și ar fi putut repeta aceste isprăvi.

Majoritatea comandamentului britanic, dar și unii americani sceptici au catalogat ceea ce se întâmplase la Trenton doar ca o mică înfrângere, un incident supărător, dar lipsit de consecințe dacă era comparat cu victoriile britanice impresionante precum cea de la Brooklyn sau de la Fortul Washington. Trenton era o „altercație“, o „cionire“, nu o bătălie.

Puțini britanici au recunoscut în silă că „gloata“ trebuia privită din acel moment cu alți ochi. Colonelul Harcourt, ofițerul de cavalerie care condusese operațiunea de capturare a generalului Lee, a scris într-o depeșă trimisă tatălui său că, deși americanii rămâneau ignoranți în ceea ce privește ordinea cazonă și manevrele la scară mare, se arătaseră foarte inteligenți, energici și întreprinzători. Și în vreme ce „în această armată a existat obișnuința de a fi tratați cu cel mai mare dispreț, acum au devenit niște inamici formidabili“[146].

Din punctul de vedere al importanței sale pentru cei care luptau în slujba cauzei Americii, pentru toți americanii care vedeau în Washington și armata sa unicul mijloc de obținere a independenței și de punere în practică a tot ceea ce Declarația de Independență pro-

mitea, victoria de la Trenton a reprezentat un prim motiv pentru a spera, o lovitură temerară și cu adevărat „strălucită".

Din ultima săptămână a lui august până în ultima săptămână a lunii decembrie, anul 1776 fusese cea mai întunecată perioadă pe care o cunoscuseră cei devotați cauzei Americii – și chiar una dintre cele mai întunecate perioade din istoria țării. Și apoi brusc, aproape miraculos, situația s-a schimbat grație unui mic grup de oameni hotărâți și a liderului lor.

Un secol mai târziu, sir George Otto Trevelyan avea să scrie într-o lucrare clasică despre revoluția americană: „Mă întreb dacă vreun alt grup mic de oameni s-a folosit de un interval atât de scurt de timp cu consecințe mai însemnate și mai durabile pentru istoria lumii".

Mai aproape în timp de acel moment, Abigail Adams i-a scris prietenei ei Mercy Otis Warren: „Înclin să cred că greutățile noastre din ultima vreme au scos la iveală calitățile ascunse ale comandantului nostru"[147]. „Durerea este momentul când omul bun strălucește", a scris, citând un vers favorit din poetul englez Edward Young.

Mercy Warren, soția lui James Warren și scriitoare în același timp, avea să noteze în propria istorie a revoluției americane că probabil nu existau „popoare pe pământ în care entuziasmul și patima să se aprindă atât de ușor și să ardă atât de intens ca la americani".

> Funcționarea energică a unui asemenea temperament sangvin nu a fost niciodată mai bine dezvăluită decât prin schimbarea instantanee produsă în mințile oamenilor de capturarea Trentonului într-un moment atât de neașteptat. De la o stare de spirit vecină cu disperarea, curajul a fost revigorat și toate fețele s-au luminat[148].

Odată cu noul an, din Anglia a sosit știrea că pe 31 octombrie Maiestatea Sa, regele George al III-lea, parcursese din nou în toată splendoarea distanța dintre Palatul St. James's și Westminster pentru a ține un discurs la deschiderea lucrărilor Parlamentului despre încă îngrijorătorul război din America.

> Nimic nu mă bucură mai mult decât să vă pot informa [...] că nefericitul meu popor din America, trezit din minciună, s-a eliberat de

> opresiunea liderilor săi și s-a întors la datorie. Dar atât de îndrăzneț și de disperat este spiritul acelor lideri, al căror obiectiv au fost întotdeauna dominația și puterea, că au renunțat deschis la supunerea față de Coroană și la toate legăturile politice cu această țară [...] și și-au îngăduit să creeze această confederație rebelă de state independente. Dacă trădării lor i se permite să prindă rădăcini, multe nenorociri se vor naște din ea.[149]

În America avea să fie dusă încă o campanie militară.

Aceiași lideri whig din Parlament au luat cuvântul ca și înainte, condamnând puternic acest „război nefericit". Răspunzându-le lordul Germain, a informat că armatei din America urmau să i se trimită întăriri. Așa cum o făcuse și anterior, în octombrie 1775, Parlamentul a aprobat politica regelui cu o majoritate covârșitoare.

Când, în martie 1777, știrile despre Trenton au ajuns în Anglia, s-a spus (în *London General Evening Post*, dar și în alte medii) că înfrângerea hessienilor, deși „dezagreabilă", era contrabalansată de capturarea generalului Lee. Lordul Germain a înțeles imediat importanța știrii și impactul pe care urma să-l aibă asupra opiniei americane. Chiar și așa, nu se îndoia că armata rebelă era la un pas de înfrângere.[150]

În New Jersey, luptele aveau să continue sporadic și pe parcursul iernii. Războiul însuși avea să continue – la nesfârșit, în ochii multora. În total, aveau să mai treacă alți șase ani și jumătate până la semnarea în 1783 a Tratatului de la Paris care a pus capăt războiului.

Unii dintre cei care fuseseră alături de armată și de Washington din primele momente, precum Joseph Hodgkins, aveau să mai servească vreo câțiva ani înainte să considere că își făcuseră datoria. Alții, asemenea soldatului Joseph Martin, aveau să continue până la final.

În campania din Sud, care a reprezentat fundalul pentru ultima mare bătălie, cea de la Yorktown, Virginia, Nathanael Greene avea să se dovedească cel mai strălucit comandant al războiului. Washington era de părere că, dacă i s-ar fi întâmplat ceva – dacă ar fi fost capturat sau ucis –, Greene era cel care ar fi trebuit să preia funcția de comandant suprem.

Dintre toți generalii care au participat la asediul Bostonului, numai doi mai serveau în momentul capitulării britanice de la Yorktown: Washington și Greene. Henry Knox, care devenise general-brigadier după bătălia de la Trenton și participase la toate bătăliile lui Washington, avea să fie și el prezent la Yorktown. Greene și Knox, cei doi tineri necopți din Noua Anglie pe care Washington îi identificase la începutul campaniei drept cea mai bună „materie primă" cu care trebuia să lucreze, dovediseră amândoi măreție și rămăseseră să lupte până la final.

Sprijinul financiar al Franței și al Olandei, dar și sprijinul militar și naval al Franței aveau să joace un rol important în rezultatul final. Dar Washington și armata sa au fost cei care au câștigat independența americană. Soarta războiului și a revoluției apăsa pe umerii armatei. Armata Continentală – nu fluviul Hudson sau controlul New Yorkului și al Philadelphiei – era cheia victoriei. Și Washington a fost cel care a ținut-o laolaltă și i-a dat curaj în momentele cele mai disperate.

Nu era un strateg sau un tactician de geniu, nici un orator înzestrat, nici măcar un intelectual. În câteva momente cruciale, ezitările sale au fost vizibile. A comis erori grave. Dar încă din copilărie experiența fusese cel mai mare profesor al său, și în această foarte importantă încercare a învățat constant din experiență. Mai presus de toate, Washington nu a uitat nici o clipă care era miza și nu a renunțat niciodată.

Tot timpul, în scrisorile sale adresate Congresului sau ofițerilor, dar și în ordinele generale, a făcut apel la perseverență – la „perseverență și înflăcărare", la „perseverență și răbdare", la „perseverență și curaj neclintit". După victoriile de la Trenton și Princeton, Washington a scris: „Un popor neobișnuit cu disciplina trebuie să fie condus, nu mânat"[151]. Fără conducerea și perseverența neobosită a lui Washington, revoluția ar fi fost în mod sigur înfrântă. După cum intuise Greene încă din timpul războiului: „El va fi salvatorul țării sale"[152].

Războiul a fost mai lung, mai intens și mai dureros decât aveau să o înțeleagă și să o aprecieze generațiile următoare. Până când a fost tras ultimul foc de armă și-au pierdut viața în jur de 25 000 de ameri-

cani, aproape 1% din populația americană. Ca procentaj al vieților pierdute, a fost cel mai ucigător război din istoria Americii, cu excepția războiului civil.

Anul 1776, celebrat ca anul de naștere al națiunii și ca anul Declarației de Independență, a fost din punctul de vedere al celor care au purtat lupta pentru independență un an cu prea puține victorii, un an al suferințelor neîntrerupte, al foametei, al bolilor, al dezertărilor, al lașității, al deziluziilor, al înfrângerii, al unei cumplite descurajări, al fricii, și toate astea nu le puteau uita, dar nu puteau uita, în egală măsură, nici curajul fenomenal și devotamentul de neclintit pentru țară.

În special pentru cei care i-au stat alături lui Washington și care au știut cât de strânsă a fost cursa la început – cât de des diferența a fost făcută de circumstanțe, furtuni, vânturi potrivnice, particularități sau calități ale caracterului unui individ –, rezultatul a fost cu adevărat miraculos.

MULȚUMIRI

Materialul pentru această carte a fost adunat din peste douăzeci și cinci de biblioteci, arhive, colecții speciale și locații istorice de aici, din Statele Unite, dar și din Marea Britanie, de la Biblioteca Britanică și Arhivele Naționale. Le sunt profund îndatorat membrilor personalului tuturor acestor instituții și doresc să le mulțumesc în special următorilor pentru amabilitatea și asistența lor:

Lui William Fowler, Peter Drummey, Brenda Lawson și Anne Bentley de la Societatea Istorică din Massachusetts; Philander Chase, Frank Grizzard Jr și lui Edward Lengel, editorii colecției *The Papers of George Washington* de la Universitatea din Virginia; lui James C. Rees, Carol Borchert Cadou, Linda Ayres și Barbarei McMillan de la Mount Vernon; lui Gerard Gawalt, Jeffrey Flannery, James Hutson, Edward Redmond și lui Michael Klein de la Biblioteca Congresului, lui Richard Peuser de la Arhivele Naționale; lui John C. Dann, Brian Leigh Dunnigan, Barbara DeWolfe și lui Clayton Lewsi de la Biblioteca William L. Clements; lui Jack Bales, Roy Strohl și Tim Newman de la Biblioteca Simpson a University of Mary Washington; lui Ellen McCallister Clark, Jack D. Warren, Sandra L. Powers, Lauren Gish și lui Emily Schulz de la Societatea Cincinnati, Washington, D.C.; lui Andrea Ashby-Leraris de la Parcul Istoric Național al Independenței din Philadelphia; lui Roy Goodman și Robert Cox de la Societatea Filozofică Americană din Philadelphia; lui David Fowler, Greg Johnson și Kathy Ludwig de la Biblioteca David a Revoluției Americane, Washington Crossing,

Pennsylvania; lui Michael Bertheaud de la Washignton Crossing Historic Park; lui Cathy Hellier și lui John Hill de la Colonial Williamsburg; lui James Shea și Anita Israel de la Henry Wadsworth Longfellow House din Cambridge, Massachusetts; lui Vincent Golden de la Societatea Americană a Anticarilor din Worcester, Massachusetts; lui Jan Hilley și Ted O'Reilly de la Societatea Istorică din New York; lui Leslie Fields de la Biblioteca Pierpont Morgan, New York; lui Rick Statler de la Societatea Istorică din Rhode Island; lui Greg și Mary Mierka de la Ferma Nathanael Greene, Coventry, Rhode Island; lui Martin Clayton, Colecția Regală de Hărți, Castelul Windsor; domnului și doamnei Oliver Russell, Castelul Ballindalloch, Banffshire, Scoția; Bryson Clevenger de la Biblioteca Aldermand, University of Virginia; Helen Cooper, Yale University Art Gallery; Eric P. Frazier de la Biblioteca Publică din Boston.

Peter Drummey, bibliotecarul neegalat prin cunoștințelele sale al Societăți Istorice din Massachusetts, dar și generalul-maior Josiah Bunting al III-lea, soldat, savant, autor și prieten generos au fost atât de amabili, încât au acceptat să citească manuscrisul și să-mi dea sugestii neprețuite. Același lucru l-a făcut și Philader Chase, editor principal al colecției *The Papers of General Washington*. Cunoștințele sale legate de viața și caracterul lui Washington, precum și lecturile atente și comentariile pe marginea manuscrisului m-au ajutat enorm.

Sean P. Hennessey și asociații săi de la National Park Service din Charlestown, Massachusetts, mi-au oferit un tur superb al câmpurilor de bătălie de la Bunker Hill și de pe Colinele Dorchester; Nartin Maher de la Departamentul Parcurilor din New York City m-a plimbat de-a lungul și de-a latul Brooklynului în ceea ce a fost o extraordinară rememorare de-o zi a evenimentelor ce au avut loc acolo pe 27 august 1776; într-o altă expediție, John Mills, director al Princeton Battlefield State Park, m-a condus pe drumul faimosului marș nocturn către Trenton, începând din punctul unde Washington și armata sa au traversat râul Delaware și continuând cu locațiile bătăliilor de la Trenton și Princeton. Pentru timpul pe care mi l-au

acordat, pentru comentariile lor pătrunzătoare, dar și pentru entuziasmul molipsitor față de subiectele lor, le mulțumesc tuturor.

Pentru privilegiul de a fi vizitat locul de naștere al lui Nathanael Greene de la East Greenwich, Rhode Island, îi sunt recunoscător actualului său proprietar, Thomas Casey Greene, care, ca descendent direct, știe despre general foarte multe lucruri, greu de găsit în textele obișnuite.

De-a lungul anilor, am profitat de multe ori de prietenia și de cunoștințele unor istorici precum Richard Ketchum, Thomas Fleming, Don Higginbotham și David Hackett Fischer, cu toții autori ai unor lucrări fundamentale despre revoluție.

Pentru interesul lor și pentru extraordinara varietate de sugestii atente și favoruri, le mulțumesc lui William Paul Deary, Philip A. Forbes, Wendell Garrett, Richard Gilder, J. Craig Huff Jr, părintele Michael Greene, Tim Greene, Daniel P. Jordan, Michael Kammen, Ravi Khanna, William Martin, Sally O'Brien, Doug Smith, Matthew Stackpole, Renny A. Stackpole, Clarence Wolf și John Zentay.

Thomas J. McGuire a citit atât de mult despre realitățile vieții militare în perioada războiului revoluționar, de parcă ar fi luptat el însuși. Mi-a fost de mare ajutor de la bun început, furnizându-mi nenumărate materiale din amplele-i cercetări și din vastele-i cunoștințe.

Gayle Mone m-a ajutat cu corespondența, a tehnoredactat manuscrisul, iar asistența sa neobosită în materie de bibliografie și note a fost extraordinară.

Fără Mike Hill, asistentul meu de cercetare pentru această carte, dar și pentru alte lucrări, nu aș fi reușit. Expertiza și spiritul său întreprinzător, uimitoarea sa energie și infailibila-i bună dispoziție sunt unice.

Din nou, pot recunoaște cu mândrie rolul jucat de editorul meu Michael Korda și de agentul meu literar Morton L. Janklow. Le sunt recunoscător pentru sprijinul și sfaturile lor, pentru plăcerea furnizată de compania lor. Și din nou mulțumesc stelei mele norocoase pentru editorii Gypsy da Silva și Fred Wiemer, pentru Amy Hill,

care a conceput formatul cărții. Și pentru Wendell Minor, cel care a gândit supracoperta. Cred că nu este o exagerare să spun că sunt cei mai buni din branșă.

Ca întotdeauna, mulțumesc membrilor familiei, care știu cât de mult ajutor și sprijin mi-au oferit și știu cât de mult apreciez ceea ce au făcut.

Soției mele Rosalee, căreia această carte îi este dedicată, îi datorez de departe cel mai mult. Ea este editorul-șef. Nu este niciodată descurajată. Reușește să mențină cursul corect indiferent de anotimpuri.

David McCullough
West Tisbury, Massachusetts
29 noiembrie 2004

NOTE

Partea întâi. ASEDIUL

Capitolul 1 – O DATORIE SUVERANĂ

[1] *London Public Advertiser*, 27 octombrie 1775.

[2] Oliver Andrew (ed.), *The Journal of Samuel Curwen, Loyalist*, vol. 1, Cambridge Mass., Harvard University Press, 1972, p. 82.

[3] *Ibidem*, p. 42.

[4] *London Public Advertiser*, 27 octombrie 1775.

[5] Trăsura este încă expusă la Royal Mews, la Londra, în Marea Britanie.

[6] Pliant, *Gold State Coach,* Golden Jubilee Media Center, Londra, Anglia.

[7] Kirstin Olsen, *Daily Life in 18th-Century England*, Westport, Connecticut, Greenwood Press, 1999, p. 57.

[8] Christopher Hibbert, *George III: A Personal History*, New York, Basic Books, 1998, p. 53.

[9] *Ibidem*, pp. 18–19, 80.

[10] *Ibidem*, p. 197.

[11] *Ibidem*, p. 75.

[12] *Ibidem*, p. 75.

[13] *Ibidem*, p. 79.

[14] *Ibidem*, p. 61.

[15] *Ibidem*, p. 267.

[16] Barbara W. Tuchman, *March of Folly: From Troy to Vietnam*, New York, Ballantine Books, 1984, p. 138.

[17] George al III-lea către lordul North, 5 iulie 1775, în John Fortescue (ed.), *Correspondence of King George the Third*, vol. 3, London, MacMillan, 1927–1928, p. 233.

[18] Peter Force, *American Archives,* 4th Series, vol. 1, Washington, D.C., 1846, pp. 1682–1683.

[19] Paul Langford (ed.), *Writings and Speeches of Edmund Burke*, vol. 3, Oxford, Claremdon Press, 1996, pp. 102–169.

[20] Bellamy Partridge, *Sir Billy Howe*, London, Longmans, Green & Co., 1932, p. 7.

[21] Mark N. Boatner, III (ed.), *Encyclopedia of the American Revolution*, New York, David McKay, 1966, p. 1 167; John Rhodehamel (ed.), *The American Revolution: Writings from the War of Independece*, New York, Library of America, 2001, p. 123.

[22] George al III-lea către lordul North, 26 iulie 1775, în John Fortescue (ed.), *Correspondence of King George the Third*, vol. 3, London, MacMillan, 1927–1928, p. 235.

[23] Lordul North către George al III-lea, 26 iulie 1775, în John Fortescue (ed.), *Correspondence of King George the Third*, vol. 3, London, MacMillan, 1927–1928, p. 234.

[24] Howard H. Peckham (ed.), *Toll of Indepedence*, Chicago, University of Chicago Press, 1994, p. 4.

[25] *New England Essex Gazette*, 14 decembrie 1775.

[26] Margaret Wheeler Willard (ed.), *Letters on the American Revolution: 1774–1776*, Boston, Houghton Mifflin, 1925, p. 190.

[27] *Ibidem*, p. 200.

[28] Henry Pelham către John Singleton Copley, 15 mai 1775, în *Letters and Papers of John Singleton Copley and Henry Pelham, 1739–1776,* Boston, Massachusetts Historical Society, 1914, p. 324.

[29] Tobias Smollett, *Adventures of Roderick Random*, Londra, Hutchinson & Company, 1904, p. 119.

[30] Sir George Otto Trevelyan, *The American Revolution*, vol. 1, New York, Longmans, Green & Co., p. 21, nota 1.

[31] Solomon Lutnick, *The American Revolution and the British Press, 1775–1783*, Columbia, University of Missouri Press, 1967, p. 59.

[32] *The Crisis*, 1775, nr. 4, 6.

[33] Margaret Wheeler Willard (ed.), *Letters on the American Revolution: 1774–1776*, Boston, Houghton Mifflin, 1925, p. 205.

[34] Allen French, *The First Year of the American Revolution*, Boston, Houghton Mifflin, 1934, pp. 319–320.

[35] George al III-lea către lordul North, 15 octombrie 1775, în John Fortescue (ed.), *Correspondence of King George the Third*, vol. 3, London, MacMillan, 1927–1928, p. 269.

[36] *London Gazetteer and News Daily Advertiser*, 27 octombrie 1775.

[37] *London Public Advertiser*, 27 octombrie 1775.

[38] William Cobbett, *The Parliamentary History of England from the Earliest Period to the Year 1803*, vol. XVIII, London, T.C. Hansard, 1813, p. 695.

[39] *Ibidem*, p. 696.

[40] *Ibidem*, pp. 696–697.

[41] *London Public Advertiser*, 27 octombrie 1775.

[42] William Cobbett, *The Parliamentary History of England from the Earliest Period to the Year 1803*, vol. XVIII, London, T.C. Hansard, 1813, p. 706.

[43] *Ibidem*, pp. 708–709.

[44] *Ibidem*, p. 709.

[45] *Ibidem*, p. 714.

[46] Peter Force, *American Archives,* 4th Series, Washington, D.C., M. St. Clair and Peter Force, 1837–1846, p. 12.

[47] William Cobbett, *The Parliamentary History of England from the Earliest Period to the Year 1803*, vol. XVIII, London, T.C. Hansard, 1813, p. 730.

[48] *Ibidem*, p. 730.

[49] *Ibidem*, pp. 730–731.

[50] *Ibidem*, p. 735.

[51] *Ibidem*, p. 739.

[52] *Ibidem*, pp. 734–750

[53] *Ibidem*, p. 752.

[54] Peter Force, *American Archives,* 4th Series, Washington, D.C., M. St. Clair and Peter Force, 1837–1846, p. 41.

[55] Peter D.G. Thomas, *Lord North*, New York, St. Martin's Press, 1976, p. 1.

[56] Peter Force, *American Archives,* 4th Series, Washington D.C., M. St. Clair and Peter Force, 1837–1846, p. 41.

[57] Mark N. Boatner, III (ed.), *Encyclopedia of the American Revolution*, New York, David McKay, 1966, p. 1017.

[58] William Cobbett, *The Parliamentary History of England from the Earliest Period to the Year 1803*, vol. XVIII, London, T.C. Hansard, 1813, p. 767.

[59] *London Gazetteer and News Daily Advertiser*, 28 octombrie 1775; *London Chronicle*, 26–28 octombrie 1775.

[60] L.G. Mitchell, *Charles J. Fox*, Oxford, Oxford University Press, 1992, p. 13.

[61] William Cobbett, *The Parliamentary History of England from the Earliest Period to the Year 1803*, vol. XVIII, London, T.C. Hansard, 1813, p. 769.

[62] John Drinkwater, *Charles James Fox*, New York, Cosmopolitan Book Corp., p. 130.

[63] William Cobbett, *The Parliamentary History of England from the Earliest Period to the Year 1803*, vol. XVIII, London, T.C. Hansard, 1813, p. 770.

[64] F.J. Huddleston, *Gentleman Johnny Burgoyne*, Garden City, New York, Garden City Publishing, 1927, p. 71.

[65] Peter D.G. Thomas, *Lord North*, New York, St. Martin's Press, 1976, p. 89.

[66] William Cobbett, *The Parliamentary History of England from the Earliest Period to the Year 1803*, vol. XVIII, London, T.C. Hansard, 1813, p. 771.

[67] *Ibidem*, p. 726.

[68] *Ibidem*, p. 772.

[69] Edward Gibbon către J.B. Holroyd, în J.E. Norton (ed.), *The Letters of Edward Gibbon*, vol. 2, New York, MacMillan, 1956, p. 82.

[70] *Ibidem*, p. 91.

[71] Bătălie ce a avut loc pe 1 august 1759 între trupele franceze și cele britanice și hanoveriene. Lordul George, primul viconte de Sackville, se afla la comanda escadroanelor britanice de cavalerie. În urma unor ordine înțelese greșit, infanteria britanică a atacat fără a fi sprijinită de cavalerie. În ciuda ordinelor repetate, Sackville a refuzat să pună în mișcare cavaleria. Chiar dacă bătălia a fost până la urmă câștigată, Sackville a fost judecat de Curtea Marțială și a fost nevoit să părăsească armata. În decizia Curții se spunea că acuzatul era „inapt să servească în vreun fel țării sale". (n.tr.)

[72] Piers Mackesy, *The War of America,* 1775–1783, London, Longmans, Green & Co., 1964, p. 46.

Capitolul 2 – Gloata înarmată

[1] Nathanael Greene către Samuel Ward, 23 octombrie 1775, în Richard K. Showman, Dennis Conrad (ed.), *The Papers of General Nathanael Greene*, vol. 1, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1976, pp. 139–140 (De aici înainte *PNG,* I).

[2] Theodore Thayer, *Nathanael Greene, Strategist of the American Revolution*, New York, Twaine Publishers, p. 26.

[3] Vizita autorului la casa lui Nathanael Greene.

[4] George Washington Greene, *Life of Nathanael Greene*, vol. 1, Freeport, Books for Libraries Press, 1962, p. 5.

[5] Nathanael Greene către Samuel Ward, 9 octombrie 1772, în *PNG*, I, p. 49.

[6] Theodore Thayer, *op. cit.*, p. 21.

[7] *Ibidem*, p. 24.

[8] George Washington Greene, *op. cit.*, p. 47.

[9] *Ibidem*, p. 25.

[10] Roman comic aparținând britanicului Laurence Sterne apărut în nouă mici volume între 1759 și 1767. Titlul complet era *Opinions of Tristram Shandy, Gentleman*. (n.tr.)

[11] Theodore Thayer, *op. cit.*, p. 24.

[12] George Washington Greene, *op. cit.*, p. 27.

[13] Theodore Thayer, *op. cit.*, p. 26.

[14] Mareșalul Maurice de Saxa, *Reveries on the Art of War* (editat de către generalul Thomas R. Phillips), Harrisburg, The Military Service Publishing Co., 1944.

[15] Nathanael Greene către James Varnum, 31 octombrie 1774, în *PNG*, I, pp. 75–76.

[16] Termenul folosit este „blemish“, care poate avea mai multe sensuri: neajuns, dezavantaj, dar și stigmat, dezonoare. (n.tr.)

[17] Nathanael Greene către John Adams, 14 iulie 1776, în *Ibidem*, p. 254.

[18] George Washington Greene, *op. cit.*, p. 79.

[19] Nathanael Greene către Samuel Ward, 23octombrie 1775, în *PNG*, I, p. 140.

[20] John Hancock către George Washington, 19 iunie 1775, în W.W. Abbot, Philader D. Chase, Dorothy Twohig (ed.), *The Papers of General*

Washington. Revolutionary War Series I-VIII, Charlotesville, University Press of Virginia, 1985–1998, vol. I, p. 7 (De aici înainte *PGW*, I).

[21] George Washington către Philip Schuyler, 28 iulie 1775, în *PGW*, I, p. 189.

[22] Sir George Otto Trevelyan, *The American Revolution*, vol. I, New York, Longmans, Green & Co., 1926, p. 298.

[23] Allen French, *The First Year of the American Revolution*, Boston, Houghton Mifflin, 1934, p. 77.

[24] Jurnalul lui Simeon Lyman, *Collections of the Connecticut Historical Society*, vol.III, p. 131; Lois K. Stabler (ed.), *Very Poor and of a Lo Make, The Journal of Abner Sanger*, Portsmouth, Historical Society of Cheshire County, 1986, p. 37.

[25] Congresul Provincial din Massachusetts către George Washington, 3 iulie 1775, în *PGW*, vol.I, pp. 52–53.

[26] *Ibidem*, p. 53.

[27] Harta zonei orașului Boston realizată de Washington, în *PGW*, I, pp. 186–187.

[28] George Washington către Samuel Washington, 20 iulie 1775, în *PGW*, I, p. 135.

[29] Allen French, *op. cit.*, p. 164.

[30] Common desemnează în general o suprafață de pământ ce aparține sau este folosită de către toți membrii unei comunități. (n.tr.)

[31] Cheiul cel Lung.

[32] Theodore Sizer (ed.), *The Autobiography of Colonel John Trumbull*, New Haven, Yale University Press, 1953, pp. 21–22.

[33] Hartă realizată de către locotenentul Richard Williams, Boston, octombrie 1775, Massachusetts Historical Society.

[34] Walter Muir Whitehill, *Boston. A Topographical History*, Cambridge, Mass, Belknap Press, 1968, pp. 7–8.

[35] Jurnalul locotenentului Richard Williams, Massachusetts Historical Society.

[36] Amelia Forbes Emerson (ed.), *Diaries and Letters of William Emerson, 1743–1776*, Boston, Thomas Todd, 1972, p. 79.

[37] David Hackett Fischer, *Paul Revere's Ride*, New York, Oxford University Press, 1994, p. 204)

[38] John Rhodehamel (ed.), *The American Revolution, Writings from the War of Indepedence*, New York, Library of America, 2001, p. 51.)

[39] John C. Fitzpatrick (ed.), *George Washington. Accounts and Expenses*, Boston, Houghton Mifflin, 1917, p. 6.)

[40] Thomas G. Frothingham, *History of the Siege of Boston, and of the Battles of Lexington, Concord and Bunker Hill*, New York, Da Capo Press, 1970, p. 23.

[41] Amerlia Forbes Emerson (ed.), *op. cit.*, p. 80.

[42] *Ibidem.*

[43] Joseph Hodgkins către Sarah Hodgkins, 20 septembrie 1775, în Herbert T. Wade și Robert A. Lively (ed.), *This Glorious Cause, The Adventures of Two Company Officers in Washington's Army*, Princeton, Princeton University Press, 1958, p. 174.

[44] *Ibidem*, p. 8.

[45] *Ibidem*, p. 174.

[46] Henry Steele Commanger și Richard B. Morris (ed.), *The Spirit of 'Seventy-Six, The Story of the American Revolution as Told by Participants*, vol. I, Indianapolis, Bobbs-Merrill, 1958, p. 152.

[47] Jurnalul lui Jabez Fitch Jr., *Proceedings of the MHS*, 2nd series, vol. IX (1894–1895), pp. 45, 47, 52, 55, 57, 59, 62, 76.

[48] Abigail Adams către John Adams, 10 august 1775, în ****Adams Family Correspondence*, vol. I, Cambridge Mass, Belknap Press, 1963, p. 272.

[49] Kenneth F. Kiple (ed.), *Cambridge World History of Human Disease*, Cambridge, Cambridge University Press, 1992, pp. 1071–1076; Anton Sebastian, *Dictionary of the History of Medicine*, New York, Pantheon Publishers, 1999, p. 268.

[50] Jurnalul lui Simeon Lyman, *Collections of the Connecticut Historical Society*, vol. VIII, p. 123.).

[51] Charles Royster, *A Revolutionary People at War. The Continental Army and the American Character, 1775–1783*, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1979, p. 132.

[52] George H. Guttridge, *The Correspondence of Edmund Burke*, vol. III, Cambridge, Cambridge University Press, 1961, p. 203.

[53] Herbert T. Wade și Robert A. Lively, *op. cit.*, p. 33.

[54] Theodore Sizer, *op. cit.*, p. 18.

[55] William Emerson către soția sa, 17 iulie 1775 în George F. Sceer și Hugh F. Rankin (ed.), *Rebels and Redcoats*, New York, Da Capo Press, 1957, p. 83.

[56] North Callahan, *Henry Knox, George Washington's General*, South Brunswick, A.S. Barnes, 1958, p. 37.

[57] Henry Steele Commanger și Richard B. Morris (ed.), *op. cit.*, pp. 153–154.

[58] *New England Chronicle and Essex Gazette*, 14 septembrie 1775.

[59] *Uniforms of the Revolutionary Army*, „Proceedings of the MHS", IV(1858–1860), pp. 152–163.

[60] Joseph Hodgkins către Sarah Hodgkins, 3 septembrie 1775, în Herbert T. Wade și Robert A. Lively, *op. cit.*, p. 171.

[61] James Thacher, N.D., *Military Journal during the American Revolutionary War, July 1775 to February 17, 1777*, Boston, Richardson & Lord, 1823, p. 37.

[62] Sir George Otto Trevelyan, *The American Revolution*, vol.II, Longman, Greens & Co., 1899, p. 187

[63] Allen French, *op. cit.*, p. 83.

[64] Isaac J. Greenwood (ed.), *Revolutionary Services of John Greenwood of Boston and New York, 1775–1783*, New York, De Vinne Press, 1922, p. 3.

[65] Eveniment petrecut pe 5 marie 1770 când soldații britanici au deschis focul asupra unei mulțimi de muncitori care protestau împotriva prezenței trupelor în oraș (în primul rând pentru că soldații căutau să se angajeze în timpul liber, dând astfel naștere unei crize pe piața muncii din Boston). Ciocnirile, izbucnite în urma provocărilor venite din partea demonstranților, s-au soldat cu patru morți și opt răniți. Aceștia au fost transformați foarte rapid în martiri ai cauzei libertății coloniilor. Printre apărătorii soldaților vinovați la procesul din noiembrie 1770 s-au numărat și John Adams și Josiah Quincy Jr., doi patrioți americani. (n.tr.)

[66] *Ibidem*, p. 4.

[67] *Ibidem*, p. 6.

[68] *Ibidem*, p. 12.

[69] *Ibidem*, pp. 12–13.

[70] William Heath către John Adams, 23 octombrie 1775, în Robert J. Taylor (ed.), *Papers of John Adams*, vol. III, Cambridge Mass., Belknap Press, 1979, p. 230.

[71] John Thomas către John Adams, 24 octombrie 1775, în *Ibidem*, p. 329.

[72] George Washington, Ordine Generale, în *PGW*, II, p. 354.

[73] *New England Chronicle and Essex Gazette*, iulie – septembrie 1775.

[74] *Ibidem*, 2 noiembrie 1775.

[75] James Thacher, N.D., *op. cit.*, pp. 37–38.

[76] Joseph Whitehorn, *Shepardstown and the Morgan-Stevenson Companies* în „Jefferson County Historical Society", LVIII, (December 1992), pp. 16–19.

[77] George F. Scheer și Hugh F. Rankin, *op. cit.*, p. 86.

[78] Thomas G. Frothingham, *op. cit.*, p. 274.

[79] *Jurnalul lui Samuel Bixby* în „Proceedings of the MHS", vol. XIV (1875–1876), p. 291.

[80] Isaac J. Greenwood (ed.), *op. cit.*, p. 21.)

[81] *Jurnalul lui Samuel Bixby* în „Proceedings of the MHS", vol. XIV (1875–1876), p. 293.

[82] Stephen Kemble, *Journals of Lietnant-Colonel Stephen Kemble, 1773–1789, and British Army Orders, General Sir William Howe, 1775–1778; General Sir Henry Clinton, 1778; and General Daniel Jones, 1778*, Boston, Gregg Press, pp. 55–60.

[83] George Washington către Lund Washington, 20 august 1775, în *PGW*, I, p. 331.

[84] George Washington către Richard H. Lee, 29 august 1775, în *PGW*, I, p. 372.

[85] George Washington către Philip Schuyler, 20 august 1775, în *PGW*, I, p. 331.

[86] Cercetări și discuții cu personalul muzeului Longfellow House National Historic Site, Cambridge Mass.

[87] Vezi *George George Washington's War Expenses and Accounts 1775–1774*, Library of Congress.

[88] James Thomas Flexner, *George Washington in the American Revolution, 1775–1783*, vol. II, Boston, Little Brown, 1967, p. 60.

[89] George Washington către William Woodford, 10 noiembrie 1775, în *PGW*, II, p. 347.

[90] John C. Dann (ed.), *The Revolution Remembered*, Chicago, University of Chicago Press, 1980, p. 392.

[91] Benjamin Rush către Thomas Rushton, 29 octombrie 1777, în L.H. Butterfield (ed.), *Letters of Benjamin Rush*, vol.I, Princeton, American Philosophical Society, 1951, p. 92.

[92] Paul H. Smith, *Letters of Delegates to Congress, 1774–1789*, vol. I, Washington, Library of Congress, 1976, pp. 499–500.

[93] John Adams către Abigail Adams, 11 iunie 1775 în ****Adams Family Correspondece*, I, Cambridge Mass., Belknap Press, 1963, p. 215.

[94] *Ibidem*, 17 iunie 1775.

[95] Abigail Adams către John Adams, 16 iunie 1775, în *Ibidem*, I, p. 246.

[96] Nathanael Greene către Samuel Ward, 14 iulie 1775, în *PNG*, I, p. 99.

[97] John F. Roche, *Joseph Reed, A Moderate in the American Revolution*, New York, Columbia University Press, p. 66.

[98] Frank Grizzard Jr., *George Washington. A Biographical Companion*, Santa Barbara, ABC-Clio, 2002, p. 326.

[99] Richard Brookhiser (ed.), *George Washington's Rule of Civility*, New York, Free Press, 1997, p. 92.

[100] Bellamy Partridge, *Sir Billy Howe*, London, Longmans, Green & Co., 1932, p. 34.

[101] George Washington către John Washington, 31 mai 1754, în *PGW*, I, p. 118.

[102] Conversația autorului cu Carol Brochert Cadou, custode la Mount Vernon Estate and Gardens, Mount Vernon, Virginia.

[103] George Washington către Lund Washington, 20 august 1775, în *PGW*, I, p. 337.

[104] Paul Leicester Ford, *Washington and the Theater*, New York, Dunlap Society, 1899, p. 7.

[105] *Ibidem*, pp. 2–21, James Thomas Flexner, *op. cit.*, p. 30.

[106] Informații asupra proprietăților deținute de Washington obținute de la Frank Grizzard, editor asociat al colecției *Papers of George Washington*.

[107] Tobias Smollett, *The Expedition of Humphrey Clinker*, Oxford, Oxford University Press, 1966, p. 321.

[108] Thomas Jefferson către dr. Walter Jones, *21 ianuarie 1814,* Library of Congress.

[109] Donald Jackson (ed.), *Diaries of George Washington,* vol. III, Charlotesville, University Prees of Virginia, 1978, pp. 160–191.

[110] R.S. Surtees, *Mr. Sponge's Sporting Tour*, London, The Folio Society, 1950, p. 10.

[111] Charles Coleman Sellers, *Charles Willson Pale, Early Life*, vol.I, Philadelphia, American Historical Society, 1947, p. 109.

[112] George Washington către Congresul Continental, 16 iunie 1775, în *PGW*, I, p. 1.

[113] George Washington către Martha Washington, 18 iunie 1775, în *PGW*, I, pp. 3–4.

[114] Instrucțiuni adresate lui Nathaniel Tracy, 2 septembrie 1775, în *PGW*, I, p. 405.

[115] George Washington către John Washington, 10 septembrie 1775, în *PGW*, I, p. 447.

[116] George Washington către generalii săi, 8 septembrie 1775, în *PGW*, I, p. 432.

[117] George Washington către Nicholas Cooke, 4 august 1775, în *PGW*, I, p. 221.

[118] George Washington către generalii săi, 8 septembrie 1775, în *PGW*, I, p. 432.

[119] John Richard Alden, *General Charles Lee, Traitor or Patriot?*, Baton Rouge, Louisiana State University, 1951, p. 9.

[120] După ce a luptat în armata poloneză ca aghiotant al regelui Stanislav al II-lea, Charles Lee a sperat să obțină o numire din partea lui George al III-lea în conducerea armatei britanice, dar, în timpul unei întrevederi personale, acesta din urmă a refuzat. Lee s-a retras în colonii în 1773, și, înainte de numirea lui Washington la comanda armatei, fusese unul din favoriți pentru ocuparea postului. De la bun început, relațiile cu comandantul său au fost tensionate, mergând până la trădare la sfârșitul lui 1776. (n.tr.)

[121] *Ibidem*, p. 83.

[122] John Shy, *A People Numerous and Armed. Reflections on the Military Struggle for the American Independence*, Ann Arbor, University of Michigan Press, 1990, p. 137.

[123] George Washington către John Washington, 31 martie 1776, în *PGW*, III, p. 137.

124 William Cooper către John Adams, 22 aprilie 1776, în William Bell Clark (ed.), *Naval Documents of the American Revolution*, vol. IV, Washington, US Department of the Navy, 1969, p. 1192.

125 Christopher Hibbert, *Redcoats and Rebels, The American Revolution through British Eyes*, New York, Avon, 1990, p. 70.

126 William Heath, *Heath's Memoirs of the American War*m New York, A. Wessels Co., 1904, p. 15.

127 George Washington către John Hancock, 21 septembrie 1775, în *PGW*, I, p. 169.

128 George Washington, consiliul de război, 11 septembrie 1775, în *PGW*, I, p. 451.

129 *Ibidem*, p. 451.

130 George Washington către John Hancock, 21 septembrie 1775, în *PGW*, II, pp. 28–29.

131 Joseph Hodgkins către Sarah Hodgkins, 6 octombrie 1775, în Herbert T. Wade și Robert A. Lively (ed.), *op. cit.*, p. 178.

132 Nathanael Greene către Cathatine Greene, 2 iunie 1775, în în *PNG*, I, p. 83.

133 Nathanael Greene către Samuel Ward, 4 iulie 1776, în *PNG*, I, p. 98.

134 George Washington către John Thomas, 23 iulie 1775, în *PGW*, I, p. 160.

135 George Washington către Congresul Provincial din New York, 26 iunie 1775, în *PGW*, I, p. 41.

136 Nathanael Greene către Samuel Ward, 23 octombrie 1775, în în *PNG*, I, p. 140.

137 Clifford K. Shipton (ed.), *Sibley's Harvard Graduates*, vol.XIII, Boston, Massachusetts Historical Society, 1965, pp. 380–398.

138 James Warren către Samuel Adams, 23 octombrie 1775, în ****Warren – Adams Letters*vol.II, Massachusetts Historical Society Collections, Boston, Massachusetts Historical Society, 1925, p. 422.

139 George Washington către William Ramsey, 10–16 noiembrie 1775, în *PGW*, II, p. 345.

140 George Washington către Joseph Reed, 20 și 28 noiembrie 1772, în *PGW*, I, pp. 407, 448.

141 L.H. Butterfield (ed.), *Diary and Autobiography of John Adams*, vol.II, Cambridge Mass., Harvard University Press, 1961, p. 131.

[142] Jurnalul lui Jabez Fitch Jr., *Proceedings of the MHS*, 2nd series, vol. IX (1894–1895), p. 79.

[143] James Warren către John Adams, 14 noiembrie 1775, în Robert J. Taylor (ed.), *Papers of John Adams*, vol. III, Cambridge Mass., Belknap Press, 1979, p. 306.

[144] John Adams către Jospeh Hawley, 25 noiembrie 1775, în Ibidem, p. 316.

[145] Nathanael Greene către Samuel Ward, 18 decembrie 1775, în *PNG*, I, p. 163.

[146] George F. Scheer și Hugh F. Rankin, *op. cit.*, pp. 79–104.

[147] Marquis de Chastellux, *Travels in North America in the Years 1780, 1781, and 1782*, vol.I, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1963, p. 112.

[148] North Callahan, *op. cit.*, p. 16.

[149] *Ibidem*, p. 21.

[150] L.H. Butterfield (ed.), *op. cit.*, p. 446.

[151] *Ibidem*, pp. 35, 26.

[152] Henry Knox către Lucy Knox, 17 decembrie 1775, New York Historical Society.

[153] *Ibidem*, 7 iulie 1775.

[154] *Ibidem*, 9 iulie 1775.

[155] *Ibidem*, 18 noiembrie 1775.

[156] Ordinele lui Nathanael Greene din 7 noiembrie 1775, în *PNG*, I, p. 149.

[157] Ordinele lui Nathanael Greene din 15 noiembrie 1775, în *PNG*, I, p. 151.

[158] Allen Bowman, *The Morale of the American Revolutionary Army*, Washington, American Council of Public Affairs, 1943, p. 21.

[159] John C. Dann (ed.), *op. cit.*, p. 409.

[160] George Washington către Joseph Reed, 27 noiembrie 1775, în *PGW*, II, p. 442.

[161] George Washington către John Hancock, 4 decembrie 1775, în *Ibidem*, p. 486.

[162] George Washington către John Hancock, 14 decembrie 1775, în *Ibidem*, p. 548.

[163] Frank Moore (ed.), *Diary of the American Revolution*, vol. I, New York, Scribner, 1860, pp. 171–173.

[164] George Washington către John Hancock, 28 noiembrie 1775, în *PGW*, II, p. 446.

[165] George Washington către Joseph Reed, 28 noiembrie 1775, în *PGW*, II, pp. 449–450.

[166] George Washington către Joseph Reed, 30 noiembrie 1775, în *PGW*, II, p. 463.

[167] Joseph Hodgkins către Sarah Hodgkins, 10 decembrie 1775, în Herbert T. Wade și Robert A. Lively, *op. cit.*, p. 178

[168] *Ibidem*, p. 185.

[169] *Ibidem*, pp. 203–204.

[170] *Ibidem*, p. 184.

[171] *Journal of Simeon Lyman fo Sharon, August 10 to December 28, 1775*, „Collections of Connecticut Historical Society“, VII, p. 131.

[172] George F. Scheer și Hugh F. Rankin (ed.), *op. cit.*, p. 103.

[173] George Washington către Philip Schuyler, 24 decembrie 1775, în *PGW*, II, pp. 599–600.

[174] George F. Scheer și Hugh F. Rankin (ed.), *op. cit.*, p. 103.

[175] Martha Washington către Elizabeth Ramsay, 30 decembrie 1775, în Joseph E. Fields (ed.), *Worthy Partner, The Papers of Martha Washington*, Westport, Greenwood Press, 1994, p. 164 Paul Smith (ed.), *Letters of the Delegates to Congress, 1774–1789*, vol. II, Washington, Library of Congress, 1977, p. 153.

[176] Jurnalul lui Richard Smith, 22 decembrie 1775, în Paul Smith (ed.), *Letters of the Delegates to Congress, 1774–1789*, vol.II, Washington, Library of Congress, 1977, p. 153.

[177] *Providence Gazette,* 23 decembrie 1775.

[178] Nathanael Greene către Samuel Ward, 31 decembrie 1775, în *PNG*, I, pp. 173–174.

[179] Allen French, *op. cit.*, p. 630.

[180] Nathanael Greene către Samuel Ward, 4 ianuarie 1776, în *PNG,* I, pp. 176–177.

[181] George Washington către Joseph Reed, 10 februarie 1776, în *PGW*, III, p. 288.

[182] William Heath, *op. cit.*, pp. 43–44.

[183] Ordinele generale ale lui George Washington, 1 ianuarie 1776, în *PGW*, III, p. 1.

[184] Allen French, *op. cit.*, p. 630.

Capitolul 3 – Colinele Dorchester

[1] Sir Henry Clinton, *The American Rebellion, Sir Henry Clinton's Narrative of His Campaigns, 1775–1782* (editată de către William B. Wilcox), New Haven, Yale University Press, 1954, p. 20.

[2] John Rhodehamel (ed.), *op. cit.*, p. 120.

[3] James Grant către Edward Harvey, 11 august 1775, James Grant Papers, Library of Congress.

[4] *Ibidem*.

[5] K.G. Davies (ed.), *Documents of the American Revolution, 1770–1783*, Colonial Series, vol.XI, Dublin, Irish University Press, 1976, p. 99.

[6] *Ibidem*, p. 191.

[7] Memorandum al lui Sir Henry Clinton, 3 decembrie 1775, în Sir Henry Clinton, *op. cit.*, p. 23.

[8] David Hackett Fischer, *Washington's Crossing*, New York, Oxford University Press, 2004, p. 36.

[9] (Francis, Lord Rawdon către Francis, Earl of Huntingdon, 13 decembrie 1775, în ****Report on the Manuscripts of the Late Reginald Rawdon Hastings*, vol.III, London, Her Majesty's Stationery Office, 1930–1947, p. 161.

[10] *Ibidem*, 5 octombrie 1775, p. 160.

[11] Margaret Wheeler Willard (ed.), *Letters on the American Revolution, 1774–1776*, Boston, Houghton Mifflin, 1925, p. 259.

[12] Allen French, *op. cit.*, p. 650.

[13] George Washington către John Washington, 13 octombrie 1775, în în *PGW*, II, p. 161

[14] Henry Steele Commanger și Richard B. Morris (ed.), *op. cit.*, pp. 148–149)

[15] Allen French, *op. cit.*, p. 651; Margaret Wheeler Willard (ed.), *op. cit.*, p. 255.

[16] James Grant către Edward Harvey, 29 noiembrie 1775, James Grant Papers, Library of Congress.

[17] Margaret Wheeler Willard (ed.), *op. cit.*, Boston, p. 255.

[18] Allen French, *op. cit.*, p. 634.

[19] George F. Scheer și Hugh F. Rankin, *op. cit.*, p. 97.

[20] Henry Steele Commanger și Richard B. Morris (ed.), *op. cit.*, p. 166.

[21] Joc de cărți (n.tr.)

[22] Thomas Fleming, *1776, Year of Illusion*, New York, Norton, 1775, p. 63; Thomas Jones, *History od New York during the Revolutionary War*, vol. I, New York, New York Historical Society, p. 351.

[23] Richard M. Ketchum, *The Winter Soldiers*, Garden City, Doubleday, 1973, p. 94.

[24] Sir George Otto Trevelyan, *The American Revolution*, vol. I, New York, Longmans, Green & Co., 1899, p. 306.

[25] Thomas J. Fleming, *Now We Are Enemies. The Story of Bunker Hill*, New York, St. Martin's Press, 1960, p. 330.

[26] Ibidem, p. 235.

[27] Troyer Anderson, *Command of the Howe Brothers During the American Revolution*, New York, Oxford University Press, 1936, p. 116.

[28] George Washington către Joseph Reed, 14 ianuarie 1776, în *PGW*, III, p. 89.

[29] *Ibidem.*

[30] George Washington către Joseph Reed, 14 ianuarie 1776, pp. 89–90.

[31] George Washington către Jonathan Trumbull, 7 ianuarie 1776, în *PGW*, III, p. 51.

[32] Nathanael Greene către Samuel Ward, 4 ianuarie 1776, în *PNG*, I, p. 177.

[33] George Washington către Joseph Reed, 26 februarie–9 martie 1776, în în *PGW*, III, p. 372.

[34] John Adams către George Washington, 6 ianuarie 1776, în *PGW*, III, p. 37.

[35] George Washington către Charles Lee, 8 ianuarie 1776, în *PGW*, III, p. p. 53.

[36] George Washington, Consiliul de război din 16 ianuarie 1776, în *PGW*, III, p. 103.

[37] George Washington către John Hancock, 18–21 februarie 1776, în *PGW*, III, p. 336.

[38] George Washington, Consiliul de război din 18 ianuarie 1776, în *PGW*, III, p. 133.

[39] Allen French, *op. cit*, p. 655; North Callahan, *op. cit.*, pp. 40–41.

[40] *Ticonderoga Journal of Henry Knox*, în „New England Historical and Geneological Register“, XXX (1876), p. 323.

[41] *Ibidem.*

[42] William Knox către Henry Knox, 14 decembrie 1775, New York Historical Society.

[43] Henry Knox către George Washington, 17 decembrie 1775, în *PGW*, II, p. 563.

[44] Henry Knox către căpitanul Palmer, 12 decembrie 1775, New York Historical Society.)

[45] Henry Knox către George Washington, 17 decembrie 1775, în *PGW*, II, p. 564.

[46] Henry Knox către Lucy Knox, 17 decembrie 1775, New York Historical Society.

[47] Allen French, *op. cit*, p. 655.

[48] John Becker, *The Sexagenary or Reminiscences of the American Revolution*, Albany, J. Munsell, 1866, p. 30.

[49] Henry Knox către Lucy Knox, 5 ianuarie 1776, New York Historical Society.

[50] Philip Schuyler către George Washington, 5–7 ianuarie 1776, în *PGW*, III, p. 34.

[51] *Henry Knox Diary*, 8 ianuarie 1776, Massachusetts Historical Society.

[52] *Ibidem*, 10 ianuarie 1776.

[53] *Ibidem.*

[54] John Becker, *op. cit.*, p. 34.

[55] Henry Knox către George Washington, 17 decembrie 1775, în *PGW*, II, p. 564.

[56] George Washington către Joseph Reed, 23 ianuarie 1776, în *PGW*, III, pp. 172–173.

[57] *Ibidem*, 10 februarie 1776, p. 287.

[58] *Ibidem.*

[59] Allen French, *op. cit.*, p. 648.

[60] George Washington, Consiliul de război din 16 februarie 1776, în *PGW*, III, p. 321.

[61] Consiliul de război din 16 februarie 1776, în *PGW*, III, p. 323.

[62] Sir George Otto Trevelyan *op. cit.*, vol. I, p. 358.

[63] Nathanael Greene către Jacob Greene, 8 februarie 1776, în *PNG*, vol. I, p. 193.

[64] *Ibidem*, 15 februarie 1776, p. 194.

[65] George Washington către Joseph Reed, 26 februarie–9 martie 1776, în în *PGW*, III, p. 370.

[66] *Ibidem*.

[67] George Washington către John Washington, 13 martie 1776, în *PGW*, III, p. 370.

[68] Allen French, *op. cit.*, pp. 656–657.

[69] George Washington către Joseph Reed, 26 ferbuarie–9 martie 1776, în *PGW*, III, p. 371.

[70] George Washington către Artemus Ward, 31 martie 1776, în *PGW*, III, p. 409.

[71] Sarah Hodgkins către Joseph Hodgkinsîn Herbert T. Wade și Robert A. Lively, *op. cit.*, pp. 193–194.

[72] Abigail Adams către John Adams, 21 februarie 1776, în L.H. Butterfield (ed.), *op. cit.*, p. 350.

[73] *Ibidem*, 2 martie 1776, pp. 352–253.

[74] *PGW*, II, p. 243.

[75] George Washington către Phyllis Wheatley, 28 februarie 1776, în *PGW*, III, p. 387.

[76] George Washington către Burwell Bassett, 28 februarie 1776, în *PGW*, III, p. 386.

[77] Lachlan Campbell, *British Journal from Aboard Ship in Boston Commencing January 1776 and Then Moving to New York*, New York Historical Society.

[78] George Washington, Ordinele generale din 27 februarie 1776, în *PGW*, III, p. 379.

[79] George Washington către Artemus Ward, 2 martie 1776, în *PGW*, III, p. 401.

[80] Abigail Adams către John Adams, 2 martie 1776, în L.H. Butterfield (ed.), *op. cit.*, p. 353.

[81] Henry Steele Commanger și Richard B. Morris (ed.), *op. cit*, p. 182.

[82] Wortington Chauncey Ford (ed.), *Correspondence and Journals of Samuel Blachley Webb, 1772–1775*, vol. I, Lancaster, Wickersham Press, 1893, p. 134.

[83] William Gordon către Samuel Wilcon, 6 aprilie 1776, „Proceedings of the Massachusetts Historical Society“, LX (October 1926–June 1927), p. 362.

[84] James Thacher, M.D., *op. cit.*, pp. 46–47.

[85] William Gordon către Samuel Wilcon, 6 aprilie 1776, „Proceedings of the Massachusetts Historical Society“, LX (October 1926 – June 1927), p. 363.

[86] Allen French, *op. cit.*, p. 660.

[87] William Heath, *Heath's Memoirs of the American War*, New York, A.Wessels Co., p. 49.

[88] Allen French, *op. cit.*, p. 660.

[89] Archibald Robertson, 4 martie 1776 în ****Archibald Robertson, His Diaries and Sketches in America, 1762–1780*, New York, New York Public Library, 1930, p. 74.

[90] Allen French, *op. cit.*, p. 660.

[91] *London Chronicle*, 15 mai 1776.

[92] George Washington către Charles Lee, 14 martie 1774, în *PGW*, III, p. 467.

[93] Archibald Robertson, 5 martie 1776, în ****Archibald Robertson, His Diaries and Sketches in America, 1762–1780*, New York, New York Public Library, 1930, p. 74.

[94] Theodore Sizer (ed.), *op. cit.*, p. 23.

[95] James Thacher, M.D.,*op. cit.*, p. 47.

[96] William Gordon către Samuel Wilcon, 6 aprilie 1776, „Proceedings of the Massachusetts Historical Society“, LX (October 1926–June 1927), p. 363.

[97] George Washington către Joseph Reed, 26 februarie–9 martie 1776, în *PGW*, III, p. 374.

[98] William Gordon către Samuel Wilcon, 6 aprilie 1776, „Proceedings of the Massachusetts Historical Society“, LX (October 1926–June 1927), p. 364.

[99] Isaac Bangs, 1 aprilie 1776, în Edward Bangs (ed.), *Journal of Lieutnant Isaac Bangs, April 1–July 29, 1776*, Cambridge Mass., John Wilson & Son, 1890. p. 12.

[100] William Heath, *op. cit.*, p. 50.

[101] Archibald Robertson, 5 martie 1776, în ****Archibald Robertson, His Diaries and Sketches in America, 1762–1780*, New York, New York Public Library, 1930, p. 74.

[102] Edward Bangs (ed.), *op. cit.*, p. 12.

[103] James Grant către generalul Harvey, 26 martie 1776, James Grant Paper, Library of Congress.

[104] K.G. Davies (ed.), *Documents of the American Revolution, 1770–1783*, Colonial Office Series, vol. XII, Dublin, Irish University Press, 1976, p. 82.

[105] *Ibidem.*

[106] *London Chronicle*, 15 mai 1776.

[107] Anne Rowe Cunningham (ed.), *Letters and Diary of John Rowe, Boston Merchant, 1759–1762, 1764–1779*, Boston, W.B. Clarke Co., 1903, p. 307.

[108] Josef și Dorothy Berger (ed.), *Diary of America*, New York, Simon & Schuster, 1957, p. 112.

[109] James Grant către generalul Harvey, 26 martie 1776, James Grant Papers, Library of Congress.

[110] Thomas G. Frothingham, *op. cit.*, p. 302.

[111] *Ibidem*, 303.

[112] Edward Bangs (ed.), *op. cit.*, p. 13.

[113] John Rhodehamel (ed.), *op. cit.*, p. 122.

[114] George Washington către John Hancock, 7–9 martie 1776, în *PGW*, III, p. 424.

[115] James H. Stark, *The Loyalists of Massachusetts and the Other Side of the American Revolution*, Boston, W.B. Clarke Co., p. 348.

[116] Loyalist Claims, Public Record Office, Kew Gardens, London.

[117] Henry Steele Commanger și Richard B. Morris (ed.), *op. cit.*, p. 350.

[118] James H. Stark, *op. cit.*, p. 311.

[119] Catherine S. Crary, *The Price of Loyalty, Tory Writings from the Revolutionary Era*, New York, McGraw-Hill, 1973, p. 125.

[120] Memoriul lui William McAlpine, Loyalist Claims, Public Record Office, Kew Gardens, London.

[121] Lorenzo Sabine, *Biographical Sketches of Loyalists of the American Revolution*, vol. I, Port Washington, Kennicat Press, 1966, p. 387.

[122] Alfred E. Jones, *The Loyalists of Massachusetts*, London, St. Catherine Press, 1930, p. xvii.

[123] Allen French, *op. cit.*, p. 665.

[124] Thomas G. Frothingham, *op. cit.*, p. 306.

[125] *Ibidem*, p. 307.

[126] Anne Rowe Cunningham (ed.), *op. cit.*, p. 302.

[127] Joseph Berger și Dorothy Berger (ed.), *op. cit.*, p. 112.

[128] ****Journal of Lieutnant Colonel Stephen Kemble, 1783–1789*, Boston, Gregg Press 1972, p. 73; Archibald Robertson, 17 martie 1776, în ****Archibald Robertson, His Diaries and Sketches in America, 1762–1780*, New York, New York Public Library, 1930, p. 73.

[129] James Thacher M.D., *op. cit.*, p. 49; Abigail Adams către John Adams, 16 martie 1776, în L.H. Butterfield (ed.), *op. cit.*, p. 360.

[130] William Cooper către John Adams, 22 aprilie 1776, în William Bell Clark (ed.), *op. cit.*, vol. IV, p. 1192.

[131] George Washington către John Hancock, 19 martie 1776, în *PGW*, III, p. 490.

[132] John Sullivan către John Adams, 15–19 martie 1776, în Robert J. Taylor (ed.), *Papers of John Adams*, vol. IV, Cambridge Mass., Belknap Press, 1979, p. 55.

[133] James Thacher N.D., *op. cit.*, p. 50.

[134] George Washington către Joseph Reed, 19 martie 1776, în *PGW*, III, p. 494.

[135] *London Chronicle,* 4–6 mai 1776.

[136] *Ibidem.*

[137] Clifford K. Shipton (ed.), *op. cit.*, pp. 153–154.

[138] *New Haven Journal*, 27 martie 1776.

[139] *Constitutional Gazette*, 30 martie 1776.

[140] *Philadelphia Evening Post*, 30 martie 1776.

[141] John Hancock către George Washington, 2 aprilie 1776, *PGW*, IV, p. 16.

[142] Paul H. Smith (ed.), *Letters of the Delegates to Congress*, vol. III, Washington, Library of Congress, 1976–1979, p. 440

[143] Thomas G. Frothingham, *op. cit.*, p. 323.

[144] Discurs al reprezentanților Bostonului, 17 martie 1776, în *PGW*, III, p. 571.

[145] George Washington către John Washington, 31 martie 1776, în *PGW*, III, p. 569.

[146] *Ibidem*, p. 566.

[147] *Ibidem*, p. 569.

[148] *Ibidem*, p. 567.

[149] George Washington către Joseph Reed, 26 februarie–9 martie 1776, în *PGW*, III, p. 373.

[150] George Washington către Joseph Reed, 1 aprilie 1776, în *PGW*, IV, pp. 11–12.

[151] *Ibidem*, p. 9.

[152] John Hancock către George Washington, 25 martie 1776, în *PGW*, III, p. 532.

[153] George Washington către Joseph Reed, 1 aprilie 1776, n *PGW*, IV, p. 11.

[154] John Lapham către părinții săi, 17 martie 1776, publicat în *Boston Transcript*, 17 martie 1928, Allen French Papers, Massachusetts Historical Society.

Partea a doua. VARA DECISIVĂ
Capitolul 4 – LINIILE SUNT TRASATE

[1] William Heath, *op. cit.*, p. 53.

[2] George Washington către John Hancock, 1 aprilie 1776, în *PGW*, IV, p. 7.

[3] Instrucțiunile și ordinele lui George Washington către Henry Knox, 3 aprilie 1776, în *PGW*, IV, pp. 23–24.

[4] George Washington către Joseph Reed, 23 aprilie 1776, în *PGW*, IV, p. 115.

[5] Isaac J. Greenwood (ed.), *Revolutionary Services of John Greenwood of Boston and New York, 1775–1783*, New York, De Vinne Press, 1922, p. 25.

[6] Solomon Nash Diary, 31 martie–7 aprilie 1776, New York Historical Society.

[7] Joseph Hodgkins către Sarah Hodgkins, 20 martie 1776, în Herbert T. Wade și Robert A. Lively (ed.), *op. cit.*, p. 195.

[8] *Ibidem*, 10 aprilie 1776, p. 198.

[9] Long Island Sound este estuarul format de Long Island și continent. (n.tr.)

[10] *Ibidem*, 4 aprilie 1776, p. 197.

[11] Joseph Plumb Martin, *A Narrative of a Revolutionary Soldier*, New York, Penguin, 2001, p. 16.

[12] John Adlum, *Memoirs of the Life of John Adlum in the Revolutinary War* (editată de Hward H. Peckham), Chicago, Caxton Club, 1968, p. 12.

[13] Charles Lee către George Washington, 6 ianuarie 1776, în *PGW*, III, p. 340.

[14] John Adams către George Washington, 6 ianuarie 1776, în *PGW*, III, p. 37.

[15] George Washington către John Hancock, 1 aprilie 1776, în *PGW*, IV, p. 7.

[16] George Washington către Philip Schuyler, 27 ianuarie 1776, în *PGW*, III, p. 203.

[17] „Predica Reverendului John Rodgers din 14 ianuarie 1776", în *New York Times*, 16 martie 2003.

[18] George Washington către John Adams, 15 aprilie 1776, în *PGW*, IV, p. 76.

[19] Sir George Otto Trevelyan, *op. cit.*, II, p. 184.

[20] Alexander Graydon, *Memoirs of His Own Time* (editată de John Stockton Littell), Philadelphia, Lindsay & Blakiston, 1846, p. 147.

[21] *Ibidem*, p. 156.

[22] *Ibidem*, p. 140.

[23] *Ibidem*, p. 149.

[24] Lan Valentine, *Lord Stirling*, New York, Oxford University Press, 1969, p. 170.

[25] Henry P. Johnston, *The Campaign of 1776 Around New York and Brooklyn*, Brooklyn, Long Island Historical Societay, 1878, p. 26.

[26] I.N. Phelps Stokes, *The Iconography of Manhatan Island, 1498–1909*, New York, Arno Press, 1967, p. 199.

[27] Henry Knox către Lucy Knox, 5 ianuarie 1776, New York Historical Society.

[28] *Ibidem*.

[29] Joseph Hodgkins către Sarah Hodgkins, 24 aprilie 1776, în Herbert T. Wade și Robert A. Lively (ed.), *op. cit.*, pp. 199–201.

[30] Henry P. Johnston, *op. cit.*, p. 132.

[31] I.N. Phelps Stokes, *op. cit.*, pp. 926–927.

[32] Philip Vickers Fithian, 24 iulie 1776, în *Philip Vickers Fithian, Journal, 1775–1776, Written on the Virginia-Pennsylvania Frontier and in the*

Army Around New York (editat de către Robert Greenhalgh Albion și Leonidas Dodson), Princeton, Princeton University Press, 1934, p. 194.

[33] Edward Bangs (ed.), *op. cit.*, p. 25.

[34] *Ibidem*, pp. 28, 30, 31, 41.

[35] Confesiune protestantă în care fiecare congregație se autoguvernează. (n.tr.)

[36] *Ibidem*, p. 31.

[37] *Ibidem*, p. 54.

[38] Holy Ground – Pământul Sfânt (n.tr.)

[39] I.N. Phelps Stokes, *op. cit.*, p. 862.

[40] Edward Bangs (ed.), *op. cit.*, p. 29.

[41] *Ibidem*, p. 30.

[42] *Ibidem*, p. 31.

[43] George Washington, Ordinele generale din 27 aprilie 1776, în *PGW*, IV, p. 140.

[44] George F. Scheer și Hugh F. Rankin, *op. cit.*, p. 147.

[45] Loammi Baldwin către May Baldwin, 12 iunie 1776, Baldwin Paper, Houghton Library, Harvard University, Henry Steele Commanger și Richard B. Morris (ed.), *op. cit.*, pp. 420–421.

[46] William Heath, *op. cit.*, p. 56.

[47] Henry P. Johnston, *op. cit.*, p. 57.

[48] I.N. Phelps Stokes, *op. cit.*, p. 846.

[49] Charles Lee către George Washington, 19 februarie 1776, în *PGW*, III, pp. 339–340.

[50] Henry P. Johnston, *op. cit.*, p. 78.

[51] Nathanael Greene, Ordinele generale din 5 mai 1776, în *PNG*, I, p. 212.

[52] Henry P. Johnston, *op. cit.*, p. 79.

[53] George Washington către Charles Lee, 9 mai 1776, în *PGW*, IV, p. 245.

[54] I.N. Phelps Stokes, *op. cit.*, p. 923.

[55] Solomon Nash Diary, New York Historical Society.

[56] Nathanael Greene către John Adams, 24 mai 1776, în *PNG*, I, p. 219.

[57] *Ibidem*, p. 224.

[58] *Ibidem*, p. 226.

[59] Henry Knox către John Adams, 16 mai 1776, în Robert J. Taylor (ed.), *op. cit.*, p. 190.

[60] Nathanael și Catharine Greene către Henry și Lucy Knox, iunie 1776, în *PNG*, I, p. 245.

[61] George Washington, Ordinele generale din 20 mai 1776, în *PGW*, IV, p. 343.

[62] *Ibidem*, 7 mai 1776, p. 224.

[63] George Washington către Israel Putnam, 21 mai 1776, în *PGW*, IV, p. 245.

[64] Edward Bangs (ed.), *op. cit.*, p. 40.

[65] John Reed către Esther Reed, 21 iunie 1776, New York Historical Society.

[66] Henry P. Johnston, *op. cit.*, p. 92, nota 2.

[67] George F. Scheer și Hugh F. Rankin, *op. cit.*, p. 146.

[68] Jurnalul lui Ewals Shewkirk citat în Henry P. Johnston, *op. cit.*, p. 108.

[69] Herbert T. Wade și Robert A. Lively, *op. cit.*, p. 210.

[70] Pasajul îngust dintre Staten Island și Long Island (n.tr.)

[71] George F. Scheer și Hugh F. Rankin (ed.), *op. cit.*, p. 148.

[72] Henry Knox către William Knox, 11 iulie 1776, New York Historical Society.

[73] *Ibidem*.

[74] Henry Knox către Lucy Knox, 11 iulie 1776, New York Historical Society.

[75] Nathanael Greene către George Washignton, 5 iulie 1776, în *PNG*, I, p. 248.

[76] Chauncey Ford Worthington (ed.), *Correspondence and Journals of Samuel Blachley Webb, 1772–1775*, vol. I, Lancaster, Wickersham Press, 1893, p. 152.

[77] Jurnalul lui Ewald Shewkirk citat în Henry P. Johnston, *op. cit.*, p. 109.

[78] Moses Little către fiul său, 6 iulie 1776, în Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea a II-a, p. 42.

[79] Edward Bangs (ed.), *op. cit.*, p. 56.

[80] John Hancock către George Washington, 6 iulie 1776, în *PGW*, V, p. 219.

[81] Henry Knox către Lucy Knox, 8 iulie 1776, New York Historical Society.

[82] Charles Francis Adams (ed.), *The Works of John Adams*, vol.IX, Boston, Little, Brown, 1856, p. 391.

[83] John Dickinson, 1 iulie 1776, în Paul H. Smith (ed.), *Letters of Delegates to Congress, 1774–1789*, vol. IV, Washington, Library of Congress, p. 352.

[84] Frank Bodwitch Dexter (ed.), *Literary Diary of Ezra Stiles*, vol. II, New York, Scribner, 1901, p. 21.

[85] George Washington, Ordinele generale din 9 iulie 1776, în *PGW*, V, p. 246.

[86] *Ibidem.*

[87] Frank Moore, *Diary of the American Revolution*, vol. I, New York, Scribner, 1860, p. 271.

[88] Joseph Plumb Martin, *A Narrative of a Revolutionary Soldier*, New York, Penguin, 2001, p. 18.

[89] William James Morgan (ed.), *Naval Documents of the American Revolution*, vol. V, Washington, Department of the Navy, 1970, p. 1038.

[90] George Washington, Ordinele generale din 13 iulie 1776, în *PGW*, V, p. 290.

[91] Henry Knox către Lucy Knox, 13 iulie 1776, New York Historical Society.

[92] Margaret Wheeler Willard, *Letters on the American Revolution, 1774–1776*, Boston, Houghton Mifflin, 1925, p. 341; William Carter, *A Genuine Detail of Several Engagements, Positions and Movements of Royal and American Armies During the Years 1775 and 1776*, London, 1784, p. 32.

[93] Margaret Wheeler Willard (ed.), *op. cit.*, p. 345.

[94] Ambrose Serle, 23 iulie 1776, în Edward H. Tatum (ed.), *The American Journal of Ambrose Serle, 1776–1778*, San Marino, Calif., Huntington Library, 1940, p. 40.

[95] Charles Stuart către Lord Bute, 9 iulie 1776 în The Honourable Mrs. E. Stuart Worltey (ed.), *A Prime Minister and His Son, From the Correspondence of the Third Earl of Bute and og Lieutnant General to Honorable Sir Charles Stuart*, London, John Murray, 1925, p. 83.

[96] James Grant către Edward Harvey, 9 iulie 1776, James Grabt Papers, Library of Congress

[97] Hanry P. Johnston, *op. cit.*, partea I, p. 139, nota 1.

[98] Ambrose Serle, 12 iulie 1776, Edward H. Tatum (ed.), *op. cit.*, pp. 30–31.

[99] *Ibidem,* 13 iulie 1776, p. 31.

[100] Francis, Lord Rawdon către Francis, 10th Earls of Huntingdon, 5 august 1776, în ****Report on the Manuscripts of the Late Raginald Rawdon Hastings*, vol.III, London, Her Majesty's Stationery Office, 1930–1947, pp. 179–180.

[101] Ibidem, 13 ianuarie 1776, p. 167.

[102] Margaret Wheeler Willard, *op. cit.*, pp. 344–345.

[103] Troyer Steele Anderson, *The Command of the Howe Brothers During the American Revolution*, New York, Oxford University Press, 1936, p. 121.

[104] George F. Scheer și Hugh F. Rankin (ed.), *op. cit.*, p. 156.

[105] Ambrose Serle, 13 iulie 1776, în Edward H. Tatum (ed.), *op. cit.*, p. 31.

[106] Esquire: o expresie mai formală decât „domnule" (n.tr.)

[107] Henry Knox către Lucy Knox, 15 și 22 iulie 1776, Massachusetts Historical Society; Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea I, pp. 97–98.

[108] Ambrose Serle, 14 iulie 1776, în Edward H. Tatum (ed.), *op. cit.*, p. 33.

[109] Henry Knox către Lucy Knox, 22 iulie 1776, New York Historical Society.

[110] *Ibidem*; Joseph Reed către Charles Pettit, 15 iulie 1776 în ****Life and Correspondence of Joseph Reed*, vol. I, Philadelphia, Lindsay & Blakiston, 1874, p. 207.

[111] Henry Knox către Lucy Knox, 22 iulie 1776, New York Historical Society.

[112] David McCullough, *John Adams*, New York, Simon & Schuster, 2001, p. 593.

[113] K.G. Davies (ed.), *op. cit.*, vol. XII, p. 179.

[114] Ambrose Serle, 28 iulie 1776, în Edward H. Tatum (ed.), *op. cit.*, p. 49.

[115] Henry Knox către lucy Knox, 2 august 1776, New York Historical Society.

[116] Edward H. Tatum (ed.), *op. cit.*, p. 52.

[117] *Ibidem*, p. 54.

[118] Joseph Reed către Charles Pettit, 4 august 1776, New York Historical Society.

[119] *Ibidem.*

[120] Henry Knox către William Knox, 5 august 1776, New York Historical Society.

[121] Edward H. Tatum (ed.), *op. cit.*, p. 62.

[122] Joseph Reed către Esther Reed, 9 august 1776, New York Historical Society.

[123] Joseph Hodgkins către Sarah Hodgkins, 17 iulie 1776, în Herbert T. Wade și Robert A. Lively (ed.), *op. cit.*, p. 209.

[124] Charles M. Lefferts, *Uniforms of the American, British, French and German Armies of the War of the American Revolution*, New York, New York Historical Society, 1926, p. 26.

[125] Sir George Otto Trevelyan, *op. cit.*, vol. II, pp. 190–191.

[126] Joseph Hodgkins către Sarah Hodgkins, 11 august 1776, în Herbert T. Wade și Robert A. Lively, *op. cit.*, p. 212.

[127] John Waldo către părinții săi, 3 august 1776 în W.H. Sabine (ed.), *The New York Diary od Lieutnant Jabez Fitch of the 17th (Connecticut) Regiment from August 2 1776, to December 15, 1777*, New York, Colburn & Tegg, 1954, p. 12.

[128] Philip Vickers Fithian, 19 și 22 iulie 1776, în Robert Greenhalgh Albion și Leonidas Dodson (ed.), *op. cit.*, pp. 190, 193.

[129] Nathanael Greene, Ordinele generale din 28 iulie 1776, în *PNG*, I, p. 268.

[130] I. N. Phelps Stokes, *op. cit.*, p. 1002.

[131] William Heath, *op. cit.*, p. 61.

[132] George Washington către John Hancock, 8–9 august 1776, în *PGW*, V, p. 627.

[133] George Washington către John Hancock, 8 septembrie 1776, în *PGW*, VI, p. 252.

[134] Nathanael Greene către George Washington, 15 august 1776, în *PGW*, VI, p. 29.

[135] *Ibidem*, p. 30.

[136] William James Morgan (ed.), *op. cit.*, vol. VI, pp. 224–225.

[137] William Tudor către John Adams, 18 august 1776, în ****Papers of John Adams*, vol.VI, Cambridge Mass., Belknap Press, 1979, p. 473.

[138] Henry Knox către Lucy Knox, 26 august 1776, New York Historical Society.

[139] George Washington către John Hancock, 17 iunie 1776, în *PGW*, V, p. 21.

[140] George Washington către John Hancock, 21 august 1776, în *PGW*, VI, p. 97.

[141] William Livingston către George Washington, 21 august 1776, în *PGW*, VI, p. 99.

[142] George Washington către William Livingston, 21 august 1776, în *PGW*, VI, p. 100.

Capitolul 5 – CÂMPUL DE BĂTĂLIE

[1] Jurnalul lui Ewald Shewkirk, 21 august 1776, în Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea a II-a, p. 113; Philip Vickers Fithian în Robert Greenhalgh Albion și Leonidas Dodson (ed.), *op. cit.*, p. 214; Ambrose Serle, 21 august 1776, în Edward H. Tatum (ed.), *op. cit.*, p. 71; Jurnalul lui Ewald Shewkirk, 21 august 1776, în Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea a II-a, p. 113.

[2] Thomas W. Field, *The Battle of Long Island*, Brooklyn, Lond Island Historical Society, 1869, p. 349.

[3] *Ibidem*, p. 351.

[4] *Ibidem*, p. 350.

[5] William James Morgan (ed.), *op. cit.*, vol. VI, p. 267.

[6] Ambrose Serle, 22 august 1776, în Edward H. Tatum (ed.), *op. cit.*, pp. 71–73.

[7] *Ibidem*.

[8] Bruce Burgoyne, *An Anonymous Hessian Diary, Probably the Diary of Lieutnant Johann Heinrich von Bardeleben of the Hesse-Cassel von Donop Regiment*, Bowie, Heritage Books, 1998, pp. 54–55.

[9] Jabez Fitch, 22 august 1776, în W.H.W. Sabine (ed.), *The New York Diary of Lieutnant Jabez Fitch*, New York, Colburn & Tegg, 1954, p. 25.

[10] Moses Little către fiul său, 22 august 1776, în Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea a II-a, p. 43.

[11] George Washington, Ordinele generale din 23 august 1776, în *PGW*, VI, pp. 109–110.

[12] *Ibidem*.

[13] William Heath către George Washington, 23 august 1776, în *PGW*, VI, p. 114.

[14] Joseph Reed către Esther Reed, 23 august 1776, New York Historical Society.

[15] Thomas W. Field, *op. cit.*, p. 351.

[16] Philip Vickers Fithian, 25 august 1776, în Robert Greenhalgh Albio și Leonidas Dodson (ed.), *op. cit.*, p. 218.

[17] George Washington către Israel Putnam, 25 august 1776, în *PGW*, VI, pp. 126–127.

[18] *Ibidem*.

[19] William Douglas către soția sa, 23 august 1776, în Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea a II-a, p. 68.

[20] Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea a II-a, p. 58.

[21] Joseph Reed către Esther Reed, 24 august 1776, New York Historical Society.

[22] George Washington către Israel Putnam, 25 august 1776, în *PGW*, VI, p. 128.

[23] George Washington către John Hancock, 26 august 1776, în *PGW*, VI, p. 129.

[24] George Washington către William Heath, 26 august 1776, în *PGW*, VI, p. 131.

[25] George Washington către Lund Washington, 26 august 1776, în *PGW*, VI, p. 137.

[26] *Ibidem*, p. 136.

[27] *Ibidem*, p. 137.

[28] Sir Henry Clinton, *The American Rebellion, Sir Henry Clinton's Narrative of His Campaigns, 1775–1782* (editată de către William B. Wilcox), New Haven, Yale University Press, 1954, p. 20.

[29] Sir Henry Clinton către William Phillips, 12 decembrie 1775, în *Ibidem*, p. xviii.

[30] Henry Clinton, 24 septembrie 1776, Henry Clinton Papers, Clements Library.

[31] Sir Henry Clinton, *op. cit.*, p. 41.

[32] *Ibidem*.

[33] Richard Holmes, *Recoat, The British Soldier in the Age of the Horse and Musket*, New York, Norton, 2001; J. A. Houlding, *Fit for Service, The Training of the British Army, 1715–1795*, Oxford, Clarendon Press, 1981; Sylvia R. Frey, *The British Soldier in America*, Austin, University of Texas, 1981.

[34] *London Chronicle*, 12–15 octombrie 1776.

[35] Eric Robson (ed.), *Letters from America, 1773–1780*, Manchester, Manchester University Press, 1951, p. 33.

[36] Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea I, p. 178.

[37] Sir Henry Clinton, *op. cit.*, p. 42.

[38] Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea a II-a, p. 235.

[39] ****Personal Recollections of Captain Enoch Anderson, An Officer of the Delaware Regiments in the Revolutionary War*, XVI, Wilmington, The Historical Society of Delaware, 1896, p. 21.

[40] Moses Little către fiul său, 1 septembrie 1776, în Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea a II-a, p. 168.

[41] George F. Scheer și Hugh F. Rankin, *op. cit.*, p. 165.

[42] Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea I, p. 168.

[43] ****Personal Recollections of Captain Enoch Anderson, An Officer of the Delaware Regiments in the Revolutionary War*, XVI, Wilmington, The Historical Society of Delaware, 1896, p. 21.

[44] James Grant către Generalul Harvey, 2 septembrie 1776, James Grant Papers, Library of Congress.

[45] Scrisoarea căpitanului William Dancey către mama sa, doamna Dancey, 30 august 1776, Delaware Historical Society.

[46] Rodney Atwood, *The Hessians, Mercenaries from Hessen, Kissel in the American Revolution, Cambridge*, Cambridge University Press, 1980, p. 68.

[47] George F. Scheer și Hugh F. Rankin, *op. cit.*, p. 167.

[48] Joseph Plumb Martin, *A Narrative of a Revolutionary Soldier*, New York, Penguin, 2001, p. 22.

[49] *Ibidem*, p. 23.

[50] George F. Schher și Hugh F. Rankin, *op. cit.*, p. 166.

[51] Thomas W. Field, *op. cit.*, p. 365.

[52] Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea I, p. 168.

[53] Thomas W. Field, *op. cit.*, p. 396.

[54] Charles G. Stevenson și Irene Wilson, *The Battle of Long Island*, Brooklyn, Brooklyn Bicentennial Commission, 1975, p. 14.

[55] George F. Scheer și Hugh F. Rankin, *op. cit.*, p. 168.

[56] John C. Dann (ed.), *op. cit.*, p. 50.

[57] Thomas W. Field, *op. cit.*, pp. 396–397.

[58] Sir Henry Clinton, *op. cit.*, p. 41.

[59] *Ibidem*, p. 43.

[60] Philip Vickers Fithian, 27 august 1776, în Robert Greenhalgh Albion și Leonidas Dodson (ed.), *op. cit.*, p. 218.

[61] James Grant către Edward Harvey, 2 septembrie 1776, James Grant Papers, Library of Congress.

[62] Charles Knowles Bolton (ed.), *Letters of Hugh Earl Percy from Boston and New York 1774–1776*, Boston, Gregg Press, 1972, p. 68.

[63] Eric Robson (ed.), *op. cit.*, p. 33.

[64] Ambrose Serle, 27 august 1776, în Edward H. Tatum (ed.), *op. cit.*, p. 79.

[65] K.G. Davies (ed.), *op. cit.*, vol. XII, p. 218.

[66] Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea a II-a, p. 34.

[67] Thomas W. Field, *op. cit.*, p. 360.

[68] Jabez Fitch, 22–28 august 1776, în W.H.W. Sabine (ed.), *op. cit.*, pp. 31, 34.

[69] Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea I, pp. 186, 206.

[70] W.H.W. Sabine (ed.), *op. cit.*, p. 34.

[71] Bruce E. Burgoyne (ed.), *The Hesse-Cassel Mirbach Regiment in the American Revolution*, Bowie, Heritage Books, 1998, p. 54.

[72] Philip Vickers Fithian, 27 august 1776, în Robert Greenhalgh Albion și Leonidas Dodson (ed.), *op. cit.*, p. 219.

[73] Alexander Graydon, *Memoirs of His Own Time* (editată de John Stockton Littell.

[74] Joseph Hodgkins către Sarah Hodgkins, 28 august 1776, în Herbert T. Wade și Robert A. Lively (ed.), *op. cit.*, p. 215.

[75] Philip Vickers Fithian, 28 august 1776, în Robert Greenhalgh Albion și Leonidas Dodson (ed.), *op. cit.*, p. 220.

[76] Jurnalul lui Ewald Shewkirk în Henry P. Johnston, Philip Vickers Fithian, 27 august 1776, în Robert Greenhalgh Albion și Leonidas Dodson (ed.), *op. cit.*, partea a II-a, p. 114.

[77] Joseph Plumb Martin, Philip Vickers Fithian, 27 august 1776, în Robert Greenhalgh Albion și Leonidas Dodson (ed.), *op. cit.*, p. 22.

[78] George Washington către John Hancock, 29 august 1776, în *PGW*, VI, p. 156.

[79] *Ibidem*, p. 155.

[80] Thomas W. Field, *op. cit.*, p. 396.

[81] Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea I, p. 218.

[82] *Ibidem*, p. 219, nota 1.

[83] Consiliul de război din 29 august 1776, în *PGW*, VI, p. 153.

[84] John Morin Scott către John Jay, 6 septembrie 1776, în Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea a II-a, p. 37.

[85] Thomas W. Field, *op. cit.*, p. 398.

[86] Joseph Hodgkins către Sarah Hodgkins, 31 august 1776, în Herbert T. Wade și Robert A. Lively (ed.), *op. cit.*, p. 216.

[87] Alexander Graydon, *op. cit.*, p. 166.

[88] Tench Tilghman către tatăl său, 3 septembrie 1776, în Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea a II-a, p. 85.

[89] Alexander Graydon, *op. cit.*, pp. 166–167.

[90] Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea a II-a, p. 78.

[91] Thomas W. Field, *op. cit.*, p. 519.

[92] Joseph Plumb Martin, *op. cit.*, p. 26.

[93] Alexander Graydon, *op. cit.*, p. 167.

[94] *Ibidem.*

[95] George F. Scheer și Hugh F. Rankin (ed.), *op. cit.*, pp. 170–171.

[96] Alexander Graydon, *op. cit.*, p. 167.

[97] George F. Scheer și Hugh F. Rankin (ed.), *op. cit.*, p. 171.

[98] Alexander Graydon, *op. cit.*, p. 168.

[99] George F. Scheer și Hugh F. Rankin (ed.), *op. cit.*, p. 171.

[100] Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea a II-a, p. 78.

[101] Alexander Graydon, *op. cit.*, p. 168.

[102] Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea a II-a, p. 79.

[103] Alexander Graydon, *op. cit.*, p. 168.

[104] *Journals of Lieutnant Colonel Stephen Kemble, 1773–1789*, în „Collections of the New York Historical Society“ (1883), p. 86.

[105] James Grant către Edward Harvey, 2 septembrie 1776, James Grant Papers, Library of Congress.

[106] Lord Percy către tatăl său, 1 septembrie 1776, în Charles Knowles Bolton (ed.), *op. cit.*, p. 69.

[107] *Ibidem*, p. 71.

[108] Ambrose Serle, 1 septembrie 1776, în Edward H. Rarum (ed.), *op. cit.*, p. 86.

[109] *Ibidem*, 30 august 1776, p. 84.

[110] Sir Henry Clinton, *op. cit.*, p. 44.

[111] Charles Stedman, *The History of the Origin, Progress, and Termination of the American War*, vol. I, New York, Arno Press, 1969, p. 197.

[112] *Ibidem*, p. 198.

[113] *Journals of Captain John Montresor* în „Collections of the New York Historical Society“ (1881), p. 310.

[114] Sir Henry Clinton, *op. cit.*, p. 43.

[115] *Ibidem*, p. 44.

[116] Troyer Steele Anderson, *op. cit.*, p. 134.

[117] *London Morning Chronicle*, 14 octombrie 1776.

[118] Edward Gibbon către Dorothea Gibbon, 24 octombrie 1776 în ****Letters of Edward Gibbon*, vol.II, New York, Macmillan, 1956, p. 117.

[119] *London Morning Chronicle*, 15 octombrie 1776.

[120] Josiah Bartlett către Nathaniel Folson, 2 septembrie 1776, în Paul H. Smith (ed.), *op. cit.*, p. 91.

[121] John Adams către Abigail Adams, 4 septembrie 1776, în L.H. Butterfield (ed.), *op. cit.*, vol. II, p. 118.

[122] Franklin Bowditch Dexter (ed.), *The Literary Diary of Ezra Stiles, President of the Yale College*, vol. II, New York, Scribner, 1901, p. 51.

[123] *New England Chronicle*, 19 septembrie 1776.

[124] *Virginia Gazette*, 14 septembrie 1776.

[125] *New England Chronicle*, 19 septembrie 1776.

[126] *Massachusetts Spy*, 23 octombrie 1776.

[127] Jurnalul lui Ewald Shewkirk, în Henry P. Johston, *op. cit.*, partea a II-a, p. 115.

[128] ****Personal Recollections of Captain Enoch Anderson*, Wilmington, Historical Society of Delaware, 1896, p. 22.

[129] George Washington către John Hancock, 31 august 1776, în *PGW*, VI, p. 177.

[130] Ibidem, p. 178.

Partea a treia. LUNGA RETRAGERE

Capitolul 6 – NOROCUL SE SCHIMBĂ

[1] Joseph Reed către Esther Reed, 2 septembrie 1776, New York Historical Society.

[2] Joseph Reed către Charles Pettit, 4 august 1776, în William B. Reed (ed.), *Life and Correspondence of Joseph Reed*, vol. I, Philadelphia, Lindsay & Blakiston, 1847, p. 212.

[3] Joseph Reed către Esther Reed, 2 septembrie 1776, New York Historical Society.

[4] Joseph Hodgkins către Sarah Hodgkins, 5 septembrie 1776, în Herbert T. Wade și Robert A. Lively (ed.), *op. cit.*, p. 217.

[5] *Ibidem*, p. 219.

[6] Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea I, pp. 227–228.

[7] Henry Knox către Lucy Knox, 5 septembrie 1776, New York Historical Society.

[8] George Washington, Ordinele generale din 2 septembrie 1776, în *PGW*, VI, p. 199.

[9] George Washington către John Hancock, 2 septembrie 1776, în *PGW*, VI, p. 199.

[10] *Ibidem,* p. 200.

[11] Josiah Bartlett către William Whipple, 3 septembrie 1776, în Paul H. Smith (ed.), *op. cit.*, p. 94.

[12] John Hancock către George Washington, 3 septembrie 1776, în *PGW*, VI, p. 207.

[13] *Ibidem.*

[14] George Washington către Willliam Heath, 5 septembrie 1776, în *PGW*, VI, p. 224.

[15] Joseph Reed către Esther Reed, 6 septembrie 1776, în William B. Reed (ed.), *op. cit.*, vol. I, pp. 230–231.

[16] *Ibidem.*

[17] Nathanael Greene către George Washington, 5 septembrie 1776, în *PGW*, VI, p. 222.

[18] *Ibidem*, p. 223.

[19] *Ibidem.*

[20] George Washington către John Hancock, 8 septembrie 1776, în *PGW*, VI, p. 251.

[21] George Washington către Lund Washington, 6 octombrie 1776, în *PGW*, VI, p. 494.

[22] George Washington către John Hancock, 8 septembrie 1776, în *PGW*, VI, pp. 248–251.

[23] *Ibidem.*

[24] *Ibidem.*

[25] Ambrose Serle, 6 septembrie 1776, în Edward J. Tatum, Jr. (ed.), *The American Journal of Ambrose Serle, 1776–1778*, San Marino, California, Huntington Library, 1940, p. 94.

[26] Ofițerii către George Washington, 11 septembrie 1776, în *PGW*, VI, p. 279.

[27] Henry Steele Commanger și Richard B. Morris (ed.), *op. cit.*, p. 453.

[28] Joseph Reed către Esther Reed, 14 septembrie 1776, în William B. Reed (ed.), *op. cit.*, vol.I, p. 235.

[29] Paul H. Smith, *Letters of Delegates to Congress*, vol.V, p. 97, nota 1.

[30] George Washington către John Hancock, 14 septembrie 1776, în *PGW*, VI, pp. 308–309.

[31] Sir Henry Clinton, *op. cit.*, p. 45.

[32] ****Diary of Frederick Mackenzie,* vol.I, Cambridge, Harvard University Press, 1930, p. 45.

[33] Joseph Plumb Martin, *op. cit.*, p. 30.

[34] Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea a II-a, pp. 70–71.

[35] Joseph Plumb Martin, *op. cit.*, p. 30.

[36] *Ibidem*, p. 31.

[37] *Ibidem*, p. 30.

[38] Francis, Lord Rawdon, către Francis, Earl of Huntingdon, 23 septembrie 1776, în *** *Report on the Manuscripts of the Late Reginald Rawdon Hastings*, vol. III, London, Her Majesty's Stationery Office, 1930–1947, p. 183.

[39] Ambrose Serle, 15 septembrie 1776, în Edward H. Tatum (ed.), *op. cit.*, p. 104.

[40] Joseph Plumb Martin, *op. cit.*, p. 31.

[41] Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea a II-a, pp. 71–72.

[42] Francis, Lord Rawdon, către Francis, Earl of Huntingdon, 23 septembrie 1776, în *** *Report on the Manuscripts of the Late Reginald Rawdon Hastings*, vol.III, London, Her Majesty's Stationery Office, 1930–1947, p. 184.

[43] Jurnalul lui Bartholomew James, 15 septembrie 1776, în William James Morgan (ed.), *Naval Documents of the American Revolution*, vol.VI, Washington, Department of the Navy, 1972, p. 841.

[44] George Washingotn către John Hancock, în *PGW*, VI, p. 313.

[45] George F. Scheer și Hugh F. Rankin, *op. cit.*, p. 182.

[46] William Heath, *op. cit.*, p. 70.

[47] Joseph Plumb Martin, *op. cit.*, p. 32.

[48] Ambrose Serle, 15 septembrie 1776, în Edward H. Tatum (ed.), *op. cit.*, p. 104.

[49] *Ibidem*, p. 105.

[50] Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea I, p. 89.

[51] George Washington către John Hancock, 6 septembrie 1776, în *PGW*, VI, p. 314.

[52] Nathanael Greene către Nicholas Cooke, 17 septembrie 1776, în *PNG*, I, p. 300.

[53] William Heath, *op. cit.*, p. 70.

[54] Benjamin Trumbull, *Journal of the Campaign at New York, 1776–1777*, în „Collections of the Connecticut Historical Society“, VII (1899), p. 195.

[55] Henry Knox către William Knox, 23 septembrie 1776, New York Historical Society.

[56] Henry P. Johnston, *op. cit.*, partea I, p. 239.

[57] *Ibidem*.

[58] Joseph Reed către Esther Reed, 17 septembrie 1776, New York Historical Society.

[59] George Washington către John Hancock, 16 septembrie 1776, în *PGW*, VI, p. 314.

[60] Joseph Reed către Esther Reed, 17 septembrie 1776, New York Historical Society.

[61] *Ibidem*.

[62] George Washington către Patrick Henry, 5 octombrie 1776, în *PGW*, VI, p. 479.

[63] George Washington către John Hancock, 18 septembrie 1776, în *PGW*, VI, p. 331.

[64] Joseph Hodgkins către Sarah Hodgkins, 30 septembrie 1776, în Herbert T. Wade și Robert A. Lively (ed.), *op. cit.*, p. 222.

[65] George Washington către John Hancock, 18 septembrie 1776, în *PGW*, VI, p. 331.

[66] Henry Phelps Johnston, *The Battle of Harlem Heights, September 16, 1776*, New York, Macmillan, 1897, p. 155.

[67] Joseph Reed către Esther Reed, septembrie 1776, în William B. Reed (ed.), *op. cit.*, p. 238.

[68] Joseph Hodgkins către Sarah Hodgkins, 30 septembrie 1776, în Herbert T. Wade și Robert A. Lively (ed.), *op. cit.*, p. 222.

[69] Joseph Reed către Esther Reed, 17 septembrie 1776, New York Historical Society; George Washington către John Washington, 22 septembrie 1776, în *PGW*, VI, p. 374.

[70] George Washington către Philip Schuyler, 20 septembrie 1776, în *PGW*, VI, p. 357.

[71] Henry Knox către William Knox, 23 septembrie 1776, New York Historical Society.

[72] Nathanael Greene către William Ellery, 4 octombrie 1776, în *PNG*, I, p. 307.

[73] Sir Henry Clinton, *op. cit.*, p. 46.

[74] Tench Tilghman, *Memoir of Lieutnant Colonel Tench Tilghman*, New York, Arno Press, 1971, p. 143.

[75] Joseph Reed către Esther Reed, 11 octombrie 1776, în William B. Reed (ed.), *op. cit.*, p. 244.

[76] Ambrose Serle, 19 septembrie 1776, în Edward H. Tatum (ed.), *op. cit.*, p. 109.

[77] Frederick Mackenzie, *Diary of Frederick Mackenzie*, vol.I, Cambridge Mass., Harvard University Press, 1930, p. 66.

[78] Ambrose Serle, 19 septembrie 1776, în Edward H. Tatum (ed.), *op. cit.*, p. 109.

[79] Troyer Steele Anderson, *op. cit.*, p. 160.

[80] Frederick Mackenzie, *op. cit.*, vol. I, p. 60.

[81] *Ibidem*.

[82] *Ibidem*, p. 59.

[83] *Ibidem*, pp. 59–60.

[84] Henry Steele Commanger și Richard B. Morris, *op. cit.*, p. 475.

[85] James Grant către Richard Rigby, 24 septembrie 1776, James Grant Papers, Library of Congress.

[86] George Washington către John Hancock, 22 septembrie 1776, în *PGW*, VI, p. 369.

[87] George Washington către Lund Washington, 6 octombrie 1776, în *PGW*, VI, p. 495.

[88] *New York Gazette*, 30 septembrie 1776.

[89] Frederick Mackenzie, *op. cit.*, p. 61.

[90] Henry Phelps Johnston, *Nathan Hale, 1776*, New Haven, Yale University Press, 1914, pp. 106–107.

[91] Henry Steele Commanger și Richard B. Morris (ed.), *op. cit.*, p. 476.

[92] I.N. Phelps Stokes, *op. cit.*, p. 1025.

[93] Joseph Reed către Congres, în William B. Reed (ed.), *op. cit.*, vol. I, p. 240.

[94] Joseph Reed către Esther Reed, în William B. Reed (ed.), *op. cit.*, vol. I, p. 238.

[95] *PGW*, VI, p. 367, nota 3.

[96] George Washington, Ordinele generale din 22 septembrie 1776, în *PGW*, VI, p. 366.

[97] George Washington, Ordinele generale din 23 septembrie 1776, în *PGW*, VI, p. 375.

[98] Joseph Reed către Esther Reed, 11 octombrie 1776, în William B. Reed (ed.), *op. cit.*, p. 243.

[99] George Washington către John Hancock, 23 septembrie 1776, în *PGW*, VI, p. 394.

[100] *Ibidem*.

[101] *Ibidem*, p. 396.

[102] *Ibidem*, p. 399.

[103] *Ibidem*, p. 398.

[104] George Washington către Lund Washington, 30 septembrie 1776, în *PGW*, VI, pp. 441–442.

[105] Ibidem, p. 442.

[106] George Washington către John Hancock, 8–9 octombrie 1776, în *PGW*, VI, p. 507.

[107] Nathanael Greene către Nicholas Cooke, 11 octombrie 1776, în *PNG*, I, p. 315.

[108] Sir Henry Clinton, *op. cit.*, p. 49, nota 23.

[109] George Washington către Nicholas Cooke, 12–13 octombrie 1776, în *PGW*, VI, p. 546.

[110] John R. Alden, *General Charles Lee, Traitor or Patriot?*, Baton Rouge, Louisiana State University Press, 1951, p. 142.

[111] George Washington, Consiliul de război din 16 octombrie 1776, în *PGW*, VI, p. 576.

[112] William James Morgan (ed.), *op. cit.*, vol. VI, p. 582.

[113] George Washington, Ordinele generale din 17 octombrie 1776, în *PGW*, VI, p. 582.

[114] Joseph Plumb Martin, *op. cit.*, p. 46.

[115] Henry Steele Commanger și Richard B. Morris, *op. cit.*, p. 487.

[116] George Athan Billias, *General John Glover and His Marblehead Mariners*, New York, Holt, 1960, p. 121.

[117] William Heath, *op. cit.*, p. 88.

[118] George F. Scheer și Robert A. Lively, *op. cit.*, p. 194.

[119] Peter Force, *American Archives*, vol. III, Washington, M.St. Clair and Peter Force, 1837–1853, p. 474.

[120] *PGW*, VII, pp. 52–53.

[121] Joseph Reed către Esther Reed, 6 noiembrie 1776, în William B. Reed (ed.), *op. cit.*, p. 248.

[122] *Ibidem.*

[123] George Washington către John Hancock, 6 noiembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 97.

[124] George Washington către Nathanael Greene, 8 noiembrie 1776, în *PGW*, VII, pp. 115–116.

[125] Zonă muntoasă situată pe ambele maluri ale fluviului Hudson, extrem de importantă strategic întrucât reprezenta o locație în care britanicii ar fi putut fi împiedicați să preia controlul complet asupra Hudsonului și să izoleze astfel Noua Anglie de restul coloniilor americane. (n.tr.)

[126] Nathanael Greene către Henry Knox, 17 noiembrie 1776, în *PNG*, I, p. 351.

[127] George Washington către John Hancock, 14 noiembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 154.

[128] Frederick Mackenzie, *op. cit.*, p. 99.

[129] *Ibidem.*

[130] *Ibidem*, p. 95.

[131] *Ibidem.*

[132] Ambrose Serle, 8 decembrie 1776, în Edward H. Tatum, *op. cit.*, p. p. 156.

[133] Ibidem, 10 noiembrie 1776, pp. 138–139.

[134] Frederick Mackenzie, *op. cit.*, p. 97.

[135] *Ibidem*, p. 105.

[136] *PGW*, VII, p. 162, nota 1.

[137] George Washington către John Hancock, 16 noiembrie1776, în *PGW*, VII, p. 163.

[138] Nathanael Greene către Henry Knox, 17 noiembrie 1776, în *PNG*, I, p. 352.

[139] *Ibidem*.

[140] *The Capture of Fort Washington, New York, Described by Cpt. Andreas Wiederhold*, în „Pennsylvania Magazine of History and Biography", XXIII (1899), p. 96.

[141] Henry P. Johnston, *The Battle of Harlem Heights, September 16, 1776*, New York, The Macmillan Company, 1897, p. 230.

[142] John Adlum, *Memoirs of the Life of John Adlum in the Revolutionary War* (editat de Howard H. Peckham), Chicago, Caxton Club, 1968, pp. 69–70.

[143] Frederick Mackenzie, *op. cit.*, pp. 111–112.

[144] James Grant către Richard Rigby, 22 noiembrie 1776, James Grant Papers, Library of Congress

[145] Frederick Mackenzie, *op. cit.*, p. 110.

[146] George Washington către John Washington, 6–9 noiembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 105.

[147] Nathanael Greene către Henry Knox, 17 noiembrie 1776, în *PNG*, I, p. 352.

[148] George H. Moore, *The Treason of Charles Lee*, Port Washington, Kennikat Press, 1970, p. 42.

[149] *Ibidem*.

[150] Charles Lee către George Washington, 19 noiembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 187.

[151] Formațiun stâncoasă aproape verticală înaltă de 100–170 de metri întâlnită pe malul vestic al Hudsonului. (n.tr.)

Capitolul 7 – Cel mai întunecat ceas

[1] George Washington către Charles Lee, 21 noiembrie 1776, în *PGW*, VI, p. 193.

[2] Arthur S. Lefkowitz, *The Long Retreat, The Calamitous American Defense of New Jersey, 1776*, Metuchen, Upland Press, 1998, p. 82.

[3] *Ibidem.*

[4] George Washington către Charles Lee, în *PGW*, VII, p. 193.

[5] Ibidem, p. 195.

[6] George Washington către Joseph Reed, 30 noiembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 238, nota 1.

[7] William S. Stryker, *Battler of Trenton and Princeton*, Trenton, Old Barracks Assocication, 2001, p. 5.

[8] John Hancock către George Washington, 24 noiembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 203.

[9] Thomas Mifflin către George Washington, 26 noiembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 219.

[10] William M. Dwyer, *The Day is Ours, November 1776 – January 1977*, New York, Viking Press, 1983, p. 41.

[11] Worthington Chauncey Ford (ed.), *Correspondence and Journals of Samuel Blachley Webb, 1772–1775*, vol.I, Lancaster, Wickersham Press, 1893, p. 172.

[12] *PNG*, I, p. 330.

[13] David Freeman Hawke, *Paine*, New York, Harper & Row, 1974, p. 59.

[14] *Ibidem.*

[15] George Washington către Charles Lee, 24 noiembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 210.

[16] Henry Steele Commanger și Richard B. Morris, *op. cit.*, p. 497.

[17] Sir Henry Clinton, *op. cit.*, p. 55.

[18] Franklin Wickwire și Mary Wickwire, *Cornwallis, The American Adventure*, Boston, Houghton Mifflin, 1970, p. 8.

[19] *Ibidem*, p. 7.

[20] *Ibidem*, p. 75.

[21] Archibald Robertson, *Archibald Robertson, His Diaries and Sketches in America, 1762–1780*, New York, New York Public Library, 1930, p. 114.

[22] George Washington către William Heath, 29 noiembrie 1776, în *PGW*, VII, pp. 227–228.

[23] George Washington către Charles Lee, 27 noiembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 224.

[24] Charles Lee către Joseph Reed, 30 noiembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 237, nota 1.

[25] George Washington către Joseph Reed, 30 noiembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 237.

[26] George Washington către Joseph Reed, 14 iunie 1777, în John C. Fitzpatrick (ed.), *The Writings of George Washington, From the Original Manuscipt Sources 1745–1799*, vol. VIII, Washington, U.S. Government Printing Office, 1933, p. 60.

[27] *Pennsylvania Journal*, 27 noiembrie 1776.

[28] Paul H. Smith (ed.), *op. cit.*, p. 543.

[29] *Ibidem*, p. 558.

[30] George Washington către William Livingston, 30 noiembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 236.

[31] *PNG*, I, p. 362.

[32] George Washington către Charles Lee, 1 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 249.

[33] George Washington către John Hancock, 1 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 244.

[34] *Ibidem.*

[35] *Ibidem*, p. 245.

[36] *PNG*, I, p. 362.

[37] Paul H. Smith (ed.), *op. cit.*, p. 581.

[38] George Washington către John Hancock, 3 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 256.

[39] Peter Force, *American Archives,* Seria IV, vol. V, Washington, M. St. Clair and Peter Force, 1837–1853, pp. 926–928.

[40] William M. Dwyer, *op. cit.*, p. 77.

[41] Charles Stedman, *The History of the Origin, Progress, and Termination of the American War*, vol.I, New York, Arno Press, 1969, p. 243.

[42] Căpitanul Johann Ewald, *Diary of the American War, A Hessian Journal*, (editat de Joseph P. Tustin), New Haven, Yale University Press, 1979, p. 18.

[43] *Ibidem.*

[44] *Ibidem*, p. 25.

[45] I.N. Phelps Stokes, *op. cit.*, p. 1040.

[46] Stephen Kemble, *op. cit.*, p. 98; ****British Army Orders, General Sir William Howe, 1775–1778; General Sir Henry Clinton, 1778; and General Daniel Jones, 1778*, Boston, Gregg Press, 1972, p. 98

[47] Căpitanul Johann Ewald, *op. cit.*, p. 18.

[48] *Ibidem*, p. 22.

[49] Ambrose Serle, în Edward H. Tatum (ed.), *op. cit.*, p. 246.)

[50] Charles Stedman, *op. cit.*, p. 242.

[51] *PNG*, I, p. 368.

[52] Nathanael Greene către Nicholas Cooke, 10 ianuarie 1777, în *PNG*, II, p. 4.

[53] *PNG*, I, p. 365.

[54] Robert J. Taylor (ed.), *The Papers of John Adams*, vol.V, Cambridge Mass., Belknap Press, 1983, p. 95.

[55] Troyer Steele Anderson, *op. cit.*, p. 206.

[56] *PNG*, I, p. 269.

[57] Lillian Miller (ed.), *The Selected Papers of Charles Willson Peale and His Family*, vol.V, New Haven, Yale University Press, 2000, p. 50.

[58] Moncure Daniel Conway, *Writings of Thomas Paine*, vol.I, New York, Putnam, 1984, p. 178.

[59] Lillian Miller (ed.), *op. cit.*, p. 50.

[60] George Washington către John Hancock, 9 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 283.

[61] George Washington către Charles Lee, 11 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 321.

[62] George Washington către Jonathan Trumbull Sr., 12 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 321.

[63] *Ibidem*.

[64] Henry Steele Commanger și Richard B. Morris, *op. cit.*, p. 500.

[65] *Ibidem*, p. 502.

[66] General James Wilkinson, *Memoirs of My Own Times*, vol.I, Philadelphia, Abraham Small, 1816, p. 106.

[67] William M. Dwyer, *op. cit.*, p. 150

[68] Henry Steele Commanger și Richard B. Morris, *op. cit.*, p. 503.

[69] *PNG*, I, p. 368.

[70] George Washington către James Bowdoin, 18 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 365.

[71] George Washington către Lund Washington, 10–17 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 290.

[72] William S. Stryker, *Battles of Trenton and Princeton*, Trenton, Old Barracks Association, 2001, p. 38.

[73] John R. Alden, *A History of the American Revolution*, New York, Knopf, 1969, p. 303.

[74] Washington către James Bowdoin, 18 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 365.

[75] John R. Alden, *A History of the American Revolution*, New York, Knopf, 1969, p. 303.

[76] John R. Alden, *A History of the American Revolution*, New York, Knopf, 1969, p. 303.

[77] George Washington către Lord Stirling, 14 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 339.

[78] John Cadwalader către George Washington, 15 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 342.

[79] John Cadwalader către George Washington, 15 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 342.

[80] William Heath, *op. cit.*, p. 107.

[81] Joseph Hodgkins către Sarah Hodgkins, 20 decembrie 1776, în Herbert T. Wade și Robert A. Lively (ed.), *op. cit.*, p. 227.

[82] Ibidem, p. 228.

[83] George Washington către Robert Morris, 22 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 412.

[84] Nathanael Greene către Catharine Greene, 20 ianuarie 1777, în *PNG*, II, p. 7.

[85] Nathanael Greene către Christopher Greene, 20 ianuarie 1777, în *PNG*, II, p. 8.

[86] William Tudor către Delia Jarvis, 24 decembrie 1776, Massachusetts Historical Society.

[87] Joseph Reed către George Washington, 22 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 415.

[88] George Washington către Jonathan Trumbull Sr., 14 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 340.

[89] Robert Morris către George Washington, 21 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 404.

[90] George Washington către Joseph Reed, 23 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 432.

[91] George Johnston către Leven Powell, 29 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 437, nota editorului

[92] George W. Corner (ed.), *The Autobiography of Benjamin Rush*, Westport, Greenwood Press, 1970, p. 124.

[93] *Ibidem*, p. 125.

[94] George Washington către John Caldalader, 25 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 439.

[95] George Washington către Robert Morris, 25 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 439.

[96] General James Wilkinson, *op. cit.*, p. 128.

[97] Henry Knox către Lucy Knox, 28 decembrie 1776, New York Historical Society.

[98] John Greenwood, *op. cit.*, pp. 38–39.

[99] George Washington către John Hancock, 27 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 454.

[100] Ibidem.

[101] William B. Reed (ed.), *op. cit.*, p. 276.

[102] Henry Knox către Lucy Knox, 28 decembrie 1776, New York Historical Society.

[103] Issac J. Greenwood (ed.), *op. cit.*, p. 39.

[104] William S. Powell, *A Connecticut Soldier Writing Home, Elisha Bostwick Memoirs of the Firts Years of the Revolution*, „William & Mary Quarterly", 3rd series, VI (1949), p. 102.

[105] William S. Stryker, *op. cit.*, p. 190.

[106] Issac J. Greenwood (ed.), *op. cit.*, p. 40.

[107] Rodney Atwood, *The Hessians, Mercenaries from Hessian-Kassel in the American Revolution*, Cambridge, Cambridge University Press, 1980, p. 89.

[108] William S. Stryker, *op. cit.*, p. 484.

[109] James Grant către Generalul Harvey, 26–27 decembrie 1776, James Grant Papers, Library of Congress.

[110] Henry Knox către Lucy Knox, 28 decembrie 1776, New York Historical Society.

[111] George Washington către John Hancock, 27 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 456.

[112] Henry Knox către Lucy Knox, 28 decembrie 1776, New York Historical Society.

[113] Nathanael Greene către Catharine Greene, 30 decembrie 1776, în *PNG*, I, p. 377.

[114] Henry Knox către Lucy Knox, 28 decembrie 1776, New York Historical Society.

[115] George Washington, Ordinele generale din 27 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 448.

[116] Isaac J. Greenwood (ed.), *op. cit.*, p. 40.

[117] General James Wilkinson, *op. cit.*, p. 131.

[118] Henry Knox către Lucy Knox, 28 decembrie 1776, New York Historical Society.

[119] John Adlum, *op. cit.*, pp. 102–103.

[120] Comitetul Executiv al Congresului Continental către George Washington, 28 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 465

[121] John Hancock către George Washington, 1 ianuarie 1777, în *PGW*, VII, p. 505.

[122] James Grant către Generalul Harvey, 26 decembrie 1776, James Grant Papers, Library of Congress.

[123] Franklin Wickwire și Mary Wickwire, *op. cit.*, p. 95.

[124] George Washington către John Hancock, 1 ianuarie 1777, în *PGW*, VII, p. 504.

[125] George Washington către Comitetul Executiv al Congresului Continental, 1 ianuarie 1777, în *PGW*, VII, p. 500.

[126] Sergeant, R., *Battle of Princeton*, „Pennsylvania Magazine of History and Biography“, XX (1896), pp. 515–516.

[127] *Ibidem.*

[128] Nathanael Greene către Nicholas Cooke, 10 ianuarie 1777, în *PNG*, II, p. 4.

[129] John Hancock către George Washington, 27 decembrie 1776, în *PGW*, VII, p. 462, nota 1.

[130] William S. Stryker, *op. cit.*, p. 244.

[131] George Washington către Comitetul Executiv al Congresului Continental, 1 ianurie 1777, în *PGW*, VII, p. 500.

[132] Robert Morris către George Washington, 1 ianuarie 1777, în *PGW*, VII, p. 508.

[133] Henry Knox către Lucy Knox, 7 ianuarie 1777, New York Historical Society.

[134] George W. Corner (ed.), *op. cit.*, p. 128.

[135] William S. Stryker, *op. cit.*, p. 268.

[136] Franklin Wickwire și Mary Wickwire, *op. cit.*, p. 96.

[137] Archibald Robertson, *op. cit.*, p. 119.

[138] Henry Knox către Lucy Knox, 7 ianuarie 1777, New York Historical Society.

[139] George F. Scheer și Hugh F. Rankin, *op. cit.*, p. 219.

[140] Alfred Hoyt Bill, *The Campaign of Princeton, 1776–1777*, Princeton, Princeton University Press, 1948, p. 108.

[141] David Hackett Fischer, *Washington's Crossing*, New York, Oxford University Press, 2004, p. 336.

[142] Alfred Hoyt Bill, *op. cit.*, p. 110.

[143] George Washington către John Hancock, 5 ianuarie 1777, în *PGW*, VII, p. 523.

[144] Douglas Southall Freeman, *George Washington, A Biography*, vol.IV, New York, Scribner, 1951, p. 359.

[145] Nathanael Greene către Thomas Paine, 9 ianuarie 1777, în *PNG*, II, p. 3.

[146] Henry Steele Commanger și Richard B. Morris (ed.), *op. cit.*, p. 524.

[147] L.H. Butterfield (ed.), *op. cit.*, p. 151.

[148] Mercy Ottis Warren, *History of the Rise, Progress and Termination of the American Revolution*, vol. I, Indianapolis, Liberty Fund, 1989, p. 195.

[149] William Cobbett, *The Parliamentary History of England from the Earliest Period to the Year 1803,* vol.XVIII, Londra, T.C. Hansard, 1813, pp. 1366–1368.

[150] K.G. Davies (ed.), *Documents of the American Revolution, 1770–1783*, vol. XIV, Dublin, Irish University Press, 1976, pp. 46–47.

[151] George Washington către Lord Stirling, 19 ianuarie 1777, în *PGW*, VIII, p. 110.

[152] Nathanael Greene către James Varnum, 17 septembrie 1781, în *PNG*, p. 36.

BIBLIOGRAFIE

Notă asupra surselor

Pentru un an dominat de evenimente atât de încărcate de consecințe istorice cum a fost 1776, sursele contemporane sunt foarte bogate. Sursele primare pe care le-am utilizat – scrisori, jurnale, memorii, hărți, jurnale militare, articole din ziare și alte asemenea – sunt menționate în bibliografie. Dar cele mai importante au fost scrisorile lui George Washington, Nathanael Greene, Henry Knox, Joseph Reed și Joseph Hodgkins. Este aproape un miracol că acești oameni au găsit timpul și energia de a scrie tot ce au scris date fiind circumstanțele, și acesta ar trebui să fie recunoscut ca un alt mare serviciu pe care l-au adus țării lor. Washington a redactat în perioada acoperită de acest volum, din iulie 1775 până în prima săptămână a lui 1777, nu mai puțin de 947 de scrisori!

De partea britanică, scrisorile lui James Grant, cu a sa încăpățânare incurabilă, au reprezentat o sursă foarte bogată și bine-venită. Aflate într-o colecție particulară la Castelul Ballindalloch în Scoția, reședința familiei Grant dintotdeauna, documentele sunt acum disponibile și pe microfilm la Biblioteca Congresului.

Din cele peste șaptezeci de jurnale pe care le-am consultat, cele mai valoroase s-au dovedit a fi cele ale lui Jabez Fitch, James Thacher, Philip V. Fithian, Ambrose Serle, Archibald Robertson, Frederick Mackenzie și Johann Ewald. Dintre memorii, remarcabile sunt cele aparținând lui Alexander Graydon, Joseph Plumb Martin și John Greenwood.

M-am folosit foarte mult de trei din cele mai timpurii istorii ale revoluției, publicate în ultima decadă a secolului al XVIII-lea, când amintirile erau încă proaspete și multe dintre personajele principale trăiau. *The History of the American Revolution* a lui David Ramsay, *The History of the Rise, Progress and Establishment of the Independence of the United States of America* scrisă de William Gordon sunt scrise de americani (Ramsay era un medic din Carolina de Sud, iar Gordon, un cleric din Massachusetts). A treia este prima istorie completă scrisă de un englez care a luptat în război: *The History of the Origin, Progress, and Termination fo the American War* de Charles Stedman.

În plus, m-am bazat pe câteva lucrări excepționale dedicate războiului în ansamblu: *Angel in the Whirlwind* de Benson Bobrick; *The War for America, 1775–1783* de Piers Mackesy; *The Glorious Cause* de Robert Middlekauff; *A Revolutionary People at War* de Charles Royster; *A People Numerous and Armed* de John Shy.

Lucrarea în două volume a lui Christopher Ward, *The War of the Revolution*, publicată acum mai bine de cincizeci de ani, rămâne un excelent studiu de istorie militară. *The War of the American Independence* aparținând lui Don Higginbotham este magistrală, clară și echilibrată (în special eseul bibliografic este valoros). Și impresionanta lucrare clasică în mai multe volume a lui Sir George Otto Trevelyan, *The American Revolution*, publicată prima dată în 1899, este o desfătare prin chiar proza ei, dar este încărcată și de observații edificatoare și de detalii ce nu pot fi găsite aproape nicăieri altundeva.

Dintre cărțile dedicate conflictului în anul 1776, patru sunt de primă mărime și implicit esențiale: *Washington's Crossing* a lui David Hackett Fischer; *1776: Year of Illusion* de Thomas Fleming; *The Year That Tried Men's Souls* a lui Merrit Ierly; *The Winter Soldiers*, a lui Richard M. Ketchum. Alte patru lucrări, de data aceasta antologii excelent editate de scrisori și amintiri ale celor care au jucat un rol în război, mi-au fost indispensabile: *The Spirit of Seventy-Six*, în două volume, editată de Henry Steele Commanger și Richard B. Morris; *The Revolution Remembered*, editată de John C. Dann; *Rebels and Redcoats*, editată de George F. Scheer și Hugh F. Rankin; *Letters of the American Revolution, 1774–1776*, editată de Margaret Wheeler Willard.

Una dintre primele surprize pe care mi le-a rezervat activitatea de cercetare a fost să descopăr cât de mult material despre asediul Bostonului există. (Aș fi putut foarte ușor să dedic acestuia întreaga carte.) Și, cu toate acestea, dintr-un motiv care îmi scapă, este un subiect pe care istoricii îl neglijează de mulți ani. Singura carte importantă, *The First Year of the American Revolution,* aparținându-i lui Allen French, a fost publicată în 1934. Dar este mai degrabă un studiu științific și, în combinație cu numeroasele note ale domnului French păstrate la Massachusetts Historical Society, s-a dovedit de neînlocuit.

Pentru luptele duse la New York, cele mai bune istorii sunt *Under the Guns* și *Battle for Manhattan*, ambele scrise de Bruce Bliven Jr; *The Battle of Long Island* de Eric I. Manders; *The Battle of Brooklyn, 1776* a lui John Gallagher și *The Battle for New York* de Barnet Schecter. Prima lucrare erudită dedicată subiectului, *The Campaign of 1776 Around New York and Brooklyn*, scrisă de Henry P. Johnston și publicată de Long Island Historical Society în 1878, mi-a fost indispensabilă.

Cel mai bun studiu al asediului Fortului Washington este *Toward Disaster at Fort Washington*, de William Paul Deary, o disertație nepublicată susținută în 1996 la Columbian School of Arts and Sciences, George Washington University.

Dintre monografiile dedicate campaniei din New Jersey, m-am bazat pe prima lucrare serioasă din domeniu, *Battles of Trenton and Princeton*, publicată în 1898 de William S. Stryker, precum și pe ceva mai concisa lucrare a lui Arthur S. Lefkowitz, *The Long Retreat*, publicată în 1998; pe *The Campaign of Princeton, 1776–1777* a lui Alfred Hoyt Bill și pe *The Day is Ours* de William M. Dwyer.

Printre biografiile ce mi-au fost neîntrerupt utile pe durata scrierii acestei cărți se numără în primul rând *George Washington* a lui Douglas Southall Freeman, în special volumele III și IV. Deși puțin învechită ca stil, lucrarea lui Freeman este depășită numai de *The Papers of George Washignton* în tratarea extensivă a rolului de comandant militar jucat de Washington, dar și în bogăția excepțională a notelor de subsol.

Am consultat în mod repetat biografiile *George III: A Personal History* de Christopher Hibbert; *Nathanael Greene* a lui Theodore Thayer; *The Life of Nathanael Greene* aparținând lui George Washington Greene; lucrarea

Henry Knox a lui North Callahan; *General Charles Lee* a lui John Richard Alden; *General John Glover and His Marblehead Mariners* de George Athan Billias; studiul pătrunzător dedicat lui Sir Henry Clinton – *Portrait of a General* – de către William B. Wilcox; *The Howe Brothers and the American Revolution* a lui Ira D. Gruber; *The Command of the Howe Brothers During the American Revolution* aparținând lui Troyer Steele Anderson; *Cornwallis: The American Adventure* de Franklin și Mary Wickwire.

The American Rebellion, o altă lucrare fundamentală, este de fapt relatarea companiilor la care a participat a lui sir Henry Clinton, editată de William B. Wilcox.

Și, asemenea tuturor celor care au scris despre războiul revoluționar, voi fi pentru totdeauna îndatorat lui I.N. Phelps Stokes și monografiei sale, *The Iconography of Manhattan Island, 1498–1909*, lui Peter Force pentru a sa *American Archives*, și lui Mark Mayo Boatner al III-lea pentru *Encyclopedia of the American Revolution*.

De asemenea, am făcut referire de mai multe ori la portretele realizate de John Trumbull, aflate majoritatea la Galeria de Artă a Universității Yale, și la cele aparținându-i lui Charles Willson Peale, în special la cele de la Parcul Național al Independenței de la Philadelphia. În lucrările acestor doi mari pictori, amândoi participanți la război, am văzut nu numai trăsăturile fizice ale protagoniștilor din tabăra americană, dar și contururile caracterului lor.

În cele din urmă, mă simt obligat să includ cinci case de importanță istorică ce apar în volum.

Vechea fermă de la East Greenwich, Rhode Island, unde s-a născut și a crescut Nathanael Greene, există și azi și aparține tot familiei Greene. Printre comorile adăpostite aici se numără leagănul în care a fost legănat Nathanael Greene, o parte din cărțile sale și chiar muscheta pe care a cumpărat-o de la un dezertor britanic înainte de a pleca la război. Frumoasa casă pătrată construită de Greene chiar înaintea căsătoriei sale există încă la Covington, Rhode Island, în apropierea locului unde se afla turnătoria sa.

Mount Vernon, casa lui Washington din Virginia, este, din multe puncte de vedere, prin tot ceea ce ne spune despre el, autobiografia pe care acesta nu a scris-o niciodată. Apoi sunt cele două case care i-au servit drept Cartier General pe parcursul lui 1776, extraordinara casă Longfellow, după cum este cunoscută de mult timp, aflată la Cambridge, pe Battle Street, și

reşedinţa Morris-Jumel aflată pe Jumel Terrace în New York City, lângă 160th Street. Cu excepţia căminului lui Greene de la East Greenwich, toate aceste extraordinare case sunt deschise publicului şi într-un fel bătrânii lor pereţi pot vorbi.

COLECŢII DE MANUSCRISE

American Antiquarian Society, Worcester, Mass.
Ziare, manuscrise şi colecţii de documente
American Philosophical Society, Philadelphia
Colecţia Nathan Sellers
Arhivele Muzeului Oraşului New York
Arhivele Naţionale, Washington, D.C.
Revolutionary Pension records
Arhivele Universităţii Harvard, Cambridge Mass.
Colecţia John Winthrop
Biblioteca Clemens, Ann Harbor, Mich.
Colecţia Henry Clinton
Colecţia Loftus Cliffe
James S. Schoff Revolutionary War Collection
Biblioteca Congresului, Washington, D.C.
Colecţia Consider Tiffany
Colecţia George Washington
Colecţia James Grant
Colecţia Peter Force
Geography and Map Division
Biblioteca Pierpont Morgan, New York City
Colecţia John Trumbull
Biblioteca Publică din Boston
Colonial Williamsburg Reference Library, Williamsburg, Va.
Departamentul de Colecţii de la Mount Vernon, Va.
Galeria de Artă a Universităţii Yale, New Haven, Conn.
Historical Society of Delaware, Wilmington,
Historical Society of Pennsylvania, Philadelphia
Colecţia Edward Hand
Longfellow House National Historic Site, Cambridge, Mass.

George Washington Papers și Park Service Archives
Massachusetts Historical Society, Boston
Colecția Allen French
Colecția John Adams
Colecția Timothy Pickering
Colecția Richard Frothingham
Colecția Richard Williams
Colecția Samuel Shaw
ColecțiaWilliam Tudor
Corespondența Hannah Winthrop și Mercy Warren
Jurnalul lui Henry Knox
Jurnalul reverendului Samuel Cooper
New York Historical Society, New York City
Colecția Henry Knox (Colecția Gilder-Lehrman)
Colecția Joseph Reed
Colecția Nathan Eells
Colecția William Duer
ColecțiaAlexander McDougall
Jurnalul lui Lachlan Campbell
Jurnalul lui Solomon Nash
William Alexander, Lord Stirling, corespondență
Rhode Island Historical Society, Providence
Colecția căpitan Stephen Olney
Colecția Nathanael Greene
Colecția Thomas Foster
Society of Cincinnati, Washington, D.C.
Manuscrise, hărți și colecții de materiale grafice

CĂRȚI

Abbott, W.W., (ed.): *The Papers of George Washington*, Colonial Series, vol. I. Charlottesville, University Press of Virginia, 1983

Adair, Douglass; John A. Schutz, eds., *Peter Oliver's Origin and Progress of the American Rebellion: A Tory View*, San Marino, Calif., Huntington Library, 1961

Adams, Charles Francis (ed.): *The Works of John Adams*, vol. III, IX., Boston, Little, Brown, 1856

Adams, Hannah, *A Summary History of New-England: From the First Settlement at Plymouth to the Acceptance of the Federal Constitution, Comprehending a General Sketch of the American War*, Dedham, Mass., H. Mann si J.H. Adams, 1799

Adams, Randolph G., *Sir Henry Clinton Maps: British Headquarters Map and Sketches*, Ann Arbor, Mich., William L. Clements Library, 1928

Alden, John R.: *General Charles Lee: Traitor or Patriot?*, Baton Rouge, Louisiana State University Press, 1951

Idem, *A History of the American Revolution,* New York, Knopf, 1969

*** *The American Revolution in New York: Its Political, Social and Economic Significance* (pregătită de Direcția pentru Arhive și Istorie), Albany, University of the State of New York, 1926

Anderson, Fred, *Crucible of War: The Seven Years'War and the Fate of Empire in British North America*, *1754–1766*, New York, Knopf, 2000

Anderson, Troyer Steele, *The Command of the Howe Brothers During the American Revolution*, New Yok și Londra, Oxford University Press, 1936

Andrews, John, *History of the War with America, France, Spain, and Holland*, vol. II. Londra, John Fielding, 1785–1786

*** *The Annual Register; or A View of the History, Politics, and Literature for the Year 1775*, Londra, tipărită pentru J. Dodsley, 1776

Arch, Nigel, și Joanna Marschner, *Splendour at Court: Dressing for Royal Occasions Since 1700,* Londra și Sydney, Unwin Hyman, 1987

Atwood, Rodney, *The Hessians: Mercenaries from Hessen-Kassel in the American Revolution*, Cambridge, Eng., Cambridge University Press, 1980

Bailyn, Bernard, *Faces of Revolution: Personalities and Themes in the Struggle for American Independence*, New York, Knopf, 1990

Bakeless, John, *Turncoats, Traitors, and Heroes*, Philadelphia, J.B. Lippincott, 1959.

Balch, Thomas (ed.), *Papers Relating Chiefly to the Maryland Line During the Revolution*, Philadelphia, tipărită pentru Seventy-Six Society, 1857

Bancroft George, *History of United States,* vol. IX, Boston, Little, Brown, 1866

Barck, Oscar Theodore, Jr, *New York City During the War for Independence*, New York, Columbia University Press, 1931

Barnum, H.L., *The Spy Unmasked; or Memoirs of Enoch Crosby*, Harrison, N.Y., Harbor Hill Books, 1975

Beatson, Robert, *Naval and Military Memoirs of Great Britain from 1727 to 1783*, vol. VI, Boston, Gregg Press, 1972

Becker, John, *The Sexagenary; or Reminiscences of the American Revolution,* Albany, N.Y., J. Munsell, 1866

Berger, Joseph și Dorothy Berger (ed.), *Diary of America*, New York, Simon și Schuster, 1957

Bill, Alfred Hoyt, *The Campaign of Princeton: 1776–1777*, Princeton, N.J., Princeton University Pres, 1948

Billias, George Athan, *General John Glover and His Marblehead Mariners*, New York, Henry Holt, 1960

Idem, *George Washington's Generals*, New York, Morrow, 1964

Black, Jeremy, *Pitt the Elder: The Great Commoner*, Gloucestershire, Eng., Sutton Publishing, 1999

Blakeslee, Katerine Walton, *Mordecai Gist and His American Progenitors*, Baltimore, Daughters of the American Revolution, 1923

Bliven, Bruce Jr, *Battle for Manhattan*, New York, Holt, 1955

Idem, *Under the Guns: New York, 1775–1776*, New York, Harper și Row, 1972

Blumenthal, Walter Hart, *Women Camp Followers of the American Revolution,* Philadelphia, George S. MacManus Co., 1952

Bobrick, Benson, *Angel in the Whirlwind: The triumph of the American Revolution,* New York, Simon & Schuster, 1997

Bolton, Charles Knowles (ed.), *Letters of Hugh Earl Percy from Boston and New York: 1774–1776,* Boston, Gregg Press, 1972

Idem, *The Private Soldier Under Washington*, Port Washington, N.Y., Kennikat Press, 1964

Bowman, Allen, *The Morale of the American Revolutionary Army*, Washington, D.C., American Council on Public Affairs, 1943

Bowne, William L., *Ye Cohorn Caravan: The Knox Expedition in the Winter of 1775–1776*, Schuylerville, N.Y., NaPaul Publishers, 1975

Bridenbaugh, Carl, *Cities in Revolt: Urban Life in America, 1743–1776*, New York, Knopf, 1995

Brooke, John, *King George III*, London, Constable, 1972

Brookhiser, Richard, *Founding Father*, New York, Free Press, 1996

Brooks, Noah, *Henry Knox: A Soldier of the Revolution, 1750–1806*, New York și Londra, Putnam, 1900

Brooks, Victor, *The Boston Campaign: April 1775– March 1776,* Conshohocken, Pa., Combined Publishing, 1999

Buckley, Gail, *American Patriots: The Story of Blacks in the Military from Revolution to Desert Storm*, New York, Random House, 2001

Buel, Joy Day, și Richard Buel, Jr, *The Way of Duty: A Woman and Her Family in Revolutionary America*, New York, Norton, 1984

Burgoyne, Bruce E., (ed.), *Enemy Views: The American Revolutionary War Recorded by the Hessian Participants*, Bowie, Md., Heritage Books, 1996

Idem, *The Hesse-Cassel Mirbach Regiment in the American Revolution*, Bowie, Md., Heritage Books, 1998

Burke, Edmund, *The Correspondence, vol III, July 1774–June 1778*, Cambridge, Eng., Cambridge University Press, 1961

Burnaby, Rev. Andrew, *Travels Through the Middle Settlements in North America in the Years 1759 and 1760*, ediția a treia, Londra, pentru T. Payne, 1798

Burrows, Edwin G., și Mike Wallace, *A History of the New York City to 1898*, New York și Oxford, Oxford University Press, 1999

Butterfield, L.H., (ed.), *Adams Family Correspondence*, vol. I–II, Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1963

Idem, *Letters of Benjamin Rush*, vol. I–II, Princeton, N.J., American Philosophical Society, 1951

Callahan, North, *Henry Knox: General Washington's General*, South Brunswick, Maine, A.S. Barnes & Co., 1958

Chase, Philander; W. W. Abbott și Dorothy Twohig (ed.), *The Papers of George Washington*, vol. I–VIII, Charlottesville, University Press of Virginia, 1985–1998

Chidsey, Donald Barr, *The Tide Turns*: *An Informal History of the Campaign of 1776 in the American Revolution*, New York, Crown Publishers, 1966

Churchill, Sir Winston, *The Great Republic: A History of America*, New York, Modern Library, 2001

Clark, William Bell, (ed.), *Naval Documents of the American Revolution*, vol. III–VII, Washington, D.C., U.S. Department of the Navy, 1968–1976

Cobett, William, *The Parliamentary History of England from the Earliest Period to the Year 1803*, vol XVIII, Londra, T.C. Hansard, 1813

Coffin, Charles (ed.), *The Lives and Services of Maj. Gen. John Thomas, Col. Thomas Knowlton, Col. Alexander Scammell, Maj. Gen. Henry Dearborn*, New York, Egbert, Hovey & King, 1845

Colley, Linda, *Britons Forging the Nation, 1707–1837*, New Haven, Conn., Yale University Press, 1992

Collins, Varnum Lansing (ed.), *A Brief Narrative of the Ravages of the British and Hessians at Princeton, 1776–1777*, Princeton, N.J., University Library, 1999

Commager, Henry Steele, și Richard B. Morris (ed.), *The Spirit of Seventy-Six: The Story of the American Revolution as Told by Participants*, vol. I–II, Indianapolis, Bobbs-Merrill, 1958

Conway, Moncure Daniel, *Writings of Thomas Paine*, vol. I, New York, Putnam, 1894

Cook, Don, *The Long Fuse: How England Lost the American Colonies, 1760–1785*, New York, Atlantic Monthly Press, 1995

Copley, John Singleton, *Letters and Papers of John Singleton Copley and Henry Pelham, 1739–1776*, Boston, Massachusetts Historical Society, 1914

Corner, George (ed.), *The Autobiography of Benjamin Rush: His Travels Through Life, Together with His „Commonplace book" for 1789–1813*, Westport, Conn., Greenwood Press, 1970

Coupland, R., *The American Revolution and the British Empire*, New York, Russell & Russell, 1965

Crary, Chaterine S., *The Price of Loyalty: Tory Writings from the Revolutionary Era*, New York, McGraw-Hill, 1973

Cumming, W.P., și Hugh Rankin, *The Fate of a Nation: The American Revolution Through Contemporary Eyes*, London, Phaidon Press, 1975

Cunliffe, Marcus, *George Washington: Man and Monument*, New York, New American Library, 1958

Custis, George Washington Parke, *Recollections and Private Memoirs of Washington*, New York, Derby & Jackson, 1860

Cutter, William: *The Life of Israel Putnam, Major General in the Army of the American Revolution*, Boston, Sanborn, Carter, Bazin & Co, 1846

Dalzell, Robert F., Jr și Lee Baldwin Dalzell, *George Washington's Mount Vernon*, New York, Oxford University Press, 1998

Dann, John C. (ed.), *The Revolution Remembered: Eyewitness Accounts of the War for Independence*, Chicago, University Chicago Press, 1980

Davies, K.G., (ed.), *Documents of the American Revolution, 1770–1783*, Colonial Office Series, vol. XI, XIV, Dublin, Irish University Press, 1976

Dawson, Henry B. (ed.), *New York City During the American Revolution: Being a Collection of Original Papers from the Manuscripts of the Mercantile Library Association of New York City*, New York, tiparită pentru asociație, 1861

Deary, William Paul, *Toward Disaster at Fort Washington, November 1776*, Dissertation, George Washington University, 1996

Decker, Malcom, *Brink of Revolution: New York in Crisis, 1765–1776*, New York, Argosy Antiquarian, 1964

Defoe, Daniel, *A Tour Thro'Great Britain, 1742*, vol. II, New York & Londra, Garland Publishing, 1975

Diamant, Lincoln, *Chaining the Hudson: The Fight for the River in the American Revolution*, Carol Publishing Group, 1994

Idem, *Revolutionary Women in the War for American Independence,* volum în ediție revizuită, Elizabeth Ellet's 1848 Landmark Series, Westport, Conn., Praeger, 1998

Drake, Francis S., *Life and Correspondence of Henry Knox*, Boston, Samuel G. Drake, 1873

Drake, Samuel Adams, *General Israel Putnam: The Commander at Bunker Hill,* Boston, Nichols & Hall, 1875

Idem, *Old Landmarks and Historic Personages of Boston*, Boston, James R. Osgood & Co., 1873

Draper, Theodore, *A Struggle for Power: The American Revolution,* New York, Times Books, 1996

Drinkwater, John, *Charles James Fox*, New York, Cosmopolitan Book Corp., 1928

Duer, William Alexander, *The Life of William Alexander, Earl of Stirling, with Selections from His Correspondence*, publicat pentru New Jersey Historical Society, New York, Wiley & Putnam, 1847

Duncan, Louis C., *Medical Men in the American Revolution*, Jefferson, N.C. & London, McFarland & Co, 1998

Dwyer, William M., *The Days Is Ours: November 1776– January 1777, An Inside View of the Battles of Trenton and Princeton*, New York, Viking Press, 1983

Eliot, Ellsworth, Jr., *The Patriotism of Joseph Reed*, New Haven, Conn., Yale University Library, 1943.

Ellet, Elizabeth F., *The Women of the American Revolution*, vol. III, Philadelphia, George W. Jacobs & Co., 1900

English, Frederick, *General Hugh Mercer: Forgotten Hero of the American Revolution*, Lawrenceville, N.J., Princeton Academic Press, 1975

Fenn Elizabeth A., *Pox Americana: The Great Smallpox Epidemic of 1775–1782*, New York, Hill & Wang, 2001

Ferris, Robert G. și Richard E. Morris, *The Signers of the Declaration of Independence*, Flagstaff, Ariz., Interpretive Publications, 1982

Field, Thomas W., *Battle of Long Island*, Brooklyn, Long Island Historical Society, 1869

Fields, Joseph E., *Worthy Partner: The Papers of Martha Washington*, Westport, Conn., Greenwood Press, 1994

Fischer, David Hackett, *Paul Revere's Ride*, New York, Oxford University Press, 1994

Idem, *Washington's Crossing*, New York, Oxford University Press, 2004

Fisher, Sydney George, *The True History of the American Revolution*, Philadelphia, J.B. Lippincott, 1902

Fiske, John, *The American Revolution*, vol. I–II, Boston, Houghton Mifflin, 1891

Fitzpatrick, John C. (ed.), *George Washington Accounts of Expenses*, Boston, Houghton Mifflin, 1917

Idem, *George Washington Himself*, Indianapolis, Bobbs-Merrill, 1933

Idem, *The Writings of George Washington from the Original Manuscript Sources, 1745–1799*, vol. I–VIII, Washington, D.C., U.S. Government Printing Office, 1931–1933

Fleming, Thomas, *Now We Are Enemies: The Story of Bunker Hill*, New York, St. Martin's Press, 1960

Idem, *1776: Year of Illusions*, New York, Norton, 1975

Flexner, James Thomas, *George Washington: The Forge of Experience, 1732–1775*, vol. I, Boston, Little, Brown, 1965

Idem, *George Washington in the American Revolution, 1775–1783*, vol. II, Boston, Little, Brown, 1967

Idem, *The Young Hamilton: A Biography*, Boston & Toronto, Little, Brown, 1978

Flood, Charles Bracelen, *Rise, and Fight Again: Perilous Times Along the Road to Independence*, New York, Dodd, Mead, 1976

Foner, Philip S. (ed.), *The Complete Writings of Thomas Paine*, 2 vol., New York, Citadel Press, 1945

Forbes, Esther, *Paul Revere and the World He Lived In*, Boston, Houghton Mifflin,1942

Force, Peter, *American Achives: Consisting of a Collection of Authentick Records, State Papers, Debates, and Letters and Other Notices of Public Affairs*, 4 serii, 9 volume, Washington, D.C., M. St. Clair și Peter Force, 1837–1853

Ford, Paul Leicester, *Washington and the Theatre*, New York, Dunlap Society, 1899

Fortescue, Sir John (ed.), *The Correspondence of King George the Third from 1760 to December 1783*, vol. III, Londra, Macmillan, 1927–1928

Idem, *The War of Independence: The British Army in North America, 1775–1783*, Londra, Greenhill Books, 2001

Fowler, William, Jr, *The Baron of Beacon Hill: A Biography of John Hancock*, Boston, Houghton Mifflin, 1980

Idem, *Rebels Under Sail: The American Navy During the Revolution*, New York, Scribner, 1976

Freeman, Douglas Southall, *George Washington*, vol. I–II, *Young Washington*, New York, Scribner, 1948–1949

Idem, *George Washington*, vol. III, *Planter and Patriot*, New York, Scribner, 1951

Idem, *George Washington*, vol. IV, *Leader of the Revolution*, New York, Scribner, 1951

French, Allen, *The First Year of the American Revolution*, Boston, Houghton Mifflin, 1934

Idem, *The Siege of Boston*, New York, Macmillan, 1911

Frey, Sylvia R., *The British Soldier in America: A Social History of Military Life in the Revolutionary Period*, Austin, University of Texas, 1981

Frothingham, Thomas G., *History of the Siege of Boston, and of the Battles of Lexington, Concord, and Bunker Hill*, New York, Da Capo Press, 1970

Idem, *Washington*: *Commander in Chief*, Boston, Houghton Mifflin, 1930

Fruchtman, Jack, Jr, *Thomas Paine, Apostle of Freedom*, New York, Four Walls Eight Windows, 1994

Gallagher, John J., *The Battle of Brooklyn, 1776.* New York, Sarpendon, 1995

Garrett, Wendell, *George Washington's Mount Vernon,* New York, Monacelli Press, 1998

Gerlach, Larry R. (ed.), *New Jersey in the American Revolution: 1763–1783*, Trenton, N.Y., New Jersey Historical Commission, 1975

Gillett, Mary C., *The Army Medical Department*, *1775–1818*, Washington, D.C., U.S Government Printing Office, 1995

Gordon, William, *The History of the Rise, Progress, and Establishment of the Independence of the United States of America*, vol. I–II, London, 1788

Greene, Albert, *Recollection of the Jersey Prison Ship,* Bedford, Mass., Applewood Books, 1961

Greene, George Washington, *The Life of Nathanael Greene*, vol. I, Freeport, N.Y., Books for Libraries Press, 1962

Idem, *Nathanael Greene: An Examination of Some Statements Concerning Major General Greene in the Ninth Volume of Bancroft's „History of the United States*", Boston, Ticknor & Fields, 1866

Griffiths, Thomas Morgan, *Major General Henry Knox and the Last Heirs to Monpelier*, Monmouth, Maine, Monmouth Press, 1965

Gruber, Ira D., *The Howe Brothers and the American Revolution*, New York, Atheneum, 1972

Hamilton, John C., *The Life of Alexander Hamilton*, vol. I, New York, Halsted & Voorhies, 1834

Hammond, Otis G. (ed.), *Letters and Papers of Major-General John Sullivan*, vol. I–III, Concord, New Hampshire Historical Society, 1930–1939

Harcourt, Edward William (ed.), *The Harcourt Papers*. vol. XI, Oxford, Eng, James Parke & Co., 1884

Harrison, Peleg, *The Stars and Stripes and Other American Flags*, Boston, Little, Brown, 1914

Hawke, David Freeman, *Paine*, New York, Harper & Row, 1974

Heller, Charles E. și William A. Stofft, (ed.), *America's First Battles, 1776–1965*, Lawrence, University Press of Kansas, 1986

Hibbert, Christopher, *George III: A Personal History*, New York, Viking Press, 1998

Idem, *Redcoat and Rebels,* New York, Avon Books, 1990

Higginbotham, Don, *George Washington and the American Military Tradition*, Athens, University of Georgia Press, 1985

Idem (ed.), *George Washington Reconsidered*, Charlottesville, University Press of Virginia, 2001

Idem, *George Washington: Uniting a Nation*, Lanham, Md., Rowman & Littlefield Publishers, 2002

Idem, *The War of American Independence: Military Attitudes, Policies, and Practice, 1763–1789*, New York, Macmillan, 1971

Hill, George Canning, *Gen. Israel Putnam: „Old Put," a Biography*, Boston, E.O. Libby & Co., 1858

Hirschfiels, Fritz, *George Washington and Slavery,* Columbia, University of Missouri Press, 1997

Hofstra, Warren R. (ed.), *George Washington and the Virginia Backcountry*, Madison, Wis., Madison House Publishers, 1998

Holmes, Richard, *Redcoat: The British Soldier in the Age of Horse and Musket*, New York, Norton, 2001

Houlding, J.A., *Fit for Service: The Training of the British Army, 1715–1795*, Oxford, Eng., Clarendon Press, 1981

Huddleston, F.J., *Gentleman Johnny Burgoyne*, Garden City, N.Y., Garden City Publishing, 1927

Humphreys, David, *An Essay on the Life of the Honourable Major-General Isaac Putnam*, Indianapolis, Liberty Fund, 2000

Idem, *The Life, Anecdotes, and Heroic Exploits of Israel Putnam*, Cleveland, M.C. Younglove & Co., 1849

Idem, *Life of General Washington*, Athenes, University of Georgia Press, 1991

Ierley, Merritt, *The Year That Tried Men's Souls: A Journalistic Reconstruction of the World of 1776*, South Brunswick, N.J., A.S. Barnes & Co., 1976

Jesse, J.Heneage, *Memoirs of the Life and Reign of King George the Third*, vol. II, Ediția a doua, London, Tinsley Bros, 1867

Johnston, Elizabeth Bryant, *George Washington Day by Day*, New York, Baker & Taylor Co, 1895

Johnston, Henry Phelps, *The Battle of Harlem Heights, September 16, 1776*, New York, Macmillan, 1897

Idem, *The Campaign of 1776 Around New York and Brooklyn*, Lond Island Historical Society, 1878

Idem, *Nathan Hale, 1776,* New Haven, Conn., Yale University Press, 1914

Idem, *Yale and Her Honor Roll in American Revolution, 1775–1783,* New York, tipărit în mod privat, 1888

Jones, E. Alfred, *The Loyalists of Massachusetts,* Londra, St. Catherine Press, 1930

Jones, Michael Wynn, *Cartoon History of the American Revolution*, New York, Putnam, 1975

Jones, Thomas, *History of New York During the Revolutionary War*, vol. I–II, New York, New York Historical Society, 1879

Kammen, Michael, *Colonial New York: A History*, New York, Scribner, 1975

Idem, *A Season of Youth*: *the American Revolution and the Historical Imagination*, New York, Knopf, 1978

Ketchum, Richartd M., *Decisive Day: The Battle for Bunker Hill*, New York, Doubleday, 1962

Idem, *Divided Loyalties: How the American Revolution Came to New York*, New York, Holt, 2002

Idem, *The Winter Soldiers*, Garden City, N.Y., Doubleday, 1973

Idem, *The World of George Washington*, New York, American Heritage, 1974

Kidder, Frederic, *History of the First New Hampshire Regiment in the War of the Revolution*, Albany, N.Y., Joel Munsell, 1968

Lancaster, Bruce, *From Lexington to Liberty: The Story of the American Revolution*, Garden City, N.Y., Doubleday, 1955

Langford, Paul, (ed.), *The Writings and Speeches of Edmund Burke*, Oxford, Eng., Clarendon Press, 1996

Lawrence, Vera Brodsky, *Music for Patriots, Politicians, and Presidents*, New York, Macmillan, 1975

Lefferts, Lt. Charles M., *Uniforms of the American, British, French, and German Armies in the War of the American Revolution*, New York, New York Historical Society, 1926

Lefkowitz, Arthur S., *The Long Retreat: The Calamitous American Defense of New Jersey, 1776*, Metuchen, N.Y., Upland Press, 1998

Lewis, W.S.; John Riely (ed.), *Horace Walpole's Miscellaneous Correspondence*, vol. II, New Haven, Conn., Yale University Press, 1980

Lewis, Wilmouth Sheldon, *Three Tours Through London in the Years 1748, 1776, 1797*, New Haven, Conn., Yale University Press, 1941

Longmore, Paul K., *The Invention of George Washington*, Berkeley, University of California Press, 1988

Lundin, Leonard, *Cockpit of the Revolution: The War for Independence in New Jersey*, Princeton, N.Y., Princeton University Press, 1940

Lushington, S.R., *The Life and Servicies of General Lord Harris,* ediția a doua, Londra, John W. Parker, 1845

Lutnick, Solomon, *The American Revolution and the British Press, 1775–1783*, Columbia, University of Missoury Press, 1967

Mackesy, Piers, *The War for America: 1775–1783*, Londra, Longmans, Green & Co., 1964

Maier, Pauline, *American Scripture: Making the Declaration of Independence*, New York, Knopf, 1997

Manders, Eric I., *The Battle of Long Island*, Monmouth Beach, N.J., Philip Freneau Press, 1978

Marshall, John, *The Life of George Washington, Commander-in-Chief of the American Forces*, vol II, Philadelphia, C.P. Wayne, 1804

Martyn, Charles, *The Life of Artemas Ward, the First Commander-in-Chief of the American Revolution*, New York, Artemas Ward, 1921

Mason, George C., *The Life and Works of Gilbert Stuart*, New York, Scribner, 1879

McCullough, David, *John Adams*, New York, Simon & Schuster, 2001

McKenzie, Matthew G., *Barefooted, Bare Leg'd, Bare Breech'd: The Revolutionary War Service of the Massachusetts Continental Line*, Boston, Massachusetts Society of the Cincinnati, 1995

Middlekauff, Robert, *The Glorious Cause: the American Revolution, 1763–1789*, New York, Oxford University Press, 1982

Middleton, Richard, *Colonial America: A History, 1585–1776*, ediția a treia, Oxford, Eng., Blackwell Publishers, 2002

Miller, Lillian B., (ed.), *Selected Papers of Charles Willson Peale and His Family*, vol. I, V, New Haven, Conn., Yale University Press, 1983, 2000

Mitchell, L. G., *Charles J. Fox*, Oxford, Eng., Oxford University Press, 1992

Montross, Lynn, *The Reluctant Rebels: The Story of the Continental Congress, 1774–1789*, New York, Barnes & Noble, 1950

Idem, *The Story of the Continental Army, 1775–1783*, New York, Barnes & Noble, 1967

Moore, Frank, *Diary of the American Revolution,* vol. I–II, New York, Charles Scribner, 1860

Moore, George H., *The Treason of the Charles Lee*, Port Washington, N.Y., Kennikat Press, 1970

Mogan, Edmund S., *The Genius of George Washington*, New York, Norton, 1977

Morgan, Edwin V., *Slavery in New York,* Halt Moon Series Edition, vol. II, nr. 1, New York, Putnam, 1898

Morgan, William James, (ed.), *Naval Documents of the American Revolution,* vol. IV–VI, Washington, D.C., U.S. Department of the Navy, 1969–1972

Morrissey, Brendan, *Boston, 1775: The Shot Heard Around the World*, Londra, Osprey, 1995

Murray, Rev. James, *An Impartial History of War in America*, vol. II, Newcastle, Eng., editat pentru T. Robson, 1780

Norton, J. E., (ed.), *The Letters of Edward Gibbon,* vol. II, *1774–1784*, New York, Macmillan, 1956

Norton, Mary Beth, *Liberty's Daughters*, Boston, Little, Brown, 1980

Olsen, Kirstin, *Daily Life in 18th Century England*, Westport, Conn., Greenwood Press, 1999

Onderdonk, Henry, Jr, *Revolutionary Incidents of Suffolk and Kings Counties*, New York, Laevitt & Co., 1849
Otten, Robert M., *Joseph Addison*, Boston, Twayne Publishers, 1982
Pain, Nesta, *George III at Home*, Londra, Eyre Methuen, 1975
Paine, Thomas, *The American Crisis*, Londra, T.W. Shaw, 1775
Idem, *„Rights of Man" și „Common sense"*, New-York, Knopf, 1994
Palmer, Dave Richard, *The Way of the Fox: American Strategy in the War for America, 1775–1783*, Westport, Conn., Greenwood Press, 1975
Partridge, Bellamy, *Sir Billy Howe*, Londra, Longmans, Green & Co., 1932
Pearson, Michael, *Those Damned Rebels*, New York, Da Capo Press, 1972
Peckham, Howard H. (ed.), *The Toll of Independence*, Chicago, University of Chicago Press, 1974
Peterson, Harold L., *The Book of the Continental Soldier*, Harrisburg, Pa., Stackpole Co., 1968
Phillips, Brig.Gen. Thomas R. (ed.), *Reveries on the Art of War: Marshal Maurice de Saxe*, Harrisburg, Pa., Military Service Publishing Co., 1944
Plumb, J.H., *The First Four Georges*, London, Fontana/Collins, 1956
Preble, George Henry, *Origins and History of the American Flag*, Phipadelphia, Nicholas L. Brown, 1917
Putnam, Alfred P., *A Sketch of General Israel Putnam*, Salem, Mass., Eber Putnam, 1893
Quarles, Benjamin, *The Negro in the American Revolution*, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1961
Ramsay, David, *The History of the American Revolution*, vol. I–II, Londra, editat pentru John Stockdale, 1793
Idem, *Life of George Washington*, Ithaca, N.Y., Mark, Andrus & Woodruff, 1840
Raphael, Ray, *A People's History of the American Revolution: How Common People Shaped the Fight for Independence*, New York, New Press, 2001
Rasmussen, William M.S. și Robert S. Tilton, *George Washington: The Man Behind the Myths*, Charlottesville, University Press of Virginia, 1999
Rawson, Jonathan, *1776: A Day-by-Day Story*, New York, Frederick A. Stokes Co., 1927
Reed, William B. (ed.), *Life and Correspondence of Joseph Reed*, vol. I, Philadelphia, Lindsay & Blakiston, 1847

Reich, Jerome R., *British Friends of the American Revolution*, Armonk, N.Y., M.E. Sharpe, 1998

Reid, Stuart, *Wolfe: The Career of the General James Wolfe from Culloden to Quebec*, Staplehurst, Eng., Spellmount, 2000

Reilly, Robin, *Wolfe of Quebec*, London: Cassell & Co., 2001

Rhodehamel, John (ed.), *The American Revolution: Writings from the War of Independence*, New York, Library of America, 2001

Idem, *George Washington: Writings*, New York, Libray of America, 1997

Rhoden, Nancy L. și Ian K. Steele (ed.), *The Human Tradition in the American Revolution*, Wilmington, Del., Scholarly Resources, 2000

Riding, Christine și Jacqueline Riding, *The Houses of Parliament: History, Art, Architecture*, London, Merrell, 2000

Ritcheson, Charles R., *British Politics and the American Revolution*, Westport, Conn., Greenwood Press, 1981

Roberts, Jane (ed.), *George III and Queen Charlotte: Patronage, Collecting, and Court Taste*, London, Royal Collection Entreprises, 2004

Robson, Eric, (ed.), *Letters from America, 1773–1780*, Manchester, Eng., Manchester University Press, 1951

Roche, John F., *Joseph Reed: A Moderate in the American Revolution,* New York, Columbia University Press, 1957

Rossman, Kenneth R., *Thomas Mifflin and the Politics of the American Revolution*, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1952

Royster, Charles, *A Revolutionary People at War: The Continental Army and American Character, 1775–1783*, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1979

Sabine, Lorenzo, *Biographical Sketches of Loyalists of the American Revolution*, 2 vol. Port Washington, N.Y., Kennikat Press, 1966

Sabine, William H. W., *Murder, 1776 and Washington's Policy of Silence*, New York, Theo Gaus' Sons, Inc., 1973

Sayen, William Guthrie, *„A Compleat Gentleman: The Making of George Washington, 1732–1775"*, disertație, University of Connecticut, 1998

Schecter, Barnet, *The Battle for New York: The City at the Heart of the American Revolution,* New York, Walker & Co., 2002

Scheer, George F., și Hugh F. Rankin, *Rebels and Redcoats: The American Revolution Throught the Eyes of Those Who Fought and Lived It*, New York, Da Capo Press, 1957

Schroeder, John Frederick, ed., *Maxims of George Washington.* Mount Vernon, Va., Mount Vernon Ladies Association, 1989

Schwarz, Philip J. (ed.), *Slavery at the Home of George Washington*, Mount Vernon, Va., Mount Vernon Ladies Association, 2001

Scott, John Anthony, *Trumpet of a Prophecy: Revolutionary America, 1763–1783*, New York, Knopf, 1969

Sellers, Charles Coleman, *Charles Willson Peale*, vol. I, *Early Life*, Philadelphia, American Philosophical Society, 1947

Seymour, William, *The Price of Folly: British Blunders in the War of American Independence*, Londra, Brassey's, 1995

Sheppard, Edgar, *Memorials of St. James's Palace*, vol. I, Londra, Longmans, Green & Co., 1894

Showman, Richard K., *The Papers of Nathanael Greene*, vol. I, II, X, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1976, 1980, 1998

Shy, John, *A People Numerous and Armed: Reflections on the Military Struggle for American Independence*, Ann Arbor, University of Michigan Press, 1990

Simms, W. Gilmore (ed.), *The Life of Nathanael Greene*, New York, George F. Cooledge and Bro., 1849

Sizer, Theodore (ed.), *The Autobiography of Colonel John Trumbull*, Library of American Art, New York, Da Capo Press, 1970

Smith Paul H. (ed.), *Letters of Delegates to Congress, 1774–1789*, vol. I–V. Washington, D.C., Library of the Congress, 1976–1979

Smollett, Tobias, *Adventures of Roderick Random*, Londra, Hutchinson & Co., 1994

Idem, *The Expedition of Humphrey Clinker*, Oxford, Eng., Oxford University Press, 1966

Stark, James H., *The Loyalists of Massachusetts and the Other Side of the American Revolution*, Boston, W.B. Clarke Co., 1910

Sedman, Charles, *The History of the Origin, Progress, and Termination of the American War*, vol. I, Londra, J. Murray 1794, reeditată, New York, Arno Press, 1969

Stiles, Henry R., *History of the City of Brooklyn*, vol. I, Albany, N.Y., J. Munsell, 1869

Still, Bayrd, *Mirror for Gotham New York as Seen by Contemporaries from Dutch Days to the Present*, New York, University Press, 1956

Stokes, I.N. Phelps, *The Iconography of Manhattan Island, 1498–1909*, vol. I, IV, V, New York, Arno Press, 1967

Stryker, William S., *Battles of Trenton and Princeton*, Trenton, N.J., Old Barracks Association, 2001

Surtees, R.S., *Mr. Sponge's Sporting Tour*, Londra, Folio Society, 1950

Taylor, Maureen Alice și John Wood Sweet, *Runaways, Deserts, and Notorious Villains*, vol. II, Rockport, Maine, Picton Press, 2001

Taylor, Robert J. (ed.), *Papers of John Adams*, vol. III–V, Cambridge, Mass., Belknap Press, 1979, 1983

Thayer, Theodore, *Nathanael Greene: Strategist of the American Revolution*, New York, Twayne Publishers, 1960

Thomas, Peter D.G., *Lord North*, New York, St. Martin's Press, 1976

Thompson, Eben Francis, *A Brif Chronicle of Rufus Putnam and His Rutland Home*, Worcester, Mass., editat în mod privat, 1930

Trevelyan, Sir George Otto, *The American Revolution*, vol. I–IV, New York, Longmans, Green & Co., 1899

Tuchman, Barbara W., *The March of Folly: From Troy to Vietnam*, New York, Ballantine Books, 1984

Tuberville, A.S., (ed.), *Johnson's England: An Account of the Life and Manners of His Age*, Oxford, Eng., Clarendon Press, 1933

Tyler, Moses Coit, *The Literary History of the American Revolution*, vol. I–II, New York, Frederick Ungar Publishing Co., 1957

Valentine, Alan, *Lord Stirling: Colonial Gentleman and General in Washington's Army*, New York, Oxford University Press, 1969

Van Doren, Carl, *Secret History of the American Revolution*, Garden City, N.Y., Garden City Publishing Co., 1941

Van Tyne, Claude Halstead, *Loyalists in the American Revolution*, Gansevoort, N.Y., Corner House Historical Publications, 1999

Wade, Herbert T., și Robert A. Lively (ed.), *This Glorious Cause: The Adventure of Two Company Officers in Washington's Army*, Princeton, N.Y., Princeton University Press, 1958

Ward, Christopher, *The War of the Revolution*, editată de John Richard Alden, vol. I–II, New York, Macmillian, 1952

Warden, G.B., *Boston: 1689–1776*, Boston, Little, Brown, 1970

Warren, Mercy Otis, *History of the Rise, Progress, and Termination of the American Revolution*, editat de Lester H. Cohen, vol. I–IV, Indianapolis, Liberty Fund, 1989

*** *Warren-Adams Letters*, vol. I, 1743–1777, New York, AMS Press, 1972

Washington, George, *Rules of Civility and Decent Behaviour in Company and Conversation*, Mt. Vernon, Va., Mount Vernon's Ladies Association, 1989

Weigley, Russell F., *History of the United States Army*, New York, Macmillan, 1967

Wheeler, Richard, *Voices of 1776: The Story of the American Revolution in the Words of Those Who Were There*, New York, Thomas Y. Crowell Co., 1972

Whitehill, Walter Muir, *Boston: A Topographical History*, Cambridge, Mass., Belknap Press, 1968

Whiteley, William G., *The Revolutionary Soldiers of Delaware*, Wilmington, Del., James & Webb Printers, 1875

Wick, Wendy C., *George Washington, an American Icon*: *The Eighteenth-Century Graphic Portraits*, Washington, D.C., Smithsonian Institution Traveling Exhibition Service and the National Portrait Gallery, 1982

Wickwire, Franklin și Mary Wickwire, *Cornwallis: The American Adventure*, Boston, Houghton Mifflin, 1970

Willard, Margaret Wheeler, (ed.), *Letters on the American revolution, 1774–1776*, Boston, Houghton Mifflin, 1925

Willcox, William B., *Portrait of a General: Sir Henry Clinton in the War of Independence*, New York, Knopf, 1962

Winsor, Justin (ed.), *The Memorial History of Boston*, vol. III, Boston, James Osgood & Co., 1881

Wood, Gordon S., *The Creation of the American Republic, 1776–1787*, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1969

Wood, W.J., *Battles of the Revolutionary War: 1775–1781*, New York, Da Capo Press, 1995

Wortley, the Honorable Mrs. E. Stuart, (ed.), *A Prime Minister and His Son: From the Correspondence of the Third Earl of Bute and of Lieutenant the Honorable Sir Charles Stuart*, Londra, John Murray, 1925

Wright, Esmond, *Fabric of Freedom: 1763–1800*, New York, Hill&Wang, 1961

LUCRĂRI DE REFERINȚĂ

Black, Jeremy și Roy Porter (ed.), *The Penguin Dictionary of Eighteenth-Century History*, Londra, Penguin Books, 1994

Boatner, Mark M., III (ed.), *Encyclopedia of the American Revolution*, New York, David McKay Co., 1966

Idem, *Landmarks of the American Revolution*, Harrisburg, Pa., Stackpole Books, 1973

Cappon, Lester J. (ed.), *The Atlas of Early American History: The Revolutionary Era, 1760–1790*, Princeton, N.Y., Princeton University Press, 1976

Carnes, Mark C. și John A. Garraty, *Mapping America's Past: A Historical Atlas,* New York, Holt, 1996

Dexter, Franklin Bowditch, *Biographical Sketches of Graduates of Yale College*, vol. III, 1763–1778, New York, Holt, 1903

Foner, Eric și John A. Garraty (ed.), *Reader's Companion to American History*, Boston, Houghton Mifflin, 1991

Grizzard, Frank E., Jr, *George Washington: A Biographical Companion,* Santa Barbara, Calif., ABC-Clio, 2002

Homberger, Eric, *Historical Atlas of New York City*, New York, Holt, 1944

Johnson, Allen (ed.), *Dictionary of American Biography*, vol. II, New York, Scribner, 1936–1964

Ketchum, Richard M., *The American Heritage Book of the Revolution*, New York, American Heritage, 1958

Kiple, Kenneth F., *Cambridge World History of Human Disease*, Cambridge, Eng., Cambridge University Press, 1992

Marshall, P.J. (ed.), *The Oxford History of the British Empire: The Eighteenth Century*, vol. II, Oxford, Eng., Oxford University Press, 1998

Mollo, John și Malcolm McGregor, *Uniforms in the American Revolution in Color*, New York, Macmillan, 1975

Nebenzahl, Kenneth (ed.), *Altas of the American Revolution*, Chicago, Rand McNally, 1974

Purcell, L. Edward și David F. Burg (ed.), *World Almanac of the American Revolution*, New York, World Almanac, 1992

Sebastian, Anton, *Dictionary of the History of Medicine*, New York, Parthenon Publishers, 1999

Shipton, Clifford K. (ed.), *Sibley's Harvard Graduates*, vol. XIII, XVII, Boston, Massachusetts Historical Society, 1965, 1975

Stember, Sol., *The Bicentennial Guide to the American Revolution*, vol. II, New York, Saturday Review Press, 1974

Stephen, Sir Leslie și Sir Sidney Lee, (ed.), *Dictionary of National Biography*, vol. I–LX, Oxford, Eng., Oxford University Press, 2004

Symonds, Craig L., *A Battlefield of the American Revolution*, Baltimore, Nautical & Aviation Publishing, 1986

Jurnale și memorii

Adlum, John, *Memoirs of the Life of John Adlum in the Revolutionary War*, editat de către Howard H. Peckham, Chicago, Caxton Club, 1968

Amory, Thomas C., „Memoir of General Sullivan". *Pennsylvania Magazine of History and Biography*, vol. II, Philadelphia, publicat pentru societate, 1878

Anderson, Enoch, *Personal Recollection of Captain Enoch Anderson*, vol. XIV of the *Papers of the Historical Society of Delaware*, Wilmington, Historical Society of Delaware, 1896

Baldwin, Jeduthan, *The Revolutionary Journal of Col: Jeduthan Baldwin, 1775–1778*, editat de Thomas William Baldwin, Bangor, Maine, tipărit pentru DeBurians, 1906

Bangs, Isaac, *Journal of Lieutenant Isaac Bangs: April, 1776– July 29, 1776*, editat de Edward Bangs, Cambridge, Mass., John Wilson & Son, 1890

Barker, John, *The British in Boston: The Diary of Lieutenant John Barker*, editat de Elizabeth Ellery Dana, New York, Arno Press, 1969

Bixby, Samuel, „Diary of Samuel Bixby, August 3–12, 1775", *Proceedings of the Massachusetts Historical Society*, vol. XIV (1875–1876)

Black, Jeannette D. și William Greene Roelker (ed.), *A Rhode Island Chaplain in the Revolution: Letter of Ebenezer David to Nicholas Brown, 1775–1778*, Clements Library, Ann Arbor, Mich.

Boyle, Joseph Lee (ed.), *From Redcoat to Rebel: The Thomas Sullivan Journal*, Bowie, Md., Heritage Books, 1997

Bradford, S. Sidney (ed.), „A British Officer's Revolutionary War Journal, 1776–1778", *Maryland History Magazine*, vol. LVI (iunie 1961)

Bray, Robert și Paul Bushnell (ed.), *Diary of a Common Soldier in the American Revolution*: *1775–1783*, DeKalb, Northen Illinois University Press, 1978

Burgoyne, Bruce E., *An Anonymous Hessian Diary, Probably the Diary of Lieutenant Johann Heinrich von Bardeleben of the Hesse-Cassel von Donop Regiment*, Bowie Md., Heritage Books, 1998

Idem (ed.), *Defeat, Disaster, and Dedication: The Diaries of the Hessian Officers Jakob Piel and Andreas Wiederhold,* transcrise din manuscris în New York Public Library, Bowie. Md., Heritage Books, Inc., 1997

Campbell, Lachlan, „British Journal from Aboard Ship in Boston Commencing January 1776 and Then Moving to New York", New York Historical Society

Carter, Lt. William, *A Genuine Detail of the Several Engagements, Positions, and Movements of Royal and American Armies During the Year 1775 and 1776*, London, tipărit pentru autor, 1784

Chastellux, marchiz de, *Travels in North America in the Year 1780, 1781, and 1782,* vol. I–II, editat de Howard C. Rice, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1963

Cheever, William, „William Cheever's Diary, 1775–1776", *Proceedings of the Massachusetts Historical Society*, vol. LX (octombrie 1926–iunie 1927)

Clinton, Sir Henry, *The American Rebellion: Sir Henry Clinton's Narrative of his Campaigns, 1775–1782*, editat de William B. Willcox, New Haven, Conn., Yale University

Cresswell, Nicholas, *The Journal of Nicholas Cresswell, 1774–1777,* New York, Dial Press, 1924

Curwen, Samuel, *The Journal of Samuel Curwen, Loyalist*, vol. I–II, editat de Andrew Oliver, Cambridge, Mass., Havard University Press, 1972

Diary of Reverend Benjamin Boardman (July 31, 1775–Nov. 12, 1775), *Proceedings of the Massachusetts Historical Society,* 2nd series, vol. VII (1891–1892)

Diary of Obadiah Brown, Quarterly Bulletin of the Westchester County Historical Society, nr. 4–5 (1928–1929)

Diary of Reverend Samuel Cooper, Massachusetts Historical Society

Diary of John Kettel, Massachusetts Historical Society

Diary of Loyalist Thomas Moffatt, Peter Force Papers. Library of the Congress

Diary of Nathan Sellers, 1776, American Philosophical Society

A Diary of Trifling Occurrences: Sarah Fisher Logan, *Pennsylvania Magazine of History and Biography*, vol. LXXXII (1958)

Diary of Ebenzer Wild, *Proceedings of the Massachusetts Historical Society*, 2nd series, vol. VI (1891)

Duane, William (ed.), *Diary of Christopher Marshall, 1774–1781*, Albany, N.Y., Joel Munsell, 1877

Emerson, William, *Diaries and Letters of William Emerson, 1743–1776*, editat de Amelia Forbes Emerson, Boston, Thomas Todd, 1972

Eward, Captain Johann, *Diary of the American War: A Hessian Journal*, editat de Joseph P. Tustin, New Haven, Conn., Yale University Press, 1979.

Fitch, Jabez, *Boston Siege Diary of Jabez Fitch, Proceeding of the Massachusetts Historical Society*, 2nd series, vol. IX (1894–1895)

Idem, *The New York Diary of Lieutenant Jabez Fitch of the 17th (Connecticut) Regiment from August 2, 1776, to December 15, 1777*, editat de W.H.W. Sabine, New York, Colburn & Tegg, 1954

Fithian, Philip Vickers, *Philip Vickers Fithian: Journal, 1775–1776, Written on the Viginia-Pennsylvania Frontier and in the Army Around New York,* editat de Robert Greenhalgh Albion și Leonidas Dodson, N.J., Princeton University Press, 1934

Graydon, Alexander *Memoirs of His Own Time: With Reminiscences of the Men and Events of the Revolution*, editat de John Stockton Littell, Philadelphia, Lindsay & Blakiston, 1864

Greenwood, John, *The Revolutionary Services of John Greenwood of Boston and New York, 1775–1783*, editat de Isaac J. Greenwood, New York, De Vinne Press, 1922

Gruber, Ira D., (ed.), *John Peeble's American War: The Diary of a Scottish Grenadier, 1776–1782*, Mechanicsburg, Pa., Stackpole Books, 1998

Hanson, Robert Brand, (ed.), *The Diary of Dr. Nathaniel Ames of Dedham, Massachusetts, 1758–1822*, Camden, Maine, Picton Press, 1998

Heath, Major General William, *Heath's Memoirs of the American War*, editat de Rufus Rockwell Wilson, New York, A. Wessels Co., 1904

Hutchinson, Thomas, *The Diary and Letters of His Excellency Thomas Hutchinson Esq*, editat de Peter Orlando Hutchinson, Boston, Houghton Mifflin, 1884

Inman, George, „George Inman's Narrative of the American Revolution", *Pennsylvania Magazine of History and Biography*, vol. VII (1883)

Journal of Samuel Correy, New Jersey Militia, Clements Library

A Journal Kept by John Leach, During Confinement by the British, in Boston Gaol in 1775, *New England Historic and Genealogical Register*, vol. XIX (1865)

Journal of Ensign Nathaniel Morgan, April 21 to December 11, 1775, *Collections of the Connecticut Historical Society*, vol. VII (1889)

Journal of Nathaniel Ober, Massachusetts Historical Society

Journal of Lieutenant Williams, New York Historical Society

Journal of Captain James Wood, Third British Battalion, Royal Artillery, 1775, New York Historical Society

Journal of Sergeant Williams Young, *Pennsylvania Magazine of History and Biography*, vol. VIII (1884)

Kemble, Stephen, *Journal of Lieutenant-Colonel Stephen Kemble, 1773–1789, and British Army Orders: General Sir William Howe, 1775–1778, General Sir Henry Clinton, 1778; and General Daniel Jones, 1778*, Boston, Gregg Press, 1972

Kipping, Ernst (ed.), *At General Howe's Side, 1776–1778: The Diary of General William Howe's Aide de Camp, captain Friedrich von Muenchhausen*, Monmouth Beach, N.J, Philip Freneau Press, 1974

Knox, Henry, *Knox's Diary During His Ticonderoga Expedition*, *New England Historic and Genealogical Register*, vol. XXX (1876)

Leggett, Abraham, *The Narrative of Major Abraham Leggett*, New York, Arno Press, 1971

Lender, Mark E., și James Kirby Martin (ed.), *Citizen Soldier: The Revolutionary War Journal of Joseph Bloomfielf,* Newark, New Jersey Historical Society, 1982

Lyman, Simeon, *Journal of Simeon Lyman of Sharon, August 10 to December 28, 1775. Collections of the Connecticut Historical Society*, vol. VII (1899)

Lynn, Mary C. (ed.), *An Eyewitness Account of the American Revolution and New England Life: The Journal of J.F. Wasmus, German Compagny Surgeon, 1776–1783*, New York, Greenwood Press, 1990

Martin, Joseph Plumb, *A Narrative of a Revolutionary Soldier*: *Some of the Adventures, Dangers, and Sufferings of Joseph Plumb Martin*, New York, Penguin Putnam, 2001

McKenzie, Frederick, *Diary of Frederick Mackenzie*, vol. I, Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1930

Montresor, John, *Journals of Captain John Montresor*, editat de G.D. Scull, Collections of the New York Historical Society, 1881

Morris, Margaret, *Private Journal Kept During Revolutionary War*, New York, Arno Press, 1969

Murray, James, *Letters from America, 1773 to 1780: Being the Letters of a Scots Officers, Sir James Murray*, editat de Eric Robson, New York, Barnes & Noble, 1874

Nash, Solomon, *Journal of Solomon Nash, a Soldier of the Revolution, 1776–1777*, editat de Charles I. Bushnell, New York, tipărit în mod privat, 1861

„The Papers of General Samuel Smith“, *Historical Magazine*, 2nd series, vol. VII (februarie 1870)

Rau, Louise (ed.), „Sergeant John Smith's Diary of 1776“, *Mississippi Valley Historical Review*, vol. XX (1933–1934)

Rawdon, Reginald Lord, *Report on the Manuscripts of the Late Reginald Rawdon Hastings*, 4 vol. Londra, Her Majesty's Stationery Office, 1930–1947

„Recollections of Incidents of the Revolution: General Jeremiah Johnson“, *Journal of the Long Island History*, vol. XII, nr. 2 (primăvara 1976)

Robertson, Archibald, *Archibald Robertson: His Diaries and Sketches in America, 1762–1780*, editat de Harry Miller Lydenberg, New York, New York Public Library, 1930

Rowe, John, *Letters and Diary of John Rowe, Boston Merchant, 1759–1762, 1764–1779*, editat de Anee Rowe Cunningham, Boston, W.B. Clarke Co., 1903

Sargent, Winthrop (ed.), „Letters of John Andrews, Esq. of Boston: 1772–1776“, Cambridge, Eng., Press of J. Wilson & Sons, 1866

Scull, G.D. (ed.), *Memoirs and Letters of Captain W. Glanville Evelyn, 1747–1776*, Oxford, Eng., James Parker & Co., 1879

Serle, Ambrose, *The American Journal of Ambrose Serle, Secretary to Lord Howe, 1776–1778*, editat de Edward H. Tatum, Jr. San Marino, Calif., Huntington Library, 1940

Sleeper, Moses, *Diary of a Soldier, June 1775–September 1776.* Longfellow House National Historic Site, Cambridge, Mass.

Stabler, Lois K. (ed.), *Very Poor and of a Lo Make: The Journal of Abner Sanger,* Portsmouth, N.H, Historical Society of Cheshire County, 1986

Stark, John, *Memoir and Official Correspondence of General John Stark*, editat de Caleb Stark, Boston, Gregg Press, 1972

Stiles, Ezra, *The Literary Diary of Ezra Stiles*: *President of Yale College*, editat de Franklin Bowditch Dexter, vol. I–II, New York, Scribner, 1901

Tallmadge, Benjamin, *Memoir of Colonel Benjamin Tallmadge*, New York, Arno Press, 1968

Thacher, James, M.D., *Military Journal During the American Revolution, 1750–1783*, Boston, Richardson & Lord, 1823

Trumbull, Benjamin, „Journal of the Campaign at New York, 1776–1777“, *Collections of the Connecticut Historical Society*, vol. VII (1899)

Tudor, John, *Deacon Tudor's Diary*, Boston, Press of W. Spooner, 1896

Washington, George, *The Diaries of George Washington, 1780–1781*, vol. III, editat de Donald Jackson, Charlottesville, University Press of Virginia, 1978

Webb, Samuel Blachley, *Correspondence and Journals of Samuel Blachley Webb: 1772–1777*, vol. I, editat de Worthington Chauncey Ford. Lancaster, Pa., Wickersham Press, 1893

Idem, *Family letters of Samuel Blachley webb, 1764–1807*, editat de Worthington Chauncey Ford, New York, Cambridge University Press, 1912

Wilkinson, General James, *Memoirs of My Own Times,* vol. I, Philadelphia, Abraham Small, 1816

Williams, Elisha, „Elisha Williams Diary of 1776“, *Pennsylvania Magazine of History and Biography*, vol. XLVIII (1924)

ARTICOLE

Anderson, Fred W, „The Hinge of Revolution: George Washington Confronts a People's Army, July 3, 1775“, *Massachusetts Histoical Review,* vol. I (1999)

Baker,Williams S., „Itinerary of General Washington from June 15, 1775, to December 23, 1783“, *Pennsylvania Magazine of History and Biography,* vol. XIV, nr. 2 (1890)

*** „British Officer in Boston 1775“, *Atlantic Monthly*, aprilie 1877

Brookhiser, Richard, „A Man on Horseback“, *Atlantic Monthly*, ianuarie, 1996

Brown, Wallance, „An Englishman Views the American Revolution: The Leters of Henry Hulton, 1769–1776“, *Huntington Library Quarterly,* vol. XXXVI (1972–1973)

*** „The Capture of Fort Washington, New York, Described by Cpt. Andreas Wiederhold“, *Pennsylvania Magazine of History and Biography,* vol. XXIII (1899)

*** „Contemporaneous Account of the Battle of Trenton, Pennsylvania Evening Post, December 28, 1776“, *Pennsylvania Magazine of History and Biography,* vol. IV (1880)

Conway, Stephen, „From Fellow-Nationals to Foreigners: British Perception of the Americans, circa 1739–1783“, *William and Mary Quarterly*, 3rd series, vol. LIX, nr. 1 (ianuarie 2002)

Davis, General W.W.H., „Washington on the West Bank of the Delaware 1776“, *Pennsylvania Magazine of History and Biography,* vol. IV, nr. 2 (1980)

Delancy, E.F., „Mount Washington and Its Capture on the 16th of November, 1776“, *Magazine of American History,* vol. I (februarie 1877)

Gelb, Norman, „Winter of Discontent“, *Smithsonian Magazine,* mai 2003

Gordon, Reverend William, Letters, *Proceedings of the Massachusetts Historical Society,* vol. LX (octombrie 1926–iunie 1927)

Greene, George Washington, „Major-General Nathanael Greene“, *Pennsylvania Magazine of the History and Biography,* vol. II (1878)

Gruber, Ira. D., „Lord Howe and Lord George Germain: British Politics and the Winning of American Independence“, *William and Mary Quarterly,* 3rd series, vol. XXII, nr. 2 (aprilie 1965)

Heathcote, Charles William, „General Israel Putnam“, *Picket Post* (Valley Forge Historical Society), februarie 1963

„House of Lords and the House of Commons“, *Mirror of Literature, Amusement, and Instruction*, nr. 688 (1 noiembrie 1834)

Ketchum, Richard M., „Men of the Revolution: Israel Putnam“, *American Heritage,* vol. XXIV (iunie 1973)

Koke, Richard J., „Forcing the Hudson River Passing“, *New-York Historical Society Quarterly*, vol. XXXVI (octombrie 1952)

Kranish, Michael, „Washington Reconstructed“, *Boston Globe*, 17 februarie 2002

Kurtz, Henry I., „Victory on Dorchester Heights“, *American History Illustrated*, vol. IV (decembrie 1969)

*** „Late House of Commons and Antiquities of St. Stephen's Chapel“, *Mirror of Literature, Amusement, and Instruction*, nr. 690 (noiembrie 8, 1834)

*** „Letter of Reverend William Gordon to Samuel Wilcon, April 6, 1776, *„Proceedings of the Massachusetts Historical Society*, vol. LX (1926–1927)

*** „Letters from a Hessian Mercenary“, *Pennsylvania Magazine of the History and Biography,* vol. LXII, nr. 4 (octombrie 1938)

*** „Letters Written During the Revolutionary War by Colonel William Douglas to His Wife Covering the Period July 19, 1775, to December 5, 1775“, *New York Historical Society Bulletin*, vol. XII–XIII (ianuarie 1929–ianuarie 1930)

Luther, F. S., „General Israel Putnam“, *Proceedings of the Worcester Society of Antiquity for the Year 1904,* vol. XX, nr. 4 (1905)

*** „Major General John Thomas“, *Proceedings of the Massachusetts Historical Society,* 2nd series, vol. XVIII (1903–1904)

*** „Occupation of the New York City by the British“, *Pennsylvania Magazine of the History and Biography*, vol. IV (1980)

Paltsits, Victor Hugo, „The Jeopardy of Washington, September 15, 1776“, *New York Historical Society Quarterly*, vol. XXXII (octombrie 1948)

Pogue, Dennis J., „General Washington: One of the Wealthiest Men in American History?", Mount Vernon Library (2002)

Powell, Williams S., „A Connecticut Soldier Writing Home: Elisha Bostwick's Memoirs of the first Years of the Revolution", *William and Mary Quarterly,* 3rd series, vol. VI (1949)

R. Sergeant, „Battle of Princeton", *Pennsylvania Magazine of the History and Biography*, vol. XX (1896)

*** „Sermon of Rev. John Rodgers, Jan. 14, 1776", *New York Times*, martie 16, 2003

Shelton, William Henry, „Nathan Hale Execution", *New York Times,* septembrie 22, 1929

Vernon-Jackson, H.O.H., „A Loyalist's Wife: Letters of Mrs. Philip Van Cortlandt, 1776–1777", *History Today*, vol. XIV (august 1964)

Wakin, Daniel J., „Pastor's Call to Arms in 1776 Has Echoes in 2003", New York Report in *New York Times*, martie 16, 2003

Warren, „Uniform of the Revolutionary Army", *Proceedinds of the Massachusetts Historical Society*, vol. IV (1858–1860)

*** „Washington's Headquarters in New York", *National Historical Magazine*, iulie 1944

Wertenbaker, Thomas Jefferson, „The Battle of Princeton",*The Princeton Battle Monument*, Princeton, N.J., Princeton University Press, 1922

Whitehorne, Joseph, „Shepardstown and the Morgan-Stevenson Companies", *Magazine of the Jefferson County Historical Society*, vol. LVIII (decembrie 1992)

ZIARE ȘI JURNALE

Boston Gazette
Boston Newsletter
Boston Transcript
Essex Gazette
Essex Journal
Freeman's Journal (Philadelphia)
Gentleman's Magazine (Londra)
Hartford (Connecticut) *Courant and Weekly Intelligencer*
Lloyd's Evening Post and British Chronicle (Londra)
London Chronicle
London Gazette

London Gazette and New Daily Advertiser
London General Evening Post
London Public Advertiser
Massachusetts Gazette and Boston Weekly Newsletter
Massachusetts Spy (Boston)
Mirror of Literature, Amusement, and Instruction (London)
Morning Chronicle and London Advertiser
New England Chronicle and Essex Gazette (Cambridge, Mass.)
New Haven Journal
Newport (Rhode Island) *Mercury*
New York Constitutional Gazette
New York Gazette
New York Packet
New York Sun
Pennsylvania Evening Post (Philadelphia)
Pennsylvania Gazette (Philadelphia)
Pennsylvania Journal and Weekly Advertiser (Philadelphia)
Pennsylvania Packet (Philadelphia)
Providence Gazette
St James's Chronicle (Londra)
Universal Magazine (Londra)
Virginia Gazette (Williamsburg)

Credite fotografice

Hărțile au fost obținute prin bunăvoința Bibliotecii Congresului. Celelalte ilustrații au fost obținute prin bunăvoința următoarelor instituții:

American Philosophical Society, Philadelphia, Pennsylvania: 28, p. 199. Author's collection: iv. Boston Gazette: 6. British Museum, London, England: 19. The Brooklyn Historical Society: 14. Clements Library, University of Michigan: 1, 5, 18, 35, 36. Emmett Collection, New York Public Library/Art Resource: 3. Frick Art Reference Library, New York: 9. Independence National Historical Park: 10, 22, 24, 25, 27, 30. John Carter Brown Library, Providence, Rhode Island: 23. Mariner's Museum, Newport News, Virginia: 12. Massachusetts Historical Society: 7. The Metropolitan Museum of Art, Bequest of Charles Allen Munn, 1924: 2. Morristown, New Jersey, National Historical Park: 32. National Portrait Gallery, London, England: 20, 38. Naval Academy Museum, Annapolis, Maryland: 33. Collection of the New-York Historical Society: 8. New York Public Library/Art Resource, NY: front and back endpapers, 4, 11, 15, 16, 34, 37, 39, 40, 41. Pennsylvania Academy of the Fine Arts, Philadelphia, Pennsylvania, Bequest of Mrs. Sarah Harrison, the Joseph Harrison, Jr., Collection: 21; and Gift of Maria McKean Allen and Phebe Warren Downes, through the bequest of their mother, Elizabeth Wharton McKean: 44. Pennsylvania Museum of Art: 29. Pierpont Morgan Library, New York: 45. Princeton University Library, Department of Rare Books and Special Collections: 43. R. W. Norton Art Gallery, Shreveport, Louisiana: 13. The Royal Collection, © 2004, Her Majesty Queen Elizabeth II: 17. Wadsworth Atheneum Museum of Art, Hartford, Connecticut, lent by the Putnam Phalanx: 26.
Winterthur Museum, p. 1. Yale University Art Gallery: 16, 31, 42.

INDICE DE NUME

Franz Kafka	CORESPONDENȚĂ (vol. 1) ◆ CASTELUL
Dean Koontz	ÎN PUTEREA NOPȚII ◆ TRĂIEȘTE NOAPTEA ◆ CHIPUL
Elisabeth Kostova	COLECȚIONARUL DE ISTORIE
Gerd Langguth	ANGELA MERKEL
Mario Vargas Llosa	CONVERSAȚIE LA CATEDRALA
André Malraux	CUCERITORII / CALEA REGALĂ
Thomas Mann	DOCTOR FAUSTUS ◆ POVESTIRI ◆ MĂRTURISIRILE ESCROCULUI FELIX KRULL ◆ LOTTE LA WEIMAR ◆ ALTEȚĂ REGALĂ
G. García Márquez	TOAMNA PATRIARHULUI ◆ DESPRE DRAGOSTE ȘI ALȚI DEMONI ◆ INCREDIBILA ȘI TRISTA POVESTE A CANDIDEI ERÉNDIRA ȘI A BUNICII SALE FĂRĂ SUFLET ◆ DRAGOSTEA ÎN VREMEA HOLEREI ◆ AVENTURA LUI MIGUEL LITTÍN, CLANDESTIN ÎN CHILE ◆ A TRĂI PENTRU A-ȚI POVESTI VIAȚA ◆ GENERALUL ÎN LABIRINTUL SĂU ◆ POVESTEA TÎRFELOR MELE TRISTE ◆ OCHI DE CÎINE ALBASTRU ◆ UN VEAC DE SINGURĂTATE ◆ DOUĂSPREZECE POVESTIRI CĂLĂTOARE
Virgil Măgureanu	DECLINUL SAU APOTEOZA PUTERII?
Ștefan Mitroi	VIAȚA INVERSĂ A LUI COCOSTEL OUATU
Ilie Năstase	MR NĂSTASE
Regina Noor	CALEA SPRE CREDINȚĂ
Christopher Paolini	ERAGON ◆ ERAGON II: CARTEA PRIMULUI NĂSCUT
Ioan Paul al II-lea	MEMORIE ȘI IDENTITATE
L. Picknett & *C. Prince*	MISTERUL TEMPLIERILOR ◆ CONSPIRAȚIA STARGATE ◆ GIULGIUL DE LA TORINO
Juan Manuel de Prada	FURTUNA
Marcel Proust	ESEURI
Mario Puzo	OMERTA
Ernesto Sábato	ESEURI (vol. 1)
Antoine de Saint-Exupéry	CURIERUL DE SUD / ZBOR DE NOAPTE / PĂMÎNT AL OAMENILOR / PILOT DE RĂZBOI
Jean-Paul Sartre	TEATRU ◆ CUVINTELE / GREAȚA ◆ ZIDUL
John Saul	CASA DE LA RĂSCRUCE ◆ CLUBUL MANHATTAN ◆ VOCILE
Dinu Săraru	TRILOGIA ȚĂRĂNEASCĂ ◆ CIOCOII NOI CU BODYGUARD
Dinu Săraru & *Victor Stănculescu*	GENERALUL REVOLUȚIEI CU PICIORUL ÎN GHIPS
John Steinbeck	ȘOARECI ȘI OAMENI ◆ FRUCTELE MÎNIEI ◆ PĂȘUNILE RAIULUI
Stendhal	ROȘU ȘI NEGRU ◆ MĂNĂSTIREA DIN PARMA
Alex Mihai Stoenescu	ISTORIA LOVITURILOR DE STAT ÎN ROMÂNIA (vol. I, II, III și IV[1, 2]) ◆ PATIMILE SFÎNTULUI TOMMASO D'AQUINO ◆ INTERVIURI DESPRE REVOLUȚIE
J.R.R. Tolkien	ROVERANDOM ◆ POVEȘTI NETERMINATE
L.N. Tolstoi	CAZACII ȘI ALTE POVESTIRI
Marius Tucă	ASTENII DE BUZUNAR ◆ PAMFLETE CU ROMÂNI
Philipp Vandenberg	CONJURAȚIA SIXTINĂ
Oswald Wirth	FRANCMASONERIA PE ÎNȚELESUL ADEPȚILOR SĂI
Moony Witcher	FETIȚA CELEI DE A ȘASEA LUNI ◆ NINA ȘI MISTERUL NOTEI A OPTA ◆ NINA ȘI BLESTEMUL ȘARPELUI CU PENE

Va apărea în biblioteca de istorie

Cristopher Hale

CRUCIADA LUI HIMMLER

Adevărata poveste a expediției naziste în Tibet din 1938

În 1938, în pragul izbucnirii războiului, o expediție nazistă a pornit din India britanică într-o misiune sprijinită chiar de Reichsführer-ul SS Heinrich Himmler. Condusă de doi indivizi dificili, – Ernst Schäfer, un naturalist fanfaron pentru care nazismul era calea facilă spre gloria personală și Bruno Beger, un antropolog care își va duce teoriile rasiale până la ultimele consecințe la Auschwitz –, obiectivul ei era să descopere originile rasei ariene la mare altitudine, în munții sacri ai Tibetului.

În pofida numeroaselor documente existente – jurnale, scrisori, rapoarte secrete, fotografii și un film remarcabil – povestea completă a expediției funeste a lui Schäfer nu a mai fost spusă până acum. *Cruciada lui Himmler* este o colecție de aventuri autentice care amintesc uneori de Indiana Jones și o relatare captivantă a unei odisei bizare cu rădăcini ideologice în obsesiile naziste pentru teoria rasială și ocultism. Bazându-se pe această abundență de surse primare și pe propriile interviuri cu Bruno Beger, Cristopher Hale a scris o carte fascinantă care te pune pe gânduri. El evocă expert acest foarte puțin cunoscut preludiu al ororii inimaginabile a celui de al doilea război mondial.

clubul cărţii rao

CLUBUL CĂRŢII RAO
are un nou regulament de funcționare, mai modern,
mai eficient și mai adaptat nevoilor dumneavoastră,
care este pus la dispoziția membrilor odată cu fișa
de înscriere. Principala inovație o reprezintă
introducerea a TREI TIPURI DE CARDURI
care vă oferă mari reduceri de preț
în achiziționarea cărților.
Pentru detalii privind acest regulament
vă puteți informa din broșurile editurii noastre
sau scriindu-ne pe adresa:

C.P. 2-124, București;
e-mail: *club@raobooks.com*

sau accesînd site-urile:
www.raobooks.com;
www.rao.ro

Tiparul executat de
R.A. „Monitorul Oficial“
București, România